

studii

REVISTĂ DE ISTORIE

20 DE ANI
DE LA
ELIBERAREA ROMÂNIEI
DE SUB JUGUL FASCIST

1944—1964

TOMUL 17 — 1964

4

COMITETUL DE REDACȚIE

Acad. A. OTETEA (*redactor responsabil*); EUGEN STĂNESCU (*redactor responsabil adjunct*); acad. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, acad. C. DAICOVICIU, MIRON CONSTANTINESCU, L. BÁNYAI, V. CHERESTESIU, V. POPOVICI; (*membrii*) NICOLAE FOTINO (*secretar de redacție*).

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv. pe anul 1965.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la CARTIMEX, București, Căsuța poștală 134—135, sau la reprezentanții săi din străinătate.

studii

REVISTĂ DE ISTORIE

TOM 17

1964

Nr. 4

S U M A R

Pag.

23 AUGUST 1944 — COTITURĂ HOTĂRÎTOARE ÎN ISTORIA POPORULUI ROMÎN

- GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist 685

- GHEORGHE MATEI, Insurecția armată din august 1944 — cotitură hotărîtoare în istoria poporului român 701

- I. M. OPREA, Masele muncitoare, forța principală în lupta împotriva fascismului în perioada 1934—1938 725

- E. CIMPONERIU, Din lupta maselor populare împotriva fascismului și a înfeudării țării de către Germania hitleristă 749

- C. BARBU și V. G. IONESCU, Constituirea și activitatea comitetelor de Front unic muncitoresc din întreprinderi în perioada aprilie—august 1944 773

- VL. ZAHARESCU, Participarea României la războiul antihitlerist 793

- I. CHIPER, Organizarea comitetelor de fabrică (23 August — octombrie 1944) 809

- TR. UDREA, Condițiile istorice ale formării Frontului național democratic 835

- V. LIVEANU, Transformările revoluționare — premise ale proclamării Republicii Populare Romîne 859

- N. N. CONSTANTINESCU, Republica Populară Romînă în perioada desăvîrșirii construcției socialismului 891

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiuni ale Academiei R. P. R. consacrate celei de-a XX-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist : „Marxism-leninismul și gîndirea științifică romînească”; „Activitatea științifică în slujba construirii socialismului”; Sesiunea

de comunicări a Institutului de istorie al Academiei R.P.R. din București (Gr.C.) ;
Sesiunea de comunicări a Institutului de studii sud-est europene (P. H. Stahl) ;
Sesiunea de referate a Școlii superioare de partid „Ștefan Gheorghiu” de pe
lângă C.C. al P.M.R. și a Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al
P.M.R. ; Expoziția „20 de ani de la eliberarea patriei” 23 August 1944 —
23 August 1964. (Coralia Fotino)

Pag-
907

RECENZII ȘI ÎNSEMNĂRI

* * .	<i>Dezvoltarea economică a României. 1944—1964</i> , București, Edit. Acad. R.P.R., 1964, 787 p. (Aneta Spiridon)	929
* * .	<i>Industria României. 1944—1964</i> , București, Edit. Acad. R.P.R., 1964, 804 p. (M. Horovitz)	933
* * .	<i>Agricultura României. 1944—1964</i> , București, Edit. agrosilvică, 1964, 389 p. (Gh. Cristea)	939
* * .	<i>23 August 1944. Culegere de articole</i> , București, Edit. politică, 1964, 118 p. (I. Apostol)	944
* * .	<i>20 de ani de la eliberarea României</i> , București, Edit. politică, 1964, 92 p. (I.A)	946

REVISTA REVISTELOR

„Lupta de clasă”, organ teoretic și politic al C. C. al P.M.R., seria a V-a, an. XLIV (1964), nr. 8, 144 p. (I. Boja-Trincă și Al. Vasile) ;	949
„Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, X (1964), nr. 4, 176 p. (Gr. Chiriță) ;	954
„Revista de filozofie”, XI (1964), nr. 4, p. 441—578 (I. Chiper).	957
„Probleme economice”, XVII (1964), nr. 8, 232 p. (M. Rusenescu)	960

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

A XX-A ANIVERSARE A ELIBERĂRII ROMÂNIEI DE SUB JUGUL FASCIST ¹

Tovarăși,

Poporul român cinstește astăzi cea de-a 20-a aniversare a zilei de 23 August, ziua eliberării patriei de sub jugul fascist, cea mai mare sărbătoare națională a României. Acest eveniment istoric a deschis o eră nouă, luminoasă, în dezvoltarea țării, a marcat o cotitură hotărâtoare în destinele poporului nostru, în îndelungata sa luptă pentru eliberarea națională și socială, pentru înfăptuirea de adânci transformări revoluționare și clădirea unei României noi, socialiste.

Cu prilejul acestei glorioase aniversări, permiteți-mi ca, în numele Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, al Consiliului de Stat și al guvernului Republicii Populare Române să vă transmit un călduros salut, dv., tovarăși deputați și deputate, vechilor participanți la lupta ilegală a partidului, la evenimentele din august 1944, fruntașilor în munca și lupta pentru construirea socialismului invitați la Sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale, tuturor cetățenilor scumpei noastre patrii! (Aplauze).

Salutăm cu multă bucurie în mijlocul nostru delegațiile de partid și de stat din țările socialiste frățesti și le aducem vii mulțumiri pentru că cinstesc, prin prezența lor, marea noastră sărbătoare. Aceasta constituie o caldă manifestare a relațiilor de prietenie dintre partidele și țările noastre! (Aplauze).

De asemenea, salutăm călduros pe toți oaspeții de peste hotare aflați aici, care participă împreună cu noi la această aniversare sărbătorească! (Aplauze).

Au trecut 20 de ani de la memorabila zi a eliberării țării; uriașele prefaceri petrecute în acest răstimp în toate domeniile, în structura politică, economică și socială a țării, în poziția ei internațională, au schimbat din temelii înfățișarea României și condițiile de viață ale celor ce muncesc.

¹ Expunere făcută la Sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale din 22 august 1964.

Cea mai măreață cucerire a oamenilor muncii este victoria deplină a socialismului la orașe și sate. Au fost desființate clasele exploatare, — lichidate pentru totdeauna exploatarea și asuprirea omului de către om.

Forța socială hotăritoare a tuturor marilor transformări din viața poporului — eroica noastră clasă muncitoare — harnica țărănime colectivă, intelectualitatea, oamenii muncii de toate naționalitățile, înfrățiți în lupta umăr la umăr pentru înflorirea patriei, formează societatea nouă din țara noastră, strâns unită în jurul partidului.

Orînduirea noastră socială, bazată pe puterea celor ce muncesc, s-a consolidat an de an și are o tărie de nezdruccinat ; masele cele mai largi participă activ la conducerea vieții de stat, se dezvoltă continuu democrația socialistă.

Partidul nostru este în prezent mai puternic și mai unit decît ori-cînd, se bucură de un imens prestigiu în rîndurile poporului și îndeplinește cu succes rolul de forță conducătoare în opera de desăvîrșire a construcției socialiste (Aplauze).

Imaginea Romîniei de astăzi, libere și prospere, stă mărturie că Partidul Muncitoresc Romîn a binemeritat încrederea poporului, a răspuns cu cinste nădejdelor sale. (Aplauze).

Coeziunea strînsă a oamenilor muncii în jurul partidului, hotărîrea lor nestrămutată de a înfăptui politica sa verificată de viață, stau cheazășie cuceririi de noi și noi victorii sub steagul măreț al socialismului ! (Aplauze).

Tovarăși,

Revoluția populară, începută acum două decenii prin insurecția armată antifascistă, își are profunde rădăcini istorice în frămîntările sociale și în contradicțiile legate de situația internațională a Romîniei din anii premergători celui de-al doilea război mondial, accentuate la extrem în perioada dictaturii militaro-fasciste.

Politica antipopulară și antinațională dusă de clasele stăpînitore menținea Romînia într-o stare de înapoiere economică și culturală, de dependență față de marile puteri capitaliste. Acestea acaparaseră principalele ei resurse — petrolul, lemnul și alte bogății, foloseau țara drept o anexă agrară și sursă de materii prime, drept pion al politicii lor imperialiste.

Deveneau din ce în ce mai grele condițiile de trai ale muncitorilor, țăranilor, meseriașilor, imensei majorități a intelectualilor, se accentuau restrîngerea drepturilor și libertăților democratice, atmosfera de silnicie și teroare.

Partidului comunist i-a revenit misiunea istorică de a mobiliza oamenii muncii împotriva exploatării burghezo-moșierești, împotriva fascizării țării, pentru drepturi democratice. Ridicînd steagul luptei împotriva fascismului, care devenise principala primejdie pentru poporul romîn, partidul nostru chema masele muncitorești, grupările democratice, personalitățile proeminente ale vieții politice și culturale să militeze împotriva

expansiunii imperialismului german și a agenturii sale interne, împotriva pregătirii războiului antisovietic, pentru apărarea independenței naționale.

În anii întunecați ai războiului hitlerist, comuniștii, animați de cel mai fierbinte patriotism, au dat nenumărate jertfe organizând sabotarea mașinii de război și mobilizând toate forțele patriotice, întregul popor la acțiune în vederea răsturnării dictaturii militaro-fasciste.

Eroismul fără seamăn al Armatei Sovietice, care purta pe umerii ei greul războiului, loviturile nimicitoare pe care le dădea pe front armatelor fasciste insuflau un puternic avânt luptei de eliberare a poporului român.

Creșteau nemulțumirea și revolta maselor populare, se accentua starea de spirit antihitleristă în armată, sporeau deruta și panica în rândurile întregii reacțiuni, se adâncea neconținut criza politică a regimului antonescian.

În aceste împrejurări hotărâtoare pentru destinele României, Partidul Comunist Român a elaborat o platformă care prevedea răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, scoaterea țării din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei, formarea unui guvern din reprezentanții tuturor forțelor antifasciste, înfăptuirea de reforme democratice. Partidul s-a declarat gata să colaboreze cu toate partidele, grupările și personalitățile, indiferent de poziția lor de clasă și de convingerile lor ideologice, pentru realizarea oricărei prevederi din această platformă, punând ca singur criteriu al colaborării lupta împotriva ocupanților hitleriști și a slugilor lor din țară.

Frontul Unic Muncitoresc, realizat în aprilie 1944 între partidul comunist și partidul social-democrat, a constituit coloana vertebrală a coalițării tuturor forțelor politice hotărâte să lupte pentru eliberarea țării.

O mare importanță a avut activitatea desfășurată de partid în rândurile armatei, atragerea de partea forțelor antihitleriste a unor generali și ofițeri superiori însuflețiți de sentimente patriotice.

Partidul nostru a folosit cu pricepere împrejurările favorabile create de succesele militare ale coaliției antihitleriste și, în primul rând, de strălucitele victorii ale Armatei Sovietice.

În ziua memorabilă de 23 August 1944, dictatura militaro-fascistă a fost răsturnată, Antonescu și ceilalți membri ai guvernului au fost arestați. Formațiunile de luptă patriotice și unitățile militare române au ocupat principalele instituții și obiective militare, au curățat Capitala și împrejurimile ei de unitățile hitleriste, au zdrobit trupele germane din Valea Prahovei, Brașov, Constanța, Turnu Severin, capturând zeci de mii de prizonieri.

Umăr la umăr cu glorioasa Armată Sovietică, armata română a luptat pentru izgonirea trupelor hitleriste de pe întreg teritoriul țării și a participat cu toate forțele ei la război, pînă la capitularea Germaniei fasciste.

Poporul român va cinsti veșnic amintirea vitejilor ostași sovietici care și-au dat viața pentru libertatea țării noastre; sîngele vărsat în comun a

cimentat prietenia și alianța dintre poporul român și poporul sovietic, în lupta pentru triumful nobilei cauze a libertății popoarelor, a păcii și socialismului! (Aplauze).

Înfruntând cu un minunat spirit de sacrificiu condițiile deosebit de grele, ruina economică provocată de război și sabotajul reacțiunii, poporul nostru a răspuns cu înflăcărare chemării partidului „Totul pentru front, totul pentru victorie!” Muncitorii, țărani, meseriași, intelectuali și-au mobilizat toate puterile, au acceptat cu bărbăție orice privațiuni pentru a asigura resursele și mijloacele necesare frontului. Asemenea momente de imens avânt patriotic rămân pentru totdeauna consemnate de istorie.

Pentru faptele lor de arme în războiul antifascist, peste 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri români au fost decorați cu ordine și medalii române, sovietice și cehoslovace. Prin bătăliile purtate, prin sîngele vărsat, poporul român și-a adus contribuția la victoria asupra fascismului și a înscris o pagină glorioasă în istoria luptelor sale pentru libertate și independență națională.

Gîndul nostru se îndreaptă cu emoție și recunoștință spre eroicii soldați și ofițeri români, spre bravii luptători din formațiile patriotice, spre toți neînfricații fii ai poporului, luptătorii antifasciști în frunte cu comuniștii care și-au dat viața pentru cauza sfîntă a libertății patriei! (Aplauze).

Descătușînd energia creatoare a maselor, insurecția antifascistă a dat un puternic impuls luptei poporului pentru obiective mereu mai înalte ale progresului social, spre desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice și trecerea la instaurarea puterii muncitorești-țăărănești, la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

Se ridicau la luptă forțe sociale uriașe, de nebiruit, trezite la creație istorică conștientă. Clasa muncitoare, organizată în syndicate unice, țără-nimea care lupta pentru pămînt, partidele și grupările reunite în Frontul Național Democrat, formațiunile de luptă patriotice schimbau raportul forțelor politice în favoarea poporului muncitor. Reacțiunea nu mai era în stare să oprească lupta maselor pentru reforme democratice, pentru înfăptuirea năzuințelor seculare de viață mai bună, de eliberare de sub jugul oricărei asupririi și exploatări.

Oamenii muncii luau cu asalt prefecturile, preturile și primăriile, instalau în fruntea acestora reprezentanți ai poporului, alungau din aparatul de stat și din conducerea instituțiilor și întreprinderilor elementele reacționare, expropriau și împărțeau țăranilor pămînturile moșierești.

Valul luptei populare a înlăturat succesiv trei guverne cu majoritate reacționară și a adus la putere, la 6 martie 1945, primul guvern în care clasa muncitoare avea rolul precumpănitor, guvernul prezidat de patriotul înflăcărat și eminentul om de stat Dr. Petru Groza.

Legiferarea și definitivarea reformei agrare, cît și întreaga activitate a guvernului au sporit considerabil influența și autoritatea acestuia în rîndurile maselor țărănești, au consolidat alianța muncitorească-țăărănească făurită în focul luptei pentru pămînt.

Cercurile reacționare nu s-au putut împăca, desigur, cu noul curs al evenimentelor. Partidele „istorice” vedeau că pierd terenul de sub

picioare și rămân complet izolate de popor, fără nici o bază de masă. În înțelegere și cu sprijinul cercurilor imperialiste, pe a căror intervenție se baza pentru recâștigarea pozițiilor pierdute, reacțiunea, grupată în jurul monarhiei, a aruncat în joc ultima sa carte. Regele a rupt orice contact cu guvernul Dr. Petru Groza, a refuzat contrasemnarea legilor, scontând să provoace o criză politică, demisia guvernului și răsturnarea regimului democratic. Guvernul și-a continuat însă activitatea, înfăptuind programul de transformări democratice, dovedind că se poate guverna cât se poate de bine și fără așa-numitul „factor constituțional”.

Constatând eșecul deplin al „grevei regale”, monarhia, conducătorii partidelor național-tărănesc și liberal, au căutat din nou sprijinul puterilor occidentale din coaliția antihitleristă. Ca o condiție a normalizării relațiilor între rege și guvern, Statele Unite și Anglia au cerut, iar guvernul Groza a acceptat includerea ca miniștri fără portofoliu a cîte unui reprezentant al celor două partide „istorice” și organizarea într-un termen scurt a alegerilor generale.

În alegerile efectuate în noiembrie 1946, Blocul Partidelor Democratice a obținut o strălucită victorie, întrunind 71,80 la sută din totalitatea voturilor. Pentru reacțiune, alegerile au constituit o înfrîngere zdrobitoare, au definitivat procesul de izolare completă de mase a partidelor „istorice”.

Vă amintiți, tovarăși, cîte eforturi a irosit presa reacționară din Occident pentru a denatura realitățile social-politice din țară și a prezenta instaurarea guvernului Dr. Petru Groza ca un act impus din afară. *Victoria obținută în alegeri de forțele democratice a confirmat cum nu se poate mai convingător că guvernul este expresia voinței și intereselor profunde ale maselor largi, că el se bucură de încrederea deplină a poporului.*

Avînd de făcut față unei situații economice deosebit de grele în urma războiului, a jafului hitlerist și a secetei consecutive din anii 1945—1946, guvernul Petru Groza a îndreptat toate eforturile spre lichidarea haosului economic și financiar, spre redresarea economiei naționale. Ajunge să arătăm că venitul național reprezenta atunci doar jumătate față de anul 1938. Agricultură, în ansamblul ei, era într-o stare dezastruoasă, șeptelul era distrus în cea mai mare parte, întregul sistem de transporturi dezorganizat. Această situație era agravată de sabotajul sistematic al claselor exploatare, care practicau specula, dezorganizarea producției și aprovizionării, contrabanda valutară și evaziunile de capital, urmărind ca prin inflație, ruină și foamete să creeze în rîndul maselor nemulțumire și dezorientare și să submineze regimul democratic.

În acești ani grei, cînd România era bîntuită de secetă și foamete, Uniunea Sovietică a acordat un ajutor frățesc țării noastre dîndu-ne pîine, deși trecea ea însăși prin mari greutăți de aprovizionare. Poporul nostru își amintește cu recunoștință de acest ajutor care adeverește că prietenul la nevoie se cunoaște. (Aplauze).

Sprijinul economic și colaborarea frățească cu Uniunea Sovietică au avut o mare însemnătate pentru consolidarea măsurilor luate de partid în vederea refacerii țării.

Învingînd rezistența înverșunată a claselor exploatatoare care dețineau poziții dominante în viața economică, guvernul a aplicat într-o perioadă scurtă o serie de legi de mare însemnătate. A fost etatizată Banca Națională, care se afla în mâinile capitaliștilor, s-a introdus legea Oficiilor industriale prin care s-au creat condiții ca statul să controleze și să îndrume activitatea industrială și comercială a întreprinderilor particulare, s-a reorganizat comerțul exterior.

Un moment deosebit de important l-a constituit adoptarea de către guvern, în iunie 1947, a propunerilor Partidului Comunist, cuprinzînd un program sistematic și concret de însănătoșire a vieții economice și financiare. Cît de grea era situația țării în acea perioadă se vede din însuși faptul că acest program nu putea cuprinde prevederi decît numai pentru 6 luni, iar ca obiectiv de ridicare a producției industriale se stabilea atîngerea abia a circa 70 la sută din nivelul producției anului 1938. Acest program ifustra totodată realismul și seriozitatea cu care partidul a abordat rezolvarea problemei deosebit de dificile și complexe a refacerii economice. Ca o condiție hotărîtoare pentru trecerea la dezvoltarea economiei naționale partidul a preconizat efectuarea reformei monetare și a stabilizării.

În scopul întăririi reformei agrare, a fost votată legea circulației bunurilor agricole, care împiedica concentrarea pămînturilor țărănești în mâinile chiaburilor, a fost desființată dijma, una din rămășițele feudale din economia noastră.

Înfruntînd nenumărate greutăți, oamenii muncii au înfăptuit cu succes aceste măsuri care îngrădeau posibilitatea burgheziei de a sabota redresarea producției și finanțelor țării; au apărut primele elemente de stabilitate în economie. Toate acestea au slăbit pozițiile reacțiunii și au întărit regimul democrat; s-au creat condiții pentru înlăturarea de pe scena istoriei a monarhiei, pentru lichidarea ultimelor vestigii ale dominației politice burghezo-moșierești.

Insurecția armată antifascistă, instaurarea la putere a guvernului democrat în martie 1945, proclamarea Republicii Populare au fost verigi ale aceluiași proces revoluționar neînterupt.

Întreaga putere a fost preluată de clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare. Oamenii muncii, adevărații făuritori ai istoriei, au devenit singurii stăpîni ai țării, au pășit cu însuflețire și elan, sub conducerea partidului, la construirea societății socialiste.

O condiție fundamentală a realizării cu succes a sarcinilor noi etape în care pășise țara era înfăptuirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare, spre care se luase curs încă din 1946. Ca rezultat al luptelor duse împreună de comuniști și social-democrați după încheierea Frontului Unic Muncitoresc, al procesului de treptată apropiere și cunoaștere reciprocă, Congresul de unificare din februarie 1948 a consacrat făurirea Partidului Muncitoresc Român pe baza principiilor organizatorice și ideologice ale partidului de tip nou. Acest eveniment istoric a fost în mod justificat apreciat de partid ca victoria deplină a marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din România.

Tovarăși,

Prin istoricul act al naționalizării din iunie 1948, principalele mijloace ale puterii economice a burgheziei — fabricile, băncile, transporturile, societățile de asigurări — au devenit bun al întregului popor; s-a creat un puternic sector socialist, a fost lichidată exploatarea capitalistă în industrie, deschizându-se noi perspective dezvoltării economiei naționale.

S-a putut păși la elaborarea și realizarea primelor două planuri anuale care ne-au permis să facem un început de ordine în economie, să ne organizăm și să obținem experiență în planificare, să trecem la planurile cinciinale de dezvoltare economică.

În orientarea întregii activități de construire a bazei tehnico-materiale a socialismului, partidul a pornit de la faptul că România dispune de resurse naturale variate care permit dezvoltarea complexă și multilaterală a economiei ei.

Călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă și aplicînd-o la condițiile țării noastre, partidul a pus permanent în centrul politicii sale economice industrializarea socialistă, pe baza tehnicii înaintate, ca o condiție fundamentală a dezvoltării echilibrate și armonioase a tuturor ramurilor economiei.

Ceea ce caracterizează ansamblul operei de construcție economică în țara noastră este ritmul înalt de creștere a industriei. Astfel, între anii 1950—1963, producția globală industrială a sporit într-un ritm mediu anual de peste 13 la sută; în ultimii ani acest ritm s-a accentuat atîngînd 15 la sută în perioada 1960—1963, ceea ce înseamnă depășirea ritmului mediu prevăzut în planul de 6 ani. *Ca rezultat, volumul producției industriale este în prezent de peste 8 ori mai mare decît în 1938, iar venitul național de 3,5 ori.*

Încă de la Conferința Națională a P.C.R. din 1945, trasînd linia generală a dezvoltării economice a Romîniei, partidul a acordat prioritate industriei grele, principalelor ei ramuri — orientare care și-a găsit reflectare în toate planurile de stat și a determinat importante schimbări calitative în structura economică a țării.

Ponderea producției mijloacelor de producție reprezintă astăzi aproximativ 2/3 din ansamblul industriei — ceea ce asigură o bază trainică progresului neîntreput al întregii economii naționale.

Rezultatele industrializării socialiste își găsesc expresie în schimbarea structurii venitului național, partea realizată în industrie sporind de la 30 la sută în 1938 la aproape 47 la sută în 1963, în condițiile dezvoltării concomitente a agriculturii cît și a celorlalte ramuri ale economiei.

În toată această perioadă, partidul nostru a acordat o deosebită atenție repartizării judicioase a venitului național, asigurînd însemnate resurse pentru lărgirea continuă a bazei materiale necesare dezvoltării economiei, concomitent cu preocuparea pentru creșterea sistematică a nivelului de trai al poporului.

În anii de la eliberare s-au ridicat mari combine chimice, siderurgice, de prelucrare a metalului, a lemnului, ale industriei ușoare și alimentare dotate cu tehnică avansată. Au fost construite în industria republicană

circa 450 întreprinderi și secții noi, au fost reutilate, modernizate și dezvoltate întreprinderile existente. O parte tot mai mare a producției industriale este concentrată în mari unități cu profil complex, care, prin instalațiile lor moderne și tehnologia adoptată, asigură prelucrarea în condiții superioare a materiei prime, reducerea cheltuielilor de producție și realizarea unei înalte eficiențe economice.

În același timp, partidul a urmărit, ca unul dintre obiectivele fundamentale ale politicii sale economice, îmbunătățirea continuă a repartizării teritoriale a forțelor de producție, printr-o astfel de amplasare a noilor obiective industriale care să imprime un ritm de dezvoltare mai accentuat regiunilor rămase în urmă.

Resurse importante au fost îndreptate spre extinderea rezervelor, dezvoltarea și reutilizarea industriei petrolului, cărbunelui și gazului metan; a fost elaborat planul de electrificare de 10 ani — îndeplinit înainte de termen și în condiții de eficiență superioară prevederilor inițiale.

În anul în curs producția de energie electrică și termică va depăși de 22 de ori pe cea realizată în 1938. Numai puterea nouă ce se va instala în 1964 în centralele electrice depășește cu mult pe cea creată în România în întreaga perioadă de guvernare burghezo-moșierească.

Partidul și guvernul acordă o atenție permanentă nevoilor crescînde de metal ale economiei. S-au pus în valoare noi rezerve și au fost construite mari unități de prelucrare; se află în construcție marele combinat siderurgic de la Galați și întreprinderile de alumina și aluminiu de la Oradea și Slatina. Producția de fontă a crescut de aproape 14 ori față de 1938, cea de oțel și metale neferoase, de peste 10 ori.

Una din preocupările permanente ale partidului și guvernului a constituit-o încă din primii ani ai construcției socialiste dezvoltarea susținută a industriei chimice, care dispune în țara noastră de condiții și perspective deosebit de favorabile.

Pornind de la aceste posibilități, în planurile economice s-au asigurat industriei chimice ritmuri înalte de dezvoltare, care, între anii 1950—1963, s-au ridicat în medie la 22 la sută, iar în cadrul planului șesenal, la 25 la sută, superioare tuturor celorlalte ramuri ale industriei.

Industria noastră constructoare de mașini și electrotehnică satisface complet nevoile de utilaj ale industriei petroliere, asigură o mare parte din mașinile și agregatele necesare industriei chimice, transporturilor, construcțiilor, industriei de prelucrare a lemnului și a bunurilor de consum. De o importanță deosebită este contribuția industriei constructoare de mașini la dotarea tehnică a agriculturii, la mecanizarea complexă a muncilor agricole; produsele acestei ramuri sînt tot mai mult apreciate și peste hotare.

Succese remarcabile au fost obținute de muncitorii, inginerii și tehnicienii noștri pe tărîmul luptei pentru sporirea productivității muncii. În prezent două treimi din sporul producției industriale se obțin pe seama creșterii productivității muncii. Aceasta se bazează în primul rînd pe introducerea tehnicii noi, pe ridicarea continuă a calificării, pe organizarea superioară a producției. În lumea contemporană se desfășoară o vastă revoluție tehnico-științifică, care impune modernizarea continuă a aparaturii

tului de producție în pas cu progresul tehnic mondial, aplicarea largă a celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii. Avem convingerea că pășim pe un drum bun orientându-ne hotărît spre dotarea economiei cu tehnica cea mai avansată, spre însușirea și introducerea în fabricație a celor mai reușite tipuri de mașini și utilaje existente pe plan mondial. (Aplauze).

Cadrele noastre dispun de condiții din cele mai bune pentru a cunoaște și stăpîni temeinic realizările tehnicii moderne — și sîntem siguri că pasiunea lor pentru tot ce este avansat în producție, competența sporită a clasei muncitoare și a corpului tehnic, munca lor asiduă pe acest tărîm se vor concretiza în noi și remarcabile realizări.

La două decenii de la eliberare, ca rezultat al politicii de industrializare, țara noastră dispune de ramuri industriale noi, în plin avînt, de combinate, fabrici și uzine moderne, puternice centrale electrice, noi mine și schele petroliere, vaste șantiere de construcții. Pulsează viguros economia prosperă a Romîniei noi, socialiste! (Aplauze).

Ne reamintim cu acest prilej cît s-au străduit cercurile conducătoare ale fostelor clase dominante să ponegrească politica de industrializare preconizată de partid și ce profecții funebre răspîndeau în legătură cu această politică.

În 1947 oficiosul unuia din fostele partide „istorice” scria : „industria grea, mai cu seamă astăzi, cînd cercetăm zărilor întunecate ale orizontului căutînd o geană de lumină spre a ne îndrepta nădejdlile către un schimb internațional, apare mai nelegitimă ca oricînd... Primatul industriei grele, fiind sinonim cu izolarea noastră de restul continentului, înseamnă pauperizare și evoluție retrogradă... Industrializarea este sinonimă cu răsturnarea premiselor existenței noastre. Este îmbrățișarea unui crez cu desăvîrșire opus structurii social-economice romînești. Este sacrificarea tuturor realităților pe altarul unor interese străine de factura și puțințele poporului romîn”.

După cum se vede, ceea ce-i alarma în primul rînd pe foștii stăpîni ai țării și pe stăpînii stăpînilor ei, era perspectiva că România, industrializîndu-se, își va pierde vechiul rol pe care i-l hărăziseră, de anexă agrară a puterilor imperialiste, de piață de desfacere a acestora și furnizoare de materii prime ieftine. Desigur, dacă este vorba de răsturnarea „vechilor premise ale existenței”, a vechii structuri social-economice care decurgea din acest rol, atunci într-adevăr trebuie să ne recunoaștem vina. Mai mult, trebuie să mărturisim că de fapt tocmai acest lucru l-am și dorit și că nu simțim nici o umbră de regret că aceste așa-zise „realități legitime” s-au dus pe veci pe apa sîmbetei ! (Aplauze).

Cît privește atitudinea lor de dispreț și neîncredere față de poporul romîn și certificatul de incapacitate pe care i-l dădeau — bilanțul acestor decenii arată suficient de convingător dacă stă sau nu în puțința poporului romîn să-și creeze o industrie modernă, înfloritoare !

Același oficios conchidea : „De înfăptuiri sub acest regim, nici vorbă nu poate fi... Pe scurt, este cea mai proastă guvernare pe care a avut-o acest pămînt de la Buerebista și pînă în zilele noastre”. (Rîsete, ilaritate în sală).

Mersul istoriei a spulberat aprecierile ridicole ale partidelor „istorice”, profețiile și nădejțile lor deșarte, iar înseși aceste partide s-au cufundat de mult în neant!

Înfăptuind cu hotărâre obiectivele stabilite de partid în domeniul industrializării, oamenii muncii se pot mândri cu rezultatele eforturilor lor depuse în aceste decenii pentru crearea unei industrii socialiste puternice, multilateral dezvoltată, capabilă să asigure progresul și avântul continuu al patriei. (Aplauze).

Tovarăși,

În cele două decenii care au trecut de la eliberare, în agricultură au avut loc profunde transformări social-economice. Pornind de la teza leninistă că făurirea unei economii socialiste unitare necesită construirea socialismului nu numai la orașe, ci și la sate, hotărârile de importanță istorică ale plenarei C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949 au stabilit liniile directoare ale reorganizării agriculturii pe baze noi.

Munca perseverentă depusă de organele și organizațiile de partid în rîndurile țărănimii a luat caracterul unei largi activități politice și organizatorice de masă, în desfășurarea căreia au fost învinse nenumărate greutăți inerente unei acțiuni de o asemenea amploare, care privea atragerea pe un nou făgaș a milioane de producători individuali. Se puneau problema nu numai de a uni gospodăriile individuale, dar și de a crea relații noi, socialiste, de muncă, de a introduce un mod superior de organizare și gospodărire a producției agricole, de a forma și ridica neconținut conștiința socialistă a maselor țărănești.

După 13 ani de muncă intensă, s-a încheiat procesul de colectivizare a agriculturii, victorie istorică consfințită la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din primăvara anului 1962. *Întreaga economie a țării a căpătat un caracter unitar, socialismul a învins pe deplin atât la orașe cât și la sate. (Aplauze).*

Promovînd neabătut politica de dezvoltare intensivă și multilaterală a agriculturii, statul nostru a îndreptat în acest sector importante mijloace materiale și bănești. Investițiile alocate pentru dotarea stațiunilor de mașini și tractoare și gospodăriilor de stat, lucrările de îmbunătățiri funciare, creditele acordate gospodăriilor colective, perfecționarea continuă a sistemului de contractări a produselor la prețuri avantajoase, au contribuit la sporirea producției agricole și la creșterea fondului central al statului. Cu toate condițiile climatice nefavorabile pe care le-am avut într-un număr de ani din această perioadă, producția de cereale a sporit, s-au realizat creșteri importante la culturile tehnice, s-a mărit și s-a îmbunătățit calitativ efectivul de animale. În perioada 1959—1963 s-a obținut în medie pe an o producție totală de cereale de peste 10 milioane de tone, față de 8 milioane tone cît a reprezentat media anilor 1934—1938. La începutul acestui an, numărul de animale depășea pe cel din 1938 cu aproape 1 milion de bovine, cu aproape 2 milioane porcine, cu peste 2 milioane ovine. România își asigură din producția proprie hrana populației.

aprovizionarea industriei cu materii prime agricole și are totodată disponibilități pentru export.

Nu e departe timpul cînd vom ajunge la mecanizarea completă a principalelor lucrări agricole la toate culturile mari, la un grad ridicat de chimizare, asigurînd producții tot mai mari, stabile și ieftine, punînd mai deplin în valoare marile rezerve de care dispune agricultura. Aceasta va constitui o etapă nouă, superioară, a activității partidului în domeniul făuririi unei agriculturi moderne, înaintate. (Aplauze).

Avem acum o țărănime nouă, în al cărei mod de viață și conștiință s-au produs adînci prefaceri. Veniturile ei reale s-au dublat față de 1950, ea se îmbracă și se hrănește mai bine. În ultimii 13 ani au fost ridicate la sate, din fondurile proprii ale țărănimii, nouă sute de mii de case noi. Satele au astăzi mii de cămine culturale, cinematografe, cunosc o viață culturală bogată, la care participă practic întreaga țărănime. Acestea sînt semne evidente ale creșterii continue a nivelului material și cultural al țărănimii noastre.

La temelia tuturor înfăptuirilor din anii construcției socialiste se află eforturile creatoare ale poporului nostru, munca sa însuflețită, maxima mobilizare a tuturor resurselor și posibilităților interne ale țării. Totodată în dezvoltarea R.P. Romîne o deosebită însemnătate o au relațiile de colaborare cu U.R.S.S. și cu celelalte țări socialiste, relații cărora partidul nostru le dă o înaltă prețuire. (Aplauze). Participînd la activitatea C.A.E.R. și coordonîndu-și eforturile cu celelalte țări membre, dezvoltînd legăturile de colaborare economică tovarășească cu toate statele socialiste, Republica Populară Romînă își lărgeste legăturile și cu alte state, indiferent de orînduirea lor socială, pe baza avantajului reciproc, corespunzător necesităților economiei naționale și cerințelor dezvoltării relațiilor economice mondiale. (Aplauze).

Avîntul economiei naționale, sporirea producției industriale și agricole, politica partidului și guvernului de lărgire continuă a legăturilor internaționale ale țării au făcut posibilă creșterea an de an a comerțului exterior, care atinge un nivel de peste două ori mai mare decît cel realizat în 1959, depășind prevederile Directivelor Congresului al III-lea pentru anul 1965. România se bucură pe piața externă de un prestigiu în continuă creștere.

Tovarăși,

Realizările obținute an de an în dezvoltarea economiei, creșterea venitului național, au dat posibilitate statului să înfăptuiască sistematic un amplu program de măsuri destinate ridicării continue a nivelului de viață al poporului — obiectiv fundamental al întregii politici a partidului nostru.

Ca urmare a creșterii salariului nominal, a reducerii prețurilor și tarifelor, salariul real este în prezent de peste 2 ori mai mare decît în 1950.

Ridicarea continuă a puterii de cumpărare a populației — atît la orașe cît și la sate — este oglindită de creșterea, an de an, a volumului de mărfuri vîndute prin comerțul socialist, de structura acestor produse, în

cadru la careia capătă o pondere tot mai mare vânzările de bunuri de folosință îndelungată.

Una din problemele care stau în centrul atenției partidului este îmbunătățirea condițiilor de locuit de la orașe și centre industriale. Numai în perioada 1960-1963 s-au construit din fondurile statului peste 160 mii de apartamente.

Pentru apărarea sănătății oamenilor a fost creată, în întreaga țară, o largă rețea de spitale, policlinici, maternități, dotate cu aparatură modernă și deservite de un număr din ce în ce mai mare de cadre medicale.

Porțile școlilor și universităților sînt deschise pentru toți tinerii dornici de învățatură. Toți copiii țării — 3,3 milioane de elevi — învață astăzi în școli; începînd cu anul școlar 1961—1962 învățămîntul de toate gradele a devenit gratuit. În comparație cu anul școlar 1938—1939, numărul elevilor în școlile de cultură generală este aproape de 2 ori, iar al studenților de 4,2 ori mai mare; 60 la sută din numărul total al studenților sînt bursieri. Aproape trei sferturi din cadrele cu pregătire medie și superioară care lucrează astăzi în economie au fost formate în anii regimului nostru.

Înfloresc continuu arta și știința, cărora li s-au creat condiții optime de dezvoltare; în institute și laboratoare se desfășoară o activitate de cercetare științifică intensă și plină de roade, oamenii de artă își fructifică talentul în lucrări valoroase, inspirate din viața nouă a patriei.

Uriașa muncă educativă desfășurată de partid, de sindicate și de organizațiile de tineret cultivă trăsături noi în conștiința oamenilor muncii, dezvoltă atitudinea înaintată față de muncă și societate, făurește constructori pricepuți și devotați operei de construcție socialistă.

Aceste trăsături noi își găsesc o puternică expresie în avîntul patriotic cu care întregul nostru popor participă la înfăptuirea politicii partidului, la realizarea prevederilor planului de stat. *Din această muncă entuziastă s-a conturat tabloul însuflețitor pe care-l înfățișează patria noastră socialistă în anul celei de-a XX-a aniversări a eliberării.* (Aplauze).

Întîmpinînd marea sărbătoare de astăzi, oamenii muncii din industrie au înscris în bogatul bilanț al întrecerii desfășurate în cinstea zilei de 23 August noi și însemnate succese.

Planul producției industriale pe primele 7 luni ale acestui an a fost realizat în proporție de 103,5 la sută, obținîndu-se o producție cu 15 la sută mai mare decît în perioada corespunzătoare a anului trecut.

Toate ramurile economice și toate regiunile țării se prezintă cu planul îndeplinit și depășit. Practic, toate întreprinderile țării și-au realizat planul și angajamentele luate. *Cu legitîmă mîndrie oamenii muncii dintr-o serie de ramuri importante ale economiei — industria constructoare de mașini, siderurgia, exploatarea forestieră și prelucrarea lemnului — raportează că încă în acest an vor atinge și depăși nivelele prevăzute de Directivele Congresului al III-lea al partidului pentru anul 1965.* (Aplauze).

Permiteți-mi, tovarăși, ca în numele Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, al Consiliului de Stat și al Consiliului de Miniștri să adresez călduroase felicitări muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor, țărănilor și celorlalți lucrători din agricultură, oamenilor de știință și de cultură,

activiștilor de partid și de stat, tuturor oamenilor muncii făuritori ai mărețelor succese realizate și să le urez noi victorii în munca lor rodnică, plină de abnegație pentru desăvârșirea construcției socialiste în țara noastră! (Aplauze)

Tovarăși,

În ultimele două decenii, în lume au avut loc transformări de o însemnătate uriașă, care exercită o profundă înrîurire în viața popoarelor și asupra întregii evoluții a relațiilor internaționale.

Marile realizări ale poporului sovietic în construcția desfășurată a comunismului, succesele de seamă ale poporului chinez în construirea socialismului, rezultatele rodnice obținute de toate țările sistemului socialist mondial în domeniul economiei, culturii și ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii au transformat socialismul în factorul hotărîtor al dezvoltării istorice, întărind considerabil forțele păcii, democrației și progresului social. (Aplauze).

În acești ani a avut loc o puternică creștere a mișcării comuniste internaționale, a sporit influența pe care o exercită asupra vieții politice și sociale contemporane. În prezent aproape nu există țară pe glob în care să nu activeze partide comuniste și muncitorești. În fruntea popoarelor din țările socialiste, partidele clasei muncitoare organizează și conduc, pe un sfert din suprafața globului pămîntesc, opera istorică de edificare a noii societăți. În lumea capitalistă, partidele comuniste, înfruntînd cu eroism represiunile la care sînt supuse într-un șir de țări, țin sus steagul luptei împotriva exploatării, unesc tot mai mult în jurul lor forțele care militează pentru independență, drepturi democratice și pace trainică.

Partidele comuniste și muncitorești, cît și alte partide și organizații revoluționare ce-și pun ca țel realizarea de adînci prefaceri social-economice, înfăptuirea socialismului — desfășoară o viguroasă activitate în numeroase țări care au scuturat jugul colonial și luptă pentru dezvoltarea economiei lor naționale, pentru întărirea independenței lor economice și politice. În epoca contemporană mișcarea de eliberare națională a devenit o mare forță revoluționară care a dus la destrămarea sistemului colonial, la apariția pe harta politică a lumii a zeci de noi state independente.

Schimbările intervenite în raportul de forțe, îndeosebi ca urmare a formării sistemului socialist mondial și prăbușirii sistemului colonial, au îngustat sfera și posibilitățile de acțiune ale imperialismului, care, spre deosebire de trecut, nu mai poate decide după bunul său plac destinele popoarelor.

Astăzi în fața cercurilor imperialiste agresive se ridică forțe sociale fără precedent. În conștiința popoarelor lumii, care în primul război mondial au dat 10 milioane de victime, iar în cel de-al doilea 50 de milioane — s-a înrădăcinat tot mai puternic ideea că este necesară unirea tuturor forțelor pentru a preveni o conflagrație termonucleară.

Stă în puterea popoarelor să preîntîmpine declanșarea unui asemenea cataclism. Faptele arată că, în numeroase momente ascuțite, forțele păcii au silit cercurile imperialiste agresive să dea înapoi.

Cu toate deosebirile profunde dintre diferitele state, există interesul comun al popoarelor de a salvagarda pacea. Impunându-se ca o necesitate vitală pentru omenire, ideile coexistenței pașnice între țările cu sisteme social-politice diferite stau la temelia politicii externe a unui mare număr de țări, joacă un rol predominant în viața internațională. Cercuri politice influente, straturi largi ale opiniei publice împărtășesc punctul de vedere că singura cale rațională de soluționare a problemelor internaționale este coexistența pașnică între statele avînd orînduiri sociale deosebite.

Cercurile imperialiste interesate în cursa înarmărilor și în pregătirile de război încearcă să torpileze evoluția spre destindere, să aprindă noi focare de neliniște. Acțiunile militare agresive împotriva Republicii Democrate Vietnam, acțiuni condamnate de țările iubitoare de pace, ca și măsurile Organizației Statelor Americane îndreptate împotriva Cubei, recentul conflict din Cipru stîrnesc o mare îngrijorare în opinia publică mondială.

Aceste acte potrivnice păcii au ca trăsătură comună încercările de înăbușire a aspirațiilor de dezvoltare liberă, independentă ale popoarelor, amestecul străin în treburile acestora. Viața arată că stricta respectare a dreptului inalienabil al fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta este o cerință esențială pentru consolidarea păcii. (Aplauze).

Toate acestea impun forțelor păcii vigilență neslăbită și eforturi unite pentru prevenirea și zădărnicierea acțiunilor care periclitează pacea. Ținînd seama de acestea, statele socialiste se îngrijesc de asigurarea capacității lor de apărare, pentru a fi întotdeauna în măsură să dea răspunsul cuvenit oricărui atentat împotriva securității lor și a păcii în lume.

Există astăzi condiții incomparabile cu cele din trecut ca popoarele să-și asigure o dezvoltare independentă, suverană, să se bucure de egalitate în relațiile internaționale, să-și organizeze așa cum doresc viața politică, socială și economică, să pășească pe calea cea mai corespunzătoare intereselor lor fundamentale.

În rînd cu celelalte state socialiste și cu alte state iubitoare de pace, Republica Populară Romînă a dus în mod consecvent, în anii care au trecut de la eliberare, o politică de apărare și de consolidare a păcii în lume, cu convingerea că la opera de normalizare a relațiilor internaționale poate și trebuie să colaboreze și să-și aducă propria contribuție fiecare țară.

Baza de neclintit a politicii externe a R.P. Romîne o formează prietenia și alianța frățească cu celelalte țări socialiste. Militînd pentru continua întărire a acestei prietenii, partidul nostru și guvernul R.P. Romîne își vor aduce și în viitor întreaga contribuție la întărirea unității țărilor socialiste, a mișcării comuniste mondiale sub steagul marxism-leninismului, pe baza principiilor Declarațiilor din 1957 și 1960, unitate în care rezidă izvorul forței și invincibilității fiecărei țări socialiste, cheazășia îndeplinirii misiunii istorice a partidelor comuniste, a victoriei cauzei păcii și socialismului. (Aplauze).

Activa manifestare a Romîniei ca factor de pace pe arena mondială și-a găsit expresie în inițiativele sale și în sprijinul acordat oricăror acțiuni îndreptate spre destindere, în perseverența cu care țara noastră, împreună cu celelalte țări iubitoare de pace, s-a pronunțat și se pronunță în forurile și organizațiile internaționale pentru soluționarea pașnică, pe calea trata-

tivelor, a problemelor litigioase, pentru abordarea acestora în spirit constructiv. În lumea contemporană, cu problemele ei atât de complexe și în care s-a acumulat mult material inflamabil, nu poate exista sfetnic mai bun în politică decât calmul și înțelepciunea, înaltul spirit de răspundere pentru soarta popoarelor. (Aplauze).

Țara noastră militează consecvent pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru realizarea dezarmării, ca obiectiv de însemnătate excepțională în consolidarea păcii. Ne pronunțăm pentru încetarea tuturor experiențelor cu arme nucleare, lichidarea bazelor militare și retragerea trupelor aflate pe teritorii străine, reducerea bugetelor militare. Ca membră a Organizației Tratatului de la Varșovia, R.P. Română se pronunță pentru desființarea oricăror blocuri militare și, ca măsură tranzitorie, pentru încheierea unui pact de neagresiune între această organizație și Pactul Atlanticului de Nord.

O mare însemnătate pentru însănătoșirea climatului politic internațional ar avea-o înlăturarea rămășițelor celui de-al doilea război mondial prin încheierea Tratatului de pace german.

România se pronunță pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, realizarea de acțiuni pe plan regional în vederea dezvoltării unor relații de bună vecinătate între statele europene cu orinduire socială diferită, crearea de zone denuclearizate în orice parte a lumii.

Țara noastră extinde schimburile comerciale, culturale, științifice, tehnice cu toate statele — schimburi care răspund atât intereselor proprii, cât și cerințelor generale ale cooperării internaționale, constituind un factor de slăbire a încordării și de apropiere între popoare.

Republica Populară Română este hotărâtă să-și aducă și pe viitor, neabătut, întregul său aport la normalizarea relațiilor internaționale, la dezvoltarea înțelegerii și întărirea prieteniei între popoare, la lupta pentru triumful măreței cauze a păcii. (Aplauze).

Tovarăși,

Bilanțul luptei și eforturilor depuse în cei 20 de ani care au trecut din august 1944 este pentru fiecare dintre noi un puternic izvor de încredere și optimism.

Atât în anii grei ai ilegalității, cât și în lupta pentru cucerirea puterii, pentru construirea orînduirii socialiste, partidul nostru s-a dovedit la înălțimea misiunii istorice, de mare răspundere, care i-a revenit.

Însuflețit de victoriile obținute, poporul român pășește în al treilea deceniu de viață liberă, încrezător în forțele sale și în capacitatea sa de a-și făuri viitorul fericit pe care îl merită! (Aplauze furtunoase).

Trăiască Partidul Muncitoresc Român!

Trăiască harnicul și talentatul nostru popor!

Trăiască Republica Populară Română!

Trăiască unitatea țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale!

Trăiască invincibila învățătură marxist-leninistă!

Trăiască pacea în lumea întreagă!

(Aplauze prelungite, asistența în picioare ovaționează îndelung, răsună urale puternice).

INSURECȚIA ARMATĂ DIN AUGUST 1944— COTITURĂ HOTĂRÎTOARE ÎN ISTORIA POPORULUI ROMÎN

DE

GHEORGHE MATEI

În viața poporului nostru, ca și a celorlalte popoare, pe lângă o multitudine de fapte și evenimente mai mult sau mai puțin obișnuite, există momente rare care, prin caracterul, semnificația și urmările lor, reprezintă nestemate ale tezaurului istoriei naționale și, în același timp, bunuri de preț ale istoriei universale.

Un asemenea moment a fost insurecția armată din august 1944, inițiată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român.

De-a lungul veacurilor, poporul român a vărsat mult singe, dând numeroase dovezi ale resurselor și elanului lui patriotic și revoluționar, ale dragostei sale fierbinți pentru neamul și propășirea patriei. Prin luptă plină de vitejie și eroism, el a înfrînt de multe ori pe cîmpitorii care veneau să-l subjuge și să-l jefuiască. Dar clasele exploatare se arătau adesea gata să negocieze cu puterile străine independența țării.

Acestor stări de lucruri li s-a pus capăt o dată pentru totdeauna. Glorioasa insurecție din august 1944 a însemnat o cotitură radicală în viața poporului român, deschizîndu-i calea spre instaurarea puterii populare, spre socialism.

„Acest eveniment istoric — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a deschis o eră nouă, luminoasă, în dezvoltarea țării, a marcat o cotitură hotărîtoare în destinele poporului nostru, în îndelungata sa luptă pentru eliberarea națională și socială, pentru înfăptuirea de atunci transformări revoluționare și clădirea unei Romîni noi, socialiste”¹.

Insurecția armată antifascistă care a avut loc în țara noastră cu două decenii în urmă a fost continuarea și rodul unui proces îndelungat

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist*. București, Edit. politică, 1964, p. 5.

de lupte social-politice, care s-au amplificat și intensificat în perioada dominației Germaniei hitleriste. La greutatea și suferințele îndurate de masele populare de pe urma politicii de exploatare și asuprire a burgheziei și moșierimii romine s-au adăugat în perioada amintită noi și imense greutăți și suferințe, provocate de aservirea țării Germaniei fasciste și împingerea ei, împotriva voinței poporului român, în războiul hitlerist.

Fascismul german era dușman neîmpăcat al poporului nostru. Interesele și scopurile urmărite de acesta contrastau flagrant cu interesele naționale ale României. În amintirea poporului român persistau adînc suferințele îndurate în timpul ocupației germane din primul război mondial, rapacitatea imperialiștilor germani în jefuirea bogățiilor țării. În rindurile ostașilor trimiși să lupte în războiul antisovietic în subordinea comandamentelor hitleriste se găseau mulți ai căror părinți, rude și apropiați fuseseră uciși de gloanțele germane. Ostilitatea față de Germania hitleristă s-a extins și adîncit o dată cu smulgerea din trupul țării, prin dictatul de la Viena din august 1940, a părții de nord a Transilvaniei și predarea ei Ungariei horthiste.

Despre planurile fasciștilor germani cu privire la țara noastră vorbește elocvent declarația făcută de Hitler confidenților săi la 25 iulie 1941 : „România ar trebui să facă bine să renunțe pe cît posibil la ideea de a avea o industrie proprie. Ea ar trebui să dirijeze bogățiile pămîntului ei, și în special griul ei, spre piața germană”². În concepția hitleriștilor aceasta urma să fie și calea pentru a face să dispară principala forță care se ridica hotărît împotriva lor. „Astfel — spunea Hitler mai departe — proletariatul României, care este contaminat de bolșevism, ar dispărea, iar țara noastră nu ar duce lipsă niciodată de nimic”³. Hitleriștii visau la organizarea acestei părți a Europei ca parte a „imperiului” lor, la transformarea Dunării într-un „fluviu german” și colonizarea teritoriilor de lîngă Dunăre cu germani, asigurîndu-și astfel o cale cît mai sigură de comunicații pentru transportul bogățiilor jefuite⁴. Planurile hitleriste privind viitorul României prevedeau ciuntirea samavolnică a teritoriului țării, strămutarea populației etc. Înscriindu-se printre cele mai funeste planuri din decursul istoriei cu privire la această regiune a Europei, care vizau înrobirea României și lichidarea chiar a statului și poporului român, proiectele amintite ale fasciștilor germani vedeau cu toată claritatea soarta ce era hărăzită patriei noastre în cadrul „noii ordini” hitleriste.

² *Hitler's secret conversation 1941—1944*, New York, The Nes American Library, 1961, p. 43.

³ *Ibidem*.

⁴ „Evident — declara Hitler cu alt prilej, la 26 februarie 1942 — dacă dorim să transformăm Dunărea într-un fluviu german, politica noastră trebuie să fie deosebită. În acest caz, noi trebuie să stabilim minoritățile noastre din Balcani pe malul fluviului. Dacă stabilesc pe cei 1 500 000 germani ai minorităților noastre în teritoriile de răsărit, eu voi construi o autostradă lungă de 1 500 km, înzestrată la intervale de 50 — 100 km cu concentrări de populație germană, incluzînd cîteva orașe importante. Este o soluție de încercare, dar Dunărea rămîne Dunăre...”. Iar la 26 august 1942 căpetenia fasciștilor germani revenind la aceeași problemă, spunea că Dunărea va deveni „una din cele mai mari artere ale noastre : legată de Oder, ea va purta mărfurile direct în inima țării. Prin Marea Neagră în sus, pe Dunăre, vor veni fier, minereu de mangan, cărbune, petrol, griu, totul într-un torent nesfîrșit. Teritoriile de la Marea Neagră deschid imense posibilități pentru viitor” (*Ibidem*, p. 325 — 326 și 617).

Poporul român, în covârșitoarea sa majoritate, era conștient de pericolul grav pe care-l reprezenta pentru ființa sa națională aservirea țării Germaniei hitleriste. Când, în toamna anului 1940, trupele germane au intrat în România cu asentimentul guvernului de dictatură militară-fascistă, ele au fost întâmpinate cu sentimente de ură puternică de către masele populare. Într-un document intitulat „Concluziuni asupra stării de spirit în armată în legătură cu prezența trupelor germane în România — 10 octombrie 1940—1 februarie 1941”, Marele stat-major al armatei române arăta că populația și armata manifestau față de trupele hitleriste o ostilitate generală și semnală numeroase cazuri de împotrivire față de acestea, de ciocniri directe între militari români și germani, acte de sabotare a mașinii de război germane etc.⁵

Vorbind la o întrunire hitleristă din Orșova, viceconsulul german Fritz Hussov remarcă, referindu-se la felul cum a primit populația română sosirea trupelor germane: „Românii sînt anti-germani, fiind convinși de acest lucru”⁶.

Pe măsură ce războiul hitlerist continua și masele largi populare resimțeau tot mai greu consecințele lui dureroase, creștea și se adîncea ura și mînia acestora împotriva înrobitorilor hitleriști și a susținătorilor lor din țară.

În avangarda luptei antifasciste, antihitleriste se afla clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român. În pofida terorii fasciste sîngeroase, precum și a faptului că în conducerea partidului comunist se strecurase un grup de trădători, în frunte cu Șt. Foriș, care încă din 1936 capitulase în fața dușmanului de clasă și se pusese în slujba acestuia, cu toate greutățile și daunele provocate de această situație, Partidul Comunist Român n-a putut fi izolat de mase și înfrînt. Însuflețiți de un înalt patriotism, de exemplul și îndrumarea nucleului conducător al partidului, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care se afla în lagăr, de cadrele devotate din afară, comuniștii au stat în fruntea luptei de rezistență antifascistă. Ei duceau în mase cuvîntul partidului, uneau în jurul lor și organizau lupta forțelor patriotice, cultivau și întăreau încrederea maselor în victoria Uniunii Sovietice, a forțelor antifasciste din lumea întreagă.

Riscîndu-și la tot pasul viața, comuniștii și, în jurul lor, tot mai mulți luptători antifasciști au organizat în uzine, ateliere, mine, gări, la sate acte de sabotare a mașinii de război hitleriste. Asemenea acte au avut loc la uzinele „Malaxa”, „Metaloglobus”, „Leonida”, „Acta”, la Atelierele C.F.R. „Grivița”, la atelierele și depourile Societății de tramvaie din București, în regiunea petrolieră, la uzina I.A.R., producătoare de avioane din Brașov, la uzinele metalurgice „Reșița” etc., precum și în numeroase întreprinderi de transporturi⁷. Teroarea fascistă, militarizarea întreprinde-

⁵ Arh. M.F.A.-M. st.-m., dos. 725/1; Ion Leonida, *Un episod eroic din războiul antihitlerist*, în „Studii”, 1959, nr. 4, p. 225 — 227.

⁶ Arh. M.F.A.-M. st.-m., dos. 248, f. 98 (sinteza contrainformativă a M. st.-m din aprilie 1941).

⁷ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960, p. 433 — 434.

rilor, împușcarea patrioților nu au putut să împiedice ca această importantă formă de luptă să continue și să se intensifice. Referindu-se la aceasta, ziarul „Pravda” arăta că, în ciuda măsurilor autorităților fasciste din România, „numărul actelor de sabotaj, al atacurilor asupra trenurilor militare, al cazurilor de deteriorare a cablurilor și altele se mărește continuu, ... la actele de sabotaj și la atacurile împotriva ocupanților iau parte multe mii de patrioți români”, care „se bucură de sprijinul populației”⁸.

Ziarul „New York Times” vorbea despre acte de sabotaj „săvârșite de ceferiști și de muncitori industriali” și trăgea de aici concluzia: „Mișcarea comunistă din România este puternică”⁹.

Sabotajul era efectuat în cele mai diferite forme, de la tăierea cablurilor de alimentare cu energie electrică, deteriorări care să ducă la întreruperea producției, producerea unor piese inutilizabile și pînă la aruncarea în aer a unor obiective importante. În afara actelor directe de sabotaj, erau folosite și alte numeroase forme de împotrivire față de regimul fascist, ca: refuzul de a subscrie la împrumuturile de război, încetinirea ritmului de muncă de către muncitorii din întreprinderile industriale militarizate, refuzul de a lucra ore suplimentare, grevele. Cu toate că organizarea grevelor implica greutăți enorme, la uzinele „Wolff”, Arsenal și la „Lemaître” din București, la „Astra”-Arad, pe șantierul conductei de petrol de pe linia Cernavodă-Constanța, la uzinele „Solvay”-Turda și în alte întreprinderi au avut loc greve și conflicte de muncă, deseori însoțite de manifestații de masă¹⁰. În număr tot mai mare, țărani refuzau să predea grînele pentru susținerea războiului hitlerist, nu se prezentau la încorporări, alungau autoritățile fasciste și se opuneau direct hitleriștilor. Numeroși oameni de știință și cultură, pătrunși de dorința eliberării țării, se opuneau concepțiilor fasciste, cultivînd în rîndurile poporului sentimentul dragostei de patrie și al umanismului.

Oa un rezultat al străduințelor comuniștilor de a coaliza forțele antifasciste, antihitleriste, în iunie 1943 a fost creat Frontul patriotic antihitlerist, la care, alături de partidul comunist, participau Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul, unele organizații ale Partidului Social-Democrat și Partidul Socialist-Țărănesc¹¹.

În lupta pentru libertatea patriei au căzut eroic mulți fii devotați ai clasei muncitoare și poporului român. Sute și mii de comuniști, uteciști și alți luptători antifasciști au fost arestați, schingiuiți în beciurile Siguranței, deportați, condamnați la moarte sau la zeci de ani de muncă silnică.

Referindu-se la mișcarea de rezistență antihitleristă din țara noastră, doi autori francezi, generalul Cochet și locotenent-colonelul Paquier, arătau că „un mare număr de români, sub impulsul ... sentimentului național de care erau animați în permanență, au început să ducă — din mo-

⁸ „Pravda” din 12 august 1941.

⁹ „The New York Times” din 9 iulie 1941.

¹⁰ Ion Vințe, *Partidul Comunist din România în fruntea luptei pentru răsturnarea dictaturii fasciste, în 23 August 1944. Culegere de articole*, București, Edit. politică, 1964, p. 6 — 7.

¹¹ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, p. 439.

mentul sosirii trupelor germane — o luptă clandestină eficace împotriva acelor care, pentru toți românii adevărați, nu erau decît „ocupanți”¹².

Relevînd că participanții la lupta de rezistență proveneau din cele mai diverse straturi sociale, fiind alcătuiți din muncitori, țărani, intelectuali, militari, liber profesioniști și mulți refugiați din partea de nord a Transilvaniei, autorii sus-amintiți conclueau: „Acționînd în același spirit de rezistență și cu aceeași credință patriotică ca și cei care au luptat în *maquis* în Franța, insurgenții au făcut tot felul de sabotaje și atentate și, ca preț al sacrificiilor lor, au luat cu mîile drumul lagărelor naziste de tortură și exterminare ... În jurul acestor oameni curajoși s-au strîns patrioții romîni ...”¹³.

Starea de spirit antihitleristă a maselor populare se răsfrîngea nemijlocit asupra armatei romîne. În timp ce comandamentul Armatei a 3-a se plîngea că „defetiștii din armată sînt influențați de propaganda defetistă din interior”¹⁴, organele Siguranței semnalau că, alături de comuniști și de simpatizanții lor, „mai sînt o categorie de alarmiști și defetiști împotriva cărora nu știm ce măsuri s-ar putea lua. Este vorba de ofițerii și soldații care se întorc de pe front și povestesc cele petrecute acolo și în special despre modul cum s-au purtat germanii ...”¹⁵.

Ostilitatea față de continuarea războiului antisovietic era însoțită de exprimarea adeseori fățișă a sentimentelor de ură ale militarilor romîni împotriva hitleriștilor. Comandanți de unități semnalau că ostașii manifestau „o antipatie din ce în ce mai pronunțată față de ostașii germani și simpatie față de ostașii sovietici”¹⁶, că ei urau pe germani și că „orice încercare de remediere a acestei stări de lucruri, fie cu forța, fie prin educație, sînt sigur că nu va da nici o roadă”¹⁷. Ostilitatea militarilor romîni față de războiul hitlerist s-a oglindit și în numărul mare de dezertări din unitățile din țară și de pe front¹⁸.

O puternică influență asupra creșterii stării de spirit antifasciste, antihitleriste a maselor populare și armatei romîne o exercita situația de pe fronturi. În lupta de eliberare a popoarelor de sub jugul hitlerist, o mare însemnătate a avut faptul că forța fundamentală a coaliției antihitleriste o constituia Uniunea Sovietică, primul stat socialist din lume. Victoriile mărețe ale armatei sovietice de la sfîrșitul anului 1942 și din anul 1943 au produs o cotitură radicală în mersul celui de-al doilea război mondial. Germania hitleristă a pierdut inițiativa strategică în război. Și pe celelalte fronturi armatele germane sufereau înfrîngerii. Eroismul înălțător al armatei sovietice, care purta pe umerii ei greul războiului, loviturile nimicitoare pe care le dădea armatelor fasciste insuflau un puternic avînt

¹² General Cochet, lt.-colonel Paquier, *La Roumanie aux côtés des Nations-Unies*, Cahiers France-Roumanie, nr. 5, din septembrie-octombrie 1946, p. 41.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Arh. st. Buc., fond., Președinției Consiliului de Miniștri, pachetul 78, dos, 75, f. 11.

¹⁵ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 8, dos. 1 728.

¹⁶ V. Zaharescu și N. Condurache, *Din activitatea P.C.R. pentru înfăptuirea insurecției armate și înlocuirea armelor împotriva Germaniei hitleriste*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1961, nr. 4, p. 52.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 53 — 54.

luptei de eliberare a poporului român. Mișcarea de rezistență antifascistă, antihitleristă din România a crescut în amploare și intensitate ¹⁹.

Înfringerile suferite de Germania hitleristă, creșterea nemulțumirii maselor și intensificarea luptei antifasciste a poporului au determinat o profundă criză politică și militară a regimului fascist. Guvernul antonescian intrase în derută și panică și era tot mai izolat de popor. Pe fondul intensificării și lărgirii stării de spirit antifasciste, antihitleriste a maselor populare, se conturau și se precipitau contradicțiile și disensiunile din rindurile diferitelor grupări ale claselor exploatatoare.

Neputința regimului de dictatură militară-fascistă de a se mai menține la putere fără sprijinul fasciștilor germani, urii de popor, înrăutățirea puternică a situației materiale a maselor, ca urmare a jafului și războiului hitlerist, și creșterea avântului de luptă al poporului dovedeau că în România se coceau premisele unei situații revoluționare.

În aceste condiții, analizând multilateral principalele probleme ale vieții partidului, ale strategiei și tacticii sale, situația internă și internațională pe plan politic și militar, cadrele de bază ale P.C.R. din închisori, lagăre și din ilegalitate, au conceput, sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, încă în vara anului 1943, planul general de răsturnare a dictaturii militare-fasciste, de scoatere a României din războiul hitlerist și de alăturare a ei, cu arma în mână, la coalitia antihitleristă.

Planul prevedea drept obiective principale: înlăturarea grupului de trădători strecurat în conducerea de partid; reorganizarea întregii activități a partidului pe baze de război; realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare; coalizarea tuturor forțelor progresiste ale țării; dezvoltarea colaborării cu toate partidele sau grupările care, dintr-un motiv sau altul, se pronunțau pentru ieșirea din război; constituirea, sub conducerea partidului, a formațiunilor de luptă patriotice; atragerea armatei de partea forțelor insurecționale; evadarea din lagăr a cadrelor de bază ale partidului; doborârea dictaturii militare fasciste pe calea insurecției armate; scoaterea țării din războiul antisovietic, întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste și alăturarea la coalitia antihitleristă; formarea unui guvern în care să fie reprezentate toate forțele antifasciste.

Această linie de orientare a P.C.R. se baza pe concepția științifică potrivit căreia — în împrejurările războiului, ale prezenței armatelor hitleriste în țară și ale existenței regimului antonescian — nu o lovitură de stat, ci insurecția armată populară constituia singura cale pentru doborârea dictaturii militare-fasciste de către forțele interne.

În activitatea de pregătire, declanșare și desfășurare a insurecției armate, P.C.R. s-a călăuzit după învățătura marxist-leninistă. V. I. Lenin arăta că, pentru a reuși, „insurecția trebuie să se sprijine nu pe un complot, nu pe un partid, ci pe clasa înaintată. Aceasta în primul rînd. Insurecția

¹⁹ N. Goldberger, Gh. Zaharia, *Caracterul național și internațional al mișcării de rezistență din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1962, nr. 3, p. 125 — 128.

trebuie să se sprijine pe *avîntul revoluționar al poporului*. Aceasta în al doilea rînd. Insurecția trebuie să se sprijine pe *acea cotitură hotărîtoare* în istoria revoluției în creștere cînd activitatea rîndurilor înaintate ale poporului este maximă, cînd *șovăielile* în rîndurile dușmanilor și *în rîndurile prietenilor slabi, inconsecvenți și nehotărîți ai revoluției* sînt extrem de puternice. Aceasta în al treilea rînd ²⁰.

Înfăptuirea obiectivelor prevăzute în planul elaborat de către P.C.R. a început prin înlăturarea, la 4 aprilie 1944, a elementelor trădătoare, dușmănoase, în frunte cu Șt. Foriș, strecurate în conducerea partidului. Aceasta a făcut posibilă mobilizarea tuturor forțelor partidului pentru lărgirea frontului antihitlerist și pregătirea răsturnării guvernului antonescian ²¹.

După înlăturarea agenturii de trădători, a fost desemnată o conducere provizorie a partidului cu funcții operative, formată din tovarășii Emil Bodnăraș, C. Pirvulescu, I. Rangheț.

Referindu-se la însemnătatea succesului repurtat de partid prin înlăturarea din rîndurile lui a elementelor trădătoare și capitulante, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej scria din lagărul de la Tirgu-Jiu la 25 aprilie 1944 : „Cu rîndurile strînse, cu unitatea adevărată a partidului, vom putea pași hotărît pe calea îndeplinirii sarcinilor ce stau în fața clasei muncitoare și a poporului român . . . ” ²². S-a trecut apoi la reorganizarea întregii activități a partidului, spre a-și putea îndeplini sarcinile ce-i reveneau în pregătirea insurecției ²³.

În condițiile date, se impunea cu deosebită acuitate înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, factor hotărîtor în asigurarea rolului de hegemon al acesteia în lupta de eliberare națională și socială. Pe baza înțelegerii încheiate de P.C.R. și P.S.D. în aprilie 1944, a luat ființă Frontul unic muncitoresc. Prin aceasta s-a pornit pe drumul lichidării dezbinării de peste 20 de ani din sînul clasei muncitoare și s-a făurit coloana vertebrală a concentrării tuturor forțelor patriotice antifasciste din România ²⁴. Crearea F.U.M. a făcut să sporească cu mult forța de luptă a clasei muncitoare, capacitatea ei de a polariza în juru-i și de a conduce toate forțele patriotice.

La 1 Mai 1944 a fost lansat manifestul F.U.M., intitulat „Către întreaga clasă muncitoare ! Către poporul român !”, care chema la acțiune unită pentru răsturnarea guvernului fascist și formarea unui guvern democrat, la alungarea trupelor hitleriste din țară, la restabilirea suveranității de stat a Romîniei și alăturarea ei la lupta dusă de Uniunea Sovietică și de celelalte țări ale coaliției antihitleriste. „Pacea pe care întreaga

²⁰ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 26, București, Edit. politică, 1959, p. 4.

²¹ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959 — 1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 438.

²² *O pagină din istoria luptei partidului pentru pregătirea insurecției armate de la 23 August, 1944*, „Scinteia”, nr. 4300 din 22 august, 1958, p. 3.

²³ Vl. Zaharescu, *Întărirea partidului și a legăturilor lui cu masele — factor hotărîtor în lupta pentru organizarea și înfăptuirea insurecției armate din august 1944*, „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, nr. 4/1962, p. 13 — 15.

²⁴ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a 4-a București, E.S.P.I.P., 1956, p. 24.

națiune o dorește trebuie cucerită prin *lupta poporului*, care trebuie să ia în propriile sale mâini soarta sa.

Muncitorimea își stringe astăzi rîndurile în *frontul unic...*”, glăsuia manifestul ²⁵.

Chemarea de a se înființa comitete ale F.U.M. pe întreprinderi a fost urmată cu avînt de masele muncitorești din capitală și din celelalte centre din țară ²⁶.

Înfăptuind planul pregătirii insurecției armate, P.C.R. a urmărit cu perseverență să creeze o largă coaliție a claselor și păturilor sociale, a partidelor și cercurilor politice care, indiferent de concepțiile politice și ideologice, se pronunțau pentru scuturarea jugului fascist. Politica de alianțe largi promovată de comuniști, mergînd pînă la colaborarea cu cercurile din jurul regelui, a reprezentat o aplicare creatoare a principiilor strategice și tactice leniniste, adaptată condițiilor de atunci ale țării noastre. „Un adversar mai puternic — scria V. I. Lenin — poate fi învins numai printr-o încordare maximă a forțelor și numai cu condiția *obligatorie* de a folosi cu maximum de atenție, de grijă, de prudență și de pricepere orice « fisură », fie cît de mică, între dușmani, orice opoziție de interese între burgheziile diferitelor țări, între diferitele grupuri sau categorii ale burgheziei dinăuntru diferitelor țări, cît și orice posibilitate, oricît de mică, de a găsi un aliat de masă, fie chiar vremelnic, șovăielnic, nestatornic, nesigur, condițional ” ²⁷.

Pornind de la aceasta, P.C.R. s-a orientat spre folosirea în interesul cauzei poporului a tuturor contradicțiilor, divergențelor și fricțiunilor din rîndurile claselor exploatatoare. În mai 1944 s-a încheiat un acord cu aripa partidului liberal de sub conducerea lui Gheorghe Tătărăscu, reprezentant al unor cercuri burgheze industrial-comerciale, ale căror interese de afaceri fuseseră lezate de politica dictaturii militare-fasciste și desubordonarea țării Germaniei hitleriste.

Înfrîngerile tot mai grele suferite de trupele fasciste pe front și creșterea revoltei poporului împotriva războiului antisovietic au dus la adîncirea contradicțiilor dintre Antonescu și cercurile palatului, care vedeau în participarea regelui la înlăturarea lui Antonescu și în trecerea Romîniei de partea coaliției antihitleriste singura speranță de a scăpa de răspunderile grele ce apăsau pe umerii regelui și ai sfetnicilor săi pentru tirirea Romîniei în războiul hitlerist. În aceste condiții, regele și cercurile palatului au fost nevoite să accepte planul de acțiune stabilit de partidul comunist, singura forță politică reală ce acționa în vederea răsturnării guvernului antonescian și a ieșirii Romîniei din războiul hitlerist. „Însuși faptul acesta constituie recunoașterea rolului hotărîtor jucat de partid în acest moment crucial pentru destinele țării ” ²⁸.

²⁵ *Documente din Istoria Partidului Comunist din România*, ed. a 2-a, București, E. P.L.P., 1953, p. 381.

²⁶ „Romînia liberă”, nr. 6 din 28 iunie 1944 și nr. 7 din 10 iulie 1944; „Scînteia”, nr. 485 din 25 martie 1946.

²⁷ V. I. Lenin, *Op. r.* vol. 31, București, E. S.P.L.P., 1956 p. 53 — 54.

²⁸ Gh. Gheorghiu D. j *Articole și cuvîntări. 1959 — 1961*, p. 440.

Colaborînd cu regele și cercurile palatului, P.C.R. a urmărit izolarea completă a guvernului antonescian și unirea tuturor forțelor antihitleriste; s-a avut în vedere în legătură cu aceasta influența pe care monarhia o avea în unele păături sociale mijlocii, în armată și, înainte de toate, în rândurile corpului de comandament și ale ofițerilor, a căror atragere în insurecție prezenta o importanță deosebită.

În noaptea de 13—14 iunie 1944, din inițiativa P.C.R., a avut loc într-o casă conspirativă din capitală o consfătuire a reprezentanților partidului comunist cu reprezentanții armatei și cu reprezentanții palatului. În consfătuire, reprezentantul P.C.R., tovarășul Emil Bodnăraș, a combătut „planul Gigurtu”, preconizat de cercurile palatului care prevedea înlocuirea de către rege, cu asentimentul lui Hitler, a lui I. Antonescu cu I. Gigurtu. Reprezentantul P.C.R. a prezentat planul partidului comunist, care indica singura cale justă, realistă pentru ieșirea din războiul hitlerist, calea răsturnării prin forță a dictaturii militare-fasciste și a întoarcerii imediate a armelor împotriva hitleriștilor. În timpul discuțiilor, deși s-au manifestat șovăieli din partea unora dintre participanții la consfătuire, pînă la urmă planul propus de P.C.R. a fost adoptat în unanimitate. A fost constituit un comitet militar, care avea sarcina să se ocupe de pregătirea unităților militare în vederea insurecției. Din comitet făceau parte generalul Gh. Mihail, generalul C. Vasiliu-Rășcanu și colonelul D. Dămăceanu. Comitetul militar și-a desfășurat întreaga activitate de la început sub conducerea partidului comunist ²⁹.

În iunie 1944, conducătorii Partidului Național-Țărănesc și ai Partidului Național-Liberal, temîndu-se să nu rămînă în afara evenimentelor și în izolare totală, au acceptat crearea, împreună cu Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, a Blocului național-democrat, pe baza unei platforme largi. Făcînd aceasta, liderii partidelor burhezo-moșierești n-au încetat să se opună unei acțiuni hotărîte, de răsturnare prin forță a dictaturii militare-fasciste; acceptînd colaborarea cu P.C.R., ei continuau să manevreze, căutînd să împiedice gruparea maselor în jurul P.C.R. și rezolvarea în mod radical a marilor probleme ale momentului ³⁰.

Conducerea P.C.R. era conștientă că liderii P.N.Ț. și P.N.L. au acceptat formarea B.N.D. numai constrînși de împrejurări și că nu vor acționa pentru aplicarea platformei adoptate în comun. Cu toate acestea, ținînd seama că influența lor mai persista în unele păături ale populației și că trebuiau atrase în lupta antifascistă, antihitleristă cele mai largi mase ale poporului, ea a socotit necesară această coalizare.

Fiînd nevoite să accepte colaborarea cu P.C.R., monarhia și partidele burhezo-moșierești, încurajate de reprezentanții celor mai reacțio-

²⁹ „Lupta de clasă”, 1964, nr. 8, pag. 20 — 21.

³⁰ Într-o notă din 27 iunie 1944, intitulată „Partidul comunist și blocul democratic”, organele secrete ale dictaturii fasciste arătau cu privire la dificultățile întîmpinate de B.N.D. în a deveni „un organism menit să coalezze toate forțele democratice”: „La aceasta contribuie în cea mai largă măsură mentalitatea lui Maniu. . .” Documentul menționat era nevoit a recunoaște: „Este însă mai probabil că pînă în cele din urmă Maniu va fi depășit de evenimentele ce se vor precipita și că nu el va fi acela care va conduce destinele țării” (Arh. C. C. al P.M. R., dos. 2119/3013, vol. 19, f. 559 — 560).

nare cercuri din Apus, au continuat să spere pînă la 23 August în realizarea „variantei balcanice” a lui Churchill ³¹, văzînd în prezența în România a trupelor anglo-americane sprijinul pentru înăbușirea luptei maselor populare și salvarea vechii orînduirii.

În același timp cu acțiunea politică de coalizare a forțelor antihitleriste, P.C.R. a elaborat planul militar al insurecției și a adoptat măsurile ce se impuneau pentru înfăptuirea lui cu succes.

O importanță principală deosebită a avut în acest sens crearea detașamentelor înarmate ale clasei muncitoare. P.C.R. a organizat și înarmat în capitală, în valea Prahovei, Oltenia, Dobrogea, Moldova, Banat, Țara Bîrsei etc. formațiunile de luptă patriotice (F.L.P.), alcătuite din muncitori comuniști, ufeciști și fără de partid, patrioți hotărîți să lupte cu arma în mînă pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și alungarea hitleriștilor ³².

În împrejurările de atunci, cînd activitatea de pregătire a insurecției nu trebuia să atragă prin nimic atenția organelor represive, s-a recurs la alcătuirea unor echipe de șoc înarmate, care aveau să acționeze din primul moment împreună cu unitățile militare, urmînd ca pe baza lor să se dezvolte în cursul insurecției detașamente mari. Patrioții din aceste echipe erau instruiți pentru ocuparea instituțiilor guvernamentale, a obiectivelor militare hitleriste și, totodată, pentru a deveni cadre de comandă în momentul înarmării în masă a muncitorilor. Efectivul echipelor de șoc a ajuns în București la 300 de oameni și în centrele principale din țară la 500—600. În același timp, numărul oamenilor pregătiți pentru a intra în luptă îndată după declanșarea insurecției s-a ridicat la 2 000 în capitală. El cuprindea muncitori de la Atelierele C.F.R. „Grivița”, „Malaxa”, „Le-maître”, S.T.B., Uzinele „Grozăvești” etc. ³³.

P.C.R. a manifestat preocupare pentru asigurarea armamentului necesar formațiunilor de luptă patriotice. O parte importantă din armament a fost procurată prin patrioții care acționau în diferite unități militare. Printre cei care au pus la dispoziția partidului arme și muniții au fost militarii din Flotila 3 bombardament Craiova, care au și creat un depozit de armament în localitatea Brezoi (Vilcea), ostași și ofițeri dintr-un regiment de la Turnu-Măgurele, din Regimentul 2 roșiori, precum și din alte unități staționate în diferite orașe și sate ³⁴.

În timpul pregătirii insurecției armate, grupe de partizani au acționat în Banat, Valea Prahovei, în munții Vrancei și Parîngului, în Delta Dunării și în regiunile Maramureș și Suceava.

O mare însemnătate au avut activitatea desfășurată de P.C.R. în rîndurile armatei, atragerea de partea forțelor antihitleriste a unor generali și ofițeri superiori însuflețiți de sentimente patriotice. Prin propriile mijloace ale partidului și cu ajutorul militarilor patrioți s-au procurat date precise asupra efectivelor trupelor germano-fasciste; a fost elaborat un

³¹ Vezi *Procesul mării trădări naționale*, București, Edit. „Eminescu”, 1946, p. 81.

³² Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959 — 1961*, p. 438.

³³ Arhiva C.C. al P.M.R., fond. 35, dos. 1, f. 15; Dumitru Simulescu, *Formațiunile de luptă patriotice în insurecția populară antifascistă*, „Scînteia” nr. 6346 din 12 august 1964.

³⁴ Dumitru Simulescu, *op. cit.*

plan detaliat de acțiune, care pornea de la măsurile cu caracter strategic-operativ pînă la cele tactice de amănunt³⁵.

Insurecția urma să înceapă în a doua jumătate a lunii august în București și, concomitent, la Ploiești și în regiunea petroliferă a Văii Prahovei. În aceste centre vitale ale țării exista un proletariat numeros și combativ, cu tradiții glorioase revoluționare. Nu cu mult timp în urmă se desfășuraseră eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din februarie 1933, care marcaseră un moment de cotitură în dezvoltarea partidului comunist și a întregii noastre mișcări muncitorești, reprezentînd totodată prima mare ridicare a proletariatului pe plan internațional după instaurarea hitlerismului în Germania. Bucureștiul era în măsură să asigure insurecției baza de pornire și un puternic sprijin de masă.

În București se aflau guvernul fascist, instituțiile de stat centrale și principalele comandamente militare hitleriste din România, care, atacate prin surprindere, se asigura de la început paralizarea comenzii și legăturii trupelor germane de intervenție și ale organelor de represiune fasciste³⁶. Acțiunea simultană la București și Ploiești trebuia să ducă la salvarea de la distrugere a instalațiilor petroliere, la împiedicarea folosirii trupelor germane din Valea Prahovei împotriva forțelor insurecționale din capitală, precum și la menținerea principalei artere de comunicații prin Carpați—Valea Prahovei.

În același timp, unități ale armatei române trebuiau să acopere frontierele de atunci ale țării, să oprească pătrunderea de forțe inamice din partea de nord a Transilvaniei și de peste frontierele de vest și de sud; trupele române care se aflau pe frontul din Moldova urmau să se desprindă de unitățile hitleriste și să intre în dispozitivul de luptă împotriva Germaniei hitleriste³⁷.

Smulgerea din captivitate a cadrelor conducătoare ale P.C.R. devenise o condiție esențială a desăvîrșirii acțiunii politice-militare desfășurate de partid în vederea declanșării insurecției armate. În urma unor minuțioase măsuri pregătitoare, a fost organizată, în noaptea de 12—13 august 1944, evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul

³⁵ Conducerea P.C.R. a indicat, la începutul lunii iulie 1944, obiectivele hitleriste și instituțiile militare și civile antonesciene care trebuiau ocupate. Pentru unele obiective mai importante se indica și numărul grupelor militare și formațiunilor patriotice necesare în vederea atacării și cuceririi lor. Pe baza acestor indicații, a fost elaborat un ordin de operații, care urma să fie remis unităților militare participante la insurecție. Ordinul prevedea obiectivele ce trebuiau ocupate și forțele care urmau să acționeze în acest sens, trasînd cu precizie pînă în cele mai mici detalii misiunile ce urmau a fi împlinite.

Printre cele 70 de obiective se numărau: comandamentul generalului Hansen (misiunea militară hitleristă pentru armata de uscat) de la Școala superioară de război, sediul misiunii militare de aviație conduse de generalul Gerstenberg, sediul Gestapoului de pe Str. Regală, Președinția Consiliului de Miniștri, ministerele de Interne și Război, Palatul Telefoanelor, Poșta centrală, Radiodifuziunea și stațiile de telegrafie fără fir, gările, închisorile, depozitele de benzină etc. (Dumitru Dămăceanu, *Pregătirea militară a insurecției armate sub conducerea Partidului Comunist din România, în 23 August 1944, culegere de articole*, p. 49).

³⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Însemnătatea istorică a insurecției armate din august 1944*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, 1964, nr. 4, p. 24.

³⁷ *Ibidem*.

de la Tîrgu-Jiu. Împuternicit al Comitetului Central al partidului pentru organizarea evadării a fost tovarășul Ion Gheorghe Maurer ³⁸.

Peste cîteva zile a fost organizată evadarea și a altor activiști de răspundere ai partidului.

Concomitent cu pregătirile de ordin organizatoric-militar, P.C.R. a desfășurat o intensă muncă de lămurire în rîndurile maselor populare și armatei, prin viu grai, prin difuzarea de manifeste, ziare ilegale etc. Înseși organele represive erau silită a recunoaște că „mișcarea comunistă a pornit o acțiune de propagandă mult mai susținută ca înainte” ³⁹.

Influența P.C.R. pătrundea în straturi tot mai largi ale poporului. Ca o expresie a acestui fapt, reprezentanți de seamă ai științei și culturii românești au întocmit în aprilie 1944 un memoriu semnat de 69 de membri ai Academiei Romîne, profesori universitari din București, Iași și Sibiu (Cluj), prin care cereau imediata încetare a războiului ⁴⁰.

În această vreme, coaliția antihitleristă continua să dea lovituri grele blocului statelor fasciste, cu deosebire pe frontul de est. Continuîndu-și înaintarea, armata sovietică ajunsese în primăvara anului 1944 în nord-estul Romîniei, eliberînd din jugul fascist cîteva județe. Rezultate importante obținuse de asemenea în partea centrală și la aripa de nord a frontului. În vest, armatele anglo-americane deschiseseră cel de-al doilea front în Europa și obținuseră o serie de succese. La 20 august 1944, armatele sovietice de pe frontul Iași-Chișinău au dezlănțuit o puternică ofensivă, care a angajat în luptă grosul efectivelor hitleriste de pe front și din zona formațiunilor din spate, dîndu-le lovituri nimicitoare.

P.C.R. a folosit cu pricepere împrejurările favorabile create de succesele militare ale coaliției antihitleriste și, în primul rînd, strălucitele victorii ale armatelor sovietice.

Insurecția armată a început în ziua de 23 august; în conformitate cu planul elaborat de P.C.R., Antonescu și ceilalți membri ai guvernului fascist au fost arestați la palatul regal, ridicați de una din formațiunile de luptă patriotice și puși sub pază într-o casă a Comitetului Central al partidului comunist ⁴¹.

Șefii P.N.Ț. și P.N.L. au luat cunoștință de arestarea lui Antonescu după ce faptul fusese consumat; chiar și în dimineața zilei de 23 august, I. Maniu, după o întîlnire cu Dinu Brătianu și Titel Petrescu, făcuse o nouă încercare de a evita răsturnarea guvernului fascist, căutînd să-l convingă pe Antonescu, prin intermediul lui Gh. Brătianu, să încheie el însuși armistițiul ⁴².

În seara zilei de 23 august, la ora 22, s-a transmis prin radio proclamația regelui, al cărei text fusese pus de acord cu reprezentantul P.C.R. ⁴³.

³⁸ Mihail Roșianu, *Cum a fost organizată evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul de la Tg.-Jiu în august 1944*, în „Scînteia” nr. 6 352 din 18 august 1964.

³⁹ Arh. C.C. al P.M.R., dos. 12 663/5, f. 433.

⁴⁰ *Vezi 23 August — sărbătoarea națională a poporului român*, București, 1945, p. 29—31.

⁴¹ *Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvîntări. 1959 — 1961*, p. 9.

⁴² „Jurnalul de dimineață”, nr. 48 din 11 ianuarie 1945. Declarația lui G. Titel Petrescu.

⁴³ „Lupta de clasă”, 1964, nr. 8, p. 24.

Între orele 19 și 24, formațiunile de luptă patriotice și unitățile militare au ocupat Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul de Interne, Ministerul de Război, Subsecretariatul de Stat al Aerului, Palatul Telefoanelor din Calea Victoriei și marile centrale telefonice din bulevardul Banu Manta și bulevardul Dacia, posturile de radio și T.F.F. de la Băneasa, Herăstrău și Văcărești⁴⁴. În același timp obiectivele hitleriste au fost blocate, aceasta marcînd începerea practică a acțiunii împotriva cotropitorilor germano-fasciști.

Tot în seara zilei de 23 august a fost format noul guvern, sub președinția generalului C. Sănătescu. Deși nu era alcătuit din reprezentanții politici ai tuturor forțelor antihitleriste, așa cum propusese P.C.R., noul guvern era un rezultat al insurecției armate și al răsturnării dictaturii militare-fasciste. El a proclamat drept obiective imediate ale sale încheierea armistițiului, scoaterea țării din coaliția fascistă, lupta armatei romîne, alături de armatele Națiunilor Unite pentru alungarea cotropitorilor hitleriști și redobîndirea independenței naționale a țării. Pe baza acestor obiective, punînd pe prim plan interesele luptei pentru izgonirea ocupanților hitleriști, P.C.R. a acceptat să participe la guvernul Sănătescu, militînd în același timp mai departe în fruntea forțelor democratice pentru un guvern politic format din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste⁴⁵.

Surprinse de evenimente, blocate de către forțele insurecționale, cu majoritatea legăturilor întrerupte și cu forțele militare dispersate, comandamentele germano-fasciste din București și din alte localități ale țării nu au fost în stare de ripostă eficace cu toate că regele și anturajul său, temîndu-se de reacția germană și voind să dea evenimentelor nu alt curs decît cel stabilit în planul insurecțional, au căutat să împiedice întoarcerea imediată a armelor împotriva hitleriștilor, ajungînd la o înțelegere trădătoare cu aceștia. În seara zilei de 23 august, regele a acceptat cererea ambasadorului Germaniei, Killinger, și apoi a generalilor hitleriști Hansen și Gerstenberg ca trupele germane să se retragă din România nestingerite⁴⁶, ceea ce însemna de fapt a se da hitleriștilor posibilitatea să se reorganizeze și să transforme țara în arena unui război nimicitor. Această înțelegere n-a durat însă decît cîteva ore din cursul nopții spre 24 august.

După răsturnarea dictaturii militare-fasciste, nimic nu mai putea stăvili hotărîrea de luptă a maselor largi populare și a armatei romîne. Încă în cursul nopții de 23 spre 24 august, formațiunile de luptă patriotice au atacat pe hitleriștii care circulau prin București, precum și unele cantonamente germane. Cu sprijinul cetățenilor, animați de un puternic patriotism, au fost dezarmați și internați un număr însemnat de hitleriști.

Surprinși și plini de furie, hitleriștii nu numai că nu se gîdeau să se retragă din România, așa cum dăduseră asigurări generalii Hansen și Gerstenberg, dar se pregăteau să treacă la acțiune împotriva forțelor romîne pentru a înăbuși în sînge insurecția. În noaptea de 23 august, Hitler i-a

⁴⁴ „Lupta de clasă”, 1964, nr. 8, p. 24 — 25.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ A. Hillgruber, *Hitler, König Karol und Marshall Antonescu, die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938 — 1944*, Wiesbaden, 1954, p. 217; „Libertatea”, nr. 9 din 5 septembrie 1944.

ordonat lui Friessner, comandantul grupului de armate „Ucraina de sud”, să zdrobească insurecția, să ocupe Bucureștiul cu forțele Diviziei 5 de artilerie antiaeriană, care se afla la Ploiești, și să instaureze un nou guvern prohitlerist ⁴⁷. Executarea ordinului lui Hitler a fost încredințată de Friessner lui Killinger și Gerstenberg.

În aceste împrejurări, Comandamentul militar al capitalei a ordonat unităților ca „în zorii zilei de 24 august 1944 să treacă la atacul obiectivelor din ordinul de operații nr. 30 871 din 23 august 1944 ...”⁴⁸.

Începînd de la ora 4 dimineata, în ziua de 24 august 1944, unitățile militare din București și formațiunile de luptă patriotice, au dezlănțuit atacul asupra obiectivelor germane. În acest fel, acțiunile începute în seara zilei de 23 august prin blocarea obiectivelor hitleriste din București, ciocniri în oraș, izgonirea gărzilor hitleriste din întreprinderile petroliere din Ploiești și acțiunile unor unități de grăniceri din nordul Moldovei au continuat pe scară largă în ziua de 24 august, cînd s-au generalizat, trecîndu-se la atacuri de mare amploare asupra trupelor germano-fasciste. Exprimînd voința de luptă a poporului, întreaga armată romînă a întors armele împotriva ocupanților hitleriști.

Vestea acestor evenimente a fost primită cu nespusă bucurie și entuziasm de masele populare de pe tot întinsul țării. Aveau loc mitinguri și manifestații ale oamenilor muncii, descătușați de sub tirania fascistă; comuniștii explicau sensul istoricelor evenimente și chemau la luptă necruțătoare împotriva înrobitorilor hitleriști. Primul număr legal al ziarului „Romînia liberă” a publicat Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din Romînia, în care se arăta: „În lupta inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din Romînia cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea și toți cetățenii Romîniei la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului romîn, pentru asigurarea viitorului său” ⁴⁹.

De la început și în tot timpul desfășurării ei, P.C.R. a imprimat insurecției un caracter ofensiv, nedînd inamicului răgaz să se dezmeticească de pe urma loviturilor primite. Lupte mai importante pentru dezarmarea și capturarea trupelor hitleriste din București au fost duse la Școala superioară de război (sediul misiunii hitleriste pentru armata de uscat), în cartierele Șerban-Vodă, Rahova etc. De asemenea s-au dus lupte la gara Dealul Spirii, la cazarmile cavaleriei de la Cotroceni și în alte puncte ⁵⁰.

Către sfîrșitul zilei de 25 august, unitățile militare și formațiunile patriotice, care luptaseră timp de două zile cu vitejie și abnegație sub focul bombardamentelor necontenite ale aviației germane, au lichidat cea mai mare parte a unităților și formațiunilor hitleriste din interiorul capitalei. Ultimele rezistențe au fost zdrobite în cursul dimineții de 26 august (la Crematoriu, fabrica de avioane S.E.T. și în zona barierei Colentina).

⁴⁷ A. Hillgruber, *op. cit.*, p. 89 — 90.

⁴⁸ Jurnalul de operații al Comandamentului militar al capitalei pe perioada 23—28 august 1944 (Arh. M.F.A.-M. st.-m., dos. 242/1, f. 70).

⁴⁹ „Romînia liberă” din 24 august 1944.

⁵⁰ *Contribuția Romîniei la războiul antihitlerist (23 August 1944 — 9 mai 1945)*, București, Edit. M.F.A., 1958, p. 58.

Pentru apărarea capitalei împotriva trupelor hitleriste care încercau să pătrundă dinspre nord s-au dat lupte înverșunate în raionul Băneasa. În sprijinul unităților militare care luptau aici au fost trimise permanent de către P.C.R. detașamente de muncitori înarmați⁵¹. Ostașilor și luptătorilor din formațiunile patriotice li s-au alăturat spontan numeroși oameni ai muncii, care însuflețiți de fierbinte patriotism, au săvârșit acte de vitejie și curaj. S-au dat de asemenea lupte pentru respingerea unei tentative hitleriste de pătrundere în București dinspre sud, pe la bariera Rahovei (șoseaua Alexandriei).

Deosebit de important în zilele insurecției armate a fost faptul că masele muncitorești au continuat cu o intensitate sporită munca în întreprinderile a căror producție asigura desfășurarea normală a vieții capitalei. Ca urmare a eroismului unităților de luptă și al maselor bucureștene, toate încercările hitleriștilor de a invade capitala și de a înăbuși insurecția au fost respinse cu succes. Victoria reputată de forțele insurecționale prin eliberarea capitalei și a împrejurimilor ei a dat un impuls puternic forțelor patriotice din întreaga țară.

Organizațiile partidului comunist, ieșite din ilegalitate, s-au adresat deschis maselor populare și unităților militare, mobilizându-le la luptă prin chemări înflăcărâte.

Insurecția armată antifascistă s-a extins în întreaga țară, pretutindeni masele populare și armata pornind la luptă pentru zdrobirea cوتropitorilor.

O amploare deosebită, în afara luptelor din București, au avut luptele din Ploiești și zona petrolieră a Văii Prahovei, care prezenta pentru hitleriști o mare importanță economică și strategică. În această regiune, unde hitleriștii dispuneau de mari efective militare, o forță activă, alături de unitățile armate române, au fost muncitorii petroliști. Participarea acestora la lupta cu arma în mână a avut o însemnătate deosebită pentru operațiile din Valea Prahovei, ținând seama că numărul trupelor hitleriste întrecea de trei ori pe cel al unităților armatei române. Au fost eliberate localități importante din regiunea petroliferă; trupele române și muncitorii înarmați au ținut ferm în mână orașul Ploiești, respingând încercările trupelor hitleriste de a-l ocupa. În seara zilei de 29 august, orașul Ploiești a fost despresurat în urma acțiunilor unităților ale Corpului 5 tancuri din armata 6 sovietică și ale Diviziei 18 infanterie română⁵².

Acțiuni dîrze și încununate de succes s-au desfășurat și în alte părți ale țării. Unitățile române au dus lupte și au dezarmat trupele hitleriste din zonele și orașele dunărene Giurgiu, Zimnicea, Călărași, Oltenița, Cernavodă, Turnu-Măgurele, Corabia, Calafat, Orșova și altele. În cooperare cu flotila de pe Dunăre și cu aviația, ele au scufundat numeroase vase de război germane care căutau să se retragă pe Dunăre. În zona Turnu-Severin, trupele române, împreună cu numeroși oameni ai muncii din oraș și comu-

⁵¹ Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., dos. 104, f.130 — 132, 139, 141 și 144 — 145.

⁵² *Contribuția României la războiul antihitlerist (23 August 1944 — 9 mai 1945)*. p. 63 — 64; general colonel Mihail Burcă, *Participarea României la războiul antihitlerist, „Lupta de clasă”*, 1964, nr. 8, p. 37.

nele învecinate, în frunte cu comuniștii, au capturat prin luptă o coloană motomecanizată germană. În zona Brașov, trupele hitleriste au primit de asemenea o ripostă hotărâtă din partea unităților militare române și a muncitorilor înarmați. Lupte pentru lichidarea trupelor hitleriste s-au desfășurat și în Dobrogea, în regiunea industrială a Banatului, la Arad, la Alba-Iulia și în alte părți ale țării ⁵³.

În conformitate cu planul militar al insurecției, paralel cu desfășurarea luptelor în interiorul țării, trupele române din Transilvania, Banat și de pe Dunăre aveau misiunea să împiedice forțele fasciste din exterior de a pătrunde în țară. Conform directivei Marelui stat-major al armatei române din noaptea de 23 august, unitățile române au realizat pînă în seara zilei de 24 august un dispozitiv de acoperire de 1 400 km, la frontierele existente ale țării ⁵⁴. Trecătorile Carpaților Meridionali au fost acoperite și apărute de trupele române.

Efectivele hitleriste capturate între 24 și 31 august 1944 de unitățile române și de formațiunile de luptă patriotice s-au ridicat la 56 455 de oameni, dintre care 14 generali și peste 1 200 de ofițeri ; inamicul a avut peste 5 000 de morți. În această fază a războiului, în cooperare cu efectivele formațiunilor de luptă patriotice, sprijinite de masele populare, au acționat 37 de divizii române, plus alte unități independente, totalizînd aproape 470 000 de oameni ⁵⁵.

Prăbușirea planurilor de rezistență ale guvernului de dictatură fascistă și comandamentului german din România pe linia îngustă și puternic fortificată Carpați-Focșani-Nămoloasa-Brăila, precum și pe alte alinamente naturale favorabile apărării de pe teritoriul român, a înlăturat perspectiva transformării țării într-un teatru de război pustiitor. Multe vieți omenești au fost salvate de la moarte, orașe și sate de la distrugere și ruină. Numeroase obiective industriale, și îndeosebi instalațiile petroliere din Valea Prahovei, au fost cruțate de la distrugerile plănuite de hitleriști în cazul unei retrageri, ceea ce a avut o mare importanță pentru aprovizionarea cu carburanți a frontului antihitlerist.

În acest timp, armatele sovietice au încercuit în noaptea de 24 spre 25 august grosul trupelor hitleriste din gruparea „Ucraina de sud”, reușind pînă la 25 august să zdrobească această grupare.

Pretutindeni populația, care în zilele precedente participase cu avînt alături de unitățile armatei române la zdrobirea hitleriștilor, întîmpina cu căldură și entuziasm eroicele armate sovietice.

„În ziua de 29 august, trupele sovietice au ajuns pe căile de acces spre București. În întîmpinarea lor, pe șoseaua dinspre Afumați, a venit o delegație a conducerii P.C.R., în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care i-a informat pe comandanții sovietici despre felul cum a început și cum s-a desfășurat insurecția armată” ⁵⁶.

În zilele de 30 și 31 august, mari unități sovietice au trecut prin București, fiind întîmpinate și petrecute de populație cu steaguri, flori și

⁵³ General colonel Mihail Burcă, *op. cit.*, p. 37.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 36.

⁵⁶ „20 de ani de la eliberarea României”, București, Edit. politică, 1964, p. 27.

aclamații, ca prieteni și frați. Între acestea se afla și Divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu”, constituită pe teritoriul U.R.S.S. din prizonieri români care și-au manifestat dorința de a lupta cu arma în mână pentru eliberarea patriei din jugul fascist.

În prima jumătate a lunii septembrie, trupele sovietice, sub acoperirea unităților Armatei 1 române, care stăvileau ofensiva inamicului în această parte a țării, au sosit în zonele de operații și au intrat în luptă. Umăr la umăr cu armata sovietică, armata română a luptat pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei și apoi în Ungaria și Cehoslovacia, până la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. Sângele vărsat în comun pe frontul antihitlerist a cimentat prietenia și alianța dintre poporul român și poporul sovietic.

De-a lungul a 260 de lupte glorioase pe frontul antihitlerist, armata română a străbătut peste 1 000 km, de la Mureș până în Boemia, eliberând 3 831 de localități, dintre care 53 de orașe, și pricinuind dușmanului pierderi importante, dintre care aproximativ 18 000 de morți și 118 000 de prizonieri. Pe frontul antihitlerist, armata română a participat la operațiile de luptă cu un efectiv de peste 360 000 de oameni⁵⁷.

Luptătorii de pe front au simțit permanent sprijinul întregului popor. Chemarea P.C.R. „Totul pentru front, totul pentru victorie !” a fost urmată cu însuflețire și abnegație de muncitori, țărani, intelectuali, de toți oamenii muncii, care, învingând greutăți imense, au sprijinit cu hotărâre și dârzenie efortul României în războiul antihitlerist.

Insurecția armată din august 1944 a avut o însemnătate covârșitoare în istoria României. Prin ea a fost doborâtă dictatura militară-fascistă, dictatură teroristă a celor mai reacționare și agresive cercuri ale capitalului monopolist și moșierimii române și agentură a fascismului german, generatoare de imense greutăți și suferințe pentru poporul român.

Cu toate limitele sale, guvernul instaurat la 23 August 1944 avea înscris în programul său principalele obiective prevăzute în platforma Blocului național democrat.

În prima zi după răsturnarea regimului fascist antonescian au fost eliberați deținuții comuniști și ceilalți luptători antifasciști; s-a hotărât revenirea la constituția țării din anul 1923, s-a acordat libertatea presei, a întrunirilor și a organizării partidelor politice nefasciste.

Sfărîmînd dictatura militară-fascistă și descătușînd uriașă energie revoluționară a maselor, insurecția armată a dat lovituri puternice pozițiilor deținute de clasele exploatare. S-au creat premisele favorabile pentru ca masele să se organizeze sub conducerea P.C.R., să continue și să dezvolte lupta în direcția făuririi unei orînduiri sociale noi. Insurecția a reprezentat o erupție de forțe revoluționare și o școală revoluționară în același timp, în vederea luptelor ce aveau să urmeze. Prin aceasta, insurecția armată antifascistă a marcat începutul revoluției populare în România.

⁵⁷ „Scinteia” nr. 6 353 din 19 august 1964, p. 2.

Caracterul antifascist al insurecției din august 1944 s-a împletit indisolubil, date fiind condițiile specifice în care a avut loc, cu sarcinile luptei pentru eliberarea națională a țării. Aservirea economică și politică a României de către imperialismul german a fost lichidată. În același timp au fost spulberate speranțele reacțiunii interne de a înfăptui cu sprijin din afară politica de readucere a României în dependență față de una sau alta dintre grupările imperialismului mondial. Insurecția armată victorioasă a creat condițiile cuceririi adevăratei independențe și suveranități a țării.

O însemnătate excepțională a avut faptul că prin insurecția armată s-au înfăptuit scoaterea României din războiul criminal antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă, cu consecințele ce au decurs din aceasta pe multiple planuri. România a fost ferită de prelungirea operațiilor militare pe teritoriul ei, cu tot cortegiul de nenorociri pe care aceasta le-ar fi putut aduce pentru poporul român. Insurecția armată a contribuit în mod hotărîtor la faptul că operațiile militare pe teritoriul român au mai durat mai puțin de două luni.

Faptul că revoluția populară a avut ca punct de pornire o acțiune de luptă necruțătoare, cu arma în mînă, împotriva celui mai înverșunat dușman al poporului român s-a răsfrînt asupra cursului luptei revoluționare a maselor, care au înțeles o dată în plus pe ce cale pot fi asigurate țelurile și cuceririle proprii.

Imediat după 23 August a sporit considerabil numărul formațiilor de luptă patriotice, acestea s-au înarmat cu armament automat, primit de la unitățile militare române sau din capturile de la hitleriști, s-au călit și experimentat în acțiuni, cucerindu-și un prestigiu evident în rîndurile maselor. Creșterea numărului și a capacității de luptă a formațiilor de luptă patriotice a întărit brațul înarmat al clasei muncitoare.

Ca urmare a participării armatei române la răsturnarea dictaturii militare-fasciste și, în continuare, la războiul antihitlerist, precum și a creșterii influenței P.C.R. în rîndurile militarilor, marea burghezie și moșierimea au ajuns în situația de a nu se mai putea bizui pe armată, de a fi lipsite de cel mai puternic mijloc de represiune pe care l-au avut la îndemînă ⁵⁸.

Dobîndind libertăți democratice pe care nu le avuseseră niciodată în trecut, neînscrise încă în textul nici unei legi și exercitate peste capul și împotriva voinței claselor exploatare, masele populare în frunte cu clasa muncitoare au pătruns și s-au afirmat tumultuos în arena istoriei, hotărîte să-și ia soarta pe deplin în propriile mîini.

De o mare însemnătate a fost faptul că, drept urmare a insurecției armate, P.C.R. a apărut de scena politică a țării ca un partid legal și participant la guvernarea țării, după mai bine de 20 de ani de adîncă ilegalitate și persecuții sălbatice îndreptate împotriva sa. Organizator și conducător al insurecției, P.C.R. dobîndise un uriaș prestigiu în ochii poporului. Poporul a verificat pe comuniști în momentele cele mai grele, în focul aprigei lupte antifasciste, antihitleriste, cînd ei s-au dovedit a fi

⁵⁸ Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 27.

luptători de frunte, cei mai devotați, îndrăzneți și plini de abnegație pentru interesele patriei.

Prin toate acestea, insurecția armată din august 1944 s-a înscris ca un moment de cotitură hotărâtoare în istoria poporului român.

În același timp, evenimentele petrecute în țara noastră acum două decenii au avut și o însemnătate deosebită pe plan internațional.

Mărturii ale timpului relevă faptul că cotitura hotărâtă săvârșită de poporul român în august 1944 s-a situat într-un moment când soarta războiului încă nu se conturase clar. Astfel, reprezentantul Uniunii Sovietice la Conferința de pace de la Paris declara : „La 23 august, când nu erau încă evidente perspectivele desfășurării viitoare a evenimentelor militare și când soarta Germaniei era departe de a fi clară, politica externă a României a luat o întorsătură hotărâtoare ”⁵⁹. Mareșalul Tolbuhin aprecia de asemenea că evenimentele de la 23 August 1944 din România s-au petrecut „în zilele când nu era evident de partea cui va înclina balanța victoriei”⁶⁰. Postul de radio Moscova arăta că aceste evenimente au intervenit când „nu era precizată cu claritate înfringerea inamicului ”⁶¹.

Deși Germania hitleristă primise puternice lovituri din partea coaliției antihitleriste, înainte de toate pe frontul de est, și pierduse inițiativa strategică, ea reprezenta încă un adversar puternic și primejdios, pentru a cărui zdrobire definitivă era nevoie de o luptă încordată din partea coaliției antihitleriste. Căpeteniile fasciste germane făceau eforturi disperate pentru prelungirea cât mai mult a operațiilor militare, sperînd într-o schimbare a evoluției războiului. Dar planurile și speranțele lui Hitler și ale acoliților lui s-au prăbușit datorită luptei popoarelor, luptă la care poporul român și-a adus contribuția sa.

Întorcînd armele împotriva Germaniei hitleriste și ducînd războiul împotriva acesteia cu toate forțele, pînă la nimicirea ei deplină, România a contribuit la accentuarea deplasării raporturilor de forțe pe plan internațional în favoarea Națiunilor Unite. Interesele naționale pentru care poporul român a pornit la luptă hotărâtă împotriva Germaniei fasciste coincideau cu interesele celorlalte popoare și forțe ce se opuneau hitlerismului, contopindu-se într-o luptă comună, pentru aceeași cauză. Poporul nostru avea experiența luptei împotriva cotropitorilor superiori ca forță și știa că aceștia, odată alungați, se pot reîntoarce. De aceea el era profund interesat ca Germania fascistă să fie nimicită definitiv. Numai astfel victoria insurecției armate putea fi consolidată pe plan extern. Totodată, războiul de eliberare și apărare a patriei dus de România împotriva Germaniei fasciste reprezenta, implicit, un aport la victoria aliaților asupra hitlerismului, care periclita grav civilizația și progresul omenirii.

Multiple documente ale vremii converg în a reliefa că acțiunea României de la 23 August a avut o înfrîurire însemnată asupra evoluției războiului, contribuind la o adevărată răsturnare de fronturi în sud-estul Europei în favoarea coaliției antifasciste. „Ieșirea României din Axă — aprecia

⁵⁹ „Scînteia” nr. 601 din 16 august 1946.

⁶⁰ „Jurnalul de dimineață” din 12 iulie 1945.

⁶¹ „Jurnalul de dimineață ” din 9 iulie 1945.

postul de radio Moscova — are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei. Însemnătatea acestui... fapt nu poate fi subestimată”⁶².

Referindu-se la faptul că insurecția armată a împiedicat pe hitleriști să folosească teritoriul român ca teatru de război, radio Moscova releva că „nicăieri pe teritoriul românesc nemții n-au reușit să repete evenimentele care au avut loc în Italia de nord în vara anului 1943. Ei n-au reușit să dezarmeze armata română și să ocupe principalele poziții strategice”⁶³.

„Prin trecerea României de partea aliaților — comenta la rândul său postul de radio New York — Germania este amenințată din sud-est, iar Ungaria se află în pragul prăbușirii. Drumul din sud-est, care duce la Budapesta, Praga și Viena, este deschis, căci germanii nu mai au în aceste direcții nici o apărare și nu mai pot concentra noi trupe. Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție însemnată la grăbirea sfârșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite”⁶⁴.

„Ruptura României cu Axa și trecerea ei de partea aliaților tradiționali va însemna, poate, pentru Germania o lovitură de moarte...”, consemna ziarul englez „Sunday Times”⁶⁵. Pornind de la aprecierea actului de la 23 August 1944 din România drept „o revoluție militară și politică”, ziarul „Figaro” arăta că alăturarea României la coaliția antihitleristă „constituie fără îndoială lovitură cea mai grea pe care Germania a primit-o în această regiune a Europei. Întâi pentru că aceasta o privează definitiv de ultimele rezerve de petrol, pe care bombardamentele neîncetate le lăsaseră intacte. Apoi pentru că, cu concursul României, accesul către câmpia ungară devine mai ușor pentru armatele ruse și prin câmpia ungară se pătrunde ușor în Austria...”⁶⁶.

La aceste comentarii, aprecieri și concluzii provenind din partea aliaților se pot adăuga și altele, din țări apropiate sau îndepărtate⁶⁷.

⁶² Arh. M.A.E., fond. Ministerul Propagandei, Bir. radio-ascultare, paragr. 6, p. 20. Emisiune din 27 august 1944.

⁶³ „Scînteia” nr. 609 din 24 august 1946.

⁶⁴ Arh. M.A.E., „Buletinul săptămînal al Ministerului Afacerilor Străine”, *Evenimentele din România (23 August 1944 — 15 aprilie 1945)*, p. 88. Emisiune din 18 septembrie 1944.

⁶⁵ „Sunday Times” din 27 august 1944.

⁶⁶ „Le Figaro” din 30 august 1944.

⁶⁷ Într-un articol intitulat *Perspective în Balcani*, ziarul indian „The Statesman” din 29 august 1944 arăta că, sub influența întoarcerii armelor de către România, în Balcani „prăbușirea frontului politic al Axei este totală și, o dată cu el, se destramă și frontul militar... Aici (la București. — Gh. M.), ca și la Paris, germanii își descarcă furia și dezamăgirea prin bombe. Românii au făcut aliaților un serviciu destul de important...”. Sub titlul „România” ziarul argentinian „La Prensa” din 25 august 1944 scria despre evenimentele de la 23 August din țara noastră: „Consecințele care se pot aprecia cu harța în față sînt următoarele:

1. Prăbușirea ocupației germane în Balcani...
2. Petrolul de la Ploiești rămîne pe de-a întregul pierdut pentru Germania...
3. Amenințarea este mai puțin imediată pentru Ungaria decît pentru Balcani, dar nu este mai puțin periculoasă...
4. Și în ceea ce privește Austria și Cehoslovacia, Germania nu-și poate face nici cea mai mică iluzie”.

O atenție și prețuire deosebită a fost acordată evenimentelor din România nu numai în opinia publică din țările coaliției antihitleriste, ci și din țările neutre. Ziarul elvețian „Journal de Genève”, subliniind consecințele pentru trupele germane din Moldova ale actului de la 23 August și ale sprijinului dat de armata română ofensivei armatei sovietice, scria : „Cele două armate germane, care numără circa 20 de divizii de infanterie și două divizii blindate, trebuie considerate ca pierdute”⁶⁸. Comentînd semnificația pe plan extern a alăturării Romîniei coaliției antihitleriste, ziarul turc „Vakit” conchidea : „În orice caz, hotărîrea Romîniei e importantă nu numai pentru că permite să se scurteze și mai mult războiul în Balcani, dar și prin semnificația ce o are pentru pace și politica în Balcani. Se poate spune că e un eveniment fericit, prin acest fapt opinia publică nu poate decît să se bucure”⁶⁹. Ziarul suedez „Ny Dag” scria într-un articol consacrat situației din România : „În momentul în care toată lumea se bucura de cucerirea Parisului de către partizani, o altă știre victorioasă a fost anunțată în seara de miercuri, știre care va avea, probabil, o importanță militară încă și mai mare. România și-a schimbat guvernul, l-a demis pe dictatorul Antonescu și a schimbat în același timp partea de care se află în război”. Concretizînd urmările de ordin extern ale acestui act, ziarul menționa : „Zăvorul Balcanilor este sfărîmat. De acolo drumurile duc chiar direct spre Germania ...”⁷⁰.

În același timp, evenimentele din România au provocat îngrijorare și furie turbată în lagărul fascist.

Referindu-se la consecințele actului de la 23 August, fostul general-colonel hitlerist Hans Friessner notează : „Prin plecarea diviziilor romîne, sovieticilor le-au fost deschise toate ecluzele. De acum încolo, trupele germane, erau la cheremul sovieticilor și în curînd și al romînilor ... Posibilitatea de a rupe cercul inamic dinspre vest și de a aduce ajutor trupelor germane în situația lor grea a căzut, datorită faptului ... că romîni au deschis ostilitățile și în interiorul țării ...”⁷¹.

Într-un raport către Hitler, căpeteniile militare germano-fasciste generalii Keitel și Guderian arătau că evenimentele de la 23 August 1944 din România „pe lîngă consecințele imediate de ordin militar, au produs în același timp și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al Romîniei, ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, punînd în pericol toată armata germană din Balcani”. Pornind de la aceasta, autorii raportului sus-amintit cereau cu cinism neîntrecut „a se lua toate măsurile ca România să dispară de pe harta Europei și poporul romîn să dispară ca națiune”⁷².

Numeroase documente vorbesc despre faptele de vitejie și eroism ale armatei romîne, care a dus lupta, alături de armata sovietică, pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. Faptele de arme ale trupelor

⁶⁸ „Journal de Genève” din 24 august 1944.

⁶⁹ „Vakit” din 25 august 1944.

⁷⁰ „Ny Dag” din 25 august 1944.

⁷¹ Hans Friessner, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutsche Wermacht in Rumänien und Ungarn*, Hamburg, Holsten-Verlag, 1956, p. 92 și 95.

⁷² Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 31.

române în războiul antihitlerist au fost evidențiate prin 7 ordine de zi ale Înalțului comandament sovietic și în multe comunicate de război și ordine ale unor comandanți de armate sovietice. Peste 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri români au fost decorați cu ordine și medalii române, sovietice și cehoslovace ⁷³.

Referindu-se la elogiul adus de mareșalul Malinovski trupelor române, care, „prin înalta prețuire de care s-au făcut demne, se găsesc alături de cele mai glorioase unități sovietice”, ziarul „Graiul nou”, organul Direcției politice de front a armatei sovietice, consemna : „Istoria războiului pentru distrugerea fascismului va pomeni la locul cuvenit contribuția armatei române la această operă grea, dar salutară pentru popoarele iubitoare de libertate” ⁷⁴.

Numărului mare de relatări, comentarii și aprecieri ale ziarelor, agențiilor de presă și posturilor de radio străine i se adaugă o serie de referiri în aceeași problemă ale unor guverne, oameni de stat și personalități politice de prim ordin din țările coaliției antihitleriste. Într-o notă a guvernului sovietic din 6 august 1945, prin care se comunica guvernului român hotărîrea de a restabili relațiile diplomatice cu România, se releva „participarea activă a României, începînd de la 23 August 1944, la lupta împotriva Germaniei hitleriste, alături de aliați” ⁷⁵.

Într-un mesaj adresat lui W. Churchill, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., I. V. Stalin, amintea că România a adus contribuția ei la cauza nimicirii hitlerismului, la terminarea victorioasă a războiului în Europa ⁷⁶.

Ministrul de externe al Angliei, A. Eden, declara în ianuarie 1945 în Camera Comunelor că „România a dat deja ajutor substanțial cauzei aliaților, menținînd 14 divizii în luptă” ⁷⁷. (În realitate, România avea pe front la sfîrșitul războiului 16 divizii, 1 corp aerian, 1 regiment de tancuri, 1 brigadă antitanc și alte unități și formațiuni.)

Șeful delegației cehoslovace la Conferința de pace de la Paris, Masarik aîta în august 1946 : „... România a acordat ajutor poporului cehoslovac în clipele cele mai grele ale luptei sale împotriva cîmpitorilor fasciști” ⁷⁸.

„Cred că noi, militarii — adăuga generalul Pika din aceeași delegație, — vom da ce se cuvine României noi și democratice, care din prima zi a ruperii cu Germania a aruncat în luptă contra Axei tot potențialul său, atît uman, cît și material și economic...” ⁷⁹.

⁷³ General-locotenent Ion Tutoveanu, *Participarea militară a României în războiul antihitlerist*, în „Lupta de clasă”, nr. 8, august 1957, p. 24.

⁷⁴ „Graiul nou” din 15 ianuarie 1945.

⁷⁵ Arh. M.A.E., dos. 309 bis, 9-XX, Germania-România.

⁷⁶ *Correspondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și primii miniștri ai Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1941 — 1945*, vol. I., București, E.S.P.L.P., 1958, p. 453.

⁷⁷ „Viitorul” nr. 9 409 din 27 ianuarie 1945, p. 453.

⁷⁸ „Izvestiia” nr. 191 din 14 august 1946.

⁷⁹ „Selnleia” nr. 627 din 18 septembrie 1946.

Din cele arătate, se desprinde semnificația ce a fost conferită pe plan internațional insurecției armate din august 1944 din România, ecoul larg al acesteia peste hotare.

Faptele referitoare la insurecția armată din august 1944 din România, la semnificația sa pe plan național și internațional dezminț acele afirmații nefondate și tendențioase pe care le-au emis în decursul anilor anumiți istorici, oameni politici și cercuri de peste hotare ostile poporului român. Aceste fapte fac totodată să se întrevadă și mai limpede ce consecințe negative ar fi avut, atât pentru țara noastră, cit și pentru cauza generală a luptei antifasciste, adoptarea liniei preconizate de grupul fracționist, antipartinic A. Pauker — V. Luca, care, rupt fiind de realitățile din România, necunoscând activitatea și lupta desfășurată de P.C.R. și neavînd încredere în forța și capacitatea poporului român, a negat necesitatea și însemnătatea insurecției armate.

Adevărul istoric evidențiază însemnătatea uriașă a actului de la 23 August 1944 pentru destinele poporului nostru, precum și contribuția sa la lupta comună a popoarelor în vederea zdrobirii fascismului german.

Insurecția armată victorioasă a dat un puternic avînt luptei maselor populare, în vederea consolidării și dezvoltării cuceririlor obținute.

Sarcina de bază a revoluției populare, care a început prin insurecția armată, era în prima sa etapă lichidarea rămășițelor feudale și desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, înfăptuirea unui șir de reforme democratice menite să deschidă larg drumul progresului economic și social⁸⁰.

În acest scop, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă muncă politică, ideologică și organizatorică în rîndurile clasei muncitoare și maselor populare, pentru educarea și călirea lor revoluționară, pentru mobilizarea acestora la luptă. Aplicînd în spirit creator învățătura marxist-leninistă la condițiile noii etape istorice, P.C.R. a elaborat o strategie și tactică adecvate și a condus cu înțelepciune și fermitate lupta maselor, pentru atingerea obiectivelor fixate. El a fost înarmat cu toate formele de luptă, pașnice și nepașnice, fiind pregătit pentru orice eventualitate, spre a schimba rapid o formă cu alta. Sub puternica presiune și ofensivă a maselor, organizate și conduse de partidul comunist, forțele reacționare au fost constrînse să abandoneze poziții după poziții. „În decurs de cîteva luni după 23 August — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, partidul a reușit să cîștige de fapt majoritatea poporului, să făurească un larg front democratic, care cuprîndea pe muncitori, țărani, intelectuali, păturile mijlocii de la orașe, masele de femei și tineret, oamenii muncii aparținînd minorităților conlocuitoare”⁸¹.

Avînd forțele grupate în Frontul unic muncitoresc și în sindicatele unice, clasa muncitoare se manifesta din ce în ce mai puternic ca hegemon al luptei revoluționare a poporului. Cu ajutorul muncitorilor trimiși la sate, P.C.R. a ridicat la luptă masele țărănești; comitetele țărănești au

⁸⁰ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959 — 1961*, p. 11.

⁸¹ *Ibidem*, p. 12.

trecut la confiscarea pământurilor moșierilor. În focul luptei pentru înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare s-a făurit alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

Oamenii muncii, manifestându-și în uriașe mitinguri și demonstrații voința de a instaura puterea democrat-populară și a cuceri o viață nouă, au luat cu asalt primării, preturi și prefecturi, au înlăturat din conducerea acestora elementele reacționare, antonesciene, înlocuindu-le cu oameni devotați intereselor celor ce muncesc.

Sarcina realizării prefacerilor sociale și democratice s-a împletit strâns cu sarcina sprijinirii cu toate forțele a războiului drept antihitlerist. Dejucînd manevrele și încercările de sabotaj ale reacțiunii, oamenii muncii dădeau viață chemării înflăcărate a partidului „Totul pentru front, totul pentru victorie!”.

Valul luptei populare a înlăturat succesiv de la cîrma țării cele 3 guverne cu majoritate reacționară, hotărînd soarta bătăliei pentru putere. La 6 Martie 1945 a fost instaurat guvernul democratic condus de dr. Petru Groza. Astfel apare legătura organică și de continuitate dintre 23 August 1944 și 6 Martie 1945.

Succesul forțelor democratice de la 6 Martie 1945 a deschis calea unor noi cuceriri revoluționare și profunde prefaceri de ordin economic, social și politic. La sfîrșitul anului 1947 a fost înlăturată monarhia, România proclamîndu-se republică populară.

Insurecția armată antifascistă, instaurarea la putere a guvernului democrat în martie 1945, proclamarea Republicii Populare Romîne au fost verigi ale aceluiași proces revoluționar neîntrerupt.

Revoluția populară victorioasă a dus la prefacerea radicală a configurației Romîniei, a poziției și rolului ei în concertul țărilor lumii.

La temelia realizărilor mărețe cu care se mîndrește poporul român stă memorabila insurecție din august 1944, operă a maselor populare organizate și conduse de partidul comuniștilor.

MASELE MUNCITOARE, FORȚA PRINCIPALĂ ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI ÎN PERIOADA 1934—1938

DE

I. M. OPREA

Ascensiunea fascismului, care aducea cu sine pericolul de înrobire a celor ce muncesc și de subminare a independenței naționale a țării noastre, s-a lovit de împotrivirea crescândă a maselor populare, organizate și conduse de partidul comunist. Rezistența cea mai puternică, cea mai bine organizată și cea mai eficientă împotriva creșterii primejdiei fasciste în România au constituit-o luptele eroice din ianuarie—februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști. Aceste lupte au fost mărturia cea mai grăitoare a hotărârii clasei muncitoare de a împiedica fascizarea țării noastre și de a apăra independența ei națională, grav amenințată de forțele fascismului și războiului. Prin amploarea și gradul lor înalt de combativitate revoluționară, luptele ceferiștilor și petroliștilor au avut ca prim rezultat pe plan social și politic zăgăzuirea pentru o anumită perioadă a căii fascismului în România. Ele au arătat într-o formă impresionantă potențialul imens al energiei revoluționare de care dispunea proletariatul din România, au scos în evidență forța de conducător și organizator încercat pe care o avea partidul comunist și au constituit o școală de educație revoluționară a clasei muncitoare, a țărănimii muncitoare și a intelectualității legate de popor.

Desfășurarea luptelor din ianuarie—februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști a dovedit, pe de o parte, că în mișcarea muncitorească din România existau condițiile de bază favorabile închegării unității de acțiune a proletariatului iar, pe de alta, că muncitorimea dispunea de forța necesară pentru a întreprinde o contraofensivă generală împotriva exploatării capitaliste, a fascismului și pregătirilor militare.

„Partidului comunist — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — i-a revenit misiunea istorică de a mobiliza oamenii muncii împotriva exploatării burghezo-moșierești, împotriva fascizării țării, pentru drepturi democratice. Ridicînd steagul luptei împotriva fascismului, care devenise prin-

cipala primejdie pentru poporul român, partidul nostru chema masele muncitorești, grupările democratice, personalitățile proeminente ale vieții politice și culturale să militeze împotriva expansiunii imperialismului german și a agenturii sale interne, împotriva pregătirii războiului antisovietic, pentru apărarea independenței naționale”¹.

În scopul închegării unei puternice rezistențe antifasciste, partidul comunist a desfășurat o vie activitate printre cele mai diferite categorii de oameni ai muncii. Această activitate a avut loc în condițiile când, P.C.R., ca urmare a luptelor din ianuarie—februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști, își întărise într-o mare măsură propriile sale rânduri și obținuse succese importante în direcția strngerii legăturilor cu masele populare.

Activitatea partidului comunist, desfășurată în aceste condiții printr-o mare varietate de forme și mijloace, avea ca principal obiectiv satisfacerea revendicărilor economice și politice ale maselor largi populare și realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare. Plecând de la experiența luptelor din ianuarie—februarie, plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1933 conchidea: „Condiția preliminară pentru mișcarea de masă, a avîntului ei și a entuziasmului în luptă este realizarea frontului unic de luptă al muncitorilor în întreprinderi”². La repetatele apeluri ale comuniștilor, și sub influența luptelor din ianuarie—februarie 1933 muncitori de diferite convingeri politice, organizați și neorganizați, s-au întâlnit în numeroase acțiuni pe poziții comune de luptă împotriva exploatării capitaliste, a fascismului și războiului.

Necesitatea de a cuceri o serie de revendicări economice și politice, de a-și apăra libertățile și drepturile democratice și de a frîna ascensiunea forțelor fasciste a constituit principalul mobil al luptelor muncitorești din această perioadă. Luptele greviste se succedau la intervale scurte și cuprindeau mase largi de muncitori din diferite centre industriale. Pentru obținerea sporirii salariilor, pentru reducerea zilei de muncă și îmbunătățirea condițiilor de lucru, muncitorii de la fabrica Schiel din Brașov, conduși de celula comunistă locală, au declarat grevă în dimineața zilei de 23 ianuarie 1934³. În timpul grevei, care a durat pînă la 3 februarie 1934, au fost organizate, din inițiativa comuniștilor, o serie de adunări, întruniri și demonstrații în fața direcției întreprinderii. Cu prilejul acestor întruniri, la care au participat și muncitorii care nu intraseră în grevă, s-a făcut o largă propagandă ideii unității de acțiune a celor ce muncesc. În același scop, comuniștii au răspîndit printre muncitorii celorlalte fabrici din Brașov manifeste editate de C.C. al P.C.R.⁴. Datorită hotărîrii de luptă

¹ *Expunerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale cu prilejul celei de-a XX-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist, „Scînteia” nr. 6357 din 23 august 1964.*

² *Documente din Istoria Partidului Comunist din România. 1929 — 1933, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 638.*

³ Petru Daiche, *Greva metalurgistilor de la „Schiel” — Brașov din 1934, în Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România, vol. II, București, Edit. politică, 1962, p. 180.*

⁴ Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., dos. A. XVIII-10, inv. 693.

a greviștilor, sprijiniți în permanență de muncitorii celorlalte întreprinderi din Brașov, greva s-a încheiat cu victoria lucrătorilor ⁵.

La începutul anului 1934 au mai avut loc o serie de alte greve, care au cuprins mii de muncitori de la „Industria lînii” — Timișoara, întreprinderea „Hess” din Brașov și de la minele de cărbuni din Comănești (Bacău) ⁶. Totodată s-au desfășurat acțiuni ale muncitorilor ceferiști din București, Iași, Galați, Timișoara, greve ale muncitorilor de la unele sonde petroliere din Valea Prahovei și ale muncitorilor forestieri din Tîrgu-Mureș.

Aceeași hotărîre a muncitorilor de a lupta în front unic se desprinde și din acțiunile greviste care au avut loc în anii următori. Elocventă în acest sens a fost greva generală a minerilor din Anina. Declarată în ziua de 11 februarie 1935 ⁷, greva celor 2 000 de mineri din Anina, cu care s-au solidarizat și lucrătorii de la fabrica de șuruburi din localitate, a durat timp de 4 zile. Ca urmare a manevrelor întreprinse de reformiști, greva s-a încheiat însă numai cu satisfacția parțială a revendicărilor greviștilor. Ea a reflectat însă în măsură considerabilă prestigiul de care se bucurau comuniștii în rîndurile muncitorilor mineri și totodată a arătat succesele pe care P.C.R. începuse să le obțină în direcția stringerii legăturilor sale cu masele muncitorești.

O puternică tendință de a acționa în front comun au dovedit metalurgiiști de la fabrica „Haug” în timpul grevei din februarie 1935. Această tendință se oglindește atît în constituirea comitetului de conducere a grevei pe baza frontului unic, cît și în ridicarea solidară la luptă a tuturor muncitorilor fabricii. Datorită avîntului lor de luptă și însuflețiți de solidaritatea muncitorimii bucureștene, greviștii de la „Haug” au reușit să impună patronilor satisfacerea celor mai multe din revendicările lor ⁸. Deși în anii următori crizei economice s-au obținut anumite succese în domeniul organizării și ridicării la luptă a muncitorilor, totuși aceste succese erau departe de a exprima potențialul revoluționar al proletariatului din România. Insuficiența punere în valoare a forței de luptă muncitorești a fost cauzată în acești ani de numeroasele slăbiciuni și greșeli de esență oportunistă, sectaristă și stîngistă care s-au manifestat în rîndurile partidului comunist. Unele elemente din conducerea partidului comunist, dovedind o slabă cunoaștere a realităților din România, considerau fascist orice partid și organizație burgheză, ceea ce ducea la limitarea activității partidului în direcția coalizării forțelor politice și sociale într-un front popular antifascist. Astfel se lansau teze și lozinci al căror conținut nu mai corespundea etapei respective a mișcării muncitorești din țara noastră. Considerîndu-se în mod eronat că în anul 1933 România încă nu ieșise din criza economică, s-a ajuns la concluzia greșită că perioada avîntului revoluționar nu era depășită. De aici s-au tras concluzii tactice nejuste, care s-au oglindit în încercarea de a se organiza și după luptele

⁵ „Buletinul muncii” din 1934, partea I, aprilie-mai 1934, p. 201.

⁶ Arh. Inst. de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., dos. A.XVIII 10, inv. 693.

⁷ „Dimineata” din 13 și 14 februarie 1935.

⁸ G. Horja, *Greva metalurgiștilor de la fabrica „Haug” — București din anul 1935*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1961, nr. 5, p. 75.

din ianuarie—februarie 1933, deci în etapa de reflux revoluționar, acțiuni de mare amploare ca greve generale și demonstrații de stradă, lansându-se în acest scop lozinci care n-au mai găsit decât un slab ecou în masele muncitorimii.

Manifestările cu caracter stângist, precum și poziția sectaristă adoptată față de social-democrați, atunci când aceștia erau chemați la înfăptuirea Frontului unic muncitoresc, s-au reflectat și în acțiunile practice întreprinse de unele elemente aventuriste. Cele mai grăitoare acțiuni în acest sens au fost organizarea unor demonstrații de stradă la care elementele stângiste mobilizau numai cadrele partidului, „ceea ce a dus — așa cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — la sacrificarea unei părți importante a activului de partid și la izolarea partidului de mase”⁹.

Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 a dat o serie de indicații și a luat importante măsuri, subliniind în special necesitatea înlăturării lipsurilor cu caracter organizatoric, a celor privind respectarea regulilor de conspirație, precum și necesitatea sporirii eforturilor în vederea creării frontului unic¹⁰. Hotărârile plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1935 au exercitat o influență pozitivă asupra procesului de înfăptuire a unității de acțiune a muncitorilor.

Tot mai frecvent își manifesta muncitorimea receptivitatea față de lozinca unității de acțiune. O vie tendință spre aplicarea acestei lozinci dovedesc muncitorii de la fabrica de postav din Buhuși. Cu rîndurile strînse, textiliștii din Buhuși au intrat în grevă în ziua de 4 martie 1935¹¹. Greva a fost declarată pentru a impune încetarea concedierilor și împotriva hotărîrii luate de către direcția întreprinderii de a reduce salariile lucrătorilor. În ciuda presiunilor, intimidărilor și a represiunii directe ordonate de autorități, organizația de partid locală a reușit să aleagă un comitet de conducere a grevei și să realizeze frontul unic de jos al muncitorilor¹². Condușă de comuniști și sprijinită de muncitorii altor centre industriale, greva textiliștilor din Buhuși a durat pînă la 13 mai 1935. Insuficiența organizare a grevei, manevrele elementelor reformiste și represiunea autorităților locale au făcut însă ca textiliștii greviști să nu poată impune patronilor satisfacerea integrală a revendicărilor. Căutînd să imprime acțiunilor muncitorești un caracter mereu mai combativ, comuniștii au dat, prin repetate eforturi, un vădit impuls mișcării proletariului.

În a doua jumătate a anului 1935 se înregistrează izbucnirea unui nou șir de greve, în cadrul cărora muncitorii acționează de asemenea în front unic. Statisticile Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale arătau că numai în cursul anului 1935 s-au desfășurat în întreaga

⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, București, E.S.P.I.P., 1956, p.18.

¹⁰ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934 - 1937*, vol. IV, București, E.S.P.I.P., 1957, p. 224 — 225.

¹¹ Aurel Roman, *Greva din anul 1935 a muncitorilor textiliști de la fabrica de postav Buhuși*, în *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. I, București, Edit. Consiliului Central al Sindicatelor, 1957, p. 248.

¹² *Ibidem*, p. 249.

țară 78 de greve și aproximativ 200 de conflicte de muncă, la care au luat parte 76 813 muncitori ¹³.

Valul grevelor muncitorești adine influențate de luptele ceferiștilor și petroliștilor din 1933 a crescut în anul următor, cuprinzând mase mari de muncitori din cele mai importante centre industriale. Dintre luptele care s-au desfășurat în primele luni ale acestui an s-au remarcat, prin amploarea și spiritul lor combativ, grevele de la fabricile „Nova”, „Talpa”, „Astra” și „Venus” din București, „Industria lînii” — Timișoara și „Irtii” — Mediaș. Un larg ecou a avut în rîndurile maselor muncitoare greva textiliștilor de la fabrica I.T.A. Organizată și condusă de un comitet format din muncitori comuniști și de alte convingeri politice, aleși pe baza frontului unic de jos, greva textiliștilor din Arad, care a izbucnit în ziua de 13 februarie 1936 ¹⁴, a cuprins peste 2 500 de lucrători ¹⁵. Cu sprijinul lucrătorilor de la celelalte întreprinderi din Arad, ca și din alte localități, greva a durat timp de 7 săptămîni și s-a încheiat cu satisfacerea deplină a revendicărilor economice și politice formulate de muncitori.

Luptele muncitorești desfășurate pe baza frontului unic de jos în ultimii ani ai acestei perioade s-au deosebit de cele precedente atît prin amploare, cît și prin durata lor. În rîndul lor se înscriu greva muncitorilor de la fabrica de vagoane „Astra” (Arad), care a durat de la 9 iulie pînă la 23 august 1936, greva muncitorilor de la fabrica de vagoane „Unio” din Satu-Mare ¹⁶, grevele și demonstrațiile muncitorilor de la Reșița și de la o serie de alte întreprinderi din diferite centre industriale ¹⁷.

Manifestările muncitorești concretizate în greve, demonstrații, întruniri și în general acțiunile comune ale muncitorilor ce se găseau sub influența diferitelor partide și grupări politice au constituit momente importante pe calea făuririi unității clasei muncitoare din țara noastră.

În calea realizării unei depline unități a clasei muncitoare existau încă numeroase obstacole care trebuiau învinse. V. I. Lenin arăta că „această unitate, din cauza condițiilor capitalismului, care fărîmîțează, dezbină, abrutizează, nu se creează dintr-o dată, ci numai cu prețul unei munci perseverente și cu o răbdare uriașă” ¹⁸.

Analizînd creșterea mișcării greviste din țară, precum și tendința muncitorilor de a duce o luptă comună împotriva exploatării burghezo-moșierești, a fascismului și războiului, Partidul Comunist din România a ajuns la concluzia că situația creată permitea organizarea unui front unic al proletariatului. În consecință, partidul comunist s-a adresat de repetate ori partidului social-democrat, precum și altor grupări, cu propu-

¹³ „Buletinul muncii”, an. XVI, vol. I, ianuarie-iunie 1936, p. 6 7.

¹⁴ Fl. Dragne, N. Blană, *Greva muncitorilor de la fabrica I.T.A. (1936)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 4, p. 116.

¹⁵ Arh. C.C. al P.M.R. fond. 5, dos. 813, f. 311.

¹⁶ Roșu Bujor, *Greva muncitorilor de la fabrica de vagoane „Astra” — Arad (iulie-august 1936)*, în *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. II, București, 1962, p. 207.

¹⁷ E. Cimponeriu, *Din lupta muncitorilor de la Reșița în frunte cu comuniștii în perioada anilor 1934 — 1937*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1960, nr. 1, p. 143—144.

¹⁸ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 8, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 507.

nerea concretă de a încheia o înțelegere în vederea organizării unității de acțiune a muncitorilor.

Desfășurarea ulterioară a mișcării muncitorești a arătat că încercările și inițiativele valoroase ale P.C.R. menite să ducă la făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare au rămas zadarnice. Acest deziderat al clasei muncitoare nu s-a putut îndeplini atunci, deși el constituia factorul esențial care condiționa principalele succese ale luptelor muncitorești. Zadarnicirea făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare în acele condiții a fost cauzată, pe de o parte, de poziția scizionistă a majorității membrilor din conducerea P.S.D. și a altor grupări socialiste care ignorau dorința de luptă comună a muncitorimii și considerau inoportună propunerea de a se discuta unitatea totală politică a muncitorilor¹⁹, iar pe de altă parte de poziția sectară adoptată de unele elemente aventuriste din conducerea partidului comunist, care au frânat aplicarea integrală a liniei tactice pe care trebuia s-o urmeze mișcarea muncitorească din România.

În aceste condiții, comuniștii au continuat cu forțe proprii activitatea de strângere laolaltă a muncitorilor, indiferent de orientarea lor politică. Concomitent cu eforturile îndreptate spre închegarea unității clasei muncitoare, partidul comunist a intensificat în perioada 1934—1937 munca pentru organizarea și conducerea luptelor țărănimii muncitoare, în rîndurile căreia problemele sociale și politice care frământau masele largi de muncitori au găsit un anumit ecou. Aceste frământări s-au adîncit și au cuprins mase largi de țărani, îndeosebi după luptele din ianuarie—februarie 1933, cînd partidul comunist, debarasîndu-se într-o anumită măsură de stingismul și sectarismul unor elemente oportuniste din sinul său, a pătruns mai mult în rîndurile țărănimii muncitoare. Unele comitete regionale ale partidului comunist au început să se preocupe într-o mai largă măsură de organizațiile de partid de la sate.

La acțiunea partidului comunist de strângere a legăturilor cu masele țărănești o importantă contribuție a adus „Frontul plugarilor”, organizație legală de masă, care a luat ființă sub conducerea dr. Petru Groza în februarie 1933. În rîndurile maselor țărănești au mai activat, în această direcție, și alte organizații democratice, ca Blocul democratic, Liga muncii, Madosz-ul, Comitetul național antifascist. Prin intermediul acestor organizații, partidul comunist a dat o mai mare extindere activității sale de organizare a luptelor țărănești. Rodul acestei munci propagandistice și organizatorice s-a oglindit într-o serie de acțiuni ale țărănimii muncitoare împotriva moșierimii, a fiscalității din ce în ce mai împovărătoare și a fascismului. Deși purtau un caracter predominant spontan, luptele țărănimii au luat nu rareori forme organizate, în care factorul conștiinței politice apărea în mod evident.

În acest sens, este elocventă greva argaților de la Marghita (Bihor), declarată în primăvara anului 1934²⁰. Frământările țărănești, determinate în special de creșterea impozitelor, de teroarea jandarmilor, de măsurile

¹⁹ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934 — 1937*, p. 354.

²⁰ Titu Georgescu și Gh. Ioniță, *Activitatea P.C.R. pentru atragerea maselor țărănești la lupta împotriva exploatații burghezo-moșierești și a pericolului fascist în anii 1934—1938*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 5, p. 50.

spoliatoare ale perceptorilor și autorităților comunale, îmbrăcau pe alocuri forme violente. Asemenea acțiuni s-au înregistrat în cursul anului 1934 într-o serie de comune din Munții Apuseni, Oltenia, Dobrogea ²¹. Ciocniri puternice au avut loc în vara anului 1934 între jandarmi și țărani din comunele Plumbuita, Preasna și Tămădău, jud. Ilfov ²².

Cea mai viguroasă acțiune a țărănimii în această perioadă a fost organizată de Comitetul regional P.C.R. Cluj și a cuprins țărani romini și ceangăi din comunele Ghimeș-Făget, Lunca de Jos și Lunca de Sus ²³. În ziua răscoalei, sute de țărani înarmați cu furci, fopoare și resteie au asediat primăriile comunelor, au dezarmat jandarmii, au distrus condicile de amenzi și, alungind autoritățile locale, au luat înapoi lucrurile sechestrate în contul datoriilor fiscale. Pentru înăbușirea răscoalei, autoritățile au efectuat numeroase arestări printre țărani. În timpul interogatoriilor, ca și la procesul ce li s-a intentat, țărani ghimeșeni, încurajați și susținuți de comuniști și de membrii organizației Madosz, au dovedit o hotărâre neclintită de a-și apăra cauza lor dreaptă. Procesul țăranilor ghimeșeni, prin apărătorii comuniști ai răsculaților, a luat un pronunțat caracter politic.

Răscoala țăranilor romini și ceangăi de pe Valea Ghimeșului a scos în evidență încă o dată marea însemnătate a organizării și unității maselor muncitoare în lupta împotriva măsurilor luate de burghezie și moșierime în scopul jefuirii celor ce muncesc. Totodată ea a demonstrat că, prin lupta condusă de comuniști, țăranii muncitori puteau să înlăture cu succes abuzurile jandarmilor, ale organelor fiscale și ale marilor stăpînitori de pămînturi sau de păduri. Exemplul răscoalei țăranilor ghimeșeni a avut o puternică influență asupra țărănimii din Transilvania, ca și din alte regiuni ale țării. Rezoluția plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1935 scria : „...Masele țărănimii din România, istovite sub povara birurilor, datoriilor și a dijmelor semifeudale, sărăcite de pe urma crizei agrare, osîndite la foame de recolta proastă a anului din urmă, sînt cuprinse de o fierbere generală, care se manifestă într-un șir de județe sub formă de răscoale izolate, de incendieri de păduri etc.” ²⁴.

Pentru a intensifica munca de organizare a luptelor țărănimii muncitoare, unele organizații de partid, ca, de pildă, aceea de la atelierele C.F.R. — Grivița, au trimis lucrători activiști într-o serie de comune ²⁵.

Numeroase acțiuni țărănești au avut loc în cursul anului 1935 în diferite regiuni ale țării. Exploatarea moșierească, deposdarea de pămînt a unor țărani, creșterea scumpetei, înrobirea celor nevoiași de către cămătarii satului au fost cauzele imediate care au determinat ridicarea la luptă a țăranilor din comunele Fierbinți (Ilfov), Sava (Cluj), Lăpușnic (Hunedoara), Roznov (Brașov), Valea Rumîneștilor (Muscel), Breaza de Sus

²¹ Titu Georgescu și Gh. Ioniță, *Activitatea P.C.R. pentru atragerea maselor țărănești la lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești și a pericolului fascist în anii 1934—1938*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 5, p. 51.

²² „Răscoala” nr. 1 din iunie 1934.

²³ Titu Georgescu și Ladislau Fodor, *Răscoala țăranilor din Valea Ghimeșului*, București, Edit. politică, 1960, p. 86.

²⁴ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, vol. IV, p. 223.

²⁵ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 201, f. 193 și 194.

(Prahova), Bucșani (Dîmbovița) și altele ²⁶. Ziarul „Scînteia” scria că „nu există județ în care țărani să nu se fi răsculat cel puțin în două-trei sate” ²⁷.

Mișcările țărănești pentru pămînt, împotriva apăsărilor fiscale și pentru stăvilirea fascismului au continuat cu aceeași intensitate și în anii următori. Încurajată de succesele obținute în luptele din perioada precedentă, țărănimea muncitoare dintr-o serie de comune din județele Gorj, Ilfov, Dolj, Vîlcea, Neamț, Galați, Alba ²⁸ și din Munții Apuseni au protestat energic și pe diferite căi, în cursul anului 1936, împotriva exploatării nemiloase la care erau supuși de către moșieri, precum și împotriva arestărilor și terorizării celor care participaseră la diferite acțiuni menite să pună capăt abuzurilor autorităților locale.

Pentru aceleași obiective generale, ca și pentru satisfacerea nevoilor care-i împovărau pe zi ce trecea, s-au ridicat în primăvara și toamna anului 1937 numeroși țărani din comunele Văleni, Drăceni, Mălin, Sasca, Bogdănești, Dolhasca (județul Baia) ²⁹, Crețeni, Ostroveni, Copăcenii, Căzănești (județul Vîlcea) ³⁰, precum și în alte comune din județele Ilfov, Prahova, Iași etc.

Activitatea partidului comunist în direcția atragerii maselor muncitoare de la orașe și sate în lupta comună împotriva exploatării, a fascismului și războiului a fost puternic susținută de organizațiile legale de masă, care în acești ani au lucrat sub directa îndrumare a comuniștilor. Una dintre aceste organizații, care venea să răspundă necesității de a organiza rezistența maselor împotriva fascismului și războiului, a fost Comitetul național antifascist. Comitetul, format din profesori, muncitori, avocați, scriitori, ziariști, artiști și studenți ³¹, a lansat în zilele de 10 și 11 iulie 1933 un apel în care se cerea ca „toate forțele muncitorești și intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele, comitete antifasciste”. Printre semnatarii apelului care erau și membrii fondatori ai comitetului antifascist se numărau : P. Constantinescu-Iași, Iorgu Iordan, Ilie Cristea, Barbu Lăzăreanu, Radu Cernătescu, Cicerone Teodorescu și alții. Apelul Comitetului național antifascist sublinia : „Stringînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul și cu mintea la orașe și la sate, vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germenul de distrugere a tot ce este izvor de muncă și de gîndire” ³².

Ca urmare a apelului, s-au creat la sfîrșitul anului 1933 și începutul anului 1934 numeroase comitete locale antifasciste într-o serie de orașe ale țării. La lupta inițiată de către Comitetul național antifascist au aderat în primele luni ale anului 1934 numeroși muncitori și intelectuali

²⁶ Titu Georgescu, Gh. Ioniță, *Activitatea P.C.R. pentru atragerea maselor țărănești la lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești și a pericolului fascist în anii 1934 — 1938*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 5, p. 54 și 53.

²⁷ „Scînteia” din 10 octombrie 1935.

²⁸ Titu Georgescu, Gh. Ioniță, *op.cit.*, p. 58 și 59.

²⁹ Arh. st. Buc., fond. Președinția Consiliului de Miniștri, nr. 10/1937, f. 72.

³⁰ Titu Georgescu, Gh. Ioniță, *op. cit.*, p. 61.

³¹ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 24, dos. 4 161, f. 322.

³² Ibidem, f. 232.

din București, Cluj, Brăila, Galați, Botoșani, Craiova, Pitești, Brașov, Tg.-Mureș, Buzău, Timișoara, Pașcani și din alte orașe³³. Ulterior au fost create comitete antifasciste regionale. Prin organul său de publicitate „Buletinul mișcării antifasciste”, Comitetul național antifascist reușește să propage în cele mai largi pături sociale ideile luptei antifasciste. Activitatea propagandistică și organizatorică a Comitetului național antifascist s-a desfășurat sub forma convocării de întruniri, manifestații, mitinguri, conferințe, proteste împotriva terorii exercitate de autorități asupra luptătorilor antifasciști. Folosindu-se de aceste metode și mijloace de acțiune, comitetul a răspândit larg în mase politica partidului comunist, indicațiile sale privind necesitatea creării frontului unic al muncitorilor și închegării frontului popular de luptă împotriva fascismului.

Mișcarea antifascistă a continuat să ia proporții și să atragă noi aderenți din diferite pături sociale. La această acțiune au contribuit noi organizații de masă legale conduse de partidul comunist, organizații care, fiind interzise după o perioadă de timp, relativ scurtă, apăreau sub alte denumiri. Una dintre aceste organizații create și conduse de P.C.R. a fost „Liga muncii”. Ea a fost înființată în timpul campaniei electorale din noiembrie—decembrie 1933³⁴. „Liga muncii” a fost organizată din comitetele locale pe județe, orașe, comune și întreprinderi care aveau în frunte un comitet central. Comitetele ligii cuprindeau : muncitori, țărani, funcționari, intelectuali, mici comercianți, meseriași. Programul ligii, manifestele și broșurile editate de această organizație reflectau nevoile zilnice ale maselor muncitoare și arătau calea pentru satisfacerea lor. Activitatea ligii pentru apărarea intereselor economice și politice ale oamenilor muncii s-a împletit în a doua jumătate a anului 1934 cu numeroase acțiuni împotriva fascismului. Din inițiativa P.C.R., „Liga muncii”, în urma înțelegerii încheiate în iulie 1934 cu Comitetul național antifascist, s-a adresat Partidului Social-Democrat și Partidului Socialist Unitar cu o propunere de a adera la crearea frontului unic antifascist. În ciuda refuzului liderilor P.S.D. și a șovăielilor permanente ale conducerii P.S.U., s-a ajuns la realizarea unui front comun de luptă între „Liga muncii”, Comitetul național antifascist și Partidul Socialist Unitar³⁵. La frontul unic antifascist încheiat de aceste trei organizații au aderat curînd grupuri de muncitori, comitete sindicale, redacțiile unor gazete democratice, precum și numeroase persoane cu diferite convingeri politice. Această înțelegere a constituit o etapă importantă în lupta pentru „front unic muncitoresc, care va putea în scurt timp să înglobeze marea masă a muncitorilor”³⁶. Activitatea acestui front unic de luptă s-a oglindit într-o serie de succese obținute în lupta dusă pentru sprijinirea acțiunilor muncitorești în vederea satisfacerii revendicărilor lor și pentru stăvilirea fascismului.

³³ Acad. P. Constantinescu-Iași, *Organizații de masă legale conduse de Partidul Comunist din România în anii 1932—1938*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1952, p. 25.

³⁴ Titu Georgescu, „*Liga muncii*”, *organizație de masă legală condusă de P. C. R. (1933—1934)*, în „*Analele Institutului de istorie a partidului*”, 1959, nr. 2, p. 83.

³⁵ *Ibidem*, p. 95.

³⁶ „*Umanitatea*” nr. 3 din 18 noiembrie 1934.

Necesitatea răspîndirii ideilor socialiste și în general a propagării politicii partidului comunist în masele largi populare cerea lărgirea rețelei organizațiilor de masă legale care să ia asupra lor sarcina rezolvării de noi obiective. Căutînd să militeze pe un front cît mai larg pentru consolidarea relațiilor diplomatice, recent reluate, cu U.R.S.S. și pentru a face cunoscute în țara noastră realizările primului stat socialist, partidul comunist a inițiat crearea unei noi organizații de masă legale, „Amicii U.R.S.S.”. Dînd curs acestei inițiative, la sfîrșitul lunii iulie 1934 un comitet format din profesori universitari, scriitori, ziariști, artiști, studenți, funcționari, muncitori de diferite convingeri politice a lansat un apel — *Către toți muncitorii, țăranii și intelectualii de la orașe și sate*³⁷ — în care se arată scopul și obiectivele acestei organizații. Pentru a desfășura o cît mai largă activitate, asociația „Amicii U.R.S.S.” și-a creat încă din primele luni de la înființare o serie de secții în diferite orașe ale țării. Astfel, numai în lunile august—octombrie 1934 au luat ființă secții ale asociației în orașele: Iași, Pitești, Cluj, Brașov, Craiova, Galați și în același timp s-au dezvoltat secțiunile sale din București³⁸. Folosindu-se de ziarul său legal „Amicii U.R.S.S.”, de ziarele legale „Facla” și „Clopotul”, de circulare și manifeste precum și de unele ziare burgheze, ca „Dimineata” și „Adevărul”, asociația se adresa muncitorilor, țăranilor, funcționarilor, meseriașilor, savanților de diferite concepții politice, îndemnîndu-i să participe activ la lupta împotriva fascismului și războiului³⁹.

În ciuda prigoanei exercitate de organele represive împotriva sa, organizația „Amicii U.R.S.S.” a continuat și după dizolvare să activeze sub alte denumiri, ca, de pildă, „Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică” înființată în prima jumătate a anului 1935. Creată din inițiativa lui George Enescu, această asociație a strîns în jurul său cele mai marcante personalități ale vieții științifice și culturale din România, ca C. I. Parhon, Tr. Săvulescu, Radu Cernătescu, Al. Sahia, Tony Bulandra, Radu Boureanu și alții.

Mișcarea antifascistă și antirăzboinică a cuprins în acești ani și o mare parte a studențimii din țara noastră. Mase largi de studenți cu vederi progresiste au desfășurat o vie activitate pentru satisfacerea revendicărilor studențimii nevoiașă, pentru promovarea unei culturi progresiste, înaintate și pentru stăvilirea creșterii primejdiei fasciste. Un important moment al luptei studențimii din România îl constituie activitatea Frontului studențesc democratic, înființat în 1935 de către Uniunea Tineretului Comunist din inițiativa și cu sprijinul partidului comunist.

Frontul studențesc a militat prin organul său de presă, „Studentul român”, al cărui prim număr apare în octombrie 1935, pentru cucerirea revendicărilor studențimii sărace, pentru interzicerea organizațiilor fasciste și democratizarea vieții studențești. Printre revendicările formulate și susținute de Frontul studențesc se numără ajutorarea studenților lipsiți

³⁷ „Cuvîntul liber” nr. 30 din 28 iulie 1934.

³⁸ Titu Georgescu, *Activitatea asociației „Amicii U.R.S.S.” în anul 1934*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1955, nr. 4, p. 61.

³⁹ „Facla” din 31 august 1934, t. 90.

de mijloace materiale, crearea de biblioteci, cercuri de studii, organizarea de manifestații artistice și sportive⁴⁰. Sub îndrumarea P.C.R. au fost organizate la București, Iași, Cluj acțiuni ale studenților democrați, ca întruniri și demonstrații, au fost create gărzii studențești de autoapărare a mitingurilor împotriva elementelor fasciste și totodată s-au inițiat cu succes acțiuni de sabotare a planurilor studenților legionari de a organiza greve pentru întreruperea cursurilor universitare⁴¹.

Pentru obținerea revendicărilor studențești, Frontul studențesc democratic a inițiat și condus luptele greviste ale studenților, lupte dintre care unele, ca, de pildă, aceea din 14 ianuarie 1938 de la Academia Comercială din București, s-au încheiat cu succesul greviștilor.

Pentru promovarea unei culturi democratice în masele largi populare și pentru zădărnicierea influenței nefaste a propagandei mistice religioase exercitată asupra unei părți a populației, a fost înființată, sub îndrumarea partidului comunist, organizația de masă Liga contra prejudecăților⁴². Deși n-a activat decît din februarie pînă în aprilie 1935, cînd a fost interzisă de autorități, Liga contra prejudecăților, reunind în jurul ei muncitori, profesori, medici, ingineri, avocați, ziaristi, studenți dintr-o serie de orașe, a reușit prin ziarul său „Orizont”, prin întruniri și conferințe, precum și prin alte mijloace de propagandă, să ducă o intensă luptă împotriva obscurantismului, pentru luminarea maselor populare.

La lupta dusă de forțele democratice pentru apărarea intereselor materiale și culturale ale muncitorimii o anumită contribuție a adus în cursul anului 1935 „Asociația pentru protecția mamei și a copilului”⁴³. Sub îndrumarea comuniștilor, această organizație a acordat un însemnat ajutor familiilor lipsite de posibilități materiale, răspîndind și pe această cale printre muncitori lozincile de luptă ale partidului comunist.

Avînd obiective de luptă inspirate din lozincile partidului și imprimînd activității lor un caracter predominant antifascist și antirăzboinic, organizațiile de masă legale au adus un însemnat sprijin acțiunilor întreprinse de comuniști în direcția închegării unui larg front de luptă împotriva fascismului. Sarcinile, rolul și căile de făurire a Frontului popular antifascist au fost clar definite la plenarele și în rezoluțiile C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și august 1936.

„Frontul popular antifascist — se spunea în scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată Partidului Național-Țărănesc în ianuarie 1936 — este o vastă concentrare de forțe pentru apărarea ultimelor libertăți democratice și de luptă, pentru lărgirea lor, o largă alianță a forțelor populare pentru oprirea fascismului, zdrobirea organizațiilor lui și arestarea șefilor lui trădători și complotiști, o mobilizare formidabilă a întregului popor pentru apărarea păcii, a existenței, independenței și libertății naționale”⁴⁴.

⁴⁰ T. Caranfil, *Despre Frontul studențesc democratic — organizație de luptă antifascistă a studențimii din România (1935—1938)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1956, nr. 5, p. 144.

⁴¹ *Ibidem*. p. 148—149.

⁴² Acad. P. Constantinescu-Iași, *op. cit.*, p. 63.

⁴³ *Ibidem*, p. 69.

⁴⁴ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, p. 349.

Nucleul în jurul căruia trebuia să se concentreze forțele sociale și politice ale frontului popular era proletariatul condus de comuniști. În afară de muncitori, F.P.A. trebuia să cuprindă în rîndurile sale păturile mici burghezi orășenești, meseriași, intelectuali, mici negustori, populația muncitorească de la sate și, în general, pe toți cei loviți de măsurile regimului burghezo-moșieresc și îngrijorați de perspectiva sumbră pe care acesta o rezerva maselor largi populare⁴⁵. Ca forme de organizare ale Frontului popular antifascist P.C.R. preconiza formarea unor grupări antifasciste locale în care puteau să intre sindicatele de diferite orientări politice, organizațiile cultural-educative, organizațiile sportive, organizațiile politice nefasciste de masă, organizațiile profesionale, organizațiile locale ale partidelor politice etc.⁴⁶. Pentru a imprima frontului popular un caracter cît mai cuprinzător și a facilita înfăptuirea lui, plenara C.C. al P.C.R. din august 1936 indica necesitatea încheierii unor înțelegeri locale și acțiuni comune cu organizațiile de jos ale partidelor național-tărănist și radical-tărănesc, înțelegeri și acțiuni comune cu organizațiile de jos ale partidelor și grupărilor politice, culturale ale naționalităților conlocuitoare⁴⁷. Rezoluțiile plenarei C.C. al P.C.R. din august 1936 precizau: „Realizarea Frontului popular antifascist, la care ar adera toate partidele muncitorești și burghezo-democratice, va ridica în opinia publică a maselor populare încrederea în forțele democratice și autoritatea instituțiilor și principiilor democratice, precum și întărirea tuturor participanților la Frontul popular antifascist”⁴⁸.

Ca forme și mijloace de luptă ale F.P.A. partidul comunist indica: demonstrațiile, manifestațiile de stradă, marșurile țăranilor la orașe, protestul în fața autorităților pe calea organizării de mitinguri sau prin intermediul delegațiilor, grevele combinate cu demonstrații de masă și, în general, toate formele luptei economice și politice folosite de masele muncitorești de la orașe și sate. Prin aplicarea acestor forme de luptă se crea posibilitatea realizării unei puternice și eficace opoziții împotriva fascismului. Principalele obiective comune de luptă propuse de P.C.R. ca bază a platformei Frontului popular antifascist erau: înlăturarea stării de asediu și a cenzurii, libertatea presei, dreptul de întrunire și organizare, alegeri libere pe baza proporționalității, amnistie antifasciștilor, înlăturarea fiscalității antidemocratice, rezolvarea datoriilor agricole în folosul păturilor țărănești⁴⁹, împiedicarea instaurării unei dictaturi de dreapta etc.⁵⁰.

În mișcarea muncitorească, orientată de comuniști în această etapă spre închegarea Frontului popular antifascist, un aport valoros au avut organizațiile de masă legale Blocul democratic, Frontul plugarilor și Madosz-ul.

Ca organizație democratică a țăranimii, Frontul plugarilor a militat din însuși momentul înființării lui (1933) pentru apărarea drepturilor și

⁴⁵ Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937, p. 215.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 217.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 452.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 453.

⁴⁹ „Raza” din 18 august 1935.

⁵⁰ „Omul liber” nr. 1 din noiembrie 1935.

libertăților țăranilor muncitori. Apreciind pozitiv orientarea și activitatea Frontului plugarilor, partidul comunist a considerat întotdeauna această organizație ca un factor de seamă în lupta pentru închegarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Pentru a valorifica din plin eforturile sale îndreptate spre consolidarea și folosirea acestei organizații, partidul comunist a trebuit să lichideze concepția dăunătoare a elementelor oportuniste, în frunte cu Marcel Pauker, după care Frontul plugarilor ar fi fost o organizație reacționară înființată cu scopul de a îndepărta țărănimea de clasa muncitoare. În realitate, prin punerea în circulație a acestei teze, Pauker și cei din jurul lui demonstau sectarismul și oportunismul poziției lor, urmăreau să izoleze partidul comunist de masele țărănești, vizau împiedicarea făuririi alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare⁵¹.

Activitatea desfășurată de Frontul plugarilor a contribuit la cultivarea spiritului antifascist în masele țărânimii și la atragerea acestora în rândurile luptătorilor antifasciști. La întrunirile țărănești organizate de Frontul plugarilor în diferite județe, căci această organizație reușise în primii ani de la înființare să-și creeze organizații locale într-o serie de județe, puteau fi auzite lozinci ca, de pildă : „Ne trebuie dreptate !”⁵², „Pînă cînd într-o țară făcută prin noi bogată să fim mereu sclavi ?”⁵³, „Vrem unirea țăranilor cu muncitorii de la orașe”⁵⁴ etc.

În condițiile existenței unor adînci frămîntări în masele muncitorești și țărănești, frămîntări determinate atît de intensificarea exploatarei, cît și de ascensiunea fascismului pe plan intern și internațional, partidul comunist și-a sporit eforturile pentru închegarea unui front comun de luptă antifascistă. Din inițiativa comuniștilor, a fost convocată la 24 septembrie 1935 o consfătuire a reprezentanților Frontului plugarilor și ai organizației Madosz. Consfătuirea, care a avut loc la Băcia (Hunedoara), a discutat și încheiat un acord de colaborare pe baza căruia cele două organizații participante urmau să desfășoare acțiuni comune împotriva fascismului și pentru realizarea programului lor. La înțelegerea încheiată între Frontul plugarilor și Madosz și-a dat curînd adeviziunea Consiliul sindical din Tg.-Mureș⁵⁵. Acordul de la Băcia a fost un germene promițător al frontului comun de luptă împotriva fascismului. El a fost, după aprecierea ziarului democrat „Valul”, un „act de o importanță covîrșitoare în drumul pentru realizarea frontului popular din România. Acordul de la Deva este un început. El trebuia să devină un exemplu în drumul de realizare definitivă a frontului popular, a cărui bază o formează proletariatul...”⁵⁶.

⁵¹ „Scnteia” din 19 decembrie 1961. Din dezbaterile la plenara C. C. al P.M.R. (30 noiembrie — 5 decembrie 1961).

⁵² „Horia” nr. 2 din 21 ianuarie 1933.

⁵³ Gh. Ioniță, M. Valea, *Activitatea desfășurată de Frontul plugarilor în anii 1933 — februarie 1938 pentru apărarea intereselor țărânimii muncitoare împotriva fascizării țării și a pregătirilor de război*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 4, p. 52.

⁵⁴ „Scnteia” nr. 18 din 30 iunie 1935.

⁵⁵ Gh. Ioniță, M. Valea, *op. cit.*, „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 4, p. 60 (cf. Arhiva dr. Petru Groza, cutia 33, vol. IV, fasc. 1).

⁵⁶ „Valul” nr. 1 din 13 octombrie 1935.

În acest sens, deosebit de rodnică s-a dovedit a fi activitatea Blocului democratic înființat în luna mai 1935. Imediat după înființare, Blocul democratic, al cărui președinte a fost profesorul universitar P. Constantinescu-Iași, a căutat să-și creeze o largă rețea de organe locale pe întreg cuprinsul țării. Prin activiștii săi de frunte, ca : Ilie Pintilie, Constantin David, Nicolae Cristea, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Athanase Joja și alții, prin delegați permanenți trimiși în numeroase localități ⁵⁷, blocul a reușit, în intervalul scurt de la înființare și până la începutul anului 1936, să-și creeze puncte de sprijin în aproape toate regiunile țării. S-au format astfel în perioada menționată un comitet regional pentru Transilvania și Banat ⁵⁸, comitete județene în Prahova, Maramureș, Bihor ⁵⁹ etc., precum și numeroase comitete locale sau de inițiativă într-o serie de orașe și sate. Pentru a pătrunde și activa cu succes în rindurile tineretului și ale femeilor, Blocul democratic a creat în luna decembrie 1935 secția sa de tineret ⁶⁰, iar la începutul anului 1936 a constituit secția de femei ⁶¹. Activitatea delegaților comitetului central și ai membrilor comitetelor locale, răspîndirea organului de publicitate — „Blocul” —, editat la Tr. Severin, și a altor publicații, au constituit mijloace prin care Blocul democratic a reușit să atragă în rindurile sale un mare număr de muncitori, țărani, intelectuali, studenți, meseriași, mici negustori, elemente capabile să activeze în mod sincer pentru stăvilirea fascismului, apărarea libertăților democratice și a independenței naționale. Sprijinit de comuniști, Blocul democratic a stabilit legături strînse cu partidul socialist condus de Popovici, încheind cu acesta, la 26 noiembrie 1935, o înțelegere ⁶² în vederea desfășurării pe un plan mai larg, cu mai mult succes, a luptei antifasciste.

Apelul comun lansat de Blocul democratic și de Partidul socialist (Popovici) a avut un ecou favorabil dezvoltării frontului de luptă împotriva fascismului. Reprezentanții organizațiilor țărănești Frontul plugarilor și Madosz-ul, care cuprindea în rindurile sale țărănimea maghiară din Transilvania, au acceptat cu înusufletire propunerea de a se alia înțelegerii încheiate între bloc și Partidul socialist (Popovici). Discuțiile fructuoase purtate la Deva între dr. P. Groza, P. Constantinescu-Iași, Romulus Zăroni, C. Popovici etc. și urmate de o serie de adunări ale țăranilor prin comunele din împrejurimi ⁶³ au scos în evidență năzuința fierbinte a participanților de a duce în comun lupta pentru libertăți democratice împotriva fascismului și a războiului ⁶⁴. Hotărîrea celor patru organizații de a-și uni forțele pentru stăvilirea fascismului a fost consemnată într-un acord de front comun semnat la Tebea în ziua de 6 decembrie 1935 ⁶⁵,

⁵⁷ Gh. Ioniță, *Blocul democratic, organizație de masă legală condusă de P.C.R. (1935-1936)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1962, nr. 5, p. 91.

⁵⁸ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 6, dos. 1 189, f. 124.

⁵⁹ P. Constantinescu-Iași, *op. cit.*, p. 84.

⁶⁰ „Blocul”, an. I, nr. 4 din 25 decembrie 1935.

⁶¹ „Viltoarea”, an. I, nr. 4 din 23 februarie 1936.

⁶² Arh. C. C. al P.M.R., fond. 6, dos. 9 084, f. 24.

⁶³ „Facla” din 16 decembrie 1935.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem. nr. 5 din 14 ianuarie 1936.

lingă mormintul lui Avram Iancu, acordînd astfel înțelegerii încheiate semnificația continuității luptelor duse în trecut pentru libertatea poporului nostru. În aceeași lună, la înțelegerea de front comun intervenită între Blocul democratic, Partidul socialist (Popovici), Frontul plugarilor și Madosz a aderat și Frontul studențesc democratic.

Toate aceste realizări dădeau suficient temei să se creadă că munca de închegare a Frontului popular antifascist va fi încununată de succes. Chemarea prin care Blocul democratic și partenerii săi solicitau partidelor social-democrat, național-țărănesc și radical-țărănesc să adere la Frontul antifascist a fost însă ignorată și, în cele din urmă, respinsă de conducerile acestor partide. În aceste împrejurări, Blocul democratic, trecînd peste voința liderilor social-democrați, național-țărăniști și radical-țărăniști, a hotărît, în ciuda oricăror obstacole, să se adreseze direct organizațiilor de jos ale acestor partide să activeze în rîndurile lor și, pe această cale, să le atragă în frontul luptei antifasciste.

Dînd curs hotărîrii lor, organizațiile participante la acordul frontului comun antifascist au trimis delegați la întrunirile convocate de către P.S.D., P.N.Ț. și P.R.Ț. în București, Cluj, Iași, Galați, Ploiești, T.-Severin și alte localități din țară ⁶⁶, unde, cu toată împotrivirea întîmpinată din partea conducerii acestor organizații, au reușit nu o dată să ridice masa celor prezenți la nivelul înțelegerii necesității acute de a se alătura frontului comun de luptă împotriva primejdiei fasciste și a războiului. Cu diferite alte prilejuri, Blocul democratic a propagat asiduu linia politică a comuniștilor și a făcut cunoscute maselor populare lozincile sale de luptă. Asemenea prilejuri i-au fost oferite de participarea sa activă în cursul anului 1936 la organizarea acțiunilor revendicative ale muncitorilor feroviari și textiliști din București ⁶⁷, ale minerilor din Valea Jiului ⁶⁸, ale muncitorilor portuari etc., precum și la convocarea unui mare număr de întruniri ale țăranilor, printre care remarcăm pe acelea din județele T.-Severin, Mehedinți ⁶⁹ și din alte regiuni ale țării. În toate aceste ocazii lozincă frontului popular cîștiga noi mase de aderenți.

Creșterea prestigiului și influenței blocului, care însemna totodată creșterea influenței în mase a comuniștilor, a atras atenția autorităților. Acestea au ordonat la începutul anul 1936 dizolvarea Blocului democratic.

În procesul luptei pentru strîngerea laolaltă a tuturor forțelor democratice într-un front popular antifascist, partidul comunist a acordat o însemnată atenție muncii ideologice, străduindu-se pe de o parte să propage în mase linia sa politică, iar pe de alta să dezvăluie conținutul reacționar, obscurantist, mistic, anticomunist al fascismului. Hotărîrea C.C. al P.C.R. din ianuarie 1936 arată că „fascismul român reprezintă interesele păturilor celor mai reacționare, celor mai șovine, celor mai imperialiste, celor mai bestiale ale capitalului financiar și ale moșierimii romine” ⁷⁰.

⁶⁶ Gh. Ioniță, *op. cit.*, loc. cit., p. 100.

⁶⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 6, dos. 9 084, f. 158.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 157.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 119.

⁷⁰ Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934 - 1937, p. 344.

Pornind de la aceste constatări, partidul comunist se adresa maselor populare organizate și neorganizate, căutînd cu orice prilej să explice primejdia fascistă și necesitatea creării unei puternice opoziții antifasciste. N-a existat organizație nefascistă sau categorie socială animată de dorința sinceră a stăvilirii fascismului căreia comuniștii, pe o cale sau alta, să nu i se fi adresat, în scopul făuririi și consolidării unui front comun de luptă antifascist. „Pentru crearea în țară a unei mișcări puternice antifasciste — se spunea într-un document al partidului — este necesară munca comuniștilor printre elementele muncitoare orășenești din păturile sociale intermediare, ca : meseriași, funcționari, mici comercianți, intelectuali, studenți etc.”⁷¹. Un frecvent și strîns contact au stabilit în această perioadă comuniștii cu pătura intelectualității, și anume cu acea parte a intelectualității lovită de măsurile regimului burghezo-moșieresc și conștientă de pericolul pe care-l reprezintă fascismul pentru cultura și independența națională a țării noastre. Partidul comunist a apreciat de repetate ori în documentele sale rolul imens al intelectualității în lupta dusă de masele populare împotriva forțelor reacționare obscurantiste. El și-a întemeiat aprecierea pe constatarea realității din țara noastră, pe faptul că majoritatea intelectualității românești nu era fascistă, ci antifascistă⁷². Această realitate confirma teza leninistă potrivit căreia „oamenii culți, «intelectualitatea» în general, nu pot să nu se ridice împotriva sălbăticeii asupririi polițienești a absolutismului, care persecută gîndirea și știința”⁷³. Activitatea în rîndul elementelor intelectuale, ca profesori, scriitori, avocați etc., cu scopul de a-i organiza în frontul antifascist, a fost considerată de partidul comunist ca o înaltă îndatorire a membrilor săi. Sub influența partidului comunist și călăuziți de sentimentul datoriei patriotice, reprezentanți ai științei și culturii românești ca : Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Constantin Levaditi, strălucitul continuator al lui Victor Babeș, matematicianul Pompei, o întreagă pleiadă de savanți și oameni de cultură, au adoptat o atitudine antifascistă sau chiar au propagat activ ideea necesității unei lupte necruțătoare împotriva a tot ce era fascist, reacționar în domeniul vieții politice și culturale a țării. „Astfel aderarea intelectualilor la frontul popular — scria ziarul democrat „Cuvîntul liber” — apare ca o necesitate și a lor, un comandament al conștiinței, al spiritului liber și democratizant”⁷⁴.

Lupta pentru crearea frontului popular antifascist nu s-a desfășurat cu o intensitate uniformă. În cursul acestei lupte s-au înregistrat momente în care activitatea propagandistică și organizatorică a cunoscut o amploare deosebită, cu rezultate practice dintre cele mai importante.

Un asemenea moment l-au constituit alegerile parțiale din februarie 1936 în județele Mehedinți și Hunedoara. Partidul comunist și-a pus ca scop în aceste alegeri să strîngă laolaltă majoritatea covîrșitoare a elementelor democratice din cele două județe, să le reunească într-un puternic

⁷¹ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, p. 339.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ V. I. Lenin *Opere*, vol. 2, București, Edit. politică, 1958, p. 319—320.

⁷⁴ „Cuvîntul lib r” din 7 septembrie 1935.

front democratic și astfel să asigure victoria reprezentanților democrației împotriva candidaților reacțiunii. La începutul campaniei electorale, C.C. al P.C.R. sublinia într-un comunicat publicat în „Scinteia” necesitatea ca „blocului reacționar să-i fie opus Frontul popular antifascist”⁷⁵. Ca mijloace de pregătire a maselor populare în vederea alegerilor, partidul comunist a preconizat formarea unor comitete de acțiune și comitete electorale, organizarea de adunări populare și demonstrații antifasciste, precum și crearea gărzilor de autoapărare împotriva eventualelor atacuri ale elementelor fasciste sau profasciste.

Prin aceste mijloace, comuniștii, înfruntând măsurile represive ale guvernului și ale elementelor fasciste, au câștigat adeziunea mării majorități a maselor populare la frontul democratic. Începutul de constituire a frontului democratic a fost marcat de acordul încheiat la Țebea în ziua de 6 decembrie 1935 între Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madosz și Partidul socialist (Popovici). La acest acord privind susținerea în alegerile parțiale a unui candidat al forțelor democratice a aderat în luna ianuarie 1936 și organizația locală a P.N.Ț. din rîndurile căreia a fost desemnat candidatul Frontului democratic. În urma insistențelor repetate ale comuniștilor și a presiunii exercitate de către masele de jos, a aderat la Frontul democratic, după lungi tergiversări, și organizația locală a P.S.D. Acordul electoral al acestor organizații a stat la baza încheierii Frontului democratic atît în județul Hunedoara, cît și în județul Mehedinți. Coalizarea forțelor democratice în cele două județe și mai ales hotărîrea entuziastă a maselor populare de a sprijini frontul democratic au provocat îngrijorarea guvernanților și a stîrnit mînia lor. Pentru a-și crea răgazul necesar consolidării forțelor de dreapta și a pune în aplicare măsurile sale de intimidare, de reprimare și deci de slăbire a frontului democratic, guvernul a amînat data ținerii alegerilor de la 2 la 18 februarie 1936. Hotărîrea și voința maselor populare strîns unite în cadrul Frontului democratic au înfrînt măsurile teroriste, zădărnîcind manevrele guvernului și în general tactica forțelor reacțiunii.

În ziua de 18 februarie, 31 965 de alegători din Hunedoara au acordat votul lor frontului democratic, asigurînd astfel candidatului comun o strălucită victorie împotriva reprezentantului liberal și al celui gogo-cuzist.

Nu mai puțin strălucitoare a fost victoria Frontului democratic în alegerile din județul Mehedinți, unde candidatul comun a obținut 20 867 de voturi⁷⁶. Majoritatea impresionantă de voturi acordată Frontului democratic, în pofida numeroaselor persecuții și restricții, ilustra incontestabila influență și prestigiul de care se bucurau ideile democrației. Ea reflectă justetea tacticii promovate de partidul comunist și subliniază prezența condițiilor prielnice încheierii unui larg front popular antifascist. În alegerile parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți partidul comunist a cîștigat o prețioasă experiență, pe care ulterior a folosit-o cu

⁷⁵ „Scinteia” nr. 3—4 (73—74) din 7 februarie 1936.

⁷⁶ Gh. Ioniță, *Succesul forțelor democratice sub conducerea Partidului Comunist din România în alegerile parțiale din februarie 1936*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1961, nr. 5, p. 62.

succes în lupta sa pentru închegarea Frontului popular antifascist. Un minunat prilej pentru utilizarea acestei experiențe dobândite l-au constituit alegerile comunale și județene organizate la sfârșitul anului 1936 și în prima jumătate a anului 1937. Încă înainte de începerea campaniei electorale, P.C.R. preciza în documentele sale și propaga prin presa ilegală atît particularitățile și sensul dezvoltării evenimentelor politice, cît și semnificația alegerilor comunale pentru intensificarea luptei în vederea închegării Frontului popular antifascist. „Campania electorală pentru alegerile comunale scria „Scînteia” — este de cea mai mare importanță politică nu numai pentru că ea atinge interesele vitale ale maselor muncitoare celor mai largi, ci mai ales pentru că ea are loc în condițiuni cînd dintr-o parte, sub influența creșterii activității politice și a voinței de luptă a maselor contra fascismului și a mizeriei, se produce o concentrare a forțelor reacționare și fasciste pentru instaurarea dictaturii fasciste deschise în România, iar pe de altă parte crește neconținut pericolul imediat de război provocat de hitlerismul german”⁷⁷.

Partidul comunist vedea în consiliile comunale și județene ce urmau să fie alese un important sprijin al păcii și democrației și de aceea căuta să asigure alegerea în aceste consilii a unui număr cît mai mare de elemente democratice. Lozinca principală a P.C.R. în aceste alegeri era: „Înlăturînd greșelile din trecut de subapreciere a consiliilor comunale și județene, toate organizațiile de partid, toți comuniștii, oriunde ar activa, trebuie să desfășoare activitatea cea mai vie pentru mobilizarea maselor largi împotriva asaltului fasciștilor și al reacțiunii asupra consiliilor comunale și județene sub lozinca: « ... nici un reprezentant al fasciștilor și reacționarilor în consiliile comunale și județene viitoare » ”⁷⁸.

Efectul aplicării acestei chemări n-a fost cel așteptat de comuniști. Principiului comuniștilor privitor la stringerea legăturilor cu masele țărănești i s-a opus linia oportunistă a lui Boris Ștefanov și a adepților lui. Abuzînd de drepturile ce i le conferea funcția sa în partid, Boris Ștefanov a lansat lozinca „Front popular în frunte cu P.N.Ț.”⁷⁹, deși Maniu împreună cu alți conducători național-țărăniști continuau aceeași linie reacționară a partidului lor. Numai spre sfârșitul perioadei alegerilor comunale și județene, s-a înregistrat o importantă acțiune întreprinsă în spiritul lozincilor izvorîte din concepția justă a făuririi unui larg front popular antifascist. Ea s-a reflectat în încheierea unui acord electoral la Deva între Frontul plugarilor, P.S.D. și organizația locală național-țărănistă⁸⁰. În virtutea acestui acord, încheiat la 27 iunie 1937, ca urmare a eforturilor depuse de Frontul plugarilor, cele trei organizații au acționat într-un singur front în alegerile comunale din luna iulie, obținînd un mare număr de voturi⁸¹.

Fiecare succes repurtat de organizațiile și partidele politice în lupta lor pentru stăvilirea ofensivei fascismului contribuia la creșterea enu-

⁷⁷ „Scînteia” din 1 august 1936.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem, 12 decembrie 1961.

⁸⁰ „Reporter” nr. 22 din 18 iulie 1937.

⁸¹ „Adevărul” din 28 iulie 1937.

ziasmului și încrederii maselor populare în triumful cauzei lor. Aceste succese exercitau în același timp o puternică înrîurire educativă asupra maselor. O mare parte din aderenții la mișcarea antifascistă se ridicaseră pînă la înțelegerea necesității de a lupta împotriva fascismului nu numai pe plan intern, ci și internațional.

Animăți de sentimentul internaționalismului proletar, comuniștii au inițiat și condus în anii 1936—1939 o importantă mișcare de solidaritate a oamenilor muncii din țara noastră cu poporul spaniol, care desfășura o eroică luptă de apărare a republicii împotriva atacului francheștilor sprijiniți de fascismul german și italian. Mișcarea de solidarizare a maselor populare din România cu lupta poporului spaniol a îmbrăcat un caracter activ încă de la primele ei manifestări. După rebeliunea fascistă din august 1936, care a marcat începutul războiului civil în Spania, C.C. al P.C.R. a arătat printr-un manifest maselor populare de la noi că „fascismul internațional este dușmanul de moarte al popoarelor din lumea întreagă...“.

La chemarea P.C.R. s-au creat la București, Arad, Timișoara, Iași, Bacău și în alte orașe din țară comitete pentru ajutorarea și apărarea Spaniei. Admiratia și simpatia față de eroica luptă a poporului spaniol au fost exprimate de către masele populare din țara noastră în cadrul numeroaselor mitinguri și întruniri, cu care prilej se votau moțiuni și se expediau telegrame de protest împotriva rebelilor fasciști și a celor care-i sprijineau⁸³. Sute de voluntari din România, însuflețiți de nobilul sentiment al luptei pentru cauza dreaptă a poporului spaniol, au răspuns chemării Partidului Comunist Român, participînd cu arma în mînă, alături de voluntarii din alte țări, la marile bătălii de la Madrid, Guadalajara, de pe Ebru etc. Unii dintre voluntarii romîni, ca : C. Burcă, M. Ardeleanu, N. Bodeanu, M. Dobeanu, E. Schneiberg și alții au căzut eroic apărînd Republica Spaniolă. Solidarizarea maselor populare din țara noastră a contribuit la consolidarea frontului antifascist și a sporit, după cum scria Dolores Ibarruri, forța luptătorilor în bătăliile purtate „pentru libertatea Spaniei și pentru libertatea Romîniei”⁸⁴.

Mișcarea de solidarizare a maselor populare din România cu poporul spaniol se desfășura în același timp cu manifestările de simpatie pentru Frontul popular din Franța. Asemenea manifestări au fost organizate de comuniștii și de elementele de conducere din organizațiile de masă în fața ambasadei franceze, unde mii de oameni ai muncii, înfruntînd uneori teroarea forțelor polițienești, scandau lozinci antifasciste și antirăzboinice.

Acțiuni prin care oamenii muncii din țara noastră își demonstrau hotărîrea de a se împotrivi fascismului au fost organizate și în fața consulatului german din Brașov⁸⁵. În cadrul întrunirilor, ca și în paginile ziarelor antifasciste, masele protestau împotriva întemnițării conducătorului proletariatului german, Ernst Thälmann.

⁸³ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, p. 471.

⁸⁴ „Scnteia” nr. 14—15 din 15 septembrie 1935.

⁸⁵ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român* (cuvîntul de salut al tov. Dolores Ibarruri), București, E.S.P.L.P., 1956, p. 485.

⁸⁶ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 6, dos. 1 198, f. 34.

O largă campanie de apărare a victimelor fascismului a desfășurat presa comunistă și democrată din România, în perioada procesului de la Leipzig înscenat împotriva eminentului fruntaș al mișcării comuniste internaționale Gheorghe Dimitrov și a altor comuniști bulgari, cărora hitleriștii le atribuiau vina incendierii Reichstagului. În perioada cît a durat procesul de la Leipzig au avut loc într-o serie de localități din țară numeroase demonstrații, mitinguri și întruniri de protest. Manifestându-și solidaritatea cu luptătorii antifasciști implicați în proces, muncitorii din București și Cluj au organizat în lunile septembrie și octombrie 1933 mari demonstrații în fața legăției și, respectiv, a consulatului german⁸⁶ iar docherii din Galați⁸⁷ și Brăila⁸⁸ au refuzat să descarce vasele germane. Astfel, alăturându-se mișcării oamenilor muncii din lumea întreagă, muncitorimea din țara noastră a adus o însemnată contribuție la lupta pentru eliberarea lui Gheorghe Dimitrov și a celorlalți comuniști bulgari din temnițele hitleriste, demonstrînd și cu acest prilej sentimentele sale profund internaționaliste.

Numeroasele acțiuni, la care a participat un impresionant număr de oameni ai muncii din toate categoriile sociale și de pe întreg cuprinsul țării, fie că aveau tăișul îndreptat împotriva fascismului intern, fie că vizau stăvilirea fascismului pe plan internațional, au scos la iveală tendința irezistibilă a maselor populare de a-și uni eforturile în vederea preîntîmpinării pericolului comun, au demonstrat cît se poate de convingător existența condițiilor obiective și subiective necesare înfăptuirii unui front comun de luptă antifascist în țara noastră și în sfîrșit au generat concluzia, confirmată și de exemplul altor țări, că în condițiile acelei etape cheazășia succesului forțelor democratice în lupta lor împotriva fascismului era făurirea unui puternic front popular antifascist.

Eforturile partidului comunist și ale organizațiilor de masă legale îndreptate spre realizarea acestui scop, deși n-au fost încununate de un succes deplin, s-au încheiat totuși cu rezultate a căror amploare și conținut confirmă aprecierea că în România frontul popular antifascist avea perspective sigure de înfăptuire. Analizînd activitatea dusă de partidul comunist pentru crearea unității clasei muncitoare și a frontului comun de luptă împotriva fascismului, plenara C.C. al P.C.R. din august 1936 sublinia: „Partidul nostru a putut iniția, ajuta ori conduce o serie de mișcări de masă importante, care sînt etape în stringerea rîndurilor populare într-un front popular antifascist”⁸⁹.

În cursul perioadei cuprinse între anii 1933 și 1938, antifascismul maselor populare din țara noastră s-a manifestat într-un lung șir de acțiuni, dintre care subliniem: adunări de protest ale muncitorilor și țăranilor din numeroase localități, întruniri radical-țăraniste și social-democrate cărora comuniștii, sprijiniți de elemente democratice, le impuneau un caracter antifascist, mișcarea meseriașilor care a dus la formarea Fron-

⁸⁶ „Tempo”, an. I, nr. 87 din 15 octombrie 1933.

⁸⁷ „Universul” din 13 octombrie 1933.

⁸⁸ „Tribuna lucrătorilor coafori-frizeri” din 26 noiembrie 1933.

⁸⁹ Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937, p. 433.

tului meseriașilor, mișcarea comitetelor cetățenești conduse de fostul primar al capitalei Dem. Dobrescu, mișcarea pentru apărarea deținuților politici, pentru amnistierea lor și pentru apărarea presei democratice, înfrângerea candidaților propuși de partidele de dreapta în alegerile parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți, mișcarea avocaților democrați, lupta studențimii democratice împotriva măsurilor fasciste în universități, manifestările maselor împotriva proceselor înscenate de justiția burghezo-moșierască luptătorilor antifasciști, încheierea de acorduri între Frontul plugarilor, Mădosz, Partidul socialist (Popovici), organizațiile de jos ale Partidului Național-Țărănesc și Partidului Social-Democrat din județele Hunedoara și Mehedinți, crearea frontului democratic, întărirea grupărilor de stînga din partidele și organizațiile nefasciste și în general ciștigarea de aderenți pentru lupta comună antifascistă⁹⁰.

Toate aceste manifestări ale maselor populare și ale organizațiilor democratice, împotriva fascismului, constituiau după aprecierea plenerii C.C. al P.C.R. din august 1936 „elemente ale Frontului popular antifascist, succese parțiale ale luptei noastre pentru realizarea Frontului popular antifascist”⁹¹.

Cu toate că masele populare au manifestat un ascuțit spirit antifascist și o neînfrîntă dorință de luptă, unitatea de acțiune a clasei muncitoare și, pe baza ei, Frontul popular antifascist n-au putut fi realizate. Cauzele care au împiedicat făurirea unui puternic front popular capabil să stăvilească ascensiunea fascismului au fost: teroarea forțelor reacționare, poziția ostilă a majorității liderilor național-țărăniști, social-democrați și radical-țărăniști, precum și erorile manifestate pe plan tactic și propagandistic în activitatea P.C.R. — ca, de pildă, concepția greșită potrivit căreia P.N.Ț. ar fi fost principala organizație politică, în stare să ralieze în jurul său forțele democratice din țară, concepție pusă în circulație de Boris Ștefanov și răspîndită cu zel de susținătorii lui.

Lupta pentru realizarea frontului popular antifascist, deși n-a fost încununată decît de succese parțiale, totuși a avut un larg răsunet în masele populare. Efectele educației politice care s-au degajat din procesul acestei lupte au fost adînc resimțite în mase, în conștiința acestora, în modul lor de a gîndi și acționa. Sub influența luptelor pentru crearea frontului popular antifascist, tot mai mulți oameni ai muncii și-au dat seama de primejdia pe care o reprezenta fascismul și de necesitatea unei acțiuni comune capabile s-o preîntîmpine. Tendința maselor populare de a-și strînge rîndurile și de a consolida frontul conceput de elementele democratice a produs o adîncă îngrijorare în cercurile reacționare ale burgheziei și moșierimii.

Pentru a frîna o asemenea tendință și a înăbuși mișcarea antifascistă, cercurile reacționare au pornit un atac deschis împotriva elementelor democratice, și în special a comuniștilor. În întreaga țară, apărătorii adevărați ai libertăților culturii sînt urmăriți și deferiți justiției. Un șir întreg de procese au fost înscenate celor mai combativi și mai curajoși militanți

⁹⁰ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, p. 429 și 433.

⁹¹ *Ibidem*, p. 434.

antifasciști. Printre cele mai răsunătoare procese înscenate antifasciștilor în cursul anilor 1935 și 1936 de către justiția burghezo-moșierească au fost: procesul de la Craiova al unui grup de militanți comuniști și antifasciști, în frunte cu tovarășii Alexandru Drăghici, Alexandru Moghioroș, Donca Simo⁹², procesul de la Chișinău al intelectualilor antifasciști, în frunte cu profesorul universitar Petre Constantinescu-Iași⁹³, procesul de la Cluj al antifasciștilor în frunte cu Tudor Bugnariu⁹⁴ și procesul unui grup de uteciști în frunte cu Grigore Preoteasa⁹⁵.

Arestarea antifasciștilor și înscenarea proceselor au provocat o vie și imensă mișcare de protest în rândurile maselor populare din țară și de peste hotare. Inițiată de comuniști, în ciuda măsurilor luate de forțele represive, mișcarea pentru eliberarea deținuților antifasciști a îmbrăcat formele de manifestare cele mai eficace și a dovedit o remarcabilă vigoare.

Cu scopul de a imprima un caracter cât mai organizat mișcării de protest împotriva arestării antifasciștilor, a luat ființă la București un comitet format dintr-un grup de intelectuali, în frunte cu fostul primar al capitalei, Dem. I. Dobrescu, prof. univ. Mihai Ralea și alții⁹⁶. O serie de comitete pentru apărarea acuzaților antifasciști au mai luat ființă la Cluj, Brașov, Caracal, T.-Severin, Tighina⁹⁷ și în alte orașe din țară.

Zilnic soseau pe adresa acestor comitete numeroase scrisori în care muncitori, țărani, intelectuali, funcționari, din toate colțurile țării își exprimau protestul împotriva samavolniciei guvernului, cerînd stingerrea proceselor și eliberarea celor arestați. La campania de solidarizare cu lupta antifasciștilor arestați au aderat muncitorii ceferiști de la atelierele „Grivița”⁹⁸, care în moțiunea adresată comitetului de apărare din București scriau: „O sentință de condamnare în contra fruntașilor antifasciști din Chișinău și Cluj ar însemna pentru noi muncitorii cea mai bună dovadă că guvernul nu-și dă seama de gravitatea jocului cu libertățile cetățenești ale poporului român”⁹⁹. Asemenea adeziuni au mai semnat cetățenii din sectoarele II Negru, IV Verde și I Galben din capitală, studenți și muncitori din Cluj și Sighet, intelectuali din Chișinău, Soroca și Tighina, țărani din județele Hotin și Lăpușna, profesori și muncitori din Iași, Pitești, Bacău, Dîmbovița, Cîmpulung etc.¹⁰⁰.

Proteste și moțiuni individuale sau în grup au fost trimise pe adresa comitetelor de apărare a antifasciștilor de numeroși profesori universitari ca: Iorgu Iordan, Radu Cernătescu, C. Botez, Andrei Oțetea etc.¹⁰¹, precum

⁹² „Lumea nouă” din 12 iulie 1936.

⁹³ *Procesul mișcării antifasciste din România. Opinia publică și cazul P. Constantinescu-Iași*, 1935, p. 7.

⁹⁴ *Procesul mișcării antifasciste din România. Cazul Bugnariu*, 1936, p. 53.

⁹⁵ „Adevărul” din 11 septembrie 1935.

⁹⁶ „Dimineața” din 24 iunie 1935.

⁹⁷ *Procesul mișcării antifasciste din România. Cazul Bugnariu*, 1936, p. 4 – 7.

⁹⁸ „Tempo” din 15 iunie 1935.

⁹⁹ *Procesul mișcării antifasciste din România. Cazul Bugnariu*, p. 15.

¹⁰⁰ *Procesul mișcării antifasciste din România. Opinia publică și cazul P. Constantinescu-Iași*, p. 18 – 29.

¹⁰¹ „Dimineața” din 19 iunie 1935.

și de fruntașii partidului socialist unitar : Ștefan Voitec, C. Popovici, Gh. Cristescu¹⁰².

Fără a ține seama de protestul vehement al maselor populare din țară și de peste hotare, de justetea depozițiilor a sute de martori și de energica apărare a unui mare număr de avocați, printre care figurau dr. Petru Groza, Ion Gheorghe Maurer, Radu Olteanu, Petre Grozdea și alții, consiliile de război din București, Cluj, Chișinău și Craiova au condamnat pe fruntașii mișcării antifasciste din România la ani grei de închisoare. Această lovitură dată forțelor progresiste din țara noastră, deși puternică, s-a dovedit însă incapabilă de a slăbi avântul mișcării antifasciste. Elementele democratice, în frunte cu comuniștii, deși aruncate în închisori, au menținut un contact permanent cu mișcarea din afară, continuând prin forme și metode noi să desfășoare o intensă activitate împotriva fascismului și războiului și pentru atragerea de noi aderenți în lupta de stăvilire a pericolului care amenința omenirea.

O largă mișcare de masă a fost organizată în scopul obținerii amnistiei deținuților comuniști, antifasciști și pentru acordarea regimului politic la Doftana, Jilava, Aiud și alte închisori. Într-un memoriu semnat în aprilie 1936 de către numeroși cetățeni din câteva cartiere ale capitalei, se scria : „Sîntem revoltați de numărul crescînd al proceselor intentate fără nici o justificare celor mai de seamă luptători antifasciști, precum și de regimul barbar de exterminare la care sînt supuși deținuții politici din închisorile Doftana, Suceava, Tg.-Ocna, Jilava și Văcărești”¹⁰³.

Desfășurînd ani îndelungați o neîntreruptă activitate politică, organizatorică și educativă, comuniștii, înfruntînd condițiile aspre ale regimului ilegal de detențiune, au reușit să transforme închisoarea Doftana într-o adevărată universitate marxist-leninistă a cadrelor de partid. Astfel, în închisori și în afara închisorilor, mișcarea antifascistă din țara noastră s-a desfășurat fără întrerupere, luînd o mare amploare și îmbrăcînd noi forme de manifestare în anii care au urmat.

Sub conducerea comuniștilor, muncitorii organizați și neorganizați, de diferite convingeri politice și naționalități au continuat lupta împotriva exploatării capitaliste și a dictaturii regale. În condițiile cînd dictatura regală desființase organizațiile sindicale, intensifica procesul de militarizare a întreprinderilor și ordona forțelor represive să înăbușe cu violență orice luptă grevistă, pentru a instaura cu ajutorul baionetelor așa-zisa „pace socială”, mișcarea muncitorească din țara noastră continua să se dezvolte în amploare și intensitate. Perioada dictaturii regale a fost frămîntată de peste 160 de greve ale muncitorilor din diferite centre industriale¹⁰⁴. Ceea ce a determinat izbucnirea grevelor și a diferitelor manifestații muncitorești au fost condițiile grele de muncă și de trai ale celor ce muncesc. Printre obiectivele de bază ale luptelor muncitorești figurau o seamă de revendicări economice și politice, ca : sporirea salariilor, respec-

¹⁰² „Dimineata” din 19 iunie 1935.

¹⁰³ Arh. C. C. al P.M.R., dos. 1 198, fond. 6, f. 26 și 27.

¹⁰⁴ Al. Gh. Savu, *Date privind mișcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1963, nr. 5, p. 65.

tarea timpului de lucru fixat prin lege, încetarea concedierilor, respectarea demnității lucrătorilor, acordarea concediilor medicale și de odihnă, recunoașterea delegaților de fabrică, eliberarea muncitorilor arestați cu prilejul diferitelor conflicte de muncă etc.

Lupta muncitorilor pentru satisfacerea acestor revendicări se integra în mișcarea generală a maselor populare orientată împotriva forțelor fasciste, care pregăteau noi tentative la independența și suveranitatea națională a României.

În fruntea acestei mișcări comunistii au continuat să activeze hotărâți și plini de încredere în justetea cauzei poporului. Ei au desfășurat cu perseverență și spirit de abnegație o vastă muncă de educație revoluționară, propagând neîncetat ideea solidarității de clasă și organizând masele populare împotriva forțelor reacțiunii interne și externe. Sub directa îndrumare a comunistilor au fost organizate numeroase greve și întruniri muncitorești, la care participau lucrătorii din diferite ramuri industriale. Amploarea și durată unor greve din această perioadă au fost de-a dreptul impresionante. Atare greve au avut loc la întreprinderile „Galia”-București, „Corvinus”-Cluj, „Regna”-Ilva Mică etc. Prin numărul participanților și răsunetul pe care l-au avut se relevă grevele de la fabricile „Goldenberg”¹⁰⁵, „Metaloglobus”, „Nădrag”, „Birman” și „Talpa” din București, de la întreprinderea textilă „Dorobanțul”-Ploiești, „Filt”-Timișoara¹⁰⁶, „Wexler”, „Sapirstein”-Iași, „Industria textilă”-Arad, „Șantierul inginer Telman”-Corabia, „Carpatina”-Brezoiu-Vâlcea și altele. În cadrul celor mai multe dintre grevele amintite, muncitorii acționau în front unic, indiferent de apartenența lor politică și națională, ceea ce imprima luptelor o deosebită vigoare și combativitate și asigura într-o mai largă măsură cucerirea revendicărilor. Luptele muncitorești din perioada dictaturii regale, ca și din anii precedenți, au constituit obstacole serioase în calea propagării fascismului în țara noastră. Totodată, ele au frânat într-o măsură însemnată politica antinațională și antipopulară promovată de cercurile reacționare interne.

Șirul neîntrerupt al acțiunilor muncitorești desfășurate în perioada ascensiunii fascismului a demonstrat că principala forță care s-a afirmat ca purtător al ideii luptei pentru apărarea intereselor poporului, pentru democrație și independență națională a fost clasa muncitoare condusă de comuniști.

¹⁰⁵ S. Homenco, *Greva muncitorilor metalurgiști de la fabrica „Goldenberg”* — București (ianuarie-februarie 1939), în *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. II, p. 229—216.

¹⁰⁶ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 11, dos. 2 831.

DIN LUPTA MASELOR POPULARE ÎMPOTRIVA FASCISMULUI ȘI A ÎNFEUDĂRII ȚĂRII DE CĂTRE GERMANIA HITLERISTĂ

DE

E. CIMPONERIU

În anii care au premers izbucnirii celui de-al doilea război mondial, cînd expansiunea Germaniei hitleriste devenise o gravă amenințare pentru independența țării noastre, mobilizați de comuniști, numeroși patrioți: muncitori, țărani, intelectuali s-au ridicat la luptă împotriva fascismului, pentru salvarea patriei.

Cercurile guvernante în frunte cu monarhia, deși strîns legate de blocul franco-englez, care deținea pozițiile dominante în economia Romîniei, duceau o politică de concesiuni față de pretențiile germane. La baza acestor concesiuni stătea teama lor de mase, precum și politica de cedare în fața agresorilor fasciști a majorității guvernanților de atunci ai Angliei și Franței. Aceasta s-a manifestat cu toată tăria mai ales în anii 1938 și 1939, după ocuparea Austriei de către hitleriști și după acordul de la Munchen, prin care cercurile imperialiste din Apus au admis întărirea pozițiilor hitleriste în România și în alte țări din sud-estul Europei, cu scopul de a îndrepta agresiunea naziștilor către răsărit, către U.R.S.S.

În aceste condiții, arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea ținută la sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale cu ocazia celei de-a XX-a aniversări a eliberării Romîniei de sub jugul fascist, „partidului comunist i-a revenit misiunea istorică de a mobiliza oamenii muncii împotriva exploatarei burghezo-moșierești, împotriva fascizării țării, pentru drepturi democratice. Ridicînd steagul luptei împotriva fascismului, care devenise principala primejdie pentru poporul român, partidul nostru chema masele muncitorești, grupările democratice, personalitățile proeminente ale vieții politice și culturale să militeze împotriva expansiunii imperialismului german și a agenturii sale interne, împotriva pregătirii războiului antisovietic, pentru apărarea independenței naționale”¹.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist*, București, Edit. politică, 1964, p. 7-8.

În lupta împotriva fascismului și a expansiunii hitleriste s-au ridicat mase largi aparținând celor mai diferite pături sociale. P.C.R. s-a adresat tuturor păturilor, grupărilor politice, personalităților interesate în apărarea independenței țării, în zăgăzuirea valului fascist. Principala forță a luptei contra fascismului a fost clasa muncitoare.

În acest articol ne propunem să prezentăm unele acțiuni muncitorești desfășurate pe această linie în anii 1939—1940.

În anii 1938—1939, partidul comunist a intensificat activitatea sa organizatorică și propagandistică pentru încheierea unității de acțiune a clasei muncitoare și a organizat numeroase greve, demonstrații și intruniri de protest, care pe lângă caracterul lor economic, îndreptat împotriva exploataării crunte a muncitorilor, au avut un puternic caracter antifascist și antirăzboinic.

O deosebită importanță a avut în anii care au premers izbucnirii celui de-al doilea război mondial linia antifascistă a P.C.R., lupta sa pentru crearea unui larg front național antifascist. Demascînd politica de concesiuni în fața agresorilor hitleriști, comuniștii arătau maselor pericolul pe care îl reprezentau pentru independența și integritatea teritorială a țării noastre vizitele de curtoazie ale reprezentanților dictaturii regale și ai partidelor „istorice” la Berlin și la Berchtesgaden. Organul teoretic al P.C.R. „Lupta de clasă”, demascînd caracterul cotropitor al *Anschluss*-ului, arăta că : „dacă proletariatul din România nu se va uni la timp, dacă el, unindu-se, nu va ști să unească în jurul său întreg poporul... , România va deveni prada imperialismului german, din independența poporului român va rămîne numai o amintire din trecut”².

În decembrie 1938, în diferite întreprinderi din București comuniștii au organizat proteste împotriva pactului de la München, arătînd că această înțelegere periclitează nu numai Cehoslovacia, dar și integritatea teritorială și independența Romîniei³.

Atunci cînd Cehoslovacia trădată de guvernării ei a fost aruncată pradă imperialiștilor germani, P.C.R. dădea alarma : „*Ridicați-vă la luptă*, pentru a împiedica orice capitulare. Să fie arestați toți agenții lui Hitler din țara noastră. Să fie alungați din guvern, armată și din întreg aparatul de stat toți fasciștii și capitularzii... Fiți în gardă să nu aveți soarta popoarelor din Austria și Cehoslovacia”⁴.

Manifeste care demascau trădătorii din guvern, din aparatul de stat, și în primul rînd pe legionari, ca principali agenți și spioni ai Reichului german în țara noastră, circulau în toată țara⁵.

Presa ilegală de partid demasca tratativele economice cu reprezentanții imperialismului german și arăta că acordul economic din martie 1939 reprezenta cel mai înrobitor acord încheiat de guvernele Romîniei

² „Lupta de clasă” din 2 mai 1938.

³ Arh. centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lângă C. C. al P.M.R. (Arh. I.I.P.), dos. 2 793/25, f. 36.

⁴ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a 2-a, București, E.P.L.P., 1953, p. 319.

⁵ Arh. I.I.P., dos. 2 763/24, f. 260 —261.

burghezo-moșierești după tratatul de la Buftea și că el va duce la subordnarea economică a țării și la transformarea ei într-un „hinterland” agrar al Germaniei hitleriste.

O expresie vie a nemulțumirii și a hotărârii de luptă a maselor împotriva expansiunii hitleriste în România și împotriva fascizării țării au fost marile acțiuni greviste cu un puternic caracter antifascist din primăvara anului 1939 și manifestațiile care au avut loc la 1 Mai în toate centrele mari din țară⁶. Deosebit de combativ s-a desfășurat această manifestație în capitală.

Deși în condiții deosebit de grele, P.C.R. a mobilizat în această zi peste 20 000 de muncitori, funcționari, intelectuali, femei și tineri la o puternică manifestație antifascistă. După cum relatează „Scînteia” ilegală, organul central al P.C.R., manifestații au străbătut capitala strigînd: „Vrem România liberă și independentă”, „Jos fascismul”, „Jos agresorul hitlerist”. Ei cereau abrogarea pactului economic romîno-german și încheierea unei alianțe cu U.R.S.S., Anglia și Franța, exprimîndu-și hotărîrea de a apăra granițele împotriva agresorilor hitleriști⁷.

Pornind de la analiza situației grele interne și internaționale a Romîniei, plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1939 a trasat sarcina întăririi prin toate mijloacele a luptei comuniștilor pentru înfăptuirea Frontului unic muncitoresc și mobilizarea maselor de la orașe și sate împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și integrității țării⁸. Plenara a subliniat din nou necesitatea scoaterii fasciștilor și capitularzilor din guvern și din aparatul de stat precum și necesitatea alianței cu U.R.S.S. și țările apusene împotriva naziștilor⁹.

Politica de încurajare a agresorului, nenumăratele concesii făcute de puterile imperialiste Germaniei hitleriste n-au avut ca rezultat potolirea poftelor hrăpărețe ale acesteia. În primăvara și vara anului 1939, după cîștigarea Cehoslovaciei, și în lunile de pregătire a atacului împotriva Poloniei, atac care avea să declanșeze al doilea război mondial, devenea din ce în ce mai clar că nici un fel de concesii și manevre politice sau diplomatice nu au putut rezolva puternicele contradicții interimperialiste ale lumii capitaliste.

La 1 septembrie 1939, în zorii zilei, armatele germane au invadat Polonia. A început cel de-al doilea război mondial.

După izbucnirea războiului, guvernul Romîniei au afișat o politică de așa-zisă neutralitate față de ambele blocuri beligerante. Această poziție era condiționată de existența unor legături puternice ale cercurilor dominante din România cu blocul anglo-francez, și de presiunile Germaniei hitleriste¹⁰. Continuă însă tratativele și concesiile făcute Germaniei pe tărîm economic.

⁶ Vezi O. Matichescu, *Întruniri și demonstrații ale oamenilor muncii din România împotriva exploatarei capitaliste, pericolului fascist și de război desfășurate cu prilejul zilei de 1 Mai în perioada dictaturii regale*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.” (în continuare se va cita „Anale”), 1964, nr. 2.

⁷ „Scînteia” din iunie 1939.

⁸ Ibidem, 26 iulie 1939.

⁹ „Lupta de clasă” din 6 august 1939.

¹⁰ „Lupta de clasă” din 7 decembrie 1939.

Pentru a asigura aprovizionarea Reichului cu petrolul și cu grâul românesc, în ianuarie 1940 hitleriștii au creat pe lângă ambasada Germaniei din București un birou economic special, condus de H. Neubacher, om al Gestapoului, fostul primar al Vienei aflate sub cizma hitleristă. Continuă, după cum reiese din documentele secrete germane și din cele ale procesului principalilor criminali de război naziști de la Nürnberg și organizarea rețelelor de spionaj ale Wehrmachtului german și ale Gestapoului. Se pregătea în mod sistematic pe baza vechilor planuri naziste ocuparea „pașnică” a României.

Cele mai reacționare vîrfuri ale claselor exploatoare doreau în același timp instaurarea unei dictaturi de tip fascist. Pentru aceasta ele împingeau pe prin plan organizațiile fasciste, dintre care cea mai periculoasă și singeroasă era Garda de fier, coloana a V-a a Germaniei hitleriste în România, care reușise printr-o intensă demagogie socială și o violentă agitație șovină, îmbrăcate într-o haină religioasă, să atragă sub influența sa o parte a tineretului intelectual, a țărănimii și chiar și pe unii muncitori mai înapoiți¹¹.

În condițiile izbucnirii celui de-al doilea război mondial și ale pericolului iminent ca și România să fie contropită de hitleriști, P.C.R. și-a întărit activitatea organizatorică și de propagandă în mijlocul maselor. Într-o broșură apărută în toamna anului 1939, intitulată *Războiul imperialist și sarcina clasei muncitoare din România*, partidul comunist se adresa întregului popor, cu chemarea de a se uni în jurul clasei muncitoare, pentru doborîrea dictaturii regale, pentru un guvern care, sprijinindu-se pe masele largi populare, să ducă o politică de apărare a păcii, a independenței și integrității țării¹².

Exprimîndu-și solidaritatea cu lupta poporului polonez, trădat de guvernării săi, P.C.R. a arătat din nou maselor/ necesitatea ca la cîrma țării să fie un guvern care să ducă o luptă antihitleristă consecventă¹³.

În lupta pentru îndeplinirea sarcinilor grele care stăteau în fața lor, cadrele de bază ale partidului din închisori și lagăre, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej și comuniștii cinstiți și devotați din toate colțurile țării, au avut de înfruntat, pe lângă prigoana dezlănțuită împotriva lor de aparatul de reprimare al dictaturii regale, pe lângă refuzul conducătorilor Partidului Național-Țărănesc, Național-Liberal, precum și al liderilor de dreapta ai P.S.D. de a încheia un front comun de luptă împotriva fascismului, și unele urmări grele ale activității oportuniștilor și trădătorilor strecurați în conducerea partidului comunist. Datorită însă înțelepciunii cadrelor de bază ale partidului, care au știut să se orienteze în condițiile complexe ale acestei perioade și hotărîrii și devotamentului membrilor de partid, a simpatizanților, a luptătorilor antifasciști consecvenți, în lunile care au urmat după izbucnirea celui de-al doilea război

¹¹ I. Popescu-Puțuri, *Principalele trăsături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militaro-fasciste și a agresiunii hitleriste*, „Anale”, 1963, nr. 6, p. 67.

¹² Arh. I.I.P., cutia 167, microfilm nr. 9.

¹³ „Scnteia” din 8 septembrie 1939.

mondial, ca și în perioada grea, tragică pentru destinele poporului nostru din vara anului 1940 și de după instaurarea dictaturii militare fasciste, P.C.R. a continuat să stea în fruntea luptei maselor împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității țării. În această luptă s-au îmbinat în mod armonios patriotismul comuniștilor cu internaționalismul lor profund, hotărîrea de a apăra țara și poporul de catastrofa care le amenința și de a participa la lupta de rezistență pornită în toate țările Europei împotriva celui mai feros dușman al tuturor popoarelor, hitlerismul.

Imediat după izbucnirea războiului s-a intensificat activitatea organizațiilor de partid. În septembrie 1939, în capitală a intrat în funcție postul de radio clandestin „România liberă”, care, alături de „Scnteia”, „Lupta de clasă” și alte publicații ilegale ale partidului, a avut un rol foarte important în răspîndirea cuvîntului partidului în sînul maselor populare¹⁴. Ca și în anii anteriori, partidul a folosit și metoda de lămurire prin răspîndire de manifeste.

Într-un manifest răspîndit printre muncitorii capitalei în octombrie 1939, de pildă, partidul chema masele să ceară anularea pactului economic și să împiedice livrarea de cereale în Germania¹⁵.

În decembrie, un alt manifest al Comitetului local București, al P.C.R. chema masele la luptă împotriva fasciștilor, a legionarilor, a gogociștilor și hitleriștilor germani pentru un guvern de apărare națională, bazat pe un larg front patriotic¹⁶. Numai un guvern democratic care s-ar fi bucurat de încrederea maselor muncitoare, a tuturor patrioților și antifasciștilor consecvenți ar fi putut salva țara de catastrofa care o amenința.

Întărirea muncii politice, lupta susținută și consecventă a comuniștilor pentru apărarea independenței naționale împotriva expansiunii imperialismului german au dus la o creștere importantă a rolului conducător și a influenței partidului. Aceasta reiese și dintr-un raport al Siguranței generale din noiembrie 1939, în care se arată că, în lunile care au urmat după izbucnirea războiului, „influența comuniștilor asupra unora și în special asupra muncitorilor a crescut considerabil”¹⁷.

Comuniștii și-au sporit influența în această perioadă organizînd în mod consecvent lupta maselor muncitoare împotriva înrăutățirii situației lor economice și politice, a folosirii de către clasele exploatare a pretextului pregătirii războiului pentru a-și spori profiturile, intensificînd exploatarea oamenilor muncii și teroarea împotriva lor¹⁸.

În 1939—1940, situația muncitorilor a fost deosebit de grea. Din cauza lipsei de materii prime de import, producția în industria de textile și alte ramuri care nu produceau pentru război a scăzut cu aproape 50 %, ceea ce a dus la creșterea șomajului. În același timp, din cauza concen-

¹⁴ *Lectii în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, București, 1960, p. 401.

¹⁵ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 1, dos. 231, f. 89.

¹⁶ Ibidem, f. 40.

¹⁷ Ibidem, f. 83.

¹⁸ „Scnteia” din 30 noiembrie 1939.

trărilor și a rechizițiilor, care au avut ca urmare scăderea suprafețelor însămânțate și reducerea producției agrare au crescut simțitor prețurile alimentelor și o serie de mărfuri de primă necesitate au dispărut de pe piață. Salariul real al muncitorilor a scăzut și din cauza înăririi impozitelor directe și indirecte în vederea sporirii cheltuielilor de înarmare, precum și prin forțarea lor de a cumpăra bonuri pentru înzestrarea armatei. Într-un manifest al P.C.R. din această perioadă se arată că guvernul dictaturii regale a impus muncitorilor subscrierea acestor bonuri de război în valoare de peste 10 miliarde de lei¹⁹.

Deși conducătorii oportuniști ai breslelor i-au îndemnat pe muncitori să subscrie bonurilor de înzestrare, luni de-a rîndul în capitală și în majoritatea centrelor industriale din țară, muncitorii s-au opus acestei măsuri²⁰.

Pe lângă acțiunea împotriva subscrierii bonurilor pentru înzestrarea armatei, P.C.R. a organizat în această perioadă lupta maselor și împotriva altor măsuri care au permis claselor stăpînitoare să arunce greutatea înarmării pe umerii oamenilor muncii, ca : intensificarea muncii în fabrici, sporirea orelor de muncă de la 8 la 10 și pe urmă la 12 ore și militarizarea întreprinderilor²¹.

Majoritatea acțiunilor muncitorești din 1939—1940 au fost organizate de comuniști, prin intermediul breslelor.

Înțelegînd just necesitatea îmbinării activității ilegale cu munca legală în mijlocul maselor, partidul comunist a trimis să activeze în bresle cadre încercate și cu mare popularitate între muncitori, care au reușit să pătrundă în conducerea organizațiilor locale și chiar a organizațiilor centrale ale breslelor. Datorită activității lor, breslele, create de dictatura regală cu scopul de a frîna și încetîna lupta clasei muncitoare și în a căror conducere erau multe elemente oportuniste și chiar cuziști și legionari au căpătat un caracter nedorit de dictatura regală, muncitorii reușind să le folosească deseori în scopul luptei lor de clasă. Prin intermediul breslelor, în toamna anului 1939 comuniștii au ridicat la luptă împotriva scumpetei, a măsurilor teroriste ale dictaturii regale zeci de mii de muncitori, în special din industria grea și din industria textilă²². În septembrie au avut loc greve de scurtă durată pentru ridicarea salariilor la fabricile „Trebitsch”, „Royal”, „Lyon's”, „Jaguard”²³ din București. Sub îndrumarea celulei comuniste de la Grivița, au fost formulate revendicările muncitorilor ceferiști : alocația de scumpete de la 800—1200 de lei, plata orelor suplimentare, ridicarea salariului cu 25—30 %, plata salariilor muncitorilor concentrați, tratament omenesc pentru ucenici etc.²⁴. Numai în ultimele patru luni ale anului 1939 în capitală au avut loc 24 de greve²⁵.

¹⁹ *Documente din istoria P.C.R.*, ed. a 2-a, București, E.P.L.P., 1953, p. 325—326.

²⁰ „Igazsag” din iunie 1940.

²¹ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 1, dos. 231, f. 17—19.

²² Ibidem, f. 83.

²³ Ibidem, f. 6.

²⁴ Ibidem, f. 153.

²⁵ Ibidem, dos. 216, f. 310.

Una din principalele acțiuni după izbucnirea războiului, a fost greva de 4 săptămîni (14 decembrie 1939—11 ianuarie 1940) de la fabrica „Metaloglobus”, din București, fabrică care producea diferite obiecte pentru înzestrarea armatei²⁶. Comuniștii au organizat această grevă prin intermediul breslei și i-au dat de la început un caracter politic prin faptul că majoritatea revendicărilor loveau nu numai în politica, dar și în pregătirile de război ale guvernului.

Sînt interesante părerile expuse de comisarul de Siguranță însărcinat cu zădărnicierea acestei greve. În raportul adresat superiorilor săi, el scria că ar fi necesară o ridicare a salariilor, pentru că muncitorii trebuie să vadă la autorități „o largă înțelegere și nu numai persecuțiuni”. Și mai departe: „Greve liniștite și ordonate cu cerințe pur profesionale sînt preferabile grevelor anarhice cu arestări și condamnări de zeci de ani”²⁷. Din încheierea raportului reiese teama comisarului, care își dădea seama că este nevoie de aceste măsuri, pentru că „ideea de revoluție, de răzbumare, de dobîndire a dreptății prin forță este prea mult în atmosferă... Înspre revoluție se îndreaptă năzuințele și nădejtile mulțimilor în suferințe”²⁸.

Recunoașterea forțată a acestor adevăruri n-a împiedicat, ci dimpotrivă, a îndemnat organele de represiune să dezlănțuie o cruntă teroare împotriva greviștilor, să aresteze pe comuniști și alți conducători ai grevei.

Scurt timp după terminarea grevei de la „Metaloglobus” au izbucnit puternice conflicte de muncă la fabricile „Fichet”, „Gagel”, „Herdan”, „Gallia”, „Royal”, „Saturn”, „C.A.M.” etc. Mari acțiuni revendicative au loc în același timp la Ploiești, la Timișoara, Reșița, Anina, Arad, Iași, Cluj etc.²⁹. În cadrul acestor acțiuni, revendicările de ridicare a salariilor, reducerea orelor de muncă se îmbină cu lupta împotriva măsurilor guvernului de reprimare a mișcării muncitorești și dau acestor acțiuni un puternic caracter democratic antifascist și antirăzboinic.

În lunile care au urmat izbucnirii celui de-al doilea război mondial, P.C.R. a continuat folosirea metodelor variate de activitate care i-au permis și în anii anteriori atragerea la lupta antifascistă, în jurul clasei muncitoare, a diferitelor pături ale maselor largi populare.

Un rol important în răpîndirea liniei partidului în sînul maselor a avut în această perioadă U.T.C., organizația revoluționară a tineretului, aflată sub conducerea directă a P.C.R. După reînființarea U.T.C. în 1939 se intensifică activitatea în sînul tineretului din fabrici³⁰. Se întărește munca U.T.C. și în mijlocul tineretului studios. La Facultatea de litere, la cea de drept, la Politehnica din București, la Universitatea din Cluj

²⁶ Vezi A. Niyri, *Greva muncitorilor metalurghiști de la fabrica „Metaloglobus” — București (decembrie 1939 — ianuarie 1940)*, în „Anale”, nr. 1, 1962.

²⁷ Arh. C. C. al P.M.R., fond. 1, dos. 231, f. 89 90.

²⁸ Ibidem, f. 302.

²⁹ „Lupta de clasă” din decembrie 1939.

³⁰ „Scnteia” din 23 februarie 1940.

uteciștii organizează seminare marxiste. Crește activitatea Frontului studențesc democrat. Au loc ciocniri cu elemente legionare ³¹.

Pentru a demasca politica antipopulară a claselor dominante și pentru a mobiliza masele la lupta antifascistă, partidul comunist folosește, ca și în anii precedenți, unele gazete legale, ca : „Făclia”, „Cadran”, „Jurnalul” ș.a. ³². Publiciști democrați, unii dintre ei membri ai P.C.R., publică articole cu caracter antifascist, antihitlerist și în presa burgheză a vremii. Pătrunși de o profundă grijă pentru soarta țării, intelectualii comuniști editează ilegal broșuri despre trecutul de luptă al poporului român împotriva cotropitorilor, despre necesitatea apărării independenței și suveranității patriei ³³.

Comuniștii nu pierd nici o ocazie de a duce muncă de lămurire în mijlocul maselor. Ei organizează cu ajutorul U.T.C. și al Frontului studențesc democrat, „ceaiuri dansante”, „revelioane roșii”, mai ales în cartiere muncitorești sau printre studenți, unde se strîngeau cîteva sute de oameni, făceau colecte pentru deținuții antifasciști și acțiuni de strîngere a iscăliturilor pentru moțiuni de amnistiere a lor ³⁴.

Partidul a acordat o deosebită atenție atragerii femeilor la activitatea antifascistă și antirăzboinică. Au loc acțiuni ale soțiilor celor concentrați la Galați, în Oltenia, în Dobrogea, la Satu-Mare și alte localități, pentru desconcentrarea bărbaților lor ³⁵. Aceste acțiuni organizate de partid se desfășoară concomitent cu acțiunile concentraților împotriva foametei, a bătăii și pentru a fi trimiși la vatră ³⁶. La acțiunile împotriva concentraților conduse se partid a participat și U.T.C., atît organizațiile din fabrici, cît și cele din regimente. Sute de memorii ale părinților celor concentrați, mobilizați de uteciști, au fost trimise la Ministerul Apărării Naționale ³⁷. În zilele de 5—6 februarie 1940, uteciștii au șablonat pe zidurile caselor din cartierele muncitorești ale capitalei lozincile : „Vrem desconcentrarea”, „Jos războiul imperialist”, „Jos dictatura regală” ³⁸.

P.C.R. și-a îndreptat atenția și asupra muncii în sînul funcționării, al micilor meseriași, folosind pentru aceasta în primul rînd breslele.

Pentru munca de lămurire a maselor țărănești sînt folosite ultimele posibilități legale de activitate, cooperativele, asociațiile culturale ³⁹.

Sînt trimiși comuniști la țară pentru organizarea proletarilor agricoli.

În primăvara anului 1940, cînd sute de muncitori au fost dați afară din bresle, arestați și schingiuiți, cînd se întetea teroarea în fabrici, la sate,

³¹ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 231, f. 123—124.

³² Ibidem, dos. 235, f. 56.

³³ Ibidem, dos. 231, f. 123—124.

³⁴ Ibidem, f. 24.

³⁵ „Scînteia” din 23 februarie 1940.

³⁶ Ibidem, 24 martie 1940.

³⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 321, f. 406.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem, f. 56.

în armată, cînd inflația și scumpetea iau proporții mari (prețurile cresc în medie cu 200 %) și cînd dispar de pe piață alimentele de primă necesitate ⁴⁰, P.C.R. își intensifică lupta pentru apărarea intereselor vitale ale maselor, împotriva înfeudării totale a țării Germaniei hitleriste.

În capitală se duce o largă muncă de agitație între muncitorii de la calea ferată. În luna aprilie, celula comunistă organizează adunări în curtea atelierelor pentru majorarea salariilor, pentru ajutorarea familiilor celor concentrați ⁴¹.

P.C.R. a dat o deosebită atenție pregătirii zilei de 1 Mai 1940. Deși guvernul a interzis orice întrunire sau manifestație, la București, Cluj, Lupeni, Vulcan, Reșița, Baia Mare și alte centre muncitorești, au fost răspindite materiale de propagandă, s-au afișat lozinci și s-au ținut adunări-fulger în fabrici. Aceste acțiuni au avut loc în ciuda măsurilor extrem de severe luate de autorități ⁴², a căderilor în masă care au loc în această perioadă ⁴³. Se intensifică activitatea comitetelor de patronaj pentru apărarea deținuților antifasciști. Pentru a ajuta cu alimente, medicamente și îmbrăcăminte pe deținuți, care erau supuși unui regim de exterminare, în toată țara are loc vînzarea obiectelor confecționate în închisori. La București, deosebit de activi în colectarea banilor pentru a apăra viața antifasciștilor întemnițați sînt muncitorii de la atelierele C.F.R., de la „Pirotehnie”, Arsenal, C.A.M. ș.a. ⁴⁴.

Victoriile obținute pe frontul de vest de către Germania hitleristă și înfrîngerile suferite de Franța și de Anglia au dus, în a doua parte a anului 1940, la o schimbare a raportului de forțe în cadrul cercurilor conducătoare din România. Grupurile progermane și-au întărit pozițiile. Dictatura regală, care, cu ezitări, cotituri, manevre ducea mai demult o politică de concesi față de Germania hitleristă, era gata în noile condiții create să meargă pe linia apropierii tot mai accentuate față de hitleriști. Pentru a cîștiga încrederea lui Hitler, regele a dispus înlocuirea lui Gafencu în postul de ministru de externe cu Ion Gigurtu, industriaș filogerman, a dat un decret de amnistiere a „unor delictelor politice”, ceea ce a însemnat eliberarea legionarilor arestați în 1938 și repunerea lor în funcții și a rechemat pe Horia Sima din Germania, oferindu-i un post de subsecretar de stat în guvernul condus de Tătăărăscu ⁴⁵. Dictatura regală, simțîndu-și pozițiile șubreze, era acum dispusă să aducă pe legionari în guvern și să introducă o dictatură fascistă fățișă.

La 30 august 1940, dictatura regală a acceptat odiosul dictat de la Viena. Pentru România, aceasta a însemnat pierderea unui teritoriu de 43 500 km² cu 2 603 500 de locuitori, dintre care majoritatea romîni ajunși

⁴⁰ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 235, f. 165—166.

⁴¹ Ibidem, f. 58 și 107.

⁴² Ibidem, f. 202, 220, 224 și 240.

⁴³ Ibidem, f. 81—88.

⁴⁴ Ibidem, f. 93.

⁴⁵ Ibidem, dos. 235, f. 250.

sub jugul fasciștilor maghiari, și pierderea unor însemnate centre industriale și rezervoare de materie primă, dezorganizarea economiei.

P.C.R. arăta maselor de ani de zile pericolul dezmembrării țării. În perioada dictaturii regale și mai ales după dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial, documentele partidului comunist erau străbătute ca de un fir roșu de ideea necesității luptei pentru apărarea independenței și a integrității țării. În lunile iulie și august 1940, în perioada tratatelor diplomatice care au premers rușinosului tîrg de la Viena prin presa ilegală, prin postul de radio „Romînia liberă”, cît și prin munca de la om la om, comuniștii arătau maselor în adevărata lumină caracterul tratatelor care aveau loc la München, la Salzburg, la Roma, la Turnu-Severin și la Viena și ce urmări nefaste va avea poziția adoptată de guvernul dictaturii regale. Partidul comunist demasca încercările politicianilor burghezi de a prezenta în așa fel lucrurile, de parcă pretențiile Ungariei horticiste ar fi fost o surpriză pentru ei. El demasca caracterul formal al măsurilor luate de guvernul dictaturii regale pentru a crea impresia că este hotărîtă să apere hotarele țării⁴⁶. Pînă și organele Siguranței au fost nevoite să consemneze, în zilele care au premers acceptării dictatului de la Viena, că masele sînt îngrijorate de soarta țării și că, sub influența activității multilaterale a comuniștilor, crește indignarea împotriva hitleriștilor și a hortistiștilor⁴⁷.

În ziua de 31 august, P.C.R. s-a adresat tuturor organizațiilor democratice și conducătorilor P.N.Ț. cu propunerea de a nu recunoaște dictatul de la Viena și de a apăra integritatea țării. Partidul comunist arăta necesitatea răsturnării imediate a guvernului dictaturii regale și instaurarea unui guvern democratic, care să fie gata, în caz de nevoie, să apere granițele țării, încheind un pact de asistență mutuală cu U.R.S.S.⁴⁸.

La chemarea partidului comunist au răspuns imediat Frontul plugarilor, condus de neînfricatul luptător pentru democrație dr. Petru Groza, și Madosz-ul (organizație de masă a oamenilor muncii maghiari, sub conducerea P.C.R.).

Conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. au avut însă alte planuri și s-au eschivat și de data aceasta de a da un răspuns hotărît la propunerea P.C.R.

În zilele care au urmat acceptării rușinosului dictat de la Viena, cînd masele fierbeau de indignare împotriva acestui act de trădare, care a însemnat în același timp înfeudarea totală a țării Germaniei hitleriste, conducătorii P.N.Ț., speriați de avîntul revoluționar al maselor, și-au îndreptat toate eforturile spre frînarea luptelor populare și evitarea transformării acestora într-o luptă pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc.

La chemarea P.C.R. au răspuns, în ciuda încercărilor lui Maniu de a le demobiliza, mase largi populare de la orașe și sate: muncitori, țărani, intelectuali, soldați, ofițeri patrioți⁴⁹. Îndeosebi în Ardeal și

⁴⁶ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos, 240, f. 600.

⁴⁷ Ibidem, f. 218.

⁴⁸ Ibidem, f. 154–56.

⁴⁹ Vezi V. Topalu, *Din lupta Partidului Comunist din Romînia pentru mobilizarea maselor împotriva dictatului de la Viena*, în „Anale”, 1960, nr. 6.

Banat au avut loc puternice demonstrații de protest împotriva dictatului de la Viena. După cum relatează „Scnteia” ilegală, semnalul pentru aceste demonstrații a fost dat de muncitorii din Cluj, care, conduși de comuniști, au pornit la puternice acțiuni încă din seara zilei de 30 august. Trei zile și trei nopți, străzile Clujului au răsunat de lozincile patrioților: „Jos dictatul de la Viena”, „Jos dictatura foamei și terorii lui Carol al II-lea”, „Vrem un guvern popular”, „Prietenie cu U.R.S.S.”⁵⁰. La demonstrațiile și mitingurile care se țineau lanț s-au alăturat un număr mare de studenți, intelectuali, țărani din împrejurimi și soldați⁵¹.

La 1 septembrie a avut loc în capitală un miting și o demonstrație de protest a mii de muncitori și funcționari mobilizați de organizațiile comuniste⁵².

În aceeași zi au avut loc manifestații puternice împotriva dictatului de la Viena și la Arad, Turda, Sibiu, Iași, Constanța, Baia Mare, Reșița, pe valea Mureșului etc. În toate aceste centre industriale, la acțiunile de protest ale muncitorilor, inițiate de comuniști, au participat și țărani din împrejurimi, funcționari etc.⁵³. La multe din aceste manifestații au participat și ostașii. Ambasadorul nazist din București raporta în aceste zile superiorilor săi că „sentimentul armatei este ostil regelui...” din cauza cedării nordului Transilvaniei⁵⁴.

Demonstrații de protest de o deosebită vigoare au avut loc la Brașov și la Timișoara. În fruntea demonstranților din Brașov stăteau muncitorii din industria grea, de la I.A.R., „Astra” și C.F.R. Manifestațiile antimonarhice și antihitleriste ale muncitorimii brașovene au durat 4 zile. În ciuda arestărilor, zi și nopți masele au dominat străzile în toată această perioadă. Soldații chemați să împrăștie pe manifestanți s-au alăturat și ei coloanelor acestora⁵⁵.

La Timișoara lupta împotriva rușinosului dictat de la Viena a început la 2 septembrie printr-o grevă de protest a muncitorilor ceferiști. A doua zi, mobilizați de comitetul regional al P.C.R., greviștii au organizat un miting în centrul orașului. În ciuda provocărilor organizate de agenții Siguranței și de hitleriștii germani, ei s-au îndreptat apoi spre sediul consulatului german, scandind lozinci împotriva imperialiștilor germani. Pe drum li s-au alăturat mii de muncitori din alte fabrici, țărani, intelectuali. După demonstrația din fața consulatului german, manifestanții au trecut la consulatul italian, protestînd împotriva amestecului Italiei fasciste în treburile țării noastre și a participării ei la dictatul de la Viena⁵⁶.

Manifestațiile organizate de P.C.R. după acceptarea de către dictatura regală, în înțelegere cu exponenții politici ai reacțiunii, a dicta-

⁵⁰ „Scnteia” din 17 septembrie 1940.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Vezi V. Topalu, *art. cit.*

⁵³ „Scnteia” din 17 septembrie 1940.

⁵⁴ *Documents of German Foreign Policy*. 1918–1945, Series D., vol. XI, p. 11.

⁵⁵ „Scnteia” din 17 septembrie, 1940.

⁵⁶ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 2, dos. 2 976, f. 21–22.

tului de la Viena au fost expresia profundului patriotism al maselor populare. Ele au decurs într-un spirit internaționalist, cu participarea a mii de muncitori și țărani aparținând minorităților naționale. Comuniștii au respins orice încercare de a transforma aceste manifestații în acțiuni naționaliste, șovine.

Partidul comunist s-a adresat în aceste zile de repetate ori și populației din nordul Transilvaniei, demascând falsitatea lozincilor patriotarde ale fasciștilor maghiari. „Eliberarea ungurilor din Ardeal — arăta un document al P.C.R. — de un regim care asuprește poporul este o minciună”⁵⁷.

Înfierînd ațișările șovine și atacurile criminale împotriva oamenilor muncii maghiari de către bandele legionare și înfierînd totodată barbaria hortiștilor, szalasistilor, a jandarmeriei și a trupelor maghiare de ocupație conduse de ofițeri fasciști împotriva populației romîne din nordul Transilvaniei⁵⁸, partidul comunist chema masele muncitoare romîne și maghiare la lupta comună împotriva dușmanului comun, a fasciștilor de orice naționalitate. Într-o broșură editată în octombrie 1940 de către P.C.R., se arată : „Trimițînd un cuvînt de îmbărbătare muncitorilor și țăranilor, îi îndemnăm să lupte împreună cu muncitorii și țăranii maghiari împotriva dușmanilor comuni, ai capitaliștilor și moșierilor maghiari... Muncitorii și țăranii romîni și unguri din România, sub conducerea P.C.R., luptă solidar împotriva dușmanului comun, capitaliștii și moșierii romîni”⁵⁹.

Poziția consecvent patriotică și internaționalistă a dus la creșterea influenței partidului comunist în rîndul maselor populare, la strîngerea forțelor progresiste ale țării în lupta împotriva fascismului și a înfeudării țării Germaniei hitleriste.

Amploarea mișcării de masă din zilele care au urmat dictatului de la Viena au dus nu numai la criza dictaturii regale, dar au zdruncinat întregul regim burghezo-moșieresc. Împotriva voinței maselor, a forțelor democratice, la 6 septembrie 1940 cercurile conducătoare din România, în colaborare strînsă cu ambasada nazistă, au adus la putere pe Antonescu și Horia Sima, instaurînd un regim de dictatură militară-fascistă.

Partidul Comunist din România a demascat de la început caracterul profund antinațional și antipopular al dictaturii militare-fasciste, chemînd masele la luptă pentru răsturnarea guvernului antonescian, apărarea intereselor lor vitale, salvarea independenței și a suveranității țării. Nu se liniștiseră încă valurile luptei îndrîjite împotriva odiosului dictat de la Viena ; în toată țara clocotea ura împotriva celor care au fost vinovați și părtași la acest act criminal ; continuau încă jocurile în culise, care au avut ca rezultat instaurarea dictaturii lui Antonescu și a lui Horia Sima, cînd, la 10 septembrie, a apărut un important document al partidului

⁵⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 242, f. 24.

⁵⁸ Ibidem, f. 25.

⁵⁹ Ibidem, f. 391.

comunist, intitulat *Punctul nostru de vedere*, care a aruncat o lumină vie asupra evenimentelor care avuseseră loc și a ajutat comuniștilor și tuturor oamenilor cinstiți, adevăraților patrioți să se orienteze în haosul acestor zile tragice pentru soarta poporului nostru.

Instaurarea dictaturii generalului Antonescu și a Gărzii de fier, sub îndemnul direct al ambasadorului nazist din București, de comun acord cu vîrfurile burgheziei și moșierimii romîne, arată acest document, a fost un act dictat de teama acestora că dictatura regală compromisă „nu va putea stăvilii avîntul mișcării revoluționare ce se vestea, că muncitorii și țărani, sub conducerea partidului comunist, doborînd dictatura regală, vor lovi și regimul burghezo-moșieresc”⁶⁰.

Atrăgînd atenția asupra pericolului iminent al înteișirii terorii și al ocupării și înrobirii totale a țării de către imperialismul german, P.C.R. demasca totodată și intenția claselor stăpînitore de a folosi pumnul blindat al fascismului pentru a arunca țara într-un război împotriva U.R.S.S.

Punctul nostru de vedere se termină cu o înflăcărată chemare la luptă „Muncitori comuniști, tineret comunist, muncitori și țărani revoluționari!... Încordați forțele și energiile voastre! Pătrundeți mai adînc în masele din uzine și sate, puneți-vă în fruntea lor! Organizați luptele lor revendicative. În lupta împotriva bandelor gardiste... făuriți frontul unic popular al celor ce muncesc, pentru doborîrea tiranicei dictaturi militaro-gardiste...”⁶¹.

Linia tactică a P.C.R. după instaurarea dictaturii militare-fasciste era organizarea unui larg front patriotic îndreptat împotriva regimului antonescian și al hitleriștilor, pentru apărarea intereselor vitale ale maselor muncitoare și a independenței țării. Pentru realizarea acestor obiective, P.C.R. a preconizat crearea Frontului unic muncitoresc, întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare și folosirea, în ciuda terorii, a metodei grevelor, adunărilor de protest și manifestațiilor, dînd un puternic caracter antifascist acestor forme de luptă. Linia partidului și chemările sale au avut un ecou puternic în rîndurile patrioților, profund îngrijorați de soarta țării și, ca întotdeauna, în rîndurile clasei muncitoare. Imediat după instaurarea dictaturii militare-fasciste, în ciuda terorii sîngeroase, în diferite regiuni ale țării au loc mari acțiuni muncitorești. Deși aparent aceste acțiuni aveau un caracter mai mult revendicativ economic, ele reprezentau puternice manifestări ale urii și protestului clasei muncitoare împotriva instaurării regimului fascist al lui Antonescu și al legionarilor.

Șirul luptelor muncitorești din toamna anului 1940 a fost deschis de proletarii capitalei, metalurgiștii de la „Malaxa”, una din principalele uzine metalurgice și de armament din acea vreme. În ciuda amenințărilor cu pistolul, a bătăilor, arestării, a smulgerii din mijlocul lor a unora dintre cei mai curajoși luptători, la 7 septembrie, deci o zi după instaurarea dictaturii militare-fasciste, peste o mie de metalurgiști de la „Malaxa”, conduși de comuniști s-au întrunit într-o adunare de protest. Muncitorii

⁶⁰ „Scînteia” din 17 septembrie 1940.

⁶¹ Documente din istoria Partidului Comunist din România, p. 332.

au cerut ridicarea salariilor, încetarea prigonirii lor, scoaterea din uzină a poliției legionare. În același timp, ei și-au exprimat voința de a lupta pentru alungarea guvernului fascist și instaurarea unui guvern democratic, popular ⁶².

Comentind această importantă acțiune, în organul central al partidului comunist, „Scnteia”, se arăta că la „Malaxa”, ca și la alte întreprinderi, muncitorii trebuie să continue lupta, creîndu-și puternice gărzii de autoapărare împotriva bandelor legionare. Ziarul chema muncitorii la solidarizare cu victimele terorii fasciste, la ajutorarea manifestanților arestați, apărarea vieții lor ⁶³.

În același timp, în fabricile din București treceau din mină în mină manifeste care chemau muncitorimea la greve politice, la demonstrații de stradă, la luptă unită în frunte cu comitetele de acțiune alese de jos, din mase ⁶⁴.

Ca rezultat al activității politice intense a comuniștilor, cu toată înăsprirea terorii, atacarea cu revolvare și arestarea de către legionari a sute de muncitori din diferite fabrici ale capitalei ⁶⁵, scurt timp după întrunirea de la „Malaxa” au avut loc întruniri asemănătoare și la fabricile „Vulcan”, „Wolf” și „Voina”, „SET”, „Pirotehnica armatei”, „Leonida” etc. ⁶⁶ și greve la „Metaloglobus” și la 17 fabrici textile ⁶⁷.

Mișcarea pentru ridicarea salariilor, împotriva terorii și pentru un guvern democratic, mișcare inițiată și condusă de comuniști și care corespundea năzuințelor maselor largi muncitoare s-a extins în întreaga țară.

Nu întâmplător, cele mai puternice acțiuni împotriva dictaturii militare-fasciste au avut loc în acele regiuni și centre industriale unde cu câteva zile mai înainte s-au desfășurat cele mai puternice lupte împotriva dictatului de la Viena — la București, Brașov, Arad etc. Luptele din septembrie-octombrie 1940 au constituit o continuare directă și au fost strîns legate de acțiunile clasei muncitoare împotriva pierderii independenței țării și a integrității ei teritoriale.

După instaurarea dictaturii militare-fasciste, muncitorii din Brașov continuau să stăpînească strada, organizau manifestările pentru un guvern popular și pentru prietenie cu U.R.S.S. Ca și în zilele marilor manifestații împotriva dictatului de la Viena, soldații chemați să reprime aceste manifestații au refuzat să tragă în muncitori ⁶⁸. La fabricile IAR și „Astra” din Brașov muncitorii au impus ridicarea salariilor ⁶⁹.

Puternice acțiuni pentru mărirea salariilor în raport cu scumpetea, pentru condiții omeneste de muncă, împotriva militarizării întreprinderilor, acțiuni împletite cu lupta împotriva dictaturii militare-fasciste și a jafului organizat în țară, pentru aprovizionarea mașinii de război hitleriste, au

⁶² „Scnteia” din 17 septembrie 1940.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 250, f. 309.

⁶⁵ Ibidem, fond. 1, dos. 246, f. 419, și dos. 241, f. 228.

⁶⁶ Ibidem, fond. 7.

⁶⁷ Ibidem, fond. 1, dos. 241, f. 508.

⁶⁸ Ibidem, dos. 242, f. 23.

⁶⁹ „Scnteia” din 17 septembrie 1940.

avut loc în septembrie 1940 și la Timișoara. În majoritatea fabricilor din acest oraș, ca, de exemplu, fabrica de lanțuri, fabrica electrotehnică „Dura”, „Moara Prohanska”, fabrica de bomboane „Kandia” etc., au fost declarate conflicte de muncă ⁷⁰.

În cadrul adunărilor organizate de comuniști în aceste fabrici, muncitorii își exprimau ura față de regimul fascist și hotărîrea de a lupta împotriva terorii și șovinismului legionarilor și hitleriștilor.

Și muncitorii din majoritatea întreprinderilor de la Arad s-au ridicat la luptă. Și aici, alături de muncitorii romîni, au participat la luptă și muncitorii maghiari și germani. Solidaritatea de luptă a proletariatului din țara noastră, tradițiile sale internaționaliste, dezvoltate în decursul îndelungaților ani de luptă comună, nu au putut fi înfrînte nici de sălbatica propagandă șovină a legionarilor, a hitleriștilor germani sau a hortiștilor maghiari. Un exemplu grăitor în acest sens a fost greva din octombrie a muncitorilor de la fabrica de vagoane „Astra” din Arad. Aici muncitorii romîni au organizat o grevă de protest împotriva concedierii de către conducerea fascistă a întreprinderii a unor muncitori de naționalitate maghiară ⁷¹.

În primele zile ale lui octombrie au avut loc acțiuni importante și la cea mai mare întreprindere siderurgică, metalurgică și de armament din țară în această perioadă — U.D.R. Grevele generale demonstrative de la Anina și Reșița, organizate de comuniști împreună cu social-democrații de stînga, în ciuda împotrivirii legionarilor și a hitleriștilor germani, au forțat pe stăpînii U.D.R. și reprezentanții guvernului veniți în grabă la fața locului să accepte revendicările muncitorilor ⁷².

În zilele grevelor demonstrative de la U.D.R. au avut loc puternice mișcări revendicative și în Valea Jiului. Minerii amenințau cu declararea unei greve generale dacă nu li se vor satisface revendicările ⁷³. Tot în octombrie 1940 a avut loc greva și demonstrația celor 2 000 de muncitori de la fabrica de cărămidă Jimbolia, pentru condiții de muncă mai bune și pentru instaurarea unui guvern popular. În aceeași lună intră în acțiune muncitorii forestieri din valea Mureșului, cei peste 2 500 de muncitori de la șantierele navale din Galați și 1 400 de muncitori de la Întreprinderea franco-romînă din Brăila ⁷⁴.

Șirul grevelor și manifestațiilor care au avut loc în primele luni după instaurarea dictaturii militare-fasciste s-a încheiat cu manifestația organizată de P.C.R. la 3 noiembrie 1940 la București în piața Obor ⁷⁵.

⁷⁰ „Scînteia” din 17 septembrie 1940.

⁷¹ Arh. I.I.P., dos. 42 767—38, f. 6.

⁷² Ibidem, dos. 4/2 787—38, f. 3 19 și 62 63.

⁷³ Ibidem, f. 8—9.

⁷⁴ *Leeții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960, p. 409.

⁷⁵ Vezi I. Petrovici, *Manifestațiile de la Obor organizate de P.C.R. la 3 noiembrie 1940*, „Anale”, 1958, nr. 5—6.

Desfășurându-se sub lozincile „Jos fascismul!”, „Jos teroarea!”, „Vrem pîine, nu război!”, „Jos guvernul dictaturii militarogardiste!”, „Prietenie cu U.R.S.S.!” precum și sub lozinci care cereau ca alimentele să fie date populației, și nu exportate în Germania, sau cereau salarii în raport cu scumpetea, alungarea din țară a trupelor de ocupație hitleriste⁷⁶, manifestația de la Obor a arătat ura care clocotea în rîndul maselor muncitoare din capitală împotriva samavolniciei legionarilor, dirzenia cu care muncitorii, încurajați de comuniști, erau gata la acțiuni puternice împotriva guvernului lui Antonescu și a lui Horia Sima, sfidînd teroarea sîngeroasă dezlănțuită de aceștia.

Caracterizînd amploarea tuturor acestor acțiuni și intensificarea activității comuniste în organizarea unor adunări de protest, greve sau manifestații, într-un raport al Siguranței generale din noiembrie 1940 se arată: „Comuniștii urmăresc de fapt declanșarea unei greve generale în industria metalurgică și de armament”⁷⁷. Această concluzie reprezintă de fapt o recunoaștere de către autoritățile fasciste a faptului că muncitorii din România desfășurau o mișcare de rezistență împotriva aprovizionării cu armament a frontului hitlerist, rezistență care va crește și va lua proporții din ce în ce mai mari.

Rezistența împotriva fascismului se manifestă și în creșterea acțiunilor duse împotriva terorii fasciste.

Comuniștii, ajutați de sute de tineri încadrați în organizația revoluționară a tineretului, U.T.C., luptă, începînd din septembrie 1940, pentru reorganizarea și activizarea grupurilor de autoapărare din fabrici, din cartierele muncitorești⁷⁸.

Ajutorul roșu, care în această perioadă activează sub forma unor comitete de patronaj popular, colectează regulat bani de la muncitorii din Atelierele Grivița, Pirotehnia armatei, din fabricile metalurgice și textile din Capitală, pentru a ajuta pe cei arestați și familiile lor⁷⁹.

Prin intermediul comitetelor de patronaj popular, comuniștii organizează și numeroase acțiuni de protest ale soțiilor celor concentrați, manifestații prin care acestea cer desconcentrarea imediată a soților lor și ajutoarele care le-au fost promise⁸⁰. La începutul lunii noiembrie, străzile Iașului răsună de demonstrația antirăzboinică a peste 1 000 de femei, soții de muncitori.

Lupta împotriva concentrărilor care durau de aproape doi ani și a mizeriei de nedescris pe care muncitorii și țărani concentrați erau sortiți să o îndure a contribuit în această perioadă la creșterea influenței P.C.R. și la sate.

⁷⁶ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 7, dos. 1 346, f. 36—44.

⁷⁷ Ibidem, fond 1, dos. 241, f. 620.

⁷⁸ Ibidem, f. 339—340.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem, f. 169.

Comuniștii trimiși la sate ca să organizeze lupta țărănimii muncitoare împotriva fasciștilor au găsit o situație favorabilă activității lor. Înșiși fasciștii au fost nevoiți să recunoască faptul că „sărăcia, lipsurile și scumpetea copleșesc păturile țărănești” și că : „nemulțumirile cresc, țărani devin neîncrezători, dârji, demoralizați”⁸¹.

În manifeste difuzate în satele din județele Ilfov, Brașov, Buzău, Prahova, Muscel, Tecuci, Putna, Timiș-Torontal, Arad, Hunedoara etc., P.C.R. chema țărani la lupta împotriva legionarilor și a lui Antonescu, pentru confiscarea pământurilor moșierești, pentru crearea unor comitete țărănești care să organizeze opunerea în masă la rechiziții și la munca silnică pe moși⁸².

Munca de propagandă și activitatea organizatorică a comuniștilor au dus la acțiuni din ce în ce mai conștiente de rezistență împotriva măsurilor samavolnice ale dictaturii militare-fasciste. La creșterea îndrăjirii și a voinței de luptă a țărănimii muncitoare a contribuit și intensificarea activității în mijlocul lor a unor organizații de masă conduse de partidul comunist, Frontul plugarilor și Madosz⁸³.

Nemulțumirile țăranilor s-au manifestat prin diferite acțiuni de luptă, de la împotriviri răzlețe la rechiziții sau refuzuri individuale de a se supune muncii forțate pe moșile boierești până la împotrivirea unor comune întregi la rechiziții, de exemplu în județele Ialomița, Brăila, Timișoara⁸⁴ sau refuzul mării majorități a țăranilor din unele comune de a executa muncile agricole, a lucrărilor edilitare, de exemplu în jud. Argeș⁸⁵.

Au existat în această perioadă și unele ciocniri singeroase între țărani și jandarmi. Astfel, sătenii din Cîrja și Rîurești pe malul Prutului au fost atacați de jandarmi atunci când s-au dus să ceară moșierului restituirea celor 600 ha luate de acesta din obștea satului; 30 de țărani s-au baricadat într-o casă și au răspuns cu focuri de armă jandarmilor care trăgeau asupra lor. Doi țărani au fost omorâți iar ceilalți arestați și trimiși în fața Curții marțiale⁸⁶.

Aducerea în țară a trupelor hitleriste sub pretextul venirii unei așa-zise „misiuni militare germane” menite să „instruiască armata română” a indignat profund masele populare din țara noastră. Muncitorii, țărani, intelectualii, ostașii și ofițerii patrioți vedeau în sosirea trupelor hitleriste și un pericol iminent al împingerii țării în războiul antisovietic. P.C.R. a arătat maselor că prezența trupelor germane este o încercare desperată a claselor exploatare de a-și menține dominația în condițiile când masele populare sînt profund nemulțumite din cauza marilor greutăți economice și când armata este indignată din cauza acceptării rușinosului

⁸¹ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 242, f. 14.

⁸² Ibidem, dos. 250, f. 536—537.

⁸³ Ibidem, dos. 271, f. 292.

⁸⁴ Vezi M. Covaci, *Acțiuni ale țărănimii din România împotriva dictaturii militaro-fasciste (1941—1944)*, „Anale”, 1963, nr. 4.

⁸⁵ Vezi C. Tamaș, E. Răclău, M. Dogaru, *Aspecte ale luptei țărănimii din regiunea Argeș împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului antisovietic*, „Revista arhivelor”, 1962, nr. 2.

⁸⁶ „Dunărea roșie” din 25 decembrie 1940.

dictat de la Viena. Organele de stat, pînă la Marele stat-major, au fost nevoite să remarcă starea de spirit ostilă în legătură cu venirea trupelor germane, repetatele incidente între populația și armatele hitleriste, numeroase acte de împotrivire față de cotropitori ale ostașilor și ofițerilor patrioți ⁸⁷.

Partidul comunist a dat o atenție deosebită învățămintelor care se puteau trage din desfășurarea luptelor muncitorilor, țăranilor, ostașilor și cărturarilor în primele luni după instaurarea dictaturii fasciste. Ca o urmare a acestor învățăminte, în ciuda uneltirilor clicii trădătoare a lui Foriș și a pierderilor suferite din cauza arestării unui mare număr de cadre valoroase, P.C.R. a luat în lunile care au urmat o serie de măsuri pentru întărirea influenței sale și a rolului său mobilizator în sinul maselor.

În ianuarie 1941, P.C.R. a adresat o nouă platformă de luptă tuturor grupărilor politice și tuturor oamenilor cinstiți, gata să lupte pentru a salva țara din situația catastrofală creată în urma politicii reacționare a claselor stăpînitoare, propunînd crearea unui larg front patriotic anti-hitlerist împotriva prefacerii Romîniei într-o anexă a imperialismului german, pentru independența națională ⁸⁸.

Pe lîngă această sarcină centrală, platforma prevedea necesitatea luptei unite pentru amnistie generală politică, militară și agrară, încetarea oricărei forme de asuprire, înlăturarea oricărei prigoane împotriva minorităților naționale și îmbunătățirea situației celor ce muncesc.

Realizarea liniei juste a P.C.R., crearea unui larg front patriotic antihitlerist s-a lovit de poziția antipopulară a liderilor P.N.Ț. și P.N.L., care sprijinind guvernul național-legionar și mai tîrziu guvernul fascist antonescian, au respins și de astă dată propunerile P.C.R. Dar, ca și în anii anteriori, muncitorii, țăranii muncitori, intelectualitatea democratică și antifascistă au răspuns la chemarea partidului comunist.

Marea majoritate a muncitorilor din capitală și din cele mai importante centre industriale ca Valea Prahovei, Valea Jiului, Valea Bîrzavei etc. și-au îndreptat ascuțișul luptei înainte de toate împotriva legionarilor. Ei au refuzat și mai departe înregimentarea în corpul muncitoresc legionar — pseudosindicat creat în lunile dominației legionare — sau în organizațiile legionare propriu-zise ⁸⁹. Poziția lor a influențat și alte pături ale populației. Astfel, cu ocazia manifestațiilor organizate de legionari între 19 și 20 ianuarie la București, masele au dovedit prin neparticiparea lor că n-au nimic comun cu legionarii, că resping cu hotărîre întreaga lor activitate ⁹⁰. În același timp, în garnizoanele din capitală, de la Craiova etc. au avut loc atît în rîndurile concentrațiilor, cît și între ofițeri manifestații antilegionare ⁹¹.

⁸⁷ Vezi Ion Leonida, *Un episod eroic din războiul antihitlerist*, „Studii”, 1959, nr. 4, p. 222—227; Mircea Stan, Al. Neamțu, *Aspecte privind atitudinea ostilă a militarilor romîni împotriva fascismului și a pregătirii războiului antisovietic*, „Anale”, 1964, nr. 1.

⁸⁸ Vezi *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia*, p. 335—336.

⁸⁹ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 271, f. 25—27; fond. 1, dos. 244, f. 258—268.

⁹⁰ Ibidem, dos. 271, f. 67—68.

⁹¹ Ibidem.

În ianuarie 1941, după ce contradicțiile între elica legionară și cea antonesciană au devenit foarte ascuțite, în înțelegere cu guvernanta Germaniei hitleriste, Antonescu a hotărât înlăturarea legionarilor. Vîrfurile cele mai reacționare ale claselor exploatatoare și guvernanta Germaniei hitleriste își dăduseră seama că, în cîteva luni, legionarii se compromiseseră definitiv în ochii maselor și nu le mai puteau fi de folos, neputînd asigura nici ordinea de care naziștii aveau nevoie într-o țară care în curînd trebuia să devină spatele frontului în războiul împotriva U.R.S.S. De aceea, cu ajutorul hitleriștilor, la 23 ianuarie, în urma rebeliunii legionarilor, după două zile de monstruoase crime, legionarii au fost înlăturați de la putere.

Dar înlăturarea lor și concentrarea puterii în mîinile dictatorului fascist I. Antonescu, care a patronat 4 luni de-a rîndul toate crimele legionarilor, n-au rezolvat problemele în care se zbăteau masele populare. În februarie 1941, P.C.R. a editat o broșură, intitulată *De la regimul legionar la dictatura militară*, menită să spulbere iluziile acelor care au crezut că guvernul instalat de Antonescu la 26 ianuarie ar fi reprezentat o linie nouă în politica claselor exploatatoare din România. Pe baza platformei de luptă din 15 ianuarie, partidul comunist chema din nou la luptă pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste⁹².

În primele rînduri ale luptei conduse de partidul comunist au fost, ca și în anii anteriori, muncitorii. În primăvara anului 1941, între aceștia domnea o atmosferă combativă antifascistă. Organele de reprimare constatau că muncitorii ceferiști își exprimau deschiș nemulțumirile în ceea ce privește salariile, scumpetea; că au „convîngeri democratice”; că sînt ostili prezenței trupelor germane în țară și acțiunii acestora în general; că „încadrarea Romîniei în Axă a fost privită de la început cu rezervă de muncitorii ceferiști”; că convocarea plebiscitului de către Antonescu nu a făcut „o impresie favorabilă în rîndurile ceferiștilor” etc.⁹³.

După atacul mișelesc al Germaniei împotriva popoarelor iugoslav și grec, cînd P.C.R. chema masele la luptă, demascînd totodată intențiile lui Antonescu de a arunca România într-un război împotriva Iugoslaviei⁹⁴, agenții Siguranței raportează că în rîndurile ceferiștilor din capitală se manifestă bucurie și admirație față de rezistența eroică a poporului iugoslav⁹⁵. În condițiile cînd trupele germane erau încă înconjurate de mitul fals al „învincibilității” lor, datorită muncii de lămurire duse de comuniști, muncitorii ceferiști susțineau că, pînă la urmă, Germania hitleristă va fi înfrîntă. Organele fasciste au fost nevoite, din ce în ce mai des, să tragă concluzia că „ceferiștii sînt ostili fascismului și foarte apropiați de stînga”⁹⁶.

⁹² Documente din istoria Partidului Comunist din România, p. 337—340.

⁹³ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 271, p. 291 294.

⁹⁴ Ibidem, f. 422.

⁹⁵ Ibidem, f. 311.

⁹⁶ Ibidem, f. 332.

O puternică radicalizare, o întărire a spiritului de luptă pentru revendicările economice, împotriva dictaturii militare-fasciste, a ocupanților germani și a războiului care se pregătea caracterizau în această perioadă nu numai pe muncitorii de la căile ferate, ci și alte detașamente ale clasei muncitoare din țara noastră. Intensificarea luptei proletariatului n-a putut fi ascunsă nici de cei mai fervenți susținători ai dictaturii militare-fasciste. Însuși Antonescu a fost nevoit să recunoască că în 1941 au participat la greve, în ciuda faptului că ele au fost interzise, 11 064 de muncitori față de 3 110 în 1939 (adică aproape de patru ori mai mulți ca în acest an)⁹⁷.

Înfruntând prigoana cruntă a dictaturii militare-fasciste, partidul comunist a căutat neconținut forme noi de antrenare a maselor la luptă pentru redobândirea libertăților elementare și pentru apărarea intereselor lor vitale. În primăvara anului 1941 au avut loc în toată țara acțiuni împotriva militarizării întreprinderilor, acte de nesupunere a muncitorilor față de regimul de teroare introdus de comandanții militari numiți de Antonescu. Dintre aceste acțiuni evidențiem numai unele dintre cele mai semnificative.

Metalurgiștii de la Reșița, de pildă, au refuzat să poarte brasarde și numere. Agenții Siguranței sesizau organele lor superioare că „muncitorii, și între ei mulți muncitori germani, protestaseră cu hotărâre și împotriva prelungirii zilei de lucru la 12 ore”, spunând că să lucreze 12 sau 14 ore pentru războiul hitlerist „cei care poartă uniforme hitleriste”⁹⁸. Din aceeași notă reiese că proletarii reșițeni erau indignați din cauza încorporării uzinei în concernul hitlerist „Herman Göring” și a împinzirii ei cu directori, ingineri și alți agenți ai Gestapoului trimiși din Germania⁹⁹.

O atitudine hotărâtă împotriva încadrării României în planurile războinice ale Germaniei, a mizeriei și a introducerii unui regim de cazarmă a avut-o în această perioadă și un alt detașament important al proletariatului din țara noastră, minerii din Valea Jiului. Conduși de comuniști, mineri de la Petrila, Aninoasa, Lupeni, Lonea și alte localități au organizat între 15 aprilie și 5 mai 1941 o grevă care a devenit una din acțiunile antifasciste cele mai importante ale lunilor premergătoare dezlănțuirii războiului antisovietic¹⁰⁰. Revendicările principale ale minerilor erau: majorarea salariului cu 50%, reducerea orelor de lucru, condiții omenești de lucru, asistență medicală, desființarea carcerelor și a altor pedepse de către comandantul militar, tratarea muncitorilor în mod omenesc de către toți șefii ierarhici etc.¹⁰¹.

⁹⁷ *Trei ani de guvernare*, București, Impr. naț., 1943, p. 212.

⁹⁸ Arh. I.I.P., dos. 40 364, f. 30.

⁹⁹ Ibidem, p. 8.

¹⁰⁰ Vezi M. Valea, *Greva muncitorilor mineri din Valea Jiului din aprilie 1941*, în *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. I, București, Edit. C.C.S., 1957.

¹⁰¹ Arh. I.I.P., dos. 4 359, vol. 2, p. 179.

Încercările legionarilor și ale hitleriștilor germani de a dezbină lupta muncitorilor, amenințarea acestora cu împușcarea de către ofițerii fasciști, acțiunile teroriste ale polițiștilor și ale jandarmilor, care intrau din casă în casă, încercînd să forțeze minerii ca să reia lucrul, arestarea multor comuniști n-au putut împiedica pe mineri să-și continue greva lor timp de aproape trei săptămîni. Cu toate că pînă la urmă ea a fost înfrîntă, greva minerilor din Valea Jiului a avut o mare însemnătate. Ea a lovit direct în regimul fascist, a provocat pagube prin încetarea aprovizionării cu cărbuni atît a industriei de război, cît și a armatelor hitleriste. Ea a constituit un exemplu pentru muncitorii din întreaga țară pentru a întehi luptele lor împotriva mizeriei și foametei, a terorii, a pregătirilor criminalului război antisovietic.

Deosebit de numeroase sînt acțiunile muncitorești în preajma izbucnirii războiului împotriva Uniunii Sovietice. În ciuda unor noi arestări în masă, care au avut loc în aceste săptămîni ¹⁰², comuniștii, desfășurînd o activitate susținută, au reușit să intensifice curentul existent printre muncitori, ostil intrării Romîniei în războiul antisovietic ¹⁰³. Cînd pregătirile pentru dezlănțuirea războiului antisovietic au devenit evidente, mai ales pentru muncitorii de la calea ferată, care puteau bine observa mișcările de trupe spre răsărit, starea lor de spirit antifascistă și antirăzboinică a devenit foarte puternică. Ceferiștii de la Iași, de pildă, combătînd pe legionarii care făceau propagandă pentru armata germană și victoria celui de-al III-lea Reich, arătau ce nenorociri va aduce războiul hitlerist pentru țara noastră ¹⁰⁴.

În toată țara au loc în luna iunie acțiuni revendicative, adunări de protest, greve ale muncitorilor. Continuă mișcările minerilor din Valea Jiului ¹⁰⁵. Iau proporții din ce în ce mai mari și mișcările pentru ridicarea salariilor, aprovizionarea cu alimente, încălțăminte și îmbrăcăminte a minerilor de la Anina ¹⁰⁶. Muncitorii de la fabrica de piele din Agnita au organizat o manifestație în fața primăriei, cerînd alimente de primă necesitate pentru ei și familiile lor ¹⁰⁷.

La 14 iunie, la cariera de piatră din comuna Săndulești, județul Turda, a avut loc o grevă pentru ridicarea salariului. Direcția a intervenit pe lîngă autoritățile militare ca să anuleze ordinele de mobilizare pentru lucru ale greviștilor pentru a fi imediat concentrați ¹⁰⁸.

Puternice mișcări pentru ridicarea salariilor au loc la fabricile I.A.R. și „Astra” din Brașov, fabrici de armament și avioane de mare importanță pentru pregătirile războinice ale fasciștilor. Pentru a preveni izbucnirea unei greve, guvernul hotărăște acordarea unui spor de salariu de 20 %. Muncitorii au refuzat să primească acest spor, cerînd ridicarea cu 50 % a salariilor ¹⁰⁹.

¹⁰² Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 27, f. 125.

¹⁰³ Ibidem, f. 272.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem, fond. 5, dos. 837, f. 4.

¹⁰⁶ Ibidem, f. 1 și 2.

¹⁰⁷ Ibidem, f. 7.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem, f. 12—13.

Deosebit de frecvente sînt acțiunile greviste în fabricile de textile și în general în industria ușoară. Cauzele acestei situații sînt concedierile în masă sau reducerea zilelor de lucru în aceste fabrici, datorită lipsei de materie primă și a tendinței guvernanților de a neglija producția bunurilor de larg consum necesare populației, concentrînd totul spre industria de război și spre aprovizionarea mașinii de război hitleriste și a armatelor de ocupație.

Criza în industria ușoară se reflectă în acțiunile de protest ale muncitorilor textiliști împotriva concedierilor în masă la fabricile „Victoria”, „Venus”, „Apretura” etc., la fabrica de pielărie „Mociornița” din capitală ¹¹⁰,

Asemenea acțiuni au loc și la fabrica de textile Irtig din Mediaș ¹¹¹, la diferite fabrici de textile din Iași ¹¹².

La 16 iunie au avut loc încetări de lucru pentru majorarea salariilor la șantierul petrolier de lângă Giurgiu, la fabrica de textile „Ștrulovici” din Galați, la minele carbonifere de la Cozla ¹¹³.

La 18 iunie, muncitorii de la fabrica „Astra” din Arad organizează o grevă demonstrativă împotriva măsurilor teroriste ale comandantului militar și pentru a forța direcția să reia tratativele întrerupte în vederea ridicării cu 50 % a salariilor și îmbunătățirii condițiilor de lucru ¹¹⁴.

În aceeași zi a avut loc un conflict de muncă la Pirotehnia armatei din București, cu ocazia căreia muncitorii amenințau cu începerea unei greve generale, dacă nu li se va da sporul de scumpete promis. Relatînd despre aceste conflicte, organele Siguranței antonesciene scriau că „elemente comuniste exploataseră aceste nemulțumiri ale lucrătorilor, făcînd propagandă pentru a-i determina la o acțiune grevistă” ¹¹⁵.

Într-adevăr, în aceste zile de grea cumpănă, atît la Pirotehnia armatei, cit și la „Tăbăcăria națională” din București ¹¹⁶, la tăbăcăria „Frații Nistor” din Focșani ¹¹⁷, la uzinele „Titan”, „Ciclop”, la Șantierul Naval și Arsenalul Dunării din Galați ¹¹⁸, la fabrica de piele din Agnita, la fabrica de postav din Sighișoara ¹¹⁹, la uzinele metalurgice din Ferdinand ¹²⁰, comuniștii au știut să „folosească” nemulțumirile grave ale muncitorilor și să-i mobilizeze la acțiuni greviste, la încetări de lucru de scurtă durată, la adunări de protest sau manifestații în fața direcției, a primăriei sau a prefecturii ¹²¹.

Datorită acțiunilor curajoase, variate, adaptate necesităților și condițiilor locale, ale muncitorilor din diferite ramuri ale industriei, precum

¹¹⁰ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 5, dos. 837, f. 15, 16, 17—20, 23, 29 și 33.

¹¹¹ Ibidem, f. 18.

¹¹² Ibidem, f. 19.

¹¹³ Ibidem, f. 21, 34 și 36.

¹¹⁴ Ibidem, f. 40—43.

¹¹⁵ Ibidem, f. 43—44.

¹¹⁶ Ibidem, f. 44.

¹¹⁷ Ibidem, f. 45.

¹¹⁸ Ibidem, f. 46.

¹¹⁹ Ibidem, f. 48.

¹²⁰ Ibidem, f. 52.

¹²¹ Ibidem, f. 49 50.

și din diferite colțuri ale țării, de multe ori lupta muncitorilor a avut ca rezultat unele succese, acordându-li-se majorarea salariilor, un spor de scumpete sau renunțându-se la unele măsuri de constrângere cu caracter fascist terorist din partea comandantilor militari sau a altor organe de reprimare. Acesta a fost cazul și la fabrica de ciment „Titan”¹²², la minele din Cîmpulung-Muscel¹²³, la rafinările din Ploiești¹²⁴, la „Industria optică română”¹²⁵ etc.

În zilele care au premers dezlănțuirii războiului împotriva U.R.S.S., creștea starea de neliniște, agitație, nemulțumire în sinul muncitorilor. Organele de reprimare notează că printre muncitorii din diferite întreprinderi, și mai ales din întreprinderile de armament, există „o stare de nemulțumire și de protest legată de scumpetea care creștea vertiginos, activitatea comandamentelor militare din fabrici și de eventualitatea unui conflict cu U.R.S.S.”¹²⁶.

Comuniștii și uteciștii duceau o muncă susținută de la om la om, răspindeau manifeste și presa ilegală de partid, foloseau pentru munca lor emisiunile prin postul de radio „România liberă”, scriau lozinci împotriva intrării României în războiul antisovietic pe pereții fabricilor, pe gardurile cartierelor muncitorești¹²⁷. Sub conducerea comuniștilor, chiar în ultimele două zile înainte de izbucnirea războiului, au loc o serie de noi conflicte de muncă pe tot întinsul țării, ca, de pildă: la minele din Petroșani, Lupeni, Petrila, Aninoasa, Lonea¹²⁸, la uzinele metalurgice de la Reșița, Ferdinand, Nădrag, Topleț, la minele de aur de la Brad, la șantierul naval de la Orșova¹²⁹, la fabrica de celuloză la de Zărnești¹³⁰, la fabricile textile din Lugoj și Timișoara¹³¹, la fabrica de cauciuc sintetic de la Banloc¹³², la fabrica de hirtie „Letea”, la fabrica de zahăr de la Bod, la fabrica de acid carbonic „Phoenix” și în multe alte centre industriale ale țării¹³³. În unele locuri conflictele de muncă se transformă în greve. Astfel, la 21 iunie, o zi înainte de izbucnirea războiului, au avut loc greve la: Pirotehnia armatei¹³⁴, la minele de aur ale societății „Mica” din județul Hunedoara¹³⁵, la fabrica „Țesătura” din Iași¹³⁶.

Toate acțiunile muncitorești din această perioadă, atât conflictele de muncă, cât mai ales grevele, reflectă curajul și îndrăznețimea maselor muncitorești, spiritul lor combativ, conștiința de clasă din ce în ce mai ri-

¹²² Arhiva C.C. al P.M.R., fond. 5, f. 52.

¹²³ Ibidem, f. 53.

¹²⁴ Ibidem, f. 72.

¹²⁵ Ibidem, f. 189.

¹²⁶ Ibidem, f. 56—57.

¹²⁷ Ibidem, f. 68 și 215.

¹²⁸ Ibidem, f. 59.

¹²⁹ Ibidem, f. 80.

¹³⁰ Ibidem, f. 94.

¹³¹ Ibidem, f. 96.

¹³² Ibidem, f. 99.

¹³³ Ibidem, f. 100 și 177.

¹³⁴ Ibidem, f. 73.

¹³⁵ Ibidem, f. 92.

¹³⁶ Ibidem, f. 191.

dicată, convingerile lor antifasciste și adîncă lor nemulțumire în legătură cu pregătirile de război împotriva U.R.S.S.

În momentul istoric dat, aceste acțiuni, duse în condițiile celei mai aprigi terori, au avut o deosebită importanță. Ele au lovit în pregătirile de război ale clicii antonesciene și ale hitleriștilor, au reprezentat puternice acte de acuzare împotriva politicii antinaționale a claselor exploatatoare, dovezi puternice că dezlănțuirea războiului antisovietic s-a făcut fără consimțămîntul și împotriva voinței clasei muncitoare din România.

Acțiunile antifasciste în perioada dintre izbucnirea celui de-al doilea război mondial și declararea războiului antisovietic au demonstrat justetea analizei făcute de comuniști că, atît în anii fascizării țării, cît și în anii dictaturii regale și ai dictaturii militare-fasciste, a existat în țara noastră posibilitatea creării unui front larg patriotic, avînd la bază frontul unic al clasei muncitoare.

În ciuda terorii sălbatice dezlănțuite împotriva lor de aparatul de reprimare al dictaturii regale, de poliția legionară, de Siguranța antonesciană, de Gestapo-ul german și în ciuda provocărilor clicii dușmănoase a lui Foriș, care se străduia să împiedice aplicarea platformei de luptă a P.C.R., să denatureze și să falsifice linia revoluționară a partidului, comuniștii din toate colțurile țării au continuat lupta.

La 22 iunie 1941, împotriva voinței maselor largi populare, România a fost aruncată în prăpastia criminalului război antisovietic.

Războiul a dus la sporirea profiturilor vîrfurilor claselor exploatatoare, dar teroarea și măsurile sălbatice de intensificare a exploataării maselor, sub scutul baionetelor hitleriste și a frazeologiei șovine și războinice, nu puteau duce nici la rezolvarea puternicelor contradicții care sfișiau de mult România burghezo-moșierească, nici la întărirea pozițiilor regimului antonescian.

Muncitorii forțați să lucreze sub amenințarea baionetelor și a carcerelor, țărani jefuiți prin rechiziții permanente, soldații de pe front, invalizii, văduvele și orfanii îndoliați și înfometați înțelegeau din ce în ce mai bine necesitatea luptei împotriva guvernului antonescian.

P.C.R., care a luptat cu perseverență și abnegație împotriva fascizării țării, a dictaturii regale, a instaurării dictaturii militare-fasciste, a mobilizat, după declanșarea războiului, masele largi, toate forțele patriotice ale țării la luptă pentru salvarea țării din catastrofa în care a fost împinsă.

CONSTITUIREA ȘI ACTIVITATEA COMITETELOR DE FRONT UNIC MUNCITORESC DIN ÎNTREPRINDERI ÎN PERIOADA APRILIE—AUGUST 1944

DE

C. BARBU și V. G. IONESCU

Unitatea clasei muncitoare constituie o necesitate obiectivă, izvorâtă din legile generale ale dezvoltării proletariatului, din cerințele luptei sale revoluționare pentru doborârea capitalismului, pentru instaurarea dictaturii proletariatului și construirea orînduirii socialiste.

Elaborînd teza cu privire la rolul proletariatului de gropar al orînduirii capitaliste, K. Marx și F. Engels au arătat că, pentru a putea îndeplini această misiune istorică, clasa muncitoare trebuie să realizeze în primul rînd unitatea de acțiune în rîndurile sale, să-și creeze partidul propriu, revoluționar. K. Marx arăta că unitatea proletariatului „este indispensabilă pentru a asigura victoria revoluției sociale și ținta ei finală — desființarea claselor”¹. K. Marx a înscris în *Statutul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor* obligația ca *membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor* „să depună toate eforturile pentru a unifica organizațiile muncitorești fărîmîțate ale țărilor lor respective în organizații naționale, reprezentate prin organe centrale naționale”².

Dezvoltînd și îmbogățind învățătura marxistă în condițiile imperialismului, V. I. Lenin a acordat o importanță deosebită problemei unității proletariatului. „Clasa muncitoare are nevoie de unitate. . . — scria el — Și această unitate este infinit de scumpă clasei muncitoare și extrem de importantă pentru ea. Dezbinați, muncitorii nu înseamnă nimic. Uniți, ei sînt totul”³. Subliniind însemnătatea realizării unității clasei muncitoare, V. I. Lenin a scos totodată în evidență și greutățile care trebuiau învinse pentru atingerea acestui scop, arătînd că „din cauza relațiilor capitaliste, care fărîmîțează, dezbină și abrutizează, această unitate nu se creează

¹ K. Marx și F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, ed. a II-a, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 400.

² *Ibidem*, p. 399.

³ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 24, București, Edit. politică, 1964, p. 207—208.

dintr-o dată, ci numai printr-o muncă perseverentă și cu o răbdare fără margini”⁴.

Puterii unite a capitalului, a dominației claselor exploatatoare, proletariatul trebuie să-i opună unitatea sa de luptă, organizarea sa tot mai temeinică. De aceea, Lenin a fundamentat necesitatea vitală a creării, în primul rând, a partidului revoluționar, care să unească în jurul său întreaga clasă muncitoare. După crearea partidului revoluționar înțelegerile, acordurile pentru acțiuni imediate cu caracter limitat încheiate de acesta cu muncitorii cuprinși în diferite grupări sau fără de partid și care se găsesc încă sub influența altor curente, constituie pași importanți pe calea făuririi unității deplină a clasei muncitoare. În acțiunile unite îndreptate împotriva exploatatorilor și puterii lor de stat, muncitorii dobândesc o tot mai mare experiență politică, recunosc în partidul marxist-leninist unicul și adevăratul lor conducător, urmează lozincile partidului „tocmai fiindcă sînt juste, fiindcă corespund sarcinilor revoluționare ale proletariatului, fiindcă îmbrățișează sarcinile revoluției întregului popor”⁵.

Aceste prețioase indicații ale clasicilor marxism-leninismului, precum și experiența pozitivă acumulată de proletariatul din alte țări, au fost folosite de Partidul Comunist din România, care, prin activitatea sa, a contribuit — la rîndu-i — prin propria sa experiență la îmbogățirea tezaurului mișcării muncitorești internaționale în domeniul realizării unității de acțiune a clasei muncitoare.

Drumul spre unitatea deplină politică și organizatorică a clasei muncitoare din România a trecut prin încheierea Frontului unic muncitoresc, în aprilie 1944.

În anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului antisovietic, partidul comunist, acționînd pentru unirea tuturor forțelor patriotice într-un front comun de luptă în vederea doborîrii regimului antonescian și a eliberării țării, a muncit — în același timp — perseverent, pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare. În Platforma P.C.R. din 6 septembrie 1941, trasîndu-se sarcina înfăptuirii unității de luptă a proletariatului în front unic muncitoresc, ca temelie a frontului național antifascist, se arăta : „Comuniștii trebuie să lucreze la crearea frontului unic al clasei muncitoare în întreprinderi, cu muncitorii social-democrați... și fără de partid. Însă în același timp trebuie realizat frontul unic și cu Partidul Social-Democrat, cu conducătorii săi centrali și locali, împotriva fascismului, dușmanul comun”⁶. Ca urmare a acestor indicații, care se întemeiau pe experiența obținută în timpul pregătirii și desfășurării eroicelor lupte din ianuarie-februarie 1933, pe unele succese înregistrate în 1934—1938, precum și pe lupta antifascistă desfășurată în întreprinderi, în anii războiului antisovietic, de muncitori indiferent de apartenența lor politică, s-au creat condiții prielnice colaborării între comuniști și social-democrați.

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 10, București, Edit. politică, 1962, p. 287.

⁵ *Ibidem*, vol. 21, București, Edit. politică, 1963, p. 365.

⁶ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a 2-a, București, E.P.I.P., 1953, p. 347—348.

Activitatea desfășurată în vederea realizării Frontului unic muncitoresc s-a încadrat organic în lupta dusă de poporul muncitor condus de comuniști pentru doborârea dictaturii militare-fasciste, pentru scoaterea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Încă din primele săptămâni ale războiului, comuniștii, animați de un fierbinte patriotism, înfruntând eroic teroarea aparatului represiv, au militat consecvent pentru mobilizarea tuturor forțelor patriotice, a întregului popor, în vederea realizării acestor obiective de luptă. Exprimând încrederea fermă a comuniștilor în posibilitatea zdrobirii dictaturii militare-fasciste, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej scria — în noiembrie 1941 din închisoarea Caransebeș: „... Marele front al popoarelor a devenit o realitate istorică și el se întărește cu fiecare lovitură dată fascismului... Sînt convins că nu departe este ziua cînd această forță monstruoasă va fi sfărîmată în mod definitiv și pentru totdeauna”⁷.

Situația existentă în România, începînd din iunie 1941, a creat condițiile obiective pentru organizarea mișcării de rezistență a poporului nostru împotriva regimului de dictatură militară-fascistă. Creșteau zi de zi nemulțumirea și revolta maselor populare față de războiul nedrept împotriva Uniunii Sovietice în care fusese împinsă România. Se intensificau ura și manifestările fățișe ale maselor împotriva cotropitorilor hitleriști care, călcînd în picioare suveranitatea României, au impus prin dictatul de la Viena ruperea din trupul țării a nordului Transilvaniei, cedat Ungariei horthiste. În același timp, pierderile de vieți omenești, mizeria cruntă, determinată de lipsurile materiale provocate de război, erau resimțite tot mai puternic de masele populare, în primul rînd de proletariat și țărănime. Situația grea în care se afla majoritatea poporului nu mai putea fi ignorată de guvernul Antonescu. Încercînd să evite manifestările generate de starea materială dezastruoasă, în publicațiile de propagandă oficiale se încerca să se justifice lipsurile⁸. Masele populare, convinse fiind că greutățile în care se zbăteau se datorau, în realitate, războiului și jafului hitlerist, își intensificau împotrivirea față de regimul de dictatură militară-fascistă.

Pe acest fond se desfășura lupta proletariatului condus de Partidul Comunist din România și în focul acestei lupte s-au creat condițiile obiective pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare. În circulara C.C. al P.C.R. din iulie 1941, ca și în Platforma P.C.R. din 6 septembrie 1941, se sublinia că sarcina istorică a partidului constă în organizarea luptei „pentru zdrobirea fascismului sîngeros german și a slugilor sale din toate țările, pentru alungarea ocupanților germani din România, pentru doborîrea bandei de trădători de la cîrma țării în frunte cu generalul Antonescu, pentru eliberarea țării de sub jugul sîngeros german, pentru victoria Uniunii Sovietice, pentru România liberă și independentă”⁹.

⁷ Citat după Ion Popescu-Puțuri, *Însemnătatea istorică a insurecției armate din august 1944*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. X, 1964, nr. 4, p. 21.

⁸ G. Macrin, *Despre greutățile războiului (Lămuriri)*, București, 1943, p. 6.

⁹ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a 2-a, p. 345.

În cadrul acestei lupte, un rol deosebit revenea activității desfășurate în direcția sabotării producției de război, a transporturilor de trupe și armament pe front. Comuniștii din organizațiile locale, din întreprinderi au militat cu consecvență pentru transpunerea în practică a acestor sarcini, pentru acțiunea comună a tuturor muncitorilor împotriva fascismului și a războiului, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață. Ca urmare, în numeroase întreprinderi industriale, printre care: Atelierele C.F.R.-Grivița, Malaxa, S.T.B., „Lemaître” din București, Uzinele din Reșița, Uzinele „Concordia” din Ploiești¹⁰ etc. muncitorii au desfășurat în front unic o serie de acțiuni cu caracter revendicativ. Tot prin acțiune comună, în multe întreprinderi și fabrici din industria metalurgică și constructoare de mașini, din industria petrolieră, din transporturi — ramuri hotărâtoare ale producției de război — s-au organizat sabotaje¹¹.

Condițiile pentru atragerea la lupta comună a unui număr mai mare de muncitori, pentru pătrunderea în masa proletariatului a ideii unității de luptă au devenit mai prielnice în a doua jumătate a anului 1943. Ascutirea contradicțiilor interne, mizeria cruntă, intensificarea terorii exercitate de aparatul represiv făceau să crească ura și împotrivirea maselor muncitoare față de regimul de dictatură militară-fascistă, față de Germania hitleristă. Lupta antifascistă a maselor era însuflețită și de situația de pe front, unde glorioasa armată sovietică dădea lovituri nimicitoare armatelor hitleriste. „...Se adîncea necontenit criza politică a regimului antonescian”¹².

În aceste condiții, în vara anului 1943, cadrele de bază ale partidului comunist, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, analizînd multilateral situația internă și internațională, pe plan politic și militar, ajungînd la concluzia-că singura posibilitate pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste este insurecția armată, au trecut la elaborarea planului de pregătire și a măsurilor de îndeplinire a acestui act revoluționar. Sarcina istorică de a transpune în viață acest plan revoluționar a revenit partidului comunist.

Însuflețiti de dragostea fierbinte de patrie și de popor, punîndu-și viața în primejdie la fiecare pas, comuniștii au dus o asiduă muncă politică în rîndul muncitorilor, pregătind răsturnarea dictaturii fasciste. Organele represive erau nevoite să înregistreze intensificarea luptei eroice a comuniștilor, pe care o apreciau — la sfîrșitul anului 1943 — ca „o realitate care prezintă un iminent pericol pentru siguranță și existența statului și nicidecum o acțiune «imaginară»”¹³.

Au fost răspîndite mii de manifeste redactate de Partidul Comunist din România. În luna aprilie 1944, în capitală, la Timișoara, la Ploiești

¹⁰ C. Pirvulescu, *Unitatea de acțiune a clasii muncitoare — un factor esențial al victoriei insurecției din august 1944, în 23 August 1944. Culegere de articole*, București, Edit. politică, 1964, p. 18.

¹¹ I. Vințe, *Partidul Comunist din România în fruntea luptei pentru răsturnarea dictaturii fasciste, în 23 August 1944. Culegere de articole*, p. 6—7.

¹² Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist*, București, Edit. politică, 1964, p. 8.

¹³ Sava Dumitrescu, *Activitatea de război a organizației comuniste clandestine din România*, București, Atelierele grafice Socec S.A.R., p. 126.

și în alte centre industriale ale țării, în întreprinderi, în piețele publice, pe străzi au fost difuzate manifeste prin care masele erau îndrumate la lupta pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, pentru scoaterea României din războiul antisovietic, pentru alungarea hitleriștilor din țară¹⁴. Lozinci ca: „Jos teroarea fascistă”, „Cetățeni, salvați-vă țara luptând contra nemților” au fost șablonate pe zidurile a sute de imobile¹⁵.

Punând în fața muncitorilor din fiecare întreprindere revendicările concrete, comuniștii strungeau în jurul lor masa muncitorilor — indiferent de apartenența lor politică — hotărâți să lupte pentru o viață mai bună. Drept rezultat al acestei activități de grupare într-un singur front a tuturor forțelor care acționau împotriva dictaturii militare fasciste, influența partidului comunist în mase a crescut, linia sa politică fiind înțeleasă și urmată de un număr tot mai mare de muncitori fără de partid. Chestura Poliției Brașov, referindu-se la starea de spirit din rîndul muncitorilor raporta: „Se poate afirma cu siguranță că, la primul moment critic pentru stat, vor da ajutor efectiv comuniștilor pentru răsturnarea actualei ordini sociale”¹⁶. Se creau premisele făuririi Frontului unic muncitoresc în întreprinderi.

Munca politică desfășurată de comuniști, condițiile de viață din ce în ce mai grele au dus la creșterea acțiunilor de împotrivire a muncitorilor din principalele ramuri ale industriei. Au crescut ca număr și amploare manifestările muncitorilor pentru sporirea salariilor, pentru reducerea orelor de muncă, pentru demilitarizarea fabricilor, manifestări cărora autoritățile fasciste cu greu le mai puteau face față¹⁷.

Astfel, în iunie 1943, sub presiunea celor peste 1 600 de muncitori ai Uzinelor „Nitrogen” (Tîrnăveni), conducerea întreprinderii a fost constrînsă să promită o sporire a salariilor chiar din acea lună. Dar, la 4 iulie, într-o adunare a tuturor muncitorilor, în prezența comandantului militar, direcțiunea fabricii a făcut cunoscut că mărirea salariilor se va efectua începînd cu data de 1 iulie 1943. S-a produs atunci o situație descrisă astfel de comandantul militar: „Cu multă greutate am liniștit muncitorii spre a relua lucrul, promițîndu-le că vom interveni prin Statul-major să li se aprobe sporul de la 1 iunie ... Deși mulți se arătau neîncredători în cuvintele noastre, totuși reușiserăm să liniștim spiritele și muncitorii să se îndrepte spre ateliere, cînd, deodată, iese din mijlocul lor cu atitudine revoltătoare un lucrător și spune cu gura mare: Domnule colonel, cu salariul ce primim ne mor copiii de foame, nu mai putem lucra în aceste condițiuni.

¹⁴ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 26.

¹⁵ Ibidem, dos. 2/69, f. 12, 45, 51, și Arh. Procuraturii regionale Cluj, fond. Parchetul general al Curții de apel Cluj-Sibiu, dos. nr. 3/1944, f. 115.

¹⁶ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 221/45, f. 26.

¹⁷ Semnificativ pentru situația creată începînd cu a doua jumătate a anului 1943 este că, pe lîngă intensificarea măsurilor repressive, autoritățile fasciste au fost obligate să desfășoare și o susținută activitate propagandistică. Prin organele de presă și prin publicarea și difuzarea a o serie de broșuri (*Biruința va fi a noastră — Lămuriri pentru muncitorul român*; G. Macrin, *Despre greutățile războiului* (*Lămuriri*); M. Ștefănescu, *Încrederea în noi și în conducerea țării etc.*) au încercat, fără succes însă, să abată muncitorii de la lupta pentru revendicările lor, să i „asocieze” la războiul dus împotriva intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale poporului român.

La auzul intervenției lui, lucrătorii au încercat să-l susțină, înapoindu-se din drumul către atelier¹⁸. Trebuie reținut faptul că, în situația când toți muncitorii au susținut revendicările formulate, comandantul militar nu a uzat de forța armată de care dispunea pentru a impune muncitorilor să reia lucrul, ci a fost silit să ducă tratative, să promită intervenția sa pentru mărirea salariului. A fost una din numeroasele acțiuni din această perioadă care au dus la făurirea unității de luptă a muncitorilor.

Aceeași situație, caracterizată prin „frecvente nemulțumiri și antagonisme între patroni și muncitori” exista și la întreprinderea „Rieger” din Sibiu¹⁹, care producea bombe pentru aruncătoarele Brandt de 120 m/m.

S-au înmulțit manifestările fățișe împotriva concedierilor în întreprinderile din județul Bacău²⁰, pentru îmbunătățirea condițiilor materiale ale muncitorilor Uzinelor „Dura” și „Industria Lîinii” din Timișoara²¹, pentru majorarea salariilor muncitorilor din portul Drencova și minerilor din Anina²². Tot mai des s-au opus majorării impozitelor muncitorii de la uzinele „Ferdinand”, „Marginea”, „Distilerii de lemn unite”, Fabrica „Frații Feher” din Reșița, Uzinele „Teba”, I.T.A., „Astra” și „Industria agricolă ardeleană”, toate din Arad, de la Uzinele metalurgice Cugir etc²³.

Manifestările de acest gen, care atrăgeau și uneau în luptă majoritatea muncitorilor întreprinderilor, au devenit îngrijorătoare pentru regimul fascist. La sfîrșitul anului 1943, Marele stat major, alarmat de activitatea revendicativă din fabrici, ordona comandanților militari intensificarea măsurilor de împiedicare a împotrivirii muncitorilor²⁴.

Cu toate măsurile luate, împotrivirea muncitorilor și unitatea lor de luptă s-au întărit. Într-o serie de uzine, muncitorii au întreprins — sub diverse forme — acțiuni de sabotare a producției de război.

Unul din mijloacele cele mai larg utilizate a fost încetarea pentru un timp a lucrului sau lipsa nemotivată de la întreprindere, caracterizată de autorități drept „dezertare”. Astfel, în februarie 1944, muncitorii carierei de piatră din comuna Bogata (fostul județ Tîrnava Mare), care deservea C.F.R., au încetat lucrul pentru o zi²⁵. În lunile martie și aprilie 1944 au fost pedepsiți cu arest și carceră de către comandantul militar al minelor din Petroșani pentru „dezertare” 280 de muncitori²⁶, iar de către comandantul militar al Uzinelor „Hunedoara” 108 muncitori. În același timp și tot pentru același calificativ, Curtea marțială din Sibiu a condamnat la închisoare 97 de muncitori (din care 91 mineri din Valea Jiului)²⁷, iar Curtea marțială Brașov a condamnat 16 muncitori de la I.A.R. la

¹⁸ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. Corpul VII armată, comandantul militar al Uzinelor „Nitrogen”, dos 12/1943, f. 45.

¹⁹ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. Corpul VI armată, St.-major, dos. 105/1943, f. 282.

²⁰ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 49.

²¹ Ibidem, dos. 225/74, f. 250 și 450.

²² Ibidem, f. 254.

²³ Ibidem, dos. 225/24, f. 228, 346, 406 și 444.

²⁴ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. Corpul VI armată, St.-major, dos. 105/1943, f. 262.

²⁵ Ibidem, fond Curtea marțială Brașov, dos. 1 216/1944, f. 6.

²⁶ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond Corpul VII armată, St.-major, dos. 28/1944, f. 1, 378, și Arh. M.F.A. M. st.-major, dos. 225/74, f. 229.

²⁷ Ibidem, fond Corpul VII armată, St.-major, dos. 28/1944, f. 79, 378, 520, 756 și 771.

pedepse care au variat între o lună de închisoare corecțională și 5 ani de muncă silnică²⁸. În multe întreprinderi, ca, de exemplu, la Uzinele „Astra” din Arad, muncitorii au început să plece de la lucru în grup mai devreme decât era prevăzut în program²⁹.

În august 1943, Marele stat-major atrăgea atenția corpurilor de armată că „în ultimul timp s-au înmulțit cazurile de sabotaj și acțiunea subversivă se accentuează tot mai mult”, tinzând „a paraliza în special activitatea principalelor industrii de război”³⁰. Aprecierea era întemeiată. În unele întreprinderi din industria metalurgică, minieră și petrolieră, în transporturi aveau loc acte de sabotaj³¹. Caracteristic este faptul că la aceste acțiuni coopera și participa un număr tot mai mare de muncitori. Demontarea unei bombe, descoperită înainte de a exploda în localul poștei din Orăștie, a arătat că la asamblarea ei au fost folosite piese care se lucrau în Uzinele „Astra”-Orăștie și „Malaxa”-Tohan³².

Munca desfășurată de organizațiile locale ale P.C.R. pentru realizarea unității de luptă cu muncitorii social-democrați, acțiunile comune de împotrivire față de regimul fascist desfășurate în întreprinderi de un număr din ce în ce mai mare de muncitori au creat temelia pe care s-a înfăptuit frontul unic.

În manifestul adresat de C.C. al P.C.R. tuturor muncitorilor la 1 Mai 1944 (difuzat în capitală în noaptea de 25 spre 26 aprilie 1944)³³ se cerea: „Formați frontul unic muncitoresc de luptă pentru ieșirea imediată din războiul hitlerist! Puneți-vă în fruntea luptei de eliberare a poporului român! Sabotați și distrugeți prin toate mijloacele mașina de război nemțească..!”³⁴.

Unitatea de acțiune a proletariatului — principala forță socială a insurecției — constituia baza coaliței antifasciste din România în vederea înlăturării dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Crearea Frontului unic muncitoresc a devenit posibilă în prima jumătate a anului 1944, în condițiile când „mișcarea revoluționară se dezvoltă nemijlocit din lupta întregului popor pentru eliberarea de sub jugul fascist”³⁵. Atunci au putut fi înlăturate principalele cauze care au împiedicat realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare din România și care au constatat, pe de o parte, în activitatea trădătoare a clicii lui Foriș, aflat în conducerea P.C.R., iar pe de altă parte în împotrivirea unor elemente de dreapta din conducerea P.S.D. față de încheierea frontului unic.

Existența în conducerea P.C.R. a lui Foriș, agent al burgheziei și imperialiștilor, precum și a clicii sale, compusă din elemente lașe, ca-

²⁸ Arh. Uzinelor „Tractorul”-Brașov, dos. 110/1944, f. 435.

²⁹ Arh. M.F.A. Râmnicu-Sărat, fond Corpul VII armată, St.-major, dos. 28/1944, f. 372.

³⁰ Ibidem, fond Corpul VI armată, St.-major, dos. 132/1943, f. 90.

³¹ Ibidem, dos. 88/1943, f. 337 și 339; Arh. M.F.A. M. st.-major, dos. 1/133, f. 21 și dos. 2/69, f. 10, 26.

³² Arh. M.F.A., Râmnicu-Sărat, fond. Corpul VII armată, St.-major, dos. 88/1943, f. 336.

³³ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 10.

³⁴ *Documente din istoria P.C.R.*, ed. a 2-a, București, E.S.L.P., 1953, p. 379.

³⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, 1955—1959*, București, Edit. politică, 1959, p. 20.

rieriste, oportuniste, a adus mari daune partidului și luptei clasei muncitoare. Urmărind lichidarea organizațiilor de partid, elica de trădători denatura linia revoluționară a partidului, iar prin acțiunile provocatoare desfășurate a frinat activitatea acestuia, fără să reușească însă să o anihileze.

Luptind pentru traducerea în viață a planului insurecției armate, cadrele de bază, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, au inițiat și înfăptuit la 4 aprilie 1944 înlăturarea din conducerea partidului a elementelor trădătoare și capitulante³⁶. Această măsură a creat condiții favorabile încheierii unității de acțiune a proletariatului, luptei de eliberare. „Cu rîndurile strînse — scria atunci tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej —, cu unitatea adevărată a partidului, vom putea păși hotărît pe calea îndeplinirii sarcinilor ce stau în fața clasei muncitoare și a poporului român în acest sector atît de important pentru desfășurarea evenimentelor militare și politice”³⁷.

Acțiunea desfășurată de partidul comunist pe linia unității, presiunea din ce în ce mai puternică a muncitorilor social-democrați — care vedeau în linia politică a partidului comunist reprezentarea intereselor fundamentale ale proletariatului —, precum și desfășurarea evenimentelor politice au înfrînt împotrivirea elementelor de dreapta din conducerea Partidului Social-Democrat, ajungîndu-se, în prima jumătate a lunii aprilie 1944, la încheierea Frontului unic muncitoresc.

Încheierea Frontului unic muncitoresc a întărit capacitatea de luptă a clasei muncitoare, permițîndu-i să îndeplinească cu succes sarcina istorică de a conduce pregătirea și înfăptuirea insurecției armate, dat fiind că „Frontul unic muncitoresc, realizat în aprilie 1944 între Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat, a constituit coloana vertebrală a coalițării tuturor forțelor politice hotărîte să lupte pentru eliberarea țării”³⁸.

După încheierea acordului cu privire la unitatea de acțiune, reprezentanți ai Partidului Comunist și ai Partidului Social-Democrat au redactat primul manifest al Frontului unic muncitoresc. El a fost răspîndit la 1 mai 1944 în capitală și în principalele centre industriale ale țării. Vestind că proletariatul din țara noastră, credincios tradițiilor sale revoluționare, se găsește în fruntea luptei pentru o Romînie liberă, independentă și democratică, în manifest se scria: „Muncitorimea își strînge astăzi rîndurile în *frontul unic*, la noi ca pretutîndeni.

În ziua de 1 Mai, ziua ei de *luptă* și de *speranță*, muncitorimea organizată, unită de la comuniști pînă la social-democrați, *cheamă întreaga clasă muncitoare*, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg *poporul român*, toate *clasel*e și *păturile* sociale, toate *partidele* și *organizațiile*,

³⁶ I. Vințe, *Partidul Comunist din România în fruntea luptei pentru răsturnarea dictaturii fasciste*, în op. cit., p. 10–14; Vl. Zaharescu, *Întărirea partidului și a legăturilor lui cu masele — factor hotărîtor în lupta pentru organizarea și înfăptuirea insurecției armate din august 1944*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. VII, 1962, nr. 4.

³⁷ „Scînteia”, an. XXVII, nr. 4 300 din 22 august 1958.

³⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist*, p. 8.

indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, la lupta hotărâtă pentru :

Pace imediată.

Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste.

Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane!

Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare!

Alianța cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite!

Pentru o Românie liberă, democratică și independentă !”³⁹.

În același timp, manifestul chema clasa muncitoare la luptă pentru satisfacerea cerințelor ei imediate : ziua de lucru de 8 ore ; sporirea imediată a salariilor pe măsura scumpetei ; asigurarea dreptului de liberă organizare sindicală și politică ; libertatea de gândire, a scrisului și a cuvîntului ; eliberarea tuturor celor închiși sau internați pentru convingerile lor și pentru lupta patriotică antihitleristă etc.

Manifestul Frontului unic muncitoresc a fost primit cu uriașă satisfacție de întreaga clasă muncitoare. „Frontul unic muncitoresc a fost încheșat — scria „România liberă” —, întărind astfel lupta patriotică de eliberare a muncitorimii și a poporului român”⁴⁰.

În principalele uzine și fabrici din capitală și din alte orașe ale țării s-au constituit comitete de front unic pe întreprinderi. Această acțiune s-a desfășurat în cursul lunilor mai și iunie 1944. Comitetele create au avut denumiri variate : comitet F.U.M., comitet de acțiune, comitet de luptă, comitet patriotic etc.

În organizarea acestora s-a aplicat consecvent, în condițiile anului 1944, experiența valoroasă în realizarea frontului unic dobîndită în cursul pregătirii și desfășurării eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. Aceasta reiese, de pildă, din modul cum comitetul F.U.M. (care purta chiar denumirea de comitet de acțiune) din Uzinele „Astra”-Brașov a rezolvat problema organizării și atragerii la luptă a tuturor muncitorilor. În primul rînd, s-a pornit de la ideea activizării tuturor muncitorilor, indiferent de apartenența politică. „Chiar dacă există unele deosebiri de credință (poziție politică — *n.a.*) — se sublinia într-un manifest editat de acest comitet —, nimic nu ne poate desuni în fața nevoilor de a porni la luptă”⁴¹. În al doilea rînd, din punct de vedere organizatoric, F.U.M. din această mare întreprindere se întemeia pe comitete de acțiune pe secții și ateliere, iar membrii acestor comitete trebuiau să fie aleși dintre „muncitorii cei mai cinstiți, devotați luptei”⁴². În al treilea rînd, comitetul de acțiune a folosit ca metodă de mobilizare la luptă a tuturor salariaților uzinei, antrenarea acestora în jurul revendicărilor politice generale îmbinate cu cele economice specifice întreprinderii. Desfășurarea luptei în vara anului 1944 a confirmat justetea acestei metode.

³⁹ „România liberă”, an. II, nr. 3 din 2 mai 1944.

⁴⁰ Ibidem nr. 6 din 28 iunie 1944.

⁴¹ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230/85, f. 340.

⁴² Ibidem.

La fel s-au organizat comitetele F.U.M. și în alte întreprinderi din alte orașe ale țării.

Comitetele F.U.M. din întreprinderi au luptat pentru îndeplinirea sarcinilor care stăteau în fața clasei muncitoare în cadrul pregătirii insurjecției armate, sarcini indicate în manifestul din 1 Mai 1944 al Frontului unic muncitoresc.

Comitetele F.U.M. din întreprinderi au redactat și răspândit manifeste care au cuprins, în primul rând, sarcinile generale politice pentru realizarea cărora trebuia să lupte întregul proletariat, chemând în același timp muncitorii la acțiuni pentru îndeplinirea și a unor revendicări imediate, specifice întreprinderii. În felul acesta, prin împletirea revendicărilor politice generale cu cele economice imediate, prin antrenarea masei la luptă pentru rezolvarea lor, comitetele F.U.M. din întreprinderi au depus o muncă deosebit de utilă în educarea și călirea politică a tuturor muncitorilor.

Comitetul patriotic ceferist, chemând la lupta pentru mărirea imediată a salariilor, împotriva orelor suplimentare, împotriva împrumuturilor forțate, explica muncitorilor că aceste acțiuni ale lor vor contribui la „ieșirea imediată din război și încheierea păcii cu Națiunile Unite; răsturnarea guvernului Antonescu și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor grupărilor antihitleriste”⁴³.

În manifestul redactat de Comitetul de acțiune al muncitorilor din Uzinele „Astra”—Brașov (iunie 1944), făcându-se o amănunțită analiză a situației politice a țării, a clasei muncitoare, precum și a problemelor specifice întreprinderii⁴⁴, se indica astfel sarcina fundamentală: „Lupta pentru cerințele noastre minimale trebuie să o legăm cu lupta întregului proletariat român și a întregului popor român pentru: ieșirea imediată

⁴³ „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an. V, 1959, nr. 4, p. 128.

⁴⁴ În manifestul intitulat „Frați muncitori ai Uzinelor «Astra», Muncitoare și frați mai mici, ucenici, prieteni maiștri, ingineri și funcționari!” se arăta: „Către sfârșitul celui de-al treilea an de război impus nouă de cotorpitorii hitleriști și slugile lor trădătoare de țară de la cîrma țării, situația noastră din uzină a întrecut mărimea oricărei răbdări. Unii dintre noi au putut fi înșelați în tot acest timp cu minciuni mereu înnoite că guvernul și conducerea uzinei se interesează îndeaproape de bunăstarea noastră; dar nu poate să nu fie lămurit acum — pentru oricine — că s-au folosit de asemenea mijloace tocmai pentru a face din noi sclavi supuși într-un război care s-a dus și se duce împotriva propriilor noastre interese.

Acum, cînd ziua socotelilor se apropie, cînd marginile răbdării noastre au fost trecute și guvernul și conducerea uzinei și-au dat arama pe față, cînd:

1. orele suplimentare ni se impun acum prin teroare deschisă;
2. numai în ultima vreme 173 dintre noi au fost depeșiți cu carceră și închisoare;
3. „muștrările” repetate ne dijmuesc salariul, și așa prea neîndestulător;
4. o parte dintre ingineri și maiștri ne bruschează și amenință în tot felul;
5. peste toate astea, colonelul Strat și directorul Vineș, ca niște asasini de profesie, pun la cale — cu sînge rece — nimicirea noastră prin anunțarea tirzie a alarmelor aeriene...

Dar înfățișarea șicanelor și suferințelor pe care le suportăm în uzină e fără sfîrșit. De unde oare atîta nesocotință față de nevoile noastre și atîta curaj în a ne lovi? E limpede că nesocotința față de nevoile noastre și curajul cu care ne lovesc... îl au din pricina lipsei de organizare a noastră.

E tot atît de limpede că trebuie să ne organizăm. SĂ NE ORGANIZĂM...

Trebuie să trecem imediat la formarea de comitete de acțiune pe secții și ateliere, alegînd în aceste comitete pe muncitorii cei mai cinstiți, devotați luptei noastre și curajoși”. (Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230/85, f. 340—343).

din războiul hitlerist, sabotarea producției de armament pentru războiul hitlerist, alungarea cotropitorilor germani din țară, răsturnarea guvernului trădător...”⁴⁵. Pentru a contribui activ la îndeplinirea obiectivelor indicate, muncitorii de la „Astra” erau îndemnați ca — pe lângă lupta pentru o serie de revendicări economice imediate — să saboteze refacerea secțiilor distruse de bombardament, să refuze în masă să urmeze uzina în dispersare⁴⁶.

Comitetul de eliberare națională al muncitorilor din Galați, în manifestul răspîdit în iunie 1944, arătînd că, „în ultimele lor svircoliri, nemții ne prefac țara în ruină”, în timp ce „floarea tineretului nostru cade pe cîmpul de luptă împins la piere de forțele fasciste”, sublinia că, „pentru a salva existența națională, libertatea, independența și integritatea patriei”⁴⁷, era necesar să se strîngă rîndurile împotriva dușmanului de moarte, fascismul, să fie alungați ocupanții hitleriști din țara noastră.

Comitetul patriotic al muncitorilor de la S.E.T. (București), cel de la S.T.B. și comitetul F.U.M. de la „Malaxa” (București) în manifestele editate îndemneau la luptă pentru zădărnicierea împrumutului înzestrării armatei, împotriva evacuării fabricilor, pentru sabotarea producției de război⁴⁸.

La Timișoara, comitetul de front unic se adresa maselor largi muncitoare printr-un manifest scris în limbile romină și maghiară, arătîndu-le că „sabotajul este o armă la îndemîna tuturor”, chemîndu-le să depună toate eforturile pentru lovirea mașinii de război⁴⁹. Într-un manifest al comitetului F.U.M. din Arad se arată muncitorilor că „este o datorie națională a fiecăruia să organizeze acte de sabotaj în fabrici, ateliere”⁵⁰. Comitetul patriotic al muncitorilor din Brăila îndruma la organizarea sabotajelor și a altor acțiuni care să ducă la izgonirea naziștilor din țară⁵¹.

Timpul scurt dintre aprilie și august 1944, teroarea, condițiile de război, cînd fabricile își dispersau întregul personal, creîndu-se secții în mai multe localități, nu au permis constituirea comitetelor de front unic muncitoresc în toate întreprinderile. De asemenea, din cauza aceluiași împrejurări, nu toate comitetele au putut organiza manifestări de amploare. Dar realizarea Frontului unic muncitoresc a insuflat un puternic avînt în lupta proletariatului, avînt ce s-a făcut simțit în împotrivirea continuă, în forme variate, bazată în toate întreprinderile pe revendicările formulate în manifestul de 1 Mai al F.U.M.⁵².

⁴⁵ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230/85, f. 340.

⁴⁶ Ibidem, f. 343.

⁴⁷ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/138, f. 171.

⁴⁸ „Romînia liberă”, an. II, nr. 6 din 28 iunie 1944; „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. V, 1959, nr. 4, p. 131.

⁴⁹ Arh. Procuraturii regiunii Cluj, fond. Parchetul general al Curții de apel Cluj-Sibiu, dos. 3/1944, f. 61.

⁵⁰ Ibidem, dos. 3/1944, f. 45.

⁵¹ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 244/70, f. 74.

⁵² R. Florian, *Insurecția armată de la 23 August 1944, începutul revoluției populare în țara noastră*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. V, 1959, nr. 4.

Crearea comitetelor de Front unic muncitoresc a fost sprijinită de organizațiile locale ale Partidului Comunist din România, care, începând din aprilie 1944, și-au intensificat activitatea. Munca de la om a fost împletită cu răspindirea de manifeste editate de partid. Manifestele difuzate în București și în principalele orașe ale țării în perioada aprilie—august 1944 chemau masele muncitoare la lupta pentru răsturnarea guvernului dictaturii miliare-fasciste, la organizarea actelor de sabotaj care să lovească în mașina de război, la alungarea fasciștilor germani din România ⁵³.

Prin comitetele de front unic din întreprinderi, lupta muncitorilor împotriva regimului de dictatură fascistă a fost orientată în direcțiile: cereri colective de înfăptuire a unor revendicări; munca cu randament scăzut; lipsa nemotivată de la lucru; intensificarea acțiunilor de sabotaj.

În lunile aprilie—august 1944, au căpătat amploare acțiunile colective de protest împotriva regimului fascist și pentru impunerea unor revendicări economice ⁵⁴. La aceste acțiuni au participat totalitatea sau cea mai mare parte a muncitorilor din întreprinderea respectivă. Și în anii 1941—1943 muncitorii din unele întreprinderi au protestat, arătându-și nemulțumirea lor față de condițiile grele de muncă și de viață. În vara anului 1944, manifestările fâțișe de nemulțumire au căpătat însă un caracter permanent, general ⁵⁵. Greutățile de ordin economic care apăsau asupra muncitorilor s-au înmulțit în această perioadă. Decalajul dintre salarii și scumpete a fost accentuat prin creșterea excesivă a impozitelor, care în mai 1944 reprezentau 41,52—44,46 la sută din salariile funcționarilor și 44,35—47,11 la sută din salariile muncitorilor ⁵⁶. La aceasta s-a adăugat obligativitatea subscrierii la împrumutul de înzestrare a armatei, în virtutea căruia muncitorilor

⁵³ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 218, 220; dos. 240/70, f. 74; Arh. Procuraturii regiunii Cluj-Arad, Parchetul general al Curții de apel Cluj-Sibiu, dos. 3/1944, f. 115; Arh. st. Brlad, fond. Poliția orașului Focșani, dos. 7/1944, f. 225.

⁵⁴ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230/85, f. 187; Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura jud. Prahova, dos. 255/1944, f. 71 și dos. 368/1944, f. 1; „România liberă”, an. II, nr. 5 din 16 iunie 1944 și nr. 6 din 28 iunie 1944; R. Florian, *op. cit.*; M. Covaci, *Contribuția muncitorilor din Valea Prahovei sub conducerea P.C.R. la lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste și zdrobirea trupelor hitleriste*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an. V, 1959, nr. 4; N. G. Munteanu, *Acțiuni muncitorești desfășurate la Galați și Brăila împotriva exploatării capitaliste și a dictaturii militar-fasciste (1941—1944)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an. IX, 1963, nr. 4; M. C. Stănescu și V. I. Mocanu, *Din lupta antifascistă a oamenilor muncii din regiunea Brașov sub conducerea P.C.R. între anii 1941 și 1944*, în „Studii”, an. XVI, 1963, nr. 6.

⁵⁵ Din date care nu pot fi considerate complete rezultă că s-au manifestat fâțiș asemenea nemulțumiri de către muncitorii principalelor întreprinderi din: Anina, Arad, Brașov, București, Bușteni, Cîmpina, Cîntulpung-Muscel, Comănești, Constanța, Craiova, Cugir, Drencova, Făgăraș, Galați, Giurgiu, Piatra-Olt, Ploiești, Reșița, Sadu, Sinaia, Timișoara, Tîrnăveni, Valea Jiului, Valea Prahovei, Zărnești etc. (conform: Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 123; 219/73, f. 46; 221/31, f. 32, 186, 187, 358, 363; 221/47, f. 10, 280, 282; 225/85, f. 307, 383; 244/70, f. 91, 156; Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. M.P.R., Direcția superioară tehnică, dos. 120, vol. 1, f. 325; dos. 120, vol. 2, f. 38, 65, 304; Arh. st. Craiova, fond. Inspectoratul general administrativ, dos. 2b/1941, f. 78, 92; Arh. centrală a Uzinelor „Steagul roșu”—Brașov, fond Direcția generală „Astra” dos. 17/1944, nenumărat).

⁵⁶ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 221/31, f. 186.

din toate întreprinderile trebuiau să li se rețină salariile pe o lună ⁵⁷. În cadrul subscrierii pentru împrumut, muncitorii de la Uzinele „Astra” — Brașov, au fost impuși la plata a 100 000 000 de lei ⁵⁸. În luna mai 1944 a fost creat un nou impozit, denumit impozitul statistic, în valoare de 1 000 de lei, obligatoriu pentru orice persoană între 21 și 60 de ani ⁵⁹.

Începând din aprilie 1944, numeroase întreprinderi n-au mai plătit salariile la timp și în întregime, salarii ce se cuveneau muncitorilor după efectuarea reținerilor. Aceasta a fost situația în multe întreprinderi petroliere din Valea Prahovei ⁶⁰, în întreprinderile carbonifere din Comănești ⁶¹ etc. Uzinele „Astra” — Brașov, au plătit la 1 mai 1944, salariile muncitorilor și funcționarilor numai în proporție de 30% ⁶². Această stare de lucruri a făcut ca ura tuturor muncitorilor împotriva dictaturii fasciste — regim de teroare și cruntă exploatare — să ajungă la culme ⁶³, a creat condiții ca masa muncitorilor din majoritatea uzinelor și fabricilor să fie cuprinsă în lupta pentru impunerea revendicărilor cuprinse în manifestul F.U.M. din 1 Mai 1944.

Pe acest teren, în întreprinderile unde au fost constituite comitetele F.U.M. (precum și în unele întreprinderi unde nu se constituiseră încă) au avut loc proteste colective ale muncitorilor ⁶⁴.

În iunie 1944, muncitorii de la întreprinderea „Lemaître” din București, îndrumați de comitetul F.U.M., au trecut la acțiune pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai.

În cursul lunii iunie 1944, ei au încetat de trei ori lucrul, s-au adunat în fața biroului direcției fabricii și au cerut: mărirea salariilor, reducerea orelor de lucru, un împrumut pentru evacuarea familiilor lor. La început, direcțiunea a încercat inițierea unor tratative de lungă durată. În fața dârzeniei muncitorilor, ea a fost silită să accepte reducerea orelor de muncă

⁵⁷ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 123.

⁵⁸ Arh. centrală a Uzinelor „Steagul roșu” — Brașov, fond Direcția generală „Astra”, dos. 17/1944, nenumărat.

⁵⁹ Arh. M.F.A. Râmnicu-Sărat, fond M.P.R., Direcția superioară tehnică, dos. 120, vol. 1, f. 325.

⁶⁰ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 359.

⁶¹ Ibidem, dos. 244/70, f. 343.

⁶² Arh. centrală a Uzinelor „Steagul roșu” — Brașov, fond Direcția generală „Astra”, dos. 17/1944, nenumărat.

⁶³ Referindu-se la această situație, Inspectoratul regional de poliție Ploiești scria următoarele: „Rezistența morală a populației se dovedește destul de slabă. În mijlocul ei se manifestă... glasuri tot mai revoltate și mai curajoase împotriva Germaniei... Muncitorimea este continuu nemulțumită față de plafonul de salarizare și standardul de viață. Fiecare își manifestă nemulțumirea și îngrijorarea. S-a semnalat tendința elementelor comuniste de a exploata aceste nemulțumiri, acțiuni ce urmează să se desfășoare în trei etape:

- propagandă printre muncitorii de a solicita împrumuturi, avansuri, ajutoare;
- instigație la protest colectiv al muncitorilor;
- trecerea la conflicte de muncă, greve și acte violente”.

Siguranța Brașov consemna în darea de seamă pe luna iunie 1944: „Insuficiența salariilor, care silește pe muncitor să ducă o viață grea, plină de lipsuri, și asprimea unor măsuri luate de conducerile întreprinderilor unde ei lucrează produce o stare de permanentă nemulțumire. Muncitorii trăiesc într-o efervescență continuă. Ei așteaptă o schimbare favorabilă pe care o văd mai ușor realizabilă numai într-un regim comunist” (Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 221/47, f. 235 și dos. 230/85, f. 405).

⁶⁴ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 221/47, f. 235.

de la 11 ore și jumătate la 8 ore și jumătate pe zi, precum și un ajutor de 5 000 de lei pentru fiecare muncitor. Cu acest prilej, muncitorii de la „Lemaître” au anunțat că refuză să subscrie la împrumutul apărării naționale⁶⁵. La fel, sub îndrumarea Comitetului F.U.M. de la „Malaxa”, muncitorii în totalitatea lor au protestat împotriva bătăii, a carcerii și a altor metode teroriste utilizate de comandamentul militar al întreprinderii⁶⁶.

La 30 iunie 1944, muncitorii din întreprinderile industriale din orașul Cîmpina au ales o delegație formată din peste 100 de muncitori și au întocmit în scris revendicările lor, printre care: plata imediată a avansului; plata urgentă a zilelor de concediu pe anul 1944; întreprinderile să primească îmbrăcăminte și încălțăminte la preț oficial, iar muncitorii să achite costul lor în rate. Delegația s-a prezentat la Comandamentul garnizoanei Cîmpina, căreia i-a înmînat, în scris, revendicările formulate. În același timp a făcut comunicarea că muncitorii vor înceta lucrul, dacă revendicările lor nu vor fi satisfăcute⁶⁷. La 2 august, muncitorii Atelierelelor centrale „Astra romînă” din Poiana-Cîmpina s-au adunat în fața clădirii administrației. O delegație formată din 5 muncitori s-a prezentat directorului și l-a determinat să intervină la centrala societății pentru mărirea salariilor⁶⁸.

În București, muncitorii de la Întreprinderea „Otto Gagel” au impus prin acțiune comună restituirea de către patroni a sumei reținute în luna mai pentru împrumutul apărării. O delegație de 60 de muncitori s-a prezentat la direcție, arătînd că salariații întreprinderii nu vor să subscrie la împrumut. „Noi cerem mărirea salariilor — a precizat delegația —, nu scăderea lor prin împrumuturi forțate pentru război”⁶⁹. La fel, muncitorii din întreprinderile din Brașov au protestat în comun în luna iunie 1944 împotriva împrumutului apărării naționale și a impozitului statistic⁷⁰.

Acțiuni asemănătoare au avut loc și în alte întreprinderi din țară. Muncitorii de la „Ford-Romîn” din București au refuzat în luna iunie să plece din București după secțiile întreprinderii dispersate în provincie⁷¹.

Pe măsura realizării F.U.M., în întreprinderi a luat amploare — ca o formă a împotrivirii — scăderea intensității muncii în timpul orelor de lucru, precum și lipsa de la lucru.

La sfîrșitul lunii mai 1944, autoritățile de resort sesizau intenția muncitorilor mineri din Valea Jiului de a nu se mai prezenta la lucru⁷².

În luna mai, la 40 de întreprinderi metalurgice din Ploiești, Brașov și Bacău au fost pedepsiți — pentru lipsă de la lucru — 247 de muncitori cu 630 de zile de arest, iar 75 au fost trimiși în fața Curții marțiale⁷³.

⁶⁵ „România liberă”, an. II, nr. 5 din 16 iunie 1944; „Buletinul capitalei”, an. I, nr. 5 din 1 iulie 1944.

⁶⁶ „România liberă”, an. II, nr. 5 din 16 iunie 1944.

⁶⁷ Arh. st. Ploiești, fond. Prefectura județului Prahova, dos. nr. 368/1944, f. 1.

⁶⁸ Ibidem, inv. nr. 255/1944, f. 71.

⁶⁹ „România liberă”, an. II, nr. 6 din 28 iunie 1944.

⁷⁰ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230/85, f. 187.

⁷¹ „România liberă”, an. II, nr. 6 din 28 iunie 1944.

⁷² Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 123.

⁷³ Ibidem, dos. 221/47, f. 336/337.

O mare parte din muncitorii din Braşov, şi în special femeile, profitînd de starea de confuzie a primelor zile de bombardament, au părăsit uzinele. Cazuri de asemenea natură s-au înregistrat la fabricile „Voina”, „Metrom” şi „Astra”. La aceasta din urmă, în secţia 391/580, încadrată cu 253 de muncitori, mai lucrau la 26 iunie 1944 numai 136, restul fiind „dezertori”⁷⁴.

În luna iulie, la 3 întreprinderi importante pentru industria de război (Uzinele „Voina”-Braşov, „Pirotehnia”-Sadu şi Uzinele „Mărgineanca”) erau puşi sub urmărire pentru lipsă nemotivată de la serviciu un număr de 617 muncitori⁷⁵. Absenţe numeroase de la lucru erau semnulate în luna iulie şi la Uzinele „Concordia” din Ploieşti⁷⁶.

În luna august a crescut în mare măsură numărul celor care absentau nemotivat. Astfel în perioada 1—23 august 1944, la Uzinele „Mărgineanca” au lipsit 676 de muncitori, faţă de 359 cîţi lipsiseră în cele 31 de zile ale lunii iulie⁷⁷.

După realizarea F.U.M., în întreprinderi a fost larg utilizată metoda micşorării randamentului în orele de muncă, în scopul scăderii producţiei de război. Conducerea minelor statului din Cartej-Hunedoara constata „tendinţa de încetineală a lucrului atunci cînd muncitorii nu sînt supravegheaţi îndeaproape”⁷⁸. În întreprinderile din judeţul Bacău, în luna iunie, producţia era sub limita normală⁷⁹. Tot în luna iunie, producţia a fost cu mult sub normal şi la Uzinele „Astra”-Braşov. Referindu-se la starea de lucruri din întreprinderile locale, Siguranţa Braşov aprecia în iulie 1944 — că muncitorii „nu mai au nici o poftă de lucru, iar frecvenţa în uzină credem că o fac numai datorită măsurilor drastice ce se iau contra celor ce părăsesc lucrul”⁸⁰. Aceeaşi situaţie exista şi la Uzinele „Le-maitre” (care fabricau obuze) unde randamentul era jumătate din cel normal, la Uzinele „Rogifer”-Bucureşti, unde se constatau „cazuri de neglijenţă şi delăsare”, la „Pirotehnia”-Sadu, unde conducerea se plîngea că unii lucrători nu execută ordinele primite⁸¹. Această formă de luptă, împiedicînd producţia de război, a făcut — aşa cum era silită să constate şi Siguranţa din Ploieşti — ca „industria să sufere foarte mult”⁸².

În manifestul de 1 Mai 1944 al C.C. al P.O.R., precum şi în cel al F.U.M., muncitorii erau chemaţi să facă greve pentru a lovi în regimul de dictatură militară fascistă, în războiul criminal. Această indicaţie a fost transpusă în viaţă acolo unde condiţiile obiective au permis, în special la acele întreprinderi care nu au dispersat muncitorii. Grevele, deşi nu au fost de lungă durată, au avut o influenţă puternică asupra tuturor muncitorilor şi altor pături sociale care au luat cunoştinţă de ele, au arătat

⁷⁴ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230 85, f. 307.

⁷⁵ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. M.P.R., Direcţia superioară tehnică, dos. 120, vol. 2, f. 41—43.

⁷⁶ Ibidem, f. 142.

⁷⁷ Ibidem, f. 297.

⁷⁸ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 225 74, f. 233.

⁷⁹ Ibidem, dos. 221/47, f. 168.

⁸⁰ Ibidem, dos. 230/85, f. 442.

⁸¹ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. M.P.R., Direcţia superioară tehnică, dos. 120, vol. 2, f. 43, 175, 188, 196.

⁸² Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 221/47, f. 238.

neputința regimului fascist de a stăvili lupta proletariatului. Astfel, chiar către sfârșitul lunii aprilie 1944, au declarat grevă muncitorii atelierului de tâmplărie, „Sterdeanu”⁸³ din Orăștie (atelier care coopera cu turnătoria Uzinelor „Cugir”) și au încetat lucrul pentru o scurtă perioadă hamalii din portul Galați⁸⁴.

În luna iunie, muncitorii de la Uzinele „Lemaître”, conduși de comitetul F.U.M., au cerut reducerea numărului orelor de muncă (se lucra 10 ore și jumătate). Direcțiunea refuzând satisfacerea cererii, muncitorii au făcut grevă, obținând pe această cale ziua de muncă de 8 ore și jumătate⁸⁵.

La „Pirotehnia”-Sadu, un grup de muncitori au încetat lucrul timp de două ore în ziua de 3 iunie în semn de protest față de reținerile făcute din salariu⁸⁶. Printre grevele care au avut loc în întreprinderile industriale de război se numără și aceea din 2 august a lucrătorilor secției de focoase din fabrica „Malaxa”-Tohanul Vechi. Ea a fost declanșată de neplata salariului la timp. Lucrul a fost reluat în aceeași zi, după ce conducerea întreprinderii a achitat în întregime sumele cuvenite muncitorilor⁸⁷.

În manifestul din 1 Mai 1944 al F.U.M., muncitorii erau chemați să lovească și să distrugă prin toate mijloacele mașina de război. Printre formele folosite în acest scop, după crearea comitetelor de acțiune în întreprinderi, a fost intensificarea acțiunilor de sabotaj, în special în industria petrolieră, de armament, transporturi etc.

Producția de război a fost serios lovită prin incendierea a o serie de întreprinderi. Pe această cale au fost grav avariate — la 24 mai 1944 — instalații ale întreprinderii „Unio-Chimica” din Tîrnăveni⁸⁸. La Ploiești, la 2 iulie, a fost scoasă din funcțiune o instalație de distilare a benzinei din rafinăria „Vega”⁸⁹, iar la 4 august au fost complet distruse depozitele de carburanți și de materiale tehnice ale întreprinderii „Continental”⁹⁰. A fost de asemenea incendiată și fabrica „O. L. Gagel” din București, care producea piune pentru trupele germane⁹¹.

La Reșița, puternic centru al industriei siderurgice și metalurgice — deosebit de important pentru industria de război —, s-au organizat o serie de acțiuni de sabotaj. Astfel, la 15 iulie 1944, procesul de producție a fost întrerupt 12 ore, deoarece cablul electric Anina-Reșița a fost tăiat⁹². La sfârșitul aceleiași luni a fost descoperită în ultimul moment încercarea de a se arunca în aer barajul de la Văling, ceea ce ar fi dus la paralizarea întregii activități în fabricile din Reșița⁹³.

⁸³ Arh. M.F.A. — M. st.-Major, dos. 225/74, f. 156.

⁸⁴ Ibidem, fond. 2/60, f. 119.

⁸⁵ „România liberă”, an. II, nr. 5 din 16 iunie 1944.

⁸⁶ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. M.P.R., Direcția superioară tehnică, dos. 120, vol. 1, f. 334.

⁸⁷ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 230/85, f. 478-479.

⁸⁸ Arh. M.F.A. Rîmnicu-Sărat, fond. M.P.R., Direcția superioară tehnică, dos. 120, vol. 2, f. 98.

⁸⁹ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 1/133, f. 144.

⁹⁰ Ibidem, f. 209.

⁹¹ „Înainte”, an. II, nr. 78/87 din 6 mai 1944.

⁹² Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 1/133, f. 174.

⁹³ Arh. st. Oradea, fond. Legiunea de jandarmi, nr. 2, dos. 456, f. 501.

În același timp, organizarea actelor de sabotaj în întreprinderi s-a lărgit și în alte centre industriale, ca Timișoara, Bacău etc.⁹⁴.

S-a intensificat activitatea de sabotaj și în domeniul transporturilor. În noaptea de 30 aprilie 1944, în bazinul docurilor din Galați a fost scufundat un șlep cu motor, încărcat cu 30 de vagoane de muniții și armament⁹⁵. În iunie, personalul unor tancuri petroliere românești din portul Orșova a refuzat să plece pe Dunăre, întârziind astfel transporturile cu câteva zile⁹⁶.

Îmbrăcînd diverse forme, s-a lărgit activitatea de sabotaj și la C.F.R. Una din aceste forme o constituia întîrzierea în punerea la dispoziție a vagoanelor necesare, precum și în întîrzierea efectuării transporturilor de armament, muniții și carburanți necesare frontului⁹⁷. Este cunoscută activitatea grupului de partizani Carpați în direcția avarierii și distrugerii trenurilor petroliere⁹⁸. Numeroase alte acțiuni desfășurate în domeniul transporturilor feroviare au produs daune însemnate susținerii frontului hitlerist. Astfel, la sfîrșitul lunii aprilie 1944, o porțiune a liniei ferate dintre Focșani și Putna Seacă a fost minată și distrusă. Între pagubele produse a fost și scoaterea din circulație a unei locomotive⁹⁹. O acțiune asemănătoare s-a repetat la 28 iunie lîngă Mărășești¹⁰⁰, important nod de cale ferată. În cursul lunii iulie 1944, în stația Urziceni a fost incendiat un transport de cărbuni¹⁰¹ iar pe linia Buzău-Făurei au fost incendiate și avariate 4 trenuri petroliere¹⁰².

Aceste acțiuni în domeniul transporturilor feroviare, lovind serios în mașina de război fascistă, au alarmat comandamentul german al grupului de armate Ucraina de sud, care era silit să constate că „actele de sabotaj la instalațiile feroviare au sporit”¹⁰³.

Actele de sabotaj s-au extins și asupra unor instalații militare. Astfel, la Brașov a fost distrusă legătura telefonică a unei baterii de artilerie antiaeriană și cablul unui proiector¹⁰⁴, la Sibiu a fost tăiat firul telefonic al unei unități militare¹⁰⁵, iar la Buzău, în trei rînduri în cursul lunii iulie, a fost rupt cablul de legătură telefonică între autoritățile locale și capitală¹⁰⁶.

Intensificarea acestor acțiuni în vara anului 1944 a determinat autoritățile militare antonesciene din capitală, de pe Valea Prahovei etc. să

⁹⁴ Arh. st. Oradea, fond Legiunea de jandarmi, nr. 2, dos. 456, f. 501.

⁹⁵ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 60.

⁹⁶ Ibidem, dos. 1/133, f. 118.

⁹⁷ Ibidem, fond. M.P.R., Direcția superioară tehnică, dos. 120, vol. 2, f. 65.

⁹⁸ „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, 1957, nr. 3, p. 123.

⁹⁹ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/69, f. 12.

¹⁰⁰ Ibidem, dos. 2/65, f. 84.

¹⁰¹ Ibidem, dos. 224/70, f. 425.

¹⁰² Ibidem; vezi și Arh. st. Crișana, fond. Legiunea de jandarmi, nr. 2, dos. 456 f. 501.

¹⁰³ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 2/65, f. 84.

¹⁰⁴ Arh. M.F.A. Rîmniceu-Sărat, fond. Curtea marțială Brașov, dos. 3 333/1944, f. 3.

¹⁰⁵ Arh. M.F.A. — M. st.-major, dos. 1/133, f. 21.

¹⁰⁶ Ibidem, dos. 244/70, f. 425.

ia măsuri excepționale, prin care au încercat — fără succes — stăvilirea sabotării producției de război.

Avântul luptei antifasciste conduse de Partidul Comunist Român, nemulțumirea și revolta crescândă a maselor populare, starea de spirit antihitleristă din armată sporeau deruta și panica în rindurile cercurilor reacționare, adânceau neconținut criza politică a regimului de dictatură militară-fascistă, grăbind momentul înfăptuirii insurecției armate. În aceste condiții, proletariatul din România, realizându-și unitatea de acțiune și manifestându-se ca principală forță socială a insurecției, chema, prin manifestul din iulie 1944 al Frontului unic muncitoresc, „în ceasul de grea cumpănă, întregul popor român, toate partidele și organizațiile ... să formeze un singur și puternic Front patriotic național, care să pornească imediat la luptă hotărâtă pentru ... răsturnarea guvernului Antonescu ... formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste ... cucerirea libertății, independenței naționale și drepturilor cetățenești. Pentru România liberă, democratică și independentă !”¹⁰⁷.

Crearea de către Partidul Comunist din România și Partidul Social-Democrat a Frontului unic muncitoresc a avut o mare însemnătate pentru „unirea tuturor forțelor patriotice antihitleriste și mobilizarea maselor populare, pentru înfăptuirea insurecției armate de la 23 August 1944, care a însemnat o cotitură istorică în destinele poporului român, trecerea la adânci transformări revoluționare în patria noastră ”¹⁰⁸.

Constituirea comitetelor F.U.M., acțiunile organizate și lupta comună a muncitorilor din fiecare întreprindere au contribuit la adâncirea crizei politice a regimului de dictatură militară-fascistă. Cu toată teroarea exercitată, aparatul represiv al regimului dictatorial s-a dovedit incapabil să frîneze lupta clasei muncitoare, ceea ce a dus la sporirea încrederii tuturor muncitorilor ca și a altor păături sociale în forța pe care o reprezintă proletariatul. Aceasta a înlesnit într-o măsură considerabilă gruparea tuturor forțelor patriotice în jurul clasei muncitoare.

În același timp, Frontul unic muncitoresc a avut o contribuție hotărîtoare în crearea condițiilor pentru ridicarea în masă a proletariatului, cu arma în mînă împotriva elicii fasciste și a ocupanților hitleriști¹⁰⁹.

Lupta muncitorilor din întreprinderile industriale în perioada aprilie — 23 August 1944 (organizată de comitetele F.U.M., — acolo unde au fost create) a lovit în mașina de război și în eforturile făcute de guvernul Antonescu pentru susținerea frontului, contribuind prin aceasta la adâncirea crizei militare a regimului de dictatură militară-fascistă.

Intervalul dintre aprilie și 23 August 1944, cînd s-a realizat și consolidat Frontul unic muncitoresc, a constituit pentru proletariatul din România o perioadă plină de învățăminte, de educare politică a tuturor

¹⁰⁷ „România liberă”, an. II, nr. 8 din 28 iulie 1944.

¹⁰⁸ *Cuvîntarea tovarășului Gh. Apostol la mitingul de 1 Mai 1944, la București*, în „Știința”, an. XXXIII, nr. 6 245 din 3 mai 1964.

¹⁰⁹ N. Goldberger și Gh. Zaharia, *Caracterul național și internațional al mișcării de rezistență din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. VIII, 1962, nr. 3.

muncitorilor în spiritul unității depline, trainice. Aceasta s-a reflectat în cadrul primei adunări libere a muncitorilor din principalele întreprinderi din capitală la 27 august 1944. Hotărînd imediata constituire a sindicatului unic (al cărui nucleu — în fiecare întreprindere — a fost comitetul F.U.M.), muncitorii prezenți subliniau datoria „de a întări Frontul unic muncitoresc, realizat după atîția ani de dezbinare, el fiind cheazășia reușitei luptei poporului nostru pentru dezrobire”¹¹⁰.

Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România, realizată în timpul pregătirii și desfășurării insurecției armate, s-a consolidat în condițiile luptei pentru instaurarea regimului democrat-popular, pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă¹¹¹. Lupta și munca comună a comunistilor și socialistilor, succesele istorice obținute în revoluția populară au înrîurit favorabil creșterea nivelului politic și ideologic al întregii clase muncitoare, pe baza ideologiei marxist-leniniste, au întărit capacitatea sa de a-și îndeplini rolul de hegemon în procesul desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, în vederea instaurării dictaturii proletariatului și trecerii la revoluția socialistă.

Înfăptuirea Partidului Muncitoresc Român prin unificarea Partidului Comunist Român și a Partidului Social-Democrat — victorie deplină și definitivă a leninismului în mișcarea muncitorească din țara noastră a fost încununarea luptei îndelungate a celor mai înaintați militanți ai proletariatului revoluționar pentru lichidarea sciziunii din rîndurile clasei muncitoare, luptă ridicată pe o nouă treaptă în aprilie 1944, prin crearea Frontului unic muncitoresc.

¹¹⁰ „România liberă”, an. II, nr. 15 din 30 august 1944.

¹¹¹ G. Țuțui, V. G. Ionescu, *Făurirea Partidului Muncitoresc Român, victorie deplină și definitivă a leninismului în mișcarea muncitorească din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. IX, 1963, nr. 1.

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

DE

VL. ZAHARESCU

Insurecția armată din august 1944, răsturnarea dictaturii militare-fasciste și alăturarea României coaliției antihitleriste — operă a maselor largi ale poporului, a luptei lor, inițiate, organizate și conduse de P.C.R., pentru eliberarea patriei și cucerirea adevăratei independențe naționale — au avut drept unul din principalele rezultate participarea activă a țării noastre la războiul împotriva Germaniei naziste pînă la zdrobirea ei definitivă.

Ceea ce pentru unii comentatori contemporani a constituit o surpriză, deși au apreciat, în general, la justa lor valoare rezultatele istoricului act de la 23 August 1944, a fost, în realitate, o urmare firească, legitimă, a evoluției situației din România, a avut profunde rădăcini în frământările sociale și în contradicțiile legate de situația internațională a României din anii premergători celui de-al doilea război mondial, accentuate la extrem în perioada dictaturii militare-fasciste. Faptul că România a putut, după 23 August 1944, să participe cu toate resursele ei economice și umane la războiul antihitlerist și să-și aducă o contribuție valoroasă la încheierea lui victorioasă n-a fost o întîmplare, un act de conjunctură, rezultatul unor tratative diplomatice de culise sau al unor acorduri încheiate de vîrfurile claselor dominante, ci un rezultat direct al luptei forțelor patriotice, în frunte cu clasa muncitoare condusă de eroicul Partid Comunist din România.

Poporul român, ale cărui sentimente de ură față de militarismul german, cu caracterul său crud și hrăpăreț pe care i-l cunoștea bine din timpul ocupației din perioada primului război mondial, au fost puternic reînviată de actele agresive și sălbăticiile naziștilor și de ciuntirea integrității teritoriale a țării prin odiosul dictat de la Viena, a privit de la început cu ostilitate alianța guvernului militar-fascist cu Germania hitleristă și aducerea în țară a trupelor ei agresive, văzînd în aceasta o știrbire a independenței naționale și un mare pericol pentru viitorul său.

În anii războiului antisovietic, război nedrept, nedorit și urit de popor, au crescut continuu nemulțumirea și revolta maselor populare, lupta lor de eliberare condusă de P.C.R., sufletul rezistenței antifasciste. A devenit din ce în ce mai acută contradicția profundă, aflată pe prim plan în această perioadă, dintre masele populare cele mai largi pe de o parte, dictatura militară-fascistă și imperialismul fascist german pe de altă parte. Tocmai dezvoltarea acestei contradicții, alături de ascuțirea tuturor contradicțiilor regimului burghezo-moșieresc, a stat, în condițiile înfringerilor zdrobitoare suferite de agresorii hitleriști din partea eroicei armate sovietice, la baza procesului obiectiv de creare a premiselor pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, de adîncire continuă a crizei regimului antonescian, de creștere a luptei antifasciste a întregului popor.

Pentru participarea activă a țării noastre la războiul antihitlerist a avut o mare importanță evoluția situației din armata română în anii celui de-al doilea război mondial. Creșterea stării de spirit antifascist a poporului influența puternic pe cea a soldaților și ofițerilor armatei române, împinsă fără voia ei într-un război în care era folosită drept carne de tun pentru interese străine poporului, contrare aspirațiilor militarilor români de a lupta împotriva adevăraților dușmani ai independenței naționale și integrității teritoriale a țării.

Lipsa de popularitate a războiului hitlerist, situația de pe front, jaful hitlerist și mizeria familiilor rămase acasă, comportarea hitleriștilor plină de trufie, brutală și jignitoare pentru sentimentele naționale ale militarilor români, munca politică desfășurată de partid în armată au făcut ca, pe măsura desfășurării războiului, în rîndurile armatei să-și facă din ce în ce mai mult loc ideea necesității de a se alătura luptei pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și de a întoarce armele împotriva dușmanului de moarte al patriei — fapt confirmat de creșterea continuă a actelor de neexecutare a ordinelor, de trecere de partea armatei sovietice și a partizanilor, de numeroase documente ale vremii care vorbesc de starea de spirit antihitleristă a militarilor.

Dacă în februarie 1943 Hitler constata, într-o scrisoare către I. Antonescu, „simptome de dezagregare”¹ în unitățile românești din Caucaz, în august 1944 Friessner, comandantul grupului de armate Ucraina de sud îi raporta lui Hitler că „spiritul de luptă al românilor scade tot mai mult. Întregul popor român este oboisit de război și va folosi orice posibilitate pentru a ieși din el”². Constatarea generalului hitlerist era însă departe de a reda întregul adevăr. Oboseală? Da! Dar nu la ea se rezuma starea de spirit a poporului și a armatei. Nu oboseala a fost factorul care a determinat, peste puțin timp, elanul cu care ostașii și ofițerii români au luptat împotriva cîmpitorilor naziști. Nu putem decît să fim de acord cu cercetătoarea sovietică M. G. Sazina, care scrie în legătură cu aceeași afirmație a lui Friessner: „E o recunoaștere foarte elocventă. Dar este important să remarcăm aici ceea ce a preferat să treacă sub tăcere Friessner.

¹ Arh. M.F.A. — M. l.-major, dos. 605/1943, f. 118.

² Jurnalul de operațiune al grupului de armate Ucraina de sud de la 1 la 19 august 1944.

Este vorba nu atât despre oboseală, cât despre dorința poporului român de a întoarce mai repede armele împotriva hitleriștilor și a clicii fasciste a lui Antonescu”³.

Întoarcerea armelor de către armata română și lupta ei cot la cot cu glorioasa armată a statului sovietic, pînă la nimicirea completă a Germaniei hitleriste — prilej de îndreptățită mîndrie patriotică pentru poporul nostru —, a fost un rezultat nemijlocit al acțiunii politice-militare îndelung pregătită de partid, al activității pe care partidul comunist a desfășurat-o pentru atragerea armatei alături de lupta maselor populare.

Intrarea Romîniei în războiul antihitlerist n-a fost deci urmarea unei hotărîri de moment, determinată de situația concretă creată în momentul răsturnării dictaturii militare-fasciste. Ea a fost unul din obiectivele principale permanente ale luptei desfășurate de forțele patriotice ale țării, unite în jurul P.C.R., în întreaga perioadă a războiului, prin urmare, o revendicare primordială a acelor forțe, care au determinat, prin actul de uriașă însemnătate istorică de la 23 August, ce a marcat o cotitură hotărîtoare în destinele poporului nostru, și prin lupta înverșunată împotriva reacțiunii, desfășurată în continuare, mersul evenimentelor.

Încă în documentul P.C.R. din 8 iulie 1941 se sublinia drept o sarcină primordială „*organizarea în Romînia a luptei*, alături de marele popor sovietic și celelalte popoare cîmpătore, pentru zdrobirea fascismului sîngeros german și a slugilor sale din toate țările, pentru alungarea ocupanților germani din Romînia ...” și se arăta că „*soldații romîni trebuie să treacă de partea Armatei Roșii și să întoarcă armele împotriva ocupanților fasciști și a clicii dominante de trădători ...*”⁴.

Primul punct al platformei P.C.R. din 6 septembrie 1941, propusă de comuniști pentru a sta la baza unirii tuturor forțelor antihitleriste ale țării, prevedea: „*Încetarea războiului contra Uniunii Sovietice. Pace și luptă comună cu Uniunea Sovietică ...*, cu țările democratice și cu toate popoarele iubitoare de libertate, împotriva hitlerismului cîmpătore”⁵. Subliniind scopul muncii partidului în armată, un alt document al P.C.R., Rezoluția din ianuarie 1942, arăta: „*Soldații romîni trebuie să refuze de a mai fi unealtă oarbă, carne de tun în mîna dușmanului de moarte al poporului român. Înglobîndu-se în frontul patriotic al întregului popor, ei trebuie să întoarcă armele pentru zdrobirea asupritorilor hitleriști, pentru recucerirea onoarei și libertății naționale a poporului român ...*”⁶.

Planul de acțiune în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste, conceput încă în vara anului 1943 de către cadrele de bază ale partidului din închisori, lagăre și ilegalitate, sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, a prevăzut de la bun început drept un obiectiv principal întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, alăturarea țării la

³ M. G. Sazina, *Lupta poporului român pentru instaurarea și consolidarea orînduirii democrat-populare*, Moscova, Edit. Acad. de Științe a U.R.S.S., 1963, p. 144.

⁴ Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota A XXV-10/1580.

⁵ *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia*, ed. a 2-a, București, 1953, p. 346.

⁶ *Ibidem*, p. 362.

coaliția antihitleristă. Acest plan și activitatea desfășurată pentru punerea lui în aplicare au avut o importanță uriașă în asigurarea condițiilor ca, după răsturnarea guvernului fascist, România să poată participa activ la războiul antihitlerist. Respingînd planurile aventuriste ale cercurilor palatului — care, după cum se știe, au fost în cele din urmă nevoite să accepte planul de acțiune al P.C.R. — asigurînd o pregătire temeinică, concretă, a acțiunii armate din capitală și Valea Prahovei, unde se aflau concentrate majoritatea forțelor hitleriste din interiorul țării, precum și a acțiunii din alte regiuni, ținînd seama, în stabilirea momentului declanșării insurecției, de condițiile militare favorabile create ca urmare a puter- nicelor acțiuni ofensive ale armatei sovietice, partidul comunist a asigurat răsturnarea dictaturii militare-fasciste și desprinderea țării din blocul statelor fasciste printr-o lovitură hotărîtă, care să împiedice trupele hitleriste să se organizeze și să poată ele da lovituri grele forțelor romîne, fapt ce ar fi redus simțitor posibilitățile de participare a armatei romîne la războiul antihitlerist. Tocmai la acest aspect al evenimentelor din România se referea postul de radio Moscova atunci cînd, în emisiunea dedicată sărbătoririi a 2 ani de la 23 August 1944, spunea : „Nicăieri pe pămîntul românesc nemții n-au reușit să repete evenimentele care au avut loc în Italia de nord în vara anului 1943. Ei n-au reușit să dezarmeze armata romînă și să ocupe principalele poziții strategice”⁷.

Cu toate că regele și anturajul său, temîndu-se de reacția germană și vrînd să dea evenimentelor un alt curs decît cel stabilit în planul insur-recțional elaborat de P.C.R., au căutat să împiedice întoarcerea imediată a armelor împotriva trupelor germano-fasciste printr-o înțelegere cu hitle- riștii asupra retragerii lor nestingherite, acțiunile împotriva ocupanților fasciști germani și — o dată cu aceasta — participarea Romîniei la răz- boiul antihitlerist au început, practic, imediat după înlăturarea guver- nului antonescian. În seara zilei de 23 August au fost blocate obiectivele hitleriste din București, în noaptea de 23 spre 24 august au început acțiu- nile în Valea Prahovei, iar în nordul țării o brigadă formată din Regi- mentul 3 grăniceri și un batalion al Regimentului 6 grăniceri a atacat trupele hitleriste ; la ora 4 dimineța, în ziua de 24 august, formațiunile patriotice și unitățile militare din București au dezlănțuit atacul împotriva obiectivelor germane blocate din ajun ; Președinția Consiliului de Miniștri a comunicat Marelui stat-major : „Ne socotim în stare de război cu armata germană, ca urmare s-o atacăm, s-o dezarmăm, să-i internăm (pe militarii germani. — Vl. Z.) oriunde ar fi, iar materialele se socotesc pradă de război”⁸, iar ordinul nr. 678 703 al M. st.-m. prevedea : „Atitudinea trupelor noastre față de germani va fi de acum înainte energic agresivă, dezarmînd sau nimicind toate rezistențele inamice”⁹.

În decurs de numai cîteva zile după 23 August, formațiunile de luptă patriotice și unitățile armatei romîne au zdrobit trupele hitleriste din București și împrejurimi, majoritatea forțelor hitleriste din regiunea

⁷ „Scînteia” nr. 608 din 24 august 1946.

⁸ Arhiva M.F.A. — M. st.-major, dos. 457/105, f. 271.

⁹ Ibidem, dos. 242/1, f. 75.

petrolieră — lichidarea acestora fiind desăvârșită, între 29 și 31 august, cu ajutorul unor unități sovietice de tancuri — precum și trupele hitleriste din alte regiuni ale țării. Concomitent, trupele Armatei 1 române au acoperit frontierele de vest și sud-vest ale țării, pentru a împiedica pătrunderea de noi trupe hitleriste.

Consemnându-se faptul intrării României în războiul antihitlerist, în Convenția de armistițiu semnată la Moscova la 12 septembrie 1944 se arată, în articolul 1, că „de la 24 august 1944, ora 4 a.m., România... a intrat în război și va duce războiul de partea puterilor aliate împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României”¹⁰.

În felul acesta, faptele istorice, consemnate și în documentele vremii, atestă că este greșită datarea mai târzie de către unii istorici a intrării României în războiul antihitlerist, greșeală care provine din faptul că aceștia iau ca bază nu faptul istoric ca atare, ci data publicării în presă a unui comunicat formal al guvernului în legătură cu intrarea în război.

Participarea activă la războiul antihitlerist a fost considerată după 23 August 1944 de către forțele democratice drept una din sarcinile cele mai importante ale țării, ea devenind în această perioadă forma superioară, principală a luptei antifasciste a întregului popor, către care trebuiau concentrate toate eforturile. P.C.R. a exprimat acest lucru încă în zilele când se purtau luptele insurecționale pe teritoriul țării. Apelul C.C. al P.C.R. din 26 august 1944, de pildă, adresa maselor populare următoarea chemare : „Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și agenții lor care se găsesc încă în țară...”

La lupta activă, alături de aliați, pentru grăbirea victoriei și dobândirea unei păci durabile”¹¹.

Aceeași sarcină a fost puternic subliniată în „Apelul Comitetului Central al Partidului Comunist din România” din 28 august 1944 și în cuvântarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din 30 august 1944, care arăta că „am cucerit azi libertatea. Dar ea trebuie consolidată. Pentru aceasta, rolul de frunte revine clasei muncitoare și luptei sale” și că „Partidul Comunist din România strânge în jurul lui țărănimea în luptă pentru zdrobirea forțelor hitleriste și cuiburilor legionare de la sate și pentru crearea condițiilor de viață noi pentru toată populația rurală.

Partidul Comunist din România face apel la întreg tineretul de a da sprijin în lupta de nimicire a hoardelor hitleriste.

Femeile române trebuie să se alăture și să sprijine lupta aceasta.

Comitetul Central al Partidului Comunist din România își ia angajamentul de a duce lupta necruțătoare pentru :

Nimicirea definitivă a cotropitorilor germani și a agenților săi antonești și legionari !...”¹².

¹⁰ *Politica externă a Uniunii Sovietice în perioada războiului pentru apărarea patriei*, vol. II, Moscova, 1946, p. 206.

¹¹ „România liberă” nr. 12 din 26 august 1944.

¹² Vezi „România liberă” nr. 16 din 31 august 1944.

Adresându-se nemijlocit armatei, P.C.R. arăta într-un manifest din primele zile ale lunii septembrie 1944: „Ofițeri, subofițeri și soldați români!... Armata română a găsit calea adevăratei lupte, lupta patriotică a întregului popor împotriva hitleriștilor cotropitori, împotriva dușmanilor voștri, împotriva tuturor acelor care v-au trimis cu forța să muriți la Stalingrad, pe câmpiile îndepărtate ale Volgăi și Donului și în munții Caucazului, în timp ce țara era jefuită, poporul asuprit și înjosit. Ați fost trimiși să muriți într-un război tilhăresc, război nedrept, războiul imperialismului fascist german.

De la întronarea regimului democratic, luptați într-un război drept, război de eliberare a țării de cotropitorii nemți, război victorios, avînd sprijin măreț din partea eroice și neînvinselor Armate Roșii.

Întregul popor român înconjură cu dragoste lupta voastră plină de elan și jertfă, căci lupta voastră este lupta întregului popor pentru libertate, independență și o viață mai bună”¹³. Deosebit de importantă este sublinierea care se face în acest document asupra scopului participării la războiul antihitlerist: „...Lupta voastră, dragi ofițeri și soldați, trebuie să fie și mai necruțătoare, alături de puternicii noștri aliați, pînă la *totala nimicire a hoardelor germano-fasciste* (subl. ns. — Vl. Z.)...”¹⁴, cuvinte care arată că, de la bun început, forțele democratice ale țării, masele populare conduse de P.C.R. nu limitau participarea la război la sarcina imediată și de deosebită importanță a eliberării întregului teritoriu, al țării, ci își exprimau hotărîrea de a-și aduce contribuția la zdrobirea definitivă a Germaniei hitleriste.

Ridicarea poporului român împotriva fascismului, hotărîrea cu care armata română a întors armele în zilele insurecției armate din august 1944, lupta ei plină de abnegație, cot la cot cu glorioasa armată sovietică, pe frontul antihitlerist, linia politică a forțelor democratice în frunte cu P.C.R. în problema participării la acest război just—linie exprimată, după cum am văzut, deja în primele documente de după 23 August 1944 și avînd o continuitate deplină cu poziția P.C.R. din întreaga perioadă anterioară —, sprijinul acordat de imensa majoritate a poporului acestei linii ne permit să nu fim de acord cu punctul de vedere al acelor istorici care dau alte explicații, neconforme adevărului istoric, în ce privește factorul determinant al participării României la războiul antihitlerist.

Forțele democratice ale țării au rămas consecvente poziției lor în problema participării la războiul antihitlerist în întreaga perioadă care a urmat, perioadă de uriașe bătălii revoluționare, care determinau desfășurarea evenimentelor, situația internă și politica externă a României. Platforma Frontului național democrat, elaborată de P.C.R., prevedea ca una din sarcinile principale mobilizarea tuturor resurselor umane și materiale ale țării pentru ducerea războiului antihitlerist, sarcină de bază a cărei realizare, pe întreg parcursul perioadei ce a urmat actului istoric

¹³ „România liberă” nr. 20 din 4 septembrie 1944.

¹⁴ Ibidem.

de la 23 August, a fost asigurată prin lupta tuturor forțelor democratice reunite în jurul clasei muncitoare conduse de partidul ei marxist-leninist.

Chemarea lansată de P.C.R. „Totul pentru front, totul pentru victorie!” a fost urmată cu înflăcărare de poporul român, care, pentru a o traduce în viață, a înfruntat cu eroism și spirit de sacrificiu condițiile deosebit de grele, ruina economică provocată de război și sabotajul reacțiunii. Însuflețiți de un imens avânt patriotic, ostașii și ofițerii armatei române dădeau pe front lovituri grele hitleriștilor; muncitorii, țăranii, meseriașii, intelectualii își mobilizau toate puterile, acceptând cu bărbăție orice privațiuni, pentru a asigura resursele și mijloacele necesare frontului.

În prima jumătate a lunii septembrie 1944, trupele române au trebuit să facă față unor presiuni puternice ale inamicului, care urmărea să ocupe poziții favorabile, în special trecătorile Carpaților, spre a împiedica înaintarea în partea de nord a Transilvaniei și în Ungaria a armatei române și a trupelor frontului II ucrainean, care, după zdrobirea forțelor hitleriste încercuite pe frontul Iași-Chișinău, se îndreptau în ritm rapid spre aliniamentele apărute de trupele române în vestul țării. Comandamentul hitlerist, care nu a renunțat la planul de a se menține în Ungaria, Iugoslavia și Grecia, a hotărât, după cum reiese din ordinele din 29 august — 1 septembrie ale generalilor Guderian și Friessner¹⁵, să-și lungească frontul de răsărit, unind flancul de sud al grupului de armate „Ucraina de sud” cu grupul de armate „F” și să-și organizeze apărarea pe linia Carpații răsăriteni și sudici — Balcanii apuseni. Hitleriștii au hotărât să treacă la acțiuni ofensive „în scopul de a cuceri și ocupa trainic trecătorile din Carpații sudici”¹⁶. Dar, după cum remarcă în mod just și istoricii sovietici în însemnata lor lucrare *Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, pentru a se îndeplini aceste planuri, „era necesar să se înfrângă rezistența trupelor românești care erau dispuse la nord și nord-vest de Carpații sudici”¹⁷. Rezistența aceasta însă nu a putut fi înfrântă. Încercarea hitleriștilor de a pune stăpânire pe pozițiile favorabile din Carpați înainte ca armata sovietică să ajungă în aceste zone a fost dejucată de trupele române. Începând încă din 24 august 1944, trupele Armatei 1 române au trecut, așa cum prevedea Directiva operativă dată de Marele stat-major la 23 August către orele 23¹⁸, la acoperirea frontierei vremelnice impuse României prin dictatul de la Viena și a granițelor din Banat. La începutul lunii septembrie, în Transilvania s-a concentrat și Armata 4, cu trupe ce veniseră din Moldova și cu alte mari unități din interior. Ea a preluat acoperirea frontierei impuse prin dictatul de la Viena, iar Armata 1 s-a regrupat și a apărât aliniamentul frontierei din Crișana și Banat¹⁹.

¹⁵ Vezi *Istoria Veliciei Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuzu*, vol. IV, Moscova, 1962, p. 281.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Arhiva M.F.A. — M. st.-major, dos. 457/106, f. 36.

¹⁹ Mai amănunțit despre acoperirea frontierelor și operațiile militare ulterioare vezi în cartea *Contribuția României la războiul antihitlerist*, Edit. militară a Ministerului Forțelor Armate ale R.P.R., 1958, și în articolele: *Din contribuția armatei române alături de glorioasa armată*

La 5 septembrie, trupele hitleriste și horthiste au trecut la ofensivă cu forțele a 6 divizii în Podișul Transilvaniei, iar la 6, 11 și 13 septembrie — pe diferite direcții în Crișana și Banat. Ele n-au reușit însă să-și atingă scopul. Armata română a dus lupte grele în zonele Turda, Luduș, Tirnăveni, Arad, Timișoara, Oravița, Reșița, zădărniciind acțiunile ofensive ale inamicului. În legătură cu aceste lupte, istoricii militari sovietici scriu că „în primele zile ale lunii septembrie, când trupele germano-ungare au încercat să treacă la ofensivă, trupele române au organizat apărarea pe aliniamentul Tîrgu-Mureș — Turda, precum și în raionul Arad-Timișoara și, timp de câteva zile, au străvilit atacurile dușmanului. Aceasta a permis unităților Armatei Roșii să treacă în bune condiții Carpații Meridionali și să vină la timp în ajutorul românilor”²⁰.

Unitățile Frontului II ucrainean s-au apropiat rapid de sectoarele în care trupele române rezistau eroic; ele au ajuns la 9—11 septembrie pe aliniamentul ocupat de Armata 4 română, iar la 19 septembrie pe cel ocupat de Armata 1. Trupele sovietice intrau în luptă direct din marș; între ele și cele române se organiza imediat cooperarea tactică și operativă. Trebuie menționat că, începînd cu data de 7 septembrie, Armatele 1 și 4 române au fost subordonate din punct de vedere operativ comandamentului Frontului II ucrainean.

Comandantul Armatei 53 sovietice, generalul Managarov, a apreciat astfel într-un ordin de zi (nr. 0346/1944 din 23 septembrie) acțiunile Armatei 1 române pentru zădărnicierea ofensivei inamicului: „Unitățile române care au acționat sub ordinele Grupului de armate, oprind năvala trupelor germane și ungare, au acoperit mișcarea trupelor roșii spre Cîmpia Ungariei și au luat parte activă la cucerirea orașului Arad.

În aceste lupte, unitățile și subunitățile române, în condiții grele de regroupare, au dovedit bărbăție și dîrzenie și și-au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce li s-a încredințat”²¹.

În timp ce se duceau luptele pentru respingerea ofensivei inamicului, trupele sovietice și române au trecut în unele sectoare încă la 7—9 septembrie, în altele în a doua jumătate a lunii la acțiuni ofensive, în urma cărora trupele fasciste au fost respinse pe vechile lor poziții, iar în unele locuri au fost cucerite capete de pod la nord de Mureș și Arieș.

sovietică la războiul antihitlerist („Anale”, 1957, nr. 4); general de armată Teclu Iacob, *Participarea armatei române la războiul antihitlerist* („Anale”, 1959, nr. 4); V. Atanasiu, *Luptele Armatei 1 române pe teritoriul Cehoslovaciei* („Studii”, 1959, nr. 4); Ion Leonida, *Un episod eroic din războiul antihitlerist. Lupta de la Păuliș* („Studii”, 1959, nr. 4); N. Ciachir și D. Loghin, *Aspecte ale frăției de arme româno-sovietice pe frontul antihitlerist* („Studii”, 1959, nr. 4); colonel C. Nicolae, lt.-col. A. Lupășteanu și V. Blrză, *Episoade eroice din timpul desfășurării insurecției armate și a luptei pentru eliberarea patriei (23 august—25 octombrie 1944)*, în „Anale”, 1962, nr. 4; I. Iacoș și N. Condurache, *Acțiunile patrioților maramureșeni împotriva ocupanților fasciști (1940—1944)*, în „Anale”, 1962, nr. 4; General-locotenent Mihail Burcă, *Participarea României la războiul antihitlerist („Lupta de clasă”, 1964, nr. 8); Ilie Crețulescu, Pentru o cauză dreaptă; Radu Niculescu-Cociu și Nicolae Cambrea, Pînă la victoria finală asupra fascismului, în 23 August 1944. Culegere de articole, București, Edit. politică, 1964.*

²⁰ *Istoriia Velicoi Otecestvennoi Voiny Sovetskogo Soiuza*, vol. IV, p. 284.

²¹ „Graiul nou” nr. 3 din 30 sept. 1944 (vezi și Arhiva M.F.A. — M. st.-major, dos. 1/8, f. 219).

La 7—8 septembrie, trupele Corpului 33 de armată sovietică, în componerea căruia intra și Divizia „Tudor Vladimirescu”, împreună cu trupele Corpului de munte român au lichidat forțele fasciste din zona orașului Sfintu-Gheorghe, în timp ce Armata 7 de gardă sovietică, împreună cu trupele române ale Diviziei 103 munte, ale Detașamentului blindat și ale Regimentului 7 artilerie grea, care s-au alăturat acestei armate în zilele insurecției, au trecut peste Carpații Răsăriteni, aducând o contribuție importantă la eliberarea părții de nord-est a Transilvaniei.

La vest de Munții Apuseni, armatele 53 sovietică și 1 română au depășit, în noaptea de 21 spre 22 septembrie, frontiera romino-maghiară, iar diviziile române 3 de munte și „Tudor Vladimirescu”, împreună cu trupele Corpului 33 sovietic, care, după ce a ajuns la sud de Tîrgu-Mureș, a fost regrupat și deplasat peste masivul Bihorului, au înaintat în ultimele zile ale lunii septembrie pînă la marginea de sud a orașului Oradea.

În timp ce trupele de la aripa dreaptă a Frontului II ucrainean, unde acționa și Armata 4 română, au continuat ofensiva, forțele principale ale frontului, continuînd acțiunile ofensive cu caracter local, s-au regrupat în vederea executării importantei „operații de la Debrețin”, în cadrul căreia a fost desăvîrșită și eliberarea acelei părți din teritoriul țării ce se mai afla sub ocupația fascistă.

Către începutul acestei ofensive, Frontul II ucrainean, ocupînd un front de circa 800 km, dispunea de forțe compuse din armatele 40, 7 de gardă, 27, 53, 46, 1 și 4 române, Armata 6 tancuri de gardă, Corpul 18 de tancuri, două grupări de cavalerie mecanizată și Armata 5 aeriană²². În fața Frontului II ucrainean se afla grupul de armate „sud”, compus din armatele 8 și 6 germane, 2 și 3 ungare (în total 29 de divizii și 5 brigăzi) și 3 divizii din grupul de armate „F”²³.

Planul ofensivei trupelor sovietice și române începute la 6 octombrie 1944 prevedea zdrobirea grupării inamice din raionul Cluj, Oradea, Debrețin și înaintarea ulterioară spre nord. Lovitura principală a fost dată din raionul sud, Oradea, și nord-vest, Arad, în direcția Debrețin de către forțele de la centrul frontului : armatele 53 și 6 tancuri de gardă, o grupare de cavalerie mecanizată, Corpul 33 sovietic și diviziile române 1 infanterie instrucție, 1 cavalerie instrucție, „Tudor Vladimirescu”, 2 și 3 de munte. La aripa dreaptă a frontului, în luptele din nordul Transilvaniei au acționat armatele 27, 7 de gardă și 40 sovietice și Armata 4 română. La stînga frontului au acționat armatele 46 sovietică și 1 română.

După ce au rupt apărarea inamică de pe Mureș și Arieș, trupele sovietice și române au înaintat pe direcția Turda-Cluj, eliberînd, în ziua de 11 octombrie (trupele Corpului 104 din Armata 27 sovietică și ale Corpului 6 din Armata 4 română) acest centru important. Pe direcția loviturii principale, Corpul 33 de armată sovietic, compus din 2 divizii sovietice și 2 române — „Tudor Vladimirescu” și 3 de munte —, a eliberat

²² *Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuza*, vol. IV, p. 380.

²³ *Ibidem*.

la 12 octombrie, în cooperare cu trupe din gruparea hipomecanizată general Pliev, Oradea.

La 25 octombrie, trupele armatelor 40 sovietică și 4 română au eliberat orașele Satu-Mare și Carei, desăvârșindu-se astfel eliberarea întregului teritoriu al țării, eveniment întâmpinat cu bucurie și entuziasm de poporul român. Această zi a devenit ziua Armatei populare romine.

La luptele din perioada 20 septembrie—25 octombrie pentru eliberarea întregului teritoriu al țării, armata română a participat cu un efectiv de peste 265 000 de oameni. Au acționat diviziile 2, 3, 4, 6, 9, 11, 15, 19, 21 infanterie, „Tudor Vladimirescu”, 1, 2, 3, 4, 103 de munte, 1, 8, 9 cavalerie, Detașamentul blindat, Corpul 1 aerian, diviziile 1, 5, 7, 8, 13, 14, 15, 20 infanterie instrucție și alte formațiuni²⁴. În luptele grele ce au avut loc, pierderile armatei romine s-au cifrat la peste 33 000 de soldați și ofițeri — morți, răniți și dispăruți.

Atît numărul unităților, cît și efectivul lor total au depășit cu mult cifrele prevăzute de convenția de armistițiu. După aceste lupte a avut loc o reorganizare a trupelor de pe front, numărul diviziilor fiind redus, iar efectivele luptătoare ale celor desființate fiind vărsate la cele menținute pe front²⁵. După reorganizare, efectivele de pe front au depășit de asemenea constant nivelul prevăzut de armistițiu, reflectîndu-se și în aceasta voința poporului român de a-și aduce pe deplin contribuția la înfrîngerea hitlerismului.

Luptele pentru eliberarea întregului teritoriu al țării au avut un caracter îndrîjit. Caracterizîndu-le, ziarul sovietic „Pravda” seria: „Agățîndu-se cu disperare de toate părțile naturale tari ale terenului, fasciștii se bat pentru fiecare sat, pentru fiecare înălțime. Li s-a poruncit să oprească cu orice mijloc de apărare înaintarea Armatelor Roșii, care luptă umăr la umăr cu trupele romine... Dar toate acestea n-au putut opri înaintarea noastră. Românii au luptat alături de noi cu aceeași dîrzenie, cucerind cu vitejie fiecare metru de pămînt, fiecare nod de cale ferată, fiecare sat.

Deseori, duelurile de artilerie erau urmate de lupta corp la corp...”²⁶.

Alături de ostașii sovietici, ostașii romini au înfruntat cu abnegație și eroism atît rezistența inamicului cît și numeroasele greutăți întâmpinate la forțarea Mureșului, Tîrnavelor și a altor cursuri de apă, la traversarea masivelor muntoase, unde adeseori a fost nevoie de eforturi supraomenești pentru a trece cu tot armamentul peste înălțimi, trăgînd cu funiile tunurile. În luptele pentru respingerea acțiunilor ofensive ale inamicului și în timpul ofensivei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei, ca și în luptele ulterioare, s-au manifestat strălucit înaltele calități de luptă ale ostașilor romini, curajul și spiritul lor de sacrificiu. Numeroase au fost actele de eroism. O caracteristică importantă a acestor lupte a fost însă, pe lîngă

²⁴ Vezi general-colonel în rezervă Ilie Crețulescu, *Pentru o cauză dreaptă*, București, în loc. cit., p. 111.

²⁵ Astfel, la 16 octombrie 1944, generalul Trofimenko, comandantul Armatei 27 sovietice, raporta comandantului Frontului II ucrainean că, „conform hotărîrii Marelui stat-major al Armatei romine, diviziile 1 munte, 7 și 20 infanterie se desființează, iar efectivul și materialele se transmit pentru completare marilor unități ale Corpurilor 2 și 6 armată (Arh. Ministerului Apărării al U.R.S.S., Opis nr. 8 378, dos. 351, f. 66).

²⁶ „Pravda” din 17 septembrie 1944.

actele de eroism individual, eroismul colectiv, dîrzenia manifestată de unități întregi. Iată numai unele exemple. Detașamentul Păuliș, compus din două batalioane de elevi ai școlii de subofițeri de rezervă Radna, divizionul 61 artilerie grea și batalionul 1 din Regimentul 96 infanterie, a fost atacat în ziua de 14 septembrie de forțe superioare ale inamicului și timp de 4 zile a rezistat eroic, respingînd apoi inamicul cu pierderi grele, cu sprijinul primelor subunități sovietice sosite în zonă. Aceste pierderi sînt cifrate la peste 1 200 de oameni și 29 de tancuri.

Pentru un alt exemplu vom lăsa să vorbească un document al vremii. Iată ce se arată într-un extras din jurnalul de operații al Diviziei 243 infanterie sovietică referitor la acțiunile de luptă ale Diviziei 19 infanterie romînă :

„La orele 18, în ziua de 11 octombrie, a sosit Divizia 19 infanterie romînă pentru lărgirea sectorului de luptă de pe malul drept al Tisei, în raionul Mindszent.

La orele 22, în ziua de 11 octombrie 1944, sub un puternic foc de artilerie, primul regiment din Divizia 19 infanterie a început trecerea pe malul drept al Tisei pentru colaborarea la ofensivă împotriva inamicului...

În timpul trecerii, care s-a făcut în condiții foarte grele, toți ofițerii, subofițerii și trupa au arătat că posedă un curaj supraomenesc.

Toți dau dovadă de o disciplină și o tactică militară exemplară.

Deși inamicul posedă un sistem de luptă foarte bine organizat și avînd mulți oameni și armament, unitățile Diviziei 19 infanterie, în frunte cu Regimentul 96 infanterie, au înfrînt dîrza rezistență a inamicului (care a atacat în tot cursul nopții), curățînd malul inamic și înaintînd cîțiva km, ocupîndu-și poziții de luptă mai favorabile.

În mod deosebit de eroic a luptat Regimentul 96 infanterie în tot cursul luptelor.

Merită atenție deosebită curajul și tactica militară a ofițerilor din această divizie, care, disprețuind moartea, au demonstrat exemplar soldaților lor cum trebuie înfrînt un inamic”²⁷.

Caracterizînd ulterior comportarea ostașilor romîni în războiul anti-hitlerist, mareșalul Uniunii Sovietice R. I. Malinovski, care a comandat Frontul II ucrainean, arăta că aceștia au dat dovadă de „înalte calități de luptă și un mare curaj” și că „unele divizii romînești au stîrnit admirația noastră prin elanul lor de luptă, cît și prin spiritul lor de sacrificiu. Ele rezistau în cele mai grele lupte. Aceste calități valoroase, proprii trupelor armatei populare romîne, dovedeau că ea poate să lupte foarte bine și va fi un demn aliat al nostru”²⁸.

Elanul de luptă al ostașilor romîni, eroismul lor de masă au fost strîns legate de caracterul războiului și de evenimentele ce se petreceau în țară.

Întorcînd armele, ostașii romîni au pornit la luptă împotriva unui dușman de care în conștiința poporului romîn erau legate ororile săvîrșite în timpul ocupației germane din primul război mondial, ciuntirea teri-

²⁷ Arhiva M.F.A. — M. st.-major, dos. 731/1, cap. IV, f. 59.

²⁸ *Voenno-istoriceskii jurnal*. 1959, nr. 2, p. 32.

toriului țării prin odiosul dictat de la Viena, jaful hitlerist, suferințele îndurate în anii dictaturii militare-fasciste și ai criminalului război anti-sovietic.

Conștiința că luptă pentru interesele poporului, pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei, că de înfrângerea definitivă a Germaniei hitleriste este strâns legată consolidarea independenței naționale și dezvoltarea euceririlor revoluționare dobândite de poporul român, conștiința că, alături de glorioasele armate ale Uniunii Sovietice și de armatele celorlalte puteri ale coaliției antihitleriste, participă la un război just, eliberator al întregii omeniri progresiste, împotriva forțelor barbare fasciste însuflețea puternic pe ostașii și ofițerii români în luptă.

O mare importanță pentru spiritul combativ al ostașilor de pe front a avut legătura strînsă dintre lupta lor și transformările revoluționare din țară, conștiința ce-și făcea loc din ce în ce mai puternic în rîndurile lor că luptă pentru o Romînie nouă, pentru un viitor fericit al poporului. Lupta plină de avînt a maselor populare conduse de P.C.R. pentru desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice și trecerea la instaurarea puterii muncitorești-țăărănești, pentru înfăptuirea năzuințelor seculare de viață mai bună, ridicarea la creația istorică conștientă a unor forțe sociale uriașe, trecerea la înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare, înlăturarea succesivă de către valul luptei populare a trei guverne cu majoritate reacționară și venirea la putere a primului guvern în care clasa muncitoare avea rolul precumpănitor au exercitat o puternică influență asupra stării de spirit a soldaților și ofițerilor de pe front, asupra capacității de luptă a armatei romîne.

O mare însemnătate a avut faptul că ostașii de pe front simțeau grija și dragostea întregului popor, care, mobilizat de comuniști, muncea cu abnegație pentru sprijinirea războiului antihitlerist, faptul că, în condițiile în care armata încetase să fie o unealtă folosită în interese străine poporului, se crea și se dezvoltă o legătură strînsă între armată și masele largi ale poporului, unite în efortul pentru ducerea cu succes a războiului.

Nu numai pe plan material simțeau ostașii dragostea poporului, asentimentul lui la lupta pe care o duceau. Eliberînd teritoriul patriei, ei vedeau bucuria și recunoștința cu care erau întîmpinați de populație, deveneau martori ai numeroaselor acte de eroism, săvîrșite de oamenii muncii, bărbați și femei, tineri și bătrîni, pentru a-i sprijini în înaintarea lor.

Unul din factorii cei mai importanți în asigurarea înaltului spirit de luptă a unităților armatei romîne a fost activitatea în armată a partidului comunist²⁹, care, prin presa sa, prin legăturile directe cu unitățile, prin echipele de muncitori care vizitau frontul și spitalele de răniți, propaga în rîndurile militarilor politica sa profund patriotică și democratică,

²⁹ În legătură cu problema activității partidului în armată, vezi general-maior I. Dincă, *Partidul Muncitoresc Român — făuritorul și conducătorul armatei populare romîne, apărătoare a intereselor poporului român și păcii* („Anale”, 1961, nr. 5); Minea Stan și A. Neamțu, *Despre influența activității P. C. R. asupra armatei romîne în războiul antihitlerist* („Anale”, 1962, nr. 4).

exercitând o puternică influență politică, mobilizatoare asupra militarilor atît pe front, cît și în spatele frontului.

O mare însemnătate și influență asupra moralului Armatei Romine au avut lupta cot la cot cu armata sovietică, armata muncitorilor și țărănilor primului stat socialist din lume, cooperarea strînsă cu trupele sovietice, ajutorul reciproc în luptă, dezvoltarea frăției de arme romîno-sovietice.

După desăvîrșirea eliberării întregului teritoriu al țării, trupele romîne au participat la operațiile pentru zdrobirea armatelor fasciste în Ungaria și Cehoslovacia.

În timpul operației de la Debrețin, desfășurate între 6 și 28 octombrie, o parte din forțele romîne au participat la luptele din raionul Nyiregyháza și la cele de pe Tisa mijlocie, iar 5 divizii, alături de gruparea principală a Frontului II ucrainean, au luat parte la luptele din raionul Debrețin. Acest important centru și nod de comunicații din nord-estul Ungariei a fost eliberat la 19 octombrie de către trupele Corpului 33 armată sovietic și de diviziile romîne 3 de munte și „Tudor Vladimirescu”, aceasta din urmă fiind citată prin ordin de zi de Comandamentul suprem sovietic și acordîndu-i-se denumirea orașului la eliberarea căruia a contribuit.

În faza următoare a ofensivei — operația Budapesta, începută la 29 octombrie —, Corpul 7 armată romîn a luat parte la luptele pentru eliberarea Budapestei. Pînă la 15 ianuarie, acest corp de armată, cu efective de 24 825 de oameni, a străbătut cot la cot cu trupele sovietice 120 km de la Tisa pînă la centrul Budapestei, participînd la ruperea celor trei fișii fortificate de apărare ale inamicului și la luptele de stradă din oraș.

În acest timp, Corpul 4 armată romîn a participat, împreună cu trupele Armatei 27 sovietice, la luptele din raionul sud Miskolc, a străbătut prin lupte munții Bükk și la 26 decembrie a depășit frontiera dintre Ungaria și Cehoslovacia; Armata 4 romînă a dus, alături de trupele sovietice, o operație grea pentru cucerirea masivului Hegyalja, iar la 18 decembrie a trecut pe teritoriul cehoslovac.

La luptele de pe teritoriul Ungariei, armata romînă a participat cu un efectiv de circa 210 000 oameni, pierderile ei cifrîndu-se la peste 42 000 de morți, răniți și dispăruți ³⁰. Ea a înaintat pe teritoriul Ungariei 250—300 km, eliberînd 1 237 de localități, dintre care 14 orașe ³¹.

Pe teritoriul Cehoslovaciei, începînd din luna decembrie 1944, trupele romîne au dus lupte grele în condiții aspre de iarnă, pe un teren muntos și împădurit, au cucerit în cooperare cu trupele sovietice nodurile principale ale munților Metalici și Javorina.

De la jumătatea lunii martie pînă la jumătatea lunii aprilie, fronturile II și III ucrainene au desfășurat operația de la Viena, iar la 6 mai trupele sovietice au început operația de la Praga.

În timpul acestor operații, trupele romîne au luptat cot la cot cu armatele sovietice, cu corpul cehoslovac și partizanii cehoslovaci pentru eliberarea Cehoslovaciei de sub ocupația hitleristă. Armata 4 a participat la luptele pentru eliberarea importantelor orașe Banska-Bystrica și Kremnica, la luptele din munții Tatra Mare, Tatra Mică, de pe riurile Vag și

³⁰ Arhiva M.F.A. — M. st.-major, dos. 732/1, cap. II, f. 35.

³¹ Ibidem, f. 36.

Morava. Armata 1 a luat parte la ruperea apărării inamicului de pe râurile Gron și Nitra, la eliberarea orașului Banovce, la forțarea râului Vag, la luptele din Carpații Albi, la eliberarea orașului Kromeříř.

Cele două armate române au luat parte la lupte pînă la 12 mai 1945, cînd au fost lichidate ultimele focare de rezistență ale hitleriștilor în Cehoslovacia, ajungînd pînă la 100 km de Praga.

La acțiunile duse pe teritoriul cehoslovac, armata romînă a participat cu un efectiv de peste 248 000 de oameni, suferind pierderi de peste 66 000 de morți, răniți și dispăruți. Trupele române au înaintat în cadrul acestor acțiuni pe o adîncime de 400 km, au eliberat 1 722 de localități dintre care 31 de orașe.

În total, în cursul celor 260 de zile de lupte eroice pe frontul anti-hitlerist, armata romînă a străbătut peste 1 000 km de la Mureș pînă în Boemia, a trecut 14 masive muntoase, a forțat 12 cursuri mari de apă. Ea a eliberat 3 831 de localități, dintre care 53 de orașe, a pricinuit inamicului pierderi cifrate la circa 118 000 de prizonieri și peste 18 000 de morți numărați pe teren. Începînd cu luptele pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei, armata romînă a participat la războiul antihitlerist cu un efectiv de peste 360 000 de oameni.

7 ordine de zi ale Comandamentului suprem sovietic și 21 de comunicate de război sovietice, precum și numeroase ordine ale comandanților de armată și mari unități sovietice, au evidențiat faptele de vitejie ale unităților române în lupta împotriva dușmanului comun.

În ordinul din 26 martie 1945 al comandantului suprem al armatei sovietice către comandantul Frontului II ucrainean se arăta :

„Astăzi, 26 martie, la orele 21, capitala patriei noastre, Moscova, va saluta în numele patriei vitezele trupe ale Frontului II ucrainean, printre care și trupele armatei române de sub comanda generalului de corp de armată Dăscălescu (e vorba de Armata 4 romînă. — *Vl. Z.*), care au cucerit orașul Banská Bystrica, prin 12 salve de artilerie trase de 124 de tunuri.

Pentru modul excelent în care au fost executate operațiunile militare, aduc mulțumiri trupelor de sub comanda dv. care au luat parte la luptele pentru eliberarea orașului Banská Bystrica”.

La 3 aprilie 1945, Moscova saluta din nou cu salve de tun trupele Frontului II ucrainean, printre care și cele române, pentru eliberarea orașelor Magyaróvár și Kremnica. „În luptele pentru cucerirea orașelor Magyaróvár și Kremnica — se arată în ordinul comandantului suprem dat cu acest prilej — s-au distins trupele generalului-locotenent Petrușevski, generalului-locotenent Jmacenko, generalului de corp de armată romîn Dăscălescu... aviatorii generalului-locotenent de aviație Stepicev, generalului de divizie Ionescu (Corpul aerian romîn. — *Vl. Z.*)... colonelului Burduloiu (Corpul aerian romîn. — *Vl. Z.*)...”.

Un nou salut, de data asta în cinstea faptelor de arme a unor armate sovietice și Armatei 1 romine de sub comanda generalului de corp de armată Atanasiu, a răsunat la Moscova la 5 aprilie 1945, aceste trupe fiind evidențiate prin ordinul din aceeași zi al Comandamentului suprem. În patru ordine de zi ale Comandamentului suprem sovietic a fost citat

Regimentul II care de luptă, care a dus acțiuni eroice, alături de trupele sovietice, în Cehoslovacia și Ungaria. Peste 300 000 de militari români au fost decorați cu ordine și medalii române, sovietice și cehoslovace.

Însemnată a fost și contribuția economică a României la războiul antihitlerist³². Sub conducerea P.C.R., muncitorii ceferiști, mineri, petroliști, cei din uzinele de armament și din alte ramuri, întreaga clasă muncitoare a muncit cu abnegație pentru satisfacerea nevoilor frontului; țărănimea muncitoare a depus eforturi pentru mărirea producției agricole, pentru a asigura însămânțarea terenurilor agricole lăsate în paragină de moșierii sabotori, pentru strângerea la timp a recoltei. Contribuția economică a țării noastre la războiul antihitlerist de la 23 August 1944 până în vara anului 1945, când au revenit în patrie trupele, a însumat peste 417,6 milioane de dolari, calculați la cursul din 1938, la care se adaugă valoarea pagubelor cauzate pe teritoriul țării de trupele fasciste, totalul ajungând astfel la suma de peste 767,5 milioane de dolari 1938³³.

Contribuția României la războiul antihitlerist a găsit o înaltă apreciere pe plan internațional³⁴. În tratatul de pace dintre România și puterile aliate și asociate s-a consemnat că „ea a participat activ la războiul împotriva Germaniei”³⁵.

Într-un discurs rostit la conferința de pace de la Paris, ministrul de externe al U.R.S.S. arăta că : „Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze”³⁶.

Contribuția României la înfrângerea hitlerismului a fost apreciată și în celelalte țări ale coaliției antihitleriste. Astfel, postul de radio New York arăta în februarie 1945 că „acțiunea armatei române a contribuit serios la cucerirea Budapestei și la înaintarea în regiunea cehoslovacă, tot astfel, cum, prin actul de la 23 August 1944, România a contribuit într-o bună măsură la schimbarea situației de pe întregul front răsăritean”³⁷.

La 9 mai 1945, războiul din Europa s-a încheiat prin victoria coaliției antihitleriste. În obținerea acestei victorii, rolul hotărâtor l-a avut Uniunea Sovietică, al cărei popor, dând uriașe jertfe de sânge, a purtat greul luptei

³² În legătură cu problema sprijinirii frontului antihitlerist, vezi V. Anescu, *Partidul Comunist din România, conducătorul și organizatorul luptei întregului popor pentru sprijinirea frontului antihitlerist*, în „Anale”, 1963, nr. 4, și I. Cicală și A. Egyed, *Lupta oamenilor muncii sub conducerea P.C.R. pentru refacerea economică a regiunii Cluj și sprijinirea frontului antihitlerist (octombrie 1944—mai 1945)*, în „Studii”, 1959, nr. 4; M. Lungeanu, *Din lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru sprijinirea războiului antihitlerist (23 august 1944 - 9 mai 1945)*, în „Anale”, 1960, nr. 4; lt.-col. V. Anescu, maior I. Sorescu și M. Dogaru, *Contribuția minerilor, petroliștilor și ceferiștilor pentru sprijinirea frontului antihitlerist*, în „Anale”, 1962, nr. 4.

³³ Vezi I. Popescu-Puțuri, *Principalele trăsături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militare-fasciste și a agresiunii hitleriste*, în „Anale”, 1963, nr. 6.

³⁴ Despre ecoul internațional al insurecției armate și participării României la războiul antihitlerist, vezi mai pe larg în Ion Popescu-Puțuri, *Însemnătatea istorică a insurecției armate din august 1944*, în „Anale”, 1964, nr. 4.

³⁵ *Tratatul de pace între România și puterile aliate și asociate*, București, 1947, p. 7.

³⁶ Vezi „Scîntia” nr. 651 din 14 octombrie 1946.

³⁷ Vezi „Jurnalul de dimineață” din 22 februarie 1945.

pentru eliberarea patriei sale și salvarea omenirii de primejdia înrobirii hitleriste.

Poporul român a întâmpinat cu bucurie și entuziasm ziua victoriei asupra fiarei fasciste, pătruns de legitimă mândrie pentru contribuția adusă la înfrângerea Germaniei hitleriste și de sentimente de adâncă recunoștință față de vitejii ostași sovietici și români care și-au vărsat sîngele pentru libertatea țării noastre. Sărbătorind victoria asupra fascismului, poporul român își îndrepta gândurile spre viitorul către care-l conducea partidul comunist, își întărea eforturile în opera de refacere a economiei naționale a țării, de lichidare a urmărilor războiului. Ziarul „Scnteia” scria cu acest prilej: „Am contribuit... cu hotărîre fățișă și sinceră la grăbirea ceasului răsplătitor, pe care îl trăim acum alături de întreaga omenire. Să stăruim pe drumul acesta, nimicind pînă la capăt toate urmele ascunse sau vădite ale fascismului și dîndu-ne partea cîstită la clădirea lumii viitorului, lumii adevărului și propășirii...”

Participăm cu entuziasm la bucuria impetuoasă a omenirii, prilejuită de victoria militară asupra fascismului. Să ne-o cîștigăm și pe aceea de a ne împărtăși din binefacerile senine ale păcii, să ne încordăm eforturile pentru a zidi o Romînie luminoasă și fericită”³⁸.

Întîmpinînd anul acesta, într-o țară luminoasă și fericită, construită sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român, cea de-a XX-a aniversare a eliberării patriei de sub jugul fascist, poporul nostru și-a adus aminte cu emoție și mândrie de evenimentele de acum 20 de ani, cînd, condus de comuniști, a zdrobit dictatura militară-fascistă și a adus Romînia în rîndul statelor ce luptau pentru înfrîngerea dușmanului de moarte al popoarelor, Germania nazistă.

„Prin bătăliile purtate, prin sîngele vărsat — spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej —, poporul român și-a adus contribuția la victoria asupra fascismului și a înscris o pagină glorioasă în istoria luptelor sale pentru libertate și independență națională”³⁹.

³⁸ „Scnteia” nr. 200 din 11 mai 1945.

³⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist*, București, Edit. politică, 1964, p. 10.

ORGANIZAREA COMITETELOR DE FABRICĂ (23 AUGUST—OCTOMBRIE 1944)

DE

I. CHIPER

Printre factorii care au contribuit la rezolvarea problemei principale a primei etape a revoluției populare — problema puterii —, un loc important ocupă comitetele de fabrică organizate după 23 August 1944.

Cercetările istorice privind această etapă a revoluției au relevat caracterul revoluționar al activității comitetelor de fabrică, faptul că ele s-au manifestat de la început, în complexa lor activitate, ca embrion al noii puteri. În marile acțiuni inițiate de partidul comunist pentru cucerirea puterii, comitetele de fabrică au constituit un mijloc esențial de mobilizare a clasei muncitoare.

Caracterul revoluționar, marea capacitate de mobilizare a comitetelor de fabrică pot fi înțelese mai bine urmărind organizarea lor.

Insurecția armată din august 1944 a deschis drumul unor profunde transformări sociale, economice și politice în țara noastră, a marcat începutul revoluției populare. Printre problemele care stăteau în fața partidului comunist în vederea asigurării rolului conducător al clasei muncitoare în revoluție — condiție esențială pentru rezolvarea cu succes a sarcinilor primei etape a revoluției populare și a trecerii rapide, printr-un proces revoluționar neîntrerupt, la a doua etapă a revoluției — o importanță deosebită avea făurirea unor sindicate unice revoluționare, capabile să-și îndeplinească sarcinile istorice.

Cadrele de bază ale partidului, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, au studiat și trasat sarcinile care reveneau partidului în vederea înlăturării regimului de dictatură militaro-fascistă prin insurecția armată și a desfășurării victorioase a revoluției. Au fost analizate și debătute probleme organizatorice privind reorganizarea partidului, organizarea sindicatelor și sarcinile acestora, realizarea frontului unic și refacerea unității clasei muncitoare¹. În aceste împrejurări, tovarășul Gheorghe

¹ Cuvântul tovarășului Nicolae Ceaușescu la plenara C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie - 5 decembrie 1961, în „Scinteia” din 13 decembrie 1961.

Apostol a susținut în lagăr un referat asupra structurii organizatorice a sindicatelor după eliberare². Studiarea pe baza învățăturii marxist-leniniste a sarcinilor partidului în legătură cu reorganizarea mișcării sindicale și-a dovedit justetea în crearea rapidă a noilor sindicate revoluționare și unice, după eliberare.

O premisă importantă pentru refacerea unității mișcării sindicale a constituit-o realizarea Frontului unic muncitoresc³ în aprilie 1944 și activitatea comitetelor de front unic în întreprinderi.

Sindicatele fiind principala și cea mai largă organizație de masă a clasei muncitoare, organizarea comitetelor de fabrică, *parte integrantă și prima etapă a procesului de creare a sindicatelor revoluționare unice după 23 August 1944*, a constituit un aspect de o deosebită importanță al luptei pentru asigurarea rolului de hegemon al proletariatului în revoluție.

Dezvoltarea nemijlocită a mișcării revoluționare din lupta antifascistă a întregului popor, desfășurarea mișcării de reorganizare sindicală în timpul unor puternice frământări sociale și politice și-au pus amprenta asupra organizării comitetelor de fabrică. Una din cele mai importante particularități ale mișcării de reorganizare a sindicatelor din țara noastră constă în faptul că ea a avut loc în toiul unor mari bătălii populare, ceea ce a imprimat comitetelor de fabrică caracterul unor comitete de acțiune imediată⁴. Organizate în aceste împrejurări, comitetele de fabrică nu au constituit numai organe sindicale, ci, acționînd ca organe de acțiune imediată, reprezentau interesele tuturor muncitorilor, indiferent dacă aceștia erau sau nu încă organizați. Comitetele de fabrică au fost astfel expresia unității de acțiune a clasei noastre muncitoare.

Organizarea comitetelor de fabrică a început chiar în zilele insurecției armate și s-a desfășurat într-un ritm rapid pe baza frontului unic muncitoresc. Conducerea de către partidul comunist, politica sa leninistă de organizare a clasei muncitoare și puternicul curent spre organizare declanșat de izbucnirea insurecției au fost factorii principali care au determinat această trăsătură.

Din primele zile ale insurecției armate, partidul comunist a desfășurat o intensă activitate pentru organizarea clasei muncitoare. În apelul C.C. al P.C.R., „Către toată muncitorimea de la orașe și sate! Către întregul popor român!”, se scria: „Muncitori! Uniți în Frontul unic muncitoresc, puneți-vă în fruntea luptei de eliberare a poporului român. Refaceți imediat organizațiile voastre sindicale”⁵. La 28 august 1944, într-un nou apel, C.C. al P.C.R. se adresa muncitorilor: „Organizați-vă în comitete de fabrică, în sindicatele voastre de breaslă, înrolați-vă în gărzile patriotice. Alungați din fabrici pe legionari și sprijinitorii lor, pentru împiedicarea

² Cuvîntul tovarășului Al. Sencovici la plenara C.C. al P.M.R., din 30 noiembrie—5 decembrie 1961, în „Scnteia” din 10 decembrie 1961.

³ E. Mănguț, *Frontul unic muncitoresc, temelia reorganizării mișcării sindicale după 23 August 1944*, în „Studii”, an. XVI, nr. 5, 1963, p. 1 073—1 089.

⁴ Gh. Apostol, *Sindicatele din R.P.R., în lupta pentru construirea socialismului*, în 50 de ani de la crearea Comisiei generale a sindicatelor din România, 1906—1956, București, Edit. C.C.S., 1958, p. 34.

⁵ „România liberă” din 26 august 1944.

oricărui act de sabotaj. Împiedicați-i să se adune, să completeze, să prelungească lupta poporului român pentru pace și dobândirea libertăților democratice”⁶. În numeroase întreprinderi a început munca de organizare sindicală. Comuniștii, împreună cu alți muncitori înaintați, formau comitete de acțiune pentru organizarea comitetelor de fabrică.

Lupta pentru revendicări economice și politice a mișcării noastre muncitorești între cele două războaie crease tradițiile unor organe — comitete de întreprinderi, comitete de front unic, comitete de acțiune etc. — pentru făurirea unității muncitorești și conducerea luptei unite a muncitorilor dintr-o întreprindere. În momentul începerii organizării comitetelor de fabrică, după 23 August 1944, în unele întreprinderi din țara noastră existau forme organizatorice ale muncitorilor — comitete de front unic, comitete de acțiune sau comitete patriotice — avînd la bază unitatea muncitorilor.

Comitetele de fabrică — organe sindicale unice revoluționare la nivelul întreprinderilor — s-au putut constitui chiar din primele zile ale eliberării, pentru că au apărut pe baza tradițiilor și formelor organizatorice cunoscute mai de mult, reprezentînd întreaga masă a muncitorilor.

La 27 august, în capitală a avut loc o întrunire la care au participat delegați ai comitetelor de acțiune de la Atelierele C.F.R. „Grivița”, „Vulcan”, „Malaxa”, S.T.B., „Ford”, „Leonida”, „Standard-Telefoane”, din industria textilă etc.⁷. La întrunire s-a subliniat datoria clasei muncitoare de a întări Frontul unic muncitoresc, s-a arătat necesitatea alegerii celor mai hotărîți și devotați muncitori în comitetele de fabrică. Cererea ca la baza activității sindicatelor să stea principiul luptei de clasă reflecta hotărîrea muncitorilor care se organizau de a pași pe calea acțiunilor revoluționare. Comitetele de fabrică trebuiau să lupte pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și salarizare, pentru contracte colective, pentru desființarea imediată a regimului de teroare, carceră și bătăi, pentru demascarea și înlăturarea tuturor celor „care se pun de-a curmezișul drumului luptei noastre, toate codițele de topor!”. Delegații de la „Malaxa” au arătat că, începînd de la 23 August, muncitorii acestei mari uzine, care „au îndurat exploatarea sîngeroasă și cnutul teroarei fasciste și patronale, prin carceră, închisori, lagăre, bătăi și amenzi pentru fiecare cuvînt sau protest contra regimului sălbatec, care a fost impus muncitorilor de la „Malaxa” fără drept de a se organiza — au pornit liberi la luptă”. Muncitorii capitalei erau chemați să urmeze exemplul muncitorilor de la „Malaxa”.

Apelurile C.C. al P.C.R., activitatea comuniștilor în întreprinderi, întrunirea din 27 august au impulsionat munca de organizare. Pînă la 1 septembrie 1944 s-au ales comitete de fabrică la „Voina”, „Vulcan”, Atelierele C.F.R. „Grivița”-locomotive, „Talpa”, „Infero”, „Tăbăcăria națională”, „Leonida & Co.” etc.⁸, iar muncitorii tipografi au ales o

⁶ „România liberă” din 30 august 1944.

⁷ Ibidem, 30 august 1944.

⁸ „Luptătorul” din 6 septembrie 1944; idem din 14 septembrie 1944; „România liberă” din 17 septembrie 1944 etc. Majoritatea acestor comitete au luat ființă la 30 și 31 august 1944.

comisie de organizare pe capitală⁹. La Timișoara, imediat după 23 August 1944, s-a constituit o comisie formată din comuniști și social-democrați, pe baza frontului unic, pentru organizarea sindicatelor¹⁰.

Comitetele de fabrică alese la sfârșitul lunii august 1944 au fost organe sindicale care au premers înființării Comisiei de organizare a mișcării sindicale unite din România. Prin constituirea lor, s-a consacrat principiul făuririi organizațiilor sindicale unice, revoluționare, pe temelia Frontului unic muncitoresc, și s-a creat o bază pentru mișcarea de reorganizare sindicală. Ele demonstau influența partidului comunist în întreprinderi, hotărîrea muncitorilor de a se organiza și de a lupta în sindicate unice revoluționare. Totodată, organizarea comitetelor de fabrică chiar din zilele insurecției armate face parte din ansamblul fenomenelor care au situat de la început clasa muncitoare în fruntea forțelor revoluționare.

Victoria insurecției armate permitea și solicita intensificarea muncii de organizare. La întrunirea care a avut loc la 30 august 1944 la București în fața sediului central al P.C.R., tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, arătînd că rămășițele fasciste și sprijinitorii lor constituie principalul pericol intern în acel moment, că fascismul trebuie zdrobit, sublinia necesitatea organizării în sindicate unite. „Am cucerit azi libertatea. Dar ea trebuie consolidată. Pentru aceasta rolul de frunte revine clasei muncitoare și luptei sale. Dar numai lupta organizată poate avea un succes deplin. Organizați-vă în sindicatele unite ale întreprinderilor voastre, formați comitete de fabrică”¹¹.

Din inițiativa partidului comunist, la 1 septembrie 1944, reprezentanții P.C.R. și P.S.D. s-au întrunit pe baza Frontului unic muncitoresc într-o conferință sindicală, hotărînd formarea Comisiei de organizare a mișcării sindicale unite din România, redactarea unei rezoluții și editarea unui ziar sindical¹². În rezoluția adoptată, delegația P.S.D. s-a declarat de acord cu delegația P.C.R. ca la baza organizării sindicale să stea unitatea muncitorilor pe baza Frontului unic muncitoresc, principiul luptei de clasă și al internaționalismului proletar și ca sindicatele, organele lor conducătoare, să-și desfășoare activitatea pe baza principiilor democrației muncitorești. În rezoluție se preciza structura organizatorică a sindicatelor, care, cu puține modificări, era cea stabilită în lagăr de către activul de bază al partidului¹³. Structura organizatorică a sindicatelor avea la bază principiul progresist al organizării muncitorilor pe întreprinderi¹⁴. Toți

⁹ „România liberă” din 20 septembrie 1944.

¹⁰ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare a mișcării sindicale unite din România, f. 75.

¹¹ „România liberă” din 31 august 1944.

¹² Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare a mișcării sindicale unite din România, f. 1.

¹³ *Cuvîntul tov. Al. Sencovici la Plenara C.C. al P.C.R., din 30 noiembrie - 5 decembrie 1961*, în „Scînteia” din 10 decembrie 1961.

¹⁴ Rezoluția Comisiei de organizare a mișcării sindicale unite din România stabilea că „în fiecare întreprindere cu mai mult de 50 de lucrători se va alege, prin adunarea generală, un comitet de fabrică, care să reprezinte cele mai importante secțiuni din întreprinderea respectivă”; toate întreprinderile din aceeași ramură formau un sindicat pe localitate și alegeau un comitet sindical; toate sindicatele constituiau, prin reprezentanții lor, comisia locală sindicală. Sindicatele din aceeași ramură erau afiliate uniunii respective din cele 15 uniuni sindicale stabilite prin rezoluție.

muncitorii unei întreprinderi aparțineau unei singure organizații sindicale, unei singure uniuni sindicale, după profilul de bază al întreprinderii. Se crea astfel un suport viguros pentru unitatea de acțiune a muncitorilor, pentru dezvoltarea frontului unic muncitoresc, care asigura succesul luptei pentru revendicări politice și economice.

Rezoluția se încheia cu chemarea adresată tuturor muncitorilor pentru organizarea și întărirea sindicatelor: „Este cea mai elementară datorie pentru fiecare muncitor față de clasa sa de a fi membru al sindicatului și de a lupta cu hotărîre pentru lărgirea și întărirea mișcării sindicale unite a clasei muncitoare din România”. Hotărîrile conferinței sindicale din 1 septembrie 1944, care consemnau victoria principiilor marxist-leniniste de organizare sindicală asupra principiilor reformiste, au determinat intensificarea mișcării de organizare sindicală în întreaga țară.

Partidul comunist și-a mobilizat toate forțele pentru crearea comitetelor de fabrică, pentru succesul deplin al reorganizării sindicale. În componența Comisiei de organizare au intrat cadre de bază ale partidului, cu o bogată experiență revoluționară, care s-au ocupat de organizarea muncitorilor din cele mai importante ramuri de activitate economică¹⁵. În centrele și regiunile industriale au luat ființă comisii de organizare formate din comuniști și social-democrați pe baza rezoluției din 1 septembrie, care, împreună cu instructorii Comisiei de organizare a mișcării sindicale unite din România trimiși să ajute organizarea în provincie, au contribuit la organizarea comitetelor de fabrică.

Ziarul „Luptătorul”, organ al Comitetului județean Ilfov al P.C.R., subliniind că muncitorii capitalei stau în fruntea luptei de organizare, cerea organizațiilor partidului comunist „să ducă o acțiune comună pentru convingerea maselor muncitoare din fabrici și întreprinderi de a înfăptui sindicatele, de a le dezvolta în organe de luptă puternice de apărare a intereselor lor”, arătînd că numai prin organizare muncitorii vor fi în fruntea luptei de lărgire și întărire a libertăților democratice cucerite¹⁶.

În centrele industriale au avut loc adunări ale muncitorilor pe întreprinderi, ramuri de producție sau localități, în care membri sau instructori ai Comisiei de organizare, activiști de partid, muncitorii cei mai conștienți, subliniind importanța victoriei de la 23 August, arătau necesitatea organizării pentru consolidarea și lărgirea drepturilor cucerite.

În București, unde era concentrat un numeros detașament al clasei noastre muncitoare, cu vechi tradiții revoluționare, unde victoria rapidă a insurecției armate crease condiții favorabile organizării sindicale și dusesse — încă înainte de 1 septembrie 1944 — la formarea comitetelor de fabrică într-un număr însemnat de întreprinderi, organizarea muncitorilor în sindicate a luat o deosebită amploare. La întrunirile din 3 septembrie 1944 ale muncitorilor textiliști din capitală, la care au participat tovarășul Marin Florea Ionescu și alți membri ai Comisiei de organizare, s-a discutat necesitatea și stadiul refacerii organizațiilor sindicale. Reprezentanții întreprinderilor textile organizate, ca și cei ai întreprinderilor

¹⁵ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 14.

¹⁶ „Luptătorul” din 10 septembrie 1944.

„Malaxa” și „Phoenix” participanți la întrunire, au chemat textiliștii la intensificarea muncii de organizare¹⁷.

La întrunirile organizate cu acest scop au participat în primele zile ale lunii septembrie și muncitorii de la S.T.B.¹⁸, U.C.B., muncitorii din fabricile de îmbrăcăminte¹⁹, din întreprinderile metalurgice neorganizate etc. O dată cu necesitatea organizării clasei muncitoare în vederea îndeplinirii cu succes a marilor sarcini care-i stăteau în față, în vederea satisfacerii grabnice a revendicărilor sale economice și politice, în adunările muncitorilor se discutau și problemele concrete ale alegerii comitetelor de fabrică, luându-se hotărâri în acest sens. Întrunirile din aceste zile au contribuit din plin la propagarea în masa muncitorilor a necesității organizării.

În numeroase întreprinderi au fost create comitete de inițiativă sau acțiune, în care intrau muncitorii cei mai conștienți și înaintați, cu scopul propagării necesității organizării, pregătirii adunărilor pentru alegerea comitetelor de fabrică, formulării revendicărilor. Comitetul de inițiativă ales de muncitorii de la U.C.B. la 8 septembrie²⁰ a contribuit la organizarea salariaților din serviciile acestor întreprinderi²¹.

La Timișoara au fost create „comitete zburătoare” — grupe din muncitorii cei mai conștienți —, care au propagat necesitatea organizării în întreprinderi și au ajutat organizarea muncitorilor din mai multe întreprinderi din localitate²².

La București, Brașov, Pitești etc. delegați ai muncitorilor organizați au ajutat organizarea muncitorilor din alte întreprinderi. Organele de presă ale partidului, presa democratică au desfășurat o intensă propagandă în sprijinul organizării și activității comitetelor de fabrică. „Partidul comunist — seria ziarul „Luptătorul” — cheamă întregul popor român să sprijine din răputeri marea luptă ce se dă acum pentru organizarea sindicală a muncitorimii²³.

Organizarea clasei muncitoare în această etapă a fost indisolubil legată de lupta pentru revendicări imediate. Comitetele de fabrică au apărut și s-au întărit în focul acestei lupte — și aceasta constituie o altă trăsătură fundamentală a organizării lor.

Condițiile istorice ale României după victoria insurecției armate au determinat întrepătrunderea și interdependența luptei pentru revendicări economice și politice imediate pe întreprinderi cu lupta pentru lărgirea continuă a libertăților democratice, pentru susținerea cu toate forțele a războiului antihitlerist cu lupta generală pentru cucerirea puterii.

Partidul comunist a acordat o deosebită atenție luptei pentru revendicări. Chiar de la începutul activității Comisiei de organizare, reprezen-

¹⁷ „România liberă” din 5 septembrie 1944.

¹⁸ „Luptătorul” din 10 septembrie 1944.

¹⁹ „România liberă” din 6 septembrie 1944.

²⁰ Ibidem, 11 septembrie 1944.

²¹ Ibidem, 17 septembrie 1944. La Atelierele centrale U.C.B., organizarea era mai înaintată (ibidem, 7 septembrie 1944).

²² „Luptătorul bănățean” din 29 septembrie 1944; ibidem, numerele din 4, 6, 8, 9 octombrie 1944.

²³ „Luptătorul” din 16 septembrie 1944.

tanții partidului comunist în comisie au arătat necesitatea și au subliniat importanța luptei pentru revendicări pe întreprinderi, pentru organizarea muncitorilor și prestigiul comitetelor de fabrică ²⁴.

Lupta pentru îmbunătățirea situației materiale a muncitorilor era determinată de urmările anilor de dictatură militară-fascistă, ale crimi-nalului război antisovietic ²⁵. Îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale muncitorilor era deosebit de necesară pentru asigurarea îndeplinirii sarcinilor legate de democratizarea țării, refacerea economiei naționale, sprijinirea cu toate forțele a frontului antihitlerist. Arătînd că ziua de muncă ajunsese pînă la 11—12 ore, prezentînd o statistică care demonstra scăderea catastrofală a salariului real în perioada 1940—1944, într-un articol din „România liberă” se sublinia necesitatea luptei pentru salarii la nivelul scumpetei. „Nu un spor formal, ci *ridicarea salariilor la nivelul scumpetei*, dînd astfel muncitorilor posibilitatea să-și crească copiii, să-și întrețină familiile și să poată munci și lupta pentru viitorul Romîniei democratice...” ²⁶.

În adunările pentru alegerea comitetelor de fabrică un loc important în discuții l-au ocupat revendicările imediate. Pe baza acestor discuții, comitetele de fabrică alcătuiau memoriul de revendicări pe care-l supuneau, în aceleași adunări sau curînd după aceea, aprobării muncitorilor. Aceasta a caracterizat, fără excepție, organizarea comitetelor de fabrică în întreaga țară.

Memoriul aprobat de muncitorii de la „Lemaître” în adunarea din 5 septembrie 1944 cuprindea următoarele revendicări : sporirea salariilor ; ziua de muncă de 8 ore ; plata pentru zilele de bombardament și pentru zilele de 24—26 august 1944 ²⁷, plata orelor suplimentare ; concedierea imediată a elementelor fasciste și a tuturor trădătorilor poporului român ; primirea în serviciu a celor eliberați la 23 August 1944 din lagărele și închisorile antonesciene ; măsuri pentru asigurarea efectuării concediilor de odihnă ; respectarea demnității omenești prin desființarea închisorii și carcerii în fabrică, interzicerea bătăii și a insultelor ; aprovizionarea cu lemne pentru toți muncitorii ; îmbunătățirea alimentației la cantină ; la muncă egală, salarii egale pentru femei și tineret ; primirea gratuită a hainelor de protecție ²⁸. Revendicări similare au existat în majoritatea întreprinderilor. Au mai apărut revendicări referitoare la locuințe ²⁹,

²⁴ Arh. C.C.S., Comisia de organizare, f. 14. Proces-verbal al ședinței Comisiei de organizare, din 6—7 septembrie 1944.

²⁵ Vezi N. N. Constantinescu, Tudor Paul, *Aspecte ale situației clasei muncitoare din România în perioada 1941—august 1944*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an. VIII, 1962, nr. 5.

²⁶ „România liberă” din 7 septembrie 1944.

²⁷ În zilele de 24—26 august 1944, muncitorii de la „Lemaître”, ca și de la celelalte întreprinderi bucureștene, au participat la acțiunile insurecției armate. Direcțiile unor întreprinderi au refuzat să plătească salariul muncitorilor pentru aceste zile, ceea ce a determinat revendicarea menționată.

²⁸ „România liberă” din 7 septembrie 1944.

²⁹ În urma bombardamentelor anglo-americane, Atelierele C.F.R. „Grivița” ca și numeroase locuințe din acest cartier muncitoresc au fost distruse, ceea ce a făcut ca problema locuințelor, nerezolvată nici pînă atunci, să devină una din principalele revendicări ale ceferiștilor.

aducerea muncitorilor dispersați, în urma evacuării unor întreprinderi la vechiul loc de muncă³⁰ etc. Una din cele mai importante revendicări a fost recunoașterea comitetelor de fabrică.

Revendicările discutate în adunările generale ale muncitorilor izvorau, la începutul lunii septembrie, din necesitatea ieșirii din situația grea creată de exploatarea și teroarea patronală în anii războiului, de șirul nedreptăților suferite de muncitori în anii dictaturii militare-fasciste, reflectând interesele imediate, vitale ale tuturor muncitorilor. „Întrucât realizarea acestor revendicări ne va asigura minimul de existență și întrucât aceste cerințe sînt izvorite din șirul de drepturi juste ce ne-au fost răpite sau nu ne-au fost acordate pînă astăzi — arătau muncitorii de la „Malaxa” — sîntem siguri de satisfacerea lor, iar în caz că nu vom fi înțeleși sîntem ferm hotărîți de a lupta pînă la definitivă cîștigare a lor”³¹.

Caracterul larg și arzător al revendicărilor în care era interesată masa salariaților dintr-o întreprindere a atras la acțiune în jurul comitetelor de fabrică toți muncitorii, a determinat susținerea energică a luptei pentru revendicări, dinamizarea comitetelor de fabrică și întărirea organizării. În adunarea de constituire a sindicatului muncitorilor din industria minieră din Petroșani s-a arătat că „forța comitetului este puterea de organizare. Muncitorimea va trebui să împingă comitetele la activitate, să pretindă în mod curajos drepturile muncitorilor”³². Adunarea a însărcinat comitetul ales să înceapă lupta pentru reprimirea muncitorilor concediați din cauze politice, mărirea salariilor etc.

Discutarea și întocmirea memoriilor de revendicări au dat de la început comitetelor de fabrică care se organizau *un program imediat și precis*, pe baza căruia și-au desfășurat activitatea susținută de întreaga masă a muncitorilor. Astfel, la 11 septembrie 1944, peste 2 000 de ceferiști s-au întrunit pe stadionul Giulești pentru a asculta raportul asupra tratativelor cu direcția C.F.R.³³. Ceferiștii au manifestat pentru înlăturarea elementelor fasciste din întreprinderi și instituții, au cerut confiscarea locuințelor fasciștilor și punerea lor la dispoziția celor fără locuințe. În adunarea din 18 septembrie 1944, la care a participat tovarășul Chivu Stoica, ceferiștii, constatînd refuzul direcției C.F.R. de a le satisface revendicările, ca și acțiunile ei de sabotaj³⁴, au cerut înlăturarea Direcției C.F.R. și a elementelor fasciste și satisfacerea revendicărilor lor³⁵. Totodată ceferiștii și-au exprimat hotărîrea de a contribui cu toate forțele la efortul de război și la democratizarea vieții interne. Pe baza hotărîrii acestei adunări, o delegație a ceferiștilor s-a prezentat la Ministerul Comunicațiilor, obținînd satisfacerea parțială a revendicărilor³⁶. Într-o mare

³⁰ „România liberă” din 20 septembrie 1944; „Scnteia” din 25 septembrie 1944 etc.

³¹ „Luptătorul” din 8 septembrie 1944.

³² Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 24.

³³ „România liberă” din 14 septembrie 1944.

³⁴ Astfel s-a trecut la refacerea zidurilor exterioare ale întreprinderii în loc să se treacă la refacerea atelierelor și la repararea locomotivelor și vagoanelor cu reparații capitale în locul celor cu reparații curente.

³⁵ „România liberă” din 20 septembrie 1944; idem din 21 septembrie 1944.

³⁶ Ibidem din 22 septembrie 1944; „Scnteia” din 24 septembrie 1944; „România liberă” din 24 septembrie 1944.

întrunire, la 29 septembrie 1944, muncitorii ceferiști au luat act de revendicările obținute și au votat o moțiune cerînd satisfacerea și a altor revendicări³⁷.

Adunări ale muncitorilor pentru dări de seamă asupra desfășurării tratativelor cu direcțiile au avut loc și la „Vulcan”, „Malaxa”, S. E. T., „Fichet”, Valea Jiului, fabrica de armament „Concordia” din Schitu-Golești etc.

Asemenea întruniri întăreau unitatea și organizarea muncitorilor, forța acțiunilor întreprinse. Muncitorii luau hotărîri corespunzătoare pentru satisfacerea revendicărilor lor. Setebiştii de la garajul Tei au fost convocați în zilele de 13 și 14 septembrie pentru întărirea organizării și întocmirea memoriului de revendicări. La adunarea celor peste 2 000 de muncitori întruniți la garajul Tei, tovarășul Gh. Apostol, urmat de alți vorbitori, a arătat importanța organizării în sindicat, necesitatea lichidării rămășițelor fascismului. Comitetul de inițiativă S.T.B. și-a desfășurat activitatea pentru organizarea muncitorilor, pentru demascarea încercărilor direcției și ale unor elemente fasciste de sabotare a organizării³⁸. Constatînd satisfacerea parțială a revendicărilor lor, 4 000 de muncitori de la S.T.B. au cerut, în adunarea din 23 septembrie 1944, înlăturarea elementelor fasciste, și în primul rînd a comandantului militar, ca principală măsură pentru dobîndirea tuturor revendicărilor³⁹. Neobținînd nici după o lună satisfacerea acestei cereri, muncitorii l-au alungat pe colonelul Mihail, comandantul militar, cerînd arestarea lui⁴⁰. Muncitorii întreprinderilor textile „Amero” și „Lanital” din București, suportînd samavolniciile aceluiași patron, au hotărît contopirea celor două comitete de fabrică și au impus satisfacerea unor revendicări⁴¹.

Stabilirea revendicărilor și lupta pentru ele au întărit unitatea muncitorilor, au dat amploare și fermitate acțiunilor lor. Muncitorii interveneau energic în sprijinul comitetelor de fabrică pentru satisfacerea revendicărilor. În urma refuzurilor repetate ale direcției fabricii „Kandia” din Timișoara de a le satisface cererile, muncitorii conduși de comitetul de fabrică au manifestat în fabrică, pe străzi și în fața locuinței directorului, impunînd satisfacerea revendicărilor⁴².

Patronul reacționar al fabricii „Brătășanu” din Craiova⁴³, deși se declarase de acord cu satisfacerea revendicărilor, a refuzat să mărească salariile, a bătut un muncitor. La protestul muncitorilor, patronul a închis întreprinderea, pretextînd lipsa de materii prime. Continuînd să se situeze pe aceeași poziție și după ce s-a constatat că existau suficiente rezerve de materii prime, muncitorii au manifestat în oraș, cerînd redeschiderea

³⁷ „Luptătorul” din 1 octombrie 1944.

³⁸ Ibidem, numerele din 10, 14 și 18 septembrie 1944.

³⁹ „România liberă” din 26 septembrie 1944; vezi și „Luptătorul” din 27 septembrie 1944.

⁴⁰ „Scnteia” din 15 noiembrie 1944.

⁴¹ „România liberă” din 22 septembrie 1944; ibidem, 23 septembrie 1944.

⁴² „Luptătorul bănățean” din 27 octombrie 1944; ibidem, 1 noiembrie 1944.

⁴³ La începutul lunii septembrie 1944, căutînd să împiedice organizarea, Brătășanu concediasse 9 muncitori care se aflau în fruntea luptei pentru organizarea salariaților întreprinderii („Înainte” din 13 septembrie 1944).

fabricii și arestarea sabotorilor. O delegație s-a prezentat la prefectură și muncitorii, însoțiți de prefect și inspectorul muncii, au impus redeschiderea fabricii și de asemenea mărirea salariilor ⁴⁴.

Acționînd uniți și organizați, mobilizați de comitetele de fabrică, muncitorii au reușit să impună numeroase revendicări politice și economice ⁴⁵. În decurs de 3 luni, mișcarea sindicală din România a reușit „să devie o forță capabilă să impună condiții de muncă și de viață suportabile în ateliere, birouri și ministere” ⁴⁶.

Lupta pentru revendicări a avut importanță nu numai pentru rezultatele ei, ci și pentru organizarea clasei muncitoare, de succesul căreia depindea în cele din urmă satisfacerea revendicărilor.

Comitetele de fabrică care se organizau primeau mandat din partea adunării muncitorilor să acționeze cu toată energia pentru cîștigarea revendicărilor. Faptul că revendicările reflectau interesele tuturor muncitorilor, indiferent dacă erau sau nu organizați, ca și necesitatea stringentă a satisfacerii revendicărilor, au determinat caracterul de comitete de acțiune al comitetelor de fabrică.

Comitetele de fabrică și-au impus dreptul la existență prin presiuni de jos — silind patronii să ducă tratative și, implicit, să le recunoască sau forțînd pur și simplu impunerea unora dintre revendicări, atunci cînd înțelegeau împotrivire — pentru că au acționat pe baza forței reprezentate de masa muncitorilor, pentru că au avut întregul sprijin al muncitorilor. Muncitorii n-au așteptat legalizarea sindicatelor, ci au impus recunoașterea comitetelor de fabrică în focul luptelor pentru revendicări. Tocmai legătura care exista între forța de acțiune a sindicatelor — și deci posibilitatea lor de a se impune — și rezultatele luptei pentru revendicări era subliniată de către un reprezentant al P.C.R. în Comisia de organizare, cu prilejul discutării situației demersurilor pentru legalizarea sindicatelor, atunci cînd arăta : „...În măsura în care noi vom avea forța necesară, nu ne va putea opri nimeni. Trebuie însă găsite metodele de luptă cu care să impunem cîștig tuturor revendicărilor muncitorești” ⁴⁷.

Memoriile de revendicări pe întreprinderi, cuprinzînd la început în general revendicările economice și politice imediate, nu s-au redus numai la acestea. Astfel, muncitorii ceferiști din București ⁴⁸, minerii din Valea

⁴⁴ „Înainte” din 20 decembrie 1944; ibidem, 21 decembrie 1944.

⁴⁵ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 91, circulara nr. 1 a Comisiei de organizare. Muncitorii au impus revendicările lor în întreprinderi din București, în Valea Jiului („Zori noi” din 10 decembrie 1944; ibidem, 1 ianuarie 1945 etc.); Valea Prahovei (Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 85—87; ibidem, fond. Comisia locală Ploiești, raport al comitetului de fabrică al societății „Steaua română” Țîntea-Băicoi-Călinești, pe intervalul 19 septembrie 1944—15 ianuarie 1946; ibidem, Comisia locală Ploiești, raport al comitetului de fabrică al societății „Colombia” etc.); Timișoara („Luptătorul bănățean” din 21 octombrie, 27 octombrie, 8 noiembrie 1944 etc.); Brașov, Arad, Hunedoara, Craiova, Valea Oltului și a Lotrului etc. Cazurile amintite au numai rostul ilustrării. În prezentul articol nu ne ocupăm în general de lupta pentru satisfacerea revendicărilor, referindu-ne numai la unele aspecte ale ei, legate nemijlocit de organizarea clasei muncitoare.

⁴⁶ „Viața sindicală” din 17 decembrie 1944.

⁴⁷ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, proces-verbal din 12 septembrie 1944 al ședinței Comisiei de organizare, f. 10.

⁴⁸ „România liberă” din 20 septembrie 1944.

jiului⁴⁹, muncitorii din Timișoara⁵⁰ și din alte întreprinderi și centre industriale și-au exprimat cu ocazia organizării, a începerii luptei pentru revendicări, hotărîrea de a sprijini efortul de război, de a mări producția.

Sarcinile puse de partidul comunist clasei muncitoare, mai ales după lansarea platformei F.N.D., interdependența dintre revendicările imediate muncitorești și cele generale ale clasei muncitoare, ale întregului nostru popor, rezistența înverșunată a reacțiunii împotriva muncitorilor organizați, a revendicărilor lor, împotriva dezvoltării democratice a țării și a ducerii războiului antihitlerist au făcut ca muncitorii să pună accentul în tot mai mare măsură — la aceasta contribuind și învățămintele luptei pentru revendicări imediate — pe lupta pentru rezolvarea unor sarcini cu caracter general.

Pregătindu-se marea întrunire sindicală din 24 septembrie 1944 care a avut loc pe stadionul A.N.E.F. din capitală, în Comisia de organizare au avut loc schimburi de păreri în legătură cu axarea discuțiilor din această întrunire. Convocarea întrunirii a fost propusă în Comisia de organizare de tovarășul Chivu Stoica, „pentru dezbateră în fața clasei muncitoare a tuturor problemelor de actualitate care interesează această clasă”⁵¹. Pe ordinea de zi au fost înscrise problemele: libertatea de organizare și recunoașterea comitetelor de fabrică, democratizarea aparatului de stat și salarizarea. La propunerea comuniștilor, Comisia de organizare a hotărît punerea accentului în discuții asupra purificării imediate a aparatului de stat, de această problemă depinzînd în mare măsură rezolvarea celorlalte puse în discuție⁵². Adunarea convocată de Comisia de organizare a fost astfel o manifestație muncitorească de proporții, cu caracter politic, orientată împotriva reacțiunii, împotriva politicii guvernului Sănătescu față de organizarea clasei muncitoare și revendicările ei⁵³.

Stabilirea revendicărilor muncitorilor s-a manifestat ca un proces neîntrerupt, în concordanță cu evoluția realităților politice, sociale și economice, în care se desfășura organizarea și activitatea clasei muncitoare, reflectînd totodată forța ei de acțiune⁵⁴. Astfel, din lupta pentru mărirea

⁴⁹ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 26. „Muncitorimea este hotărîtă să sprijine cu toate forțele sale efortul de război al poporului român — arătau minerii din Lupeni întruniți la 24 septembrie pentru alegerea comitetului de mină —, însă această luptă este imposibilă fără curățirea grabnică și totală a aparatului de stat și ad-tiv, industriilor și întreprinderilor industriale și comerciale de slugile hitleriste, de legionari și sprijinatorii lor”.

⁵⁰ „Luptătorul bănățean” din 28 septembrie 1944.

⁵¹ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, proces-verbal al Comisiei de organizare din 22 septembrie 1944, f. 21.

⁵² Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, proces-verbal al ședinței Comisiei de organizare din 23 septembrie 1944, f. 22—23.

⁵³ „România liberă” din 26 septembrie 1944. Adunarea a însărcinat o delegație să înainteze primului ministru rezoluția votată.

⁵⁴ În acest fel clasa muncitoare, mobilizată prin comitetele de fabrică, s-a situat în fruntea forțelor revoluționare în lupta pentru democratizarea aparatului de stat, înlăturarea succesivă a guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea puterii populare, în fruntea luptei pentru mărirea producției și sprijinirea cu toate forțele a frontului antihitlerist. Asemenea aspecte ale activității clasei muncitoare și comitetelor de fabrică au fost tratate în numeroase studii, printre care cele semnate de Al. Gh. Savu și V. Rață în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an. VII, 1961, nr. 4; I. Lungeanu, în *50 de ani de la crearea Comisiei*

producției și împotriva sabotajelor au apărut revendicări privind controlul producției, aprovizionării și desfacerii, reprezentarea muncitorilor organizați în conducerea întreprinderilor. Ne vom opri, în acest sens, asupra câtorva exemple, caracteristice pentru combativitatea și înalta poziție patriotică a muncitorilor și comitetelor de fabrică, pentru condițiile complexe în care se desfășura lupta pentru mărirea producției.

Eforturile clasei muncitoare pentru refacerea economiei naționale și sprijinirea frontului antihitlerist s-au desfășurat în general sub semnul luptei împotriva sabotajelor efectuate de reacționari. Această luptă a constituit o parte integrantă a luptei clasei muncitoare pentru organizare, pentru democratizarea vieții interne și cucerirea unui trai mai bun.

Sabotarea producției, a efortului de război al poporului român după 23 August 1944 a avut un caracter antipatriotic și de clasă. Sabotarea economiei naționale de către reacțiune reflecta schimbarea caracterului războiului.

La 27 octombrie 1944, comitetul de fabrică I.A.R. a adresat un memoriu Consiliului de Miniștri, în care cerea : readucerea tuturor unităților I.A.R. la Brașov ; paralel cu construcția de avioane, uzina să asigure producția unor piese pentru armată și repararea tractoarelor ; punerea în studiu a profilării uzinei pentru producția de tractoare și mașini agricole ; desființarea consiliului de administrație și constituirea unui comitet de conducere a uzinei etc. În urma tergiversării rezolvării cererilor lor, muncitorii, întruniți la 10 decembrie, au numit un inginer director general al uzinei. Comitetul de fabrică a mobilizat muncitorii împotriva sabotajului și diversiunii organizate de reacțiune la I.A.R. și a cerut de asemenea ca, în cazul numirii unui nou director general, directorul general ales de muncitori să fie numit director-adjunct unic și cu drept de vot în Consiliul de administrație și acceptarea, pe lângă cei 5 membri ai acestui consiliu — a cărui denumire trebuia să se schimbe în comitet de conducere — a 2 reprezentanți ai sindicatului. Comitetul de fabrică și-a exprimat hotărârea de a asigura participarea activă a sindicatului la conducerea uzinei ⁵⁵.

Din condițiile variate ale luptei pentru mărirea producției, controlul producției de către muncitori, prin comitetele lor de fabrică, a avut diverse forme. Astfel, la câteva zile după vizita tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej în Valea Jiului, minerii din Vulcan au hotărât instituirea controlului producției. În acest scop s-au format echipe pentru *controlul randamentului*. S-a cerut de asemenea reducerea cheltuielilor neproductive ⁵⁶. În întreaga Vale a Jiului au avut loc consfătuiri ale minerilor și personalului tehnic, în care s-au discutat măsurile practice pentru mărirea producției ⁵⁷.

generale a sindicatelor din România 1906—1956 ; Gr. Comartin, în „Probleme economice”, an. XVII, 1964, nr. 7 etc.

⁵⁵ În legătură cu acțiunea comitetului de fabrică de la I.A.R. vezi „Scnteia” din 18 noiembrie 1944 ; „Drum nou” din 4 ianuarie 1945 ; Ibidem, 28 ianuarie 1945.

⁵⁶ „Zori noi” din 6 decembrie 1944.

⁵⁷ Ibidem, 25 decembrie 1944.

Printre măsurile inițiate de sindicatul miner din Valea Jiului pentru mărirea producției a fost și introducerea schimbului în subteran, la locul de muncă. Elementele reacționare au încercat să saboteze producția, ca și unitatea muncitorilor, făcând agitație împotriva acestei măsuri. Aceste încercări au fost însă respinse la Lupeni, Lonea, sectorul III Petroșani. La Petrila, din inițiativa comunistilor, a avut loc la 3 ianuarie 1945 o adunare generală, în care s-a discutat problema schimbului la locul de muncă. Minerii au respins încercările reacțiunii, au aprobat schimbul la locul de muncă și s-au angajat să mărească producția ⁵⁸.

Apărut în împrejurările când industria și mijloacele de transport aparțineau încă claselor exploatatoare, controlul producției de către muncitori reflecta începutul schimbării poziției muncitorilor față de rezultatele muncii lor, reprezenta un fenomen revoluționar cu conținut patriotic, anti-fascist și anticapitalist.

Revendicările muncitorești din ultimele luni ale anului 1944 pot fi caracterizate ca burghezo-democrate, cu puternica trăsătură antifascistă determinată de condițiile concret-istorice ale României. Prezența printre revendicările imediate, *în jurul cărora s-a produs unitatea și organizarea muncitorilor*, a unor importante revendicări politice, ca înlăturarea elementelor fasciste, primirea în întreprinderi a celor ieșiți din lagăre și închisori, desființarea regimului de teroare din întreprinderile militarizate etc., reflectau hotărîrea muncitorilor *de a lichida pe cale revoluționară rămășițele regimului de dictatură militară-fascistă*, de a dezvolta cuceririle obținute la 23 August 1944. Unele dintre revendicări — în primul rînd controlul producției, cu toate manifestările concrete în care s-a realizat — au avut încă din această etapă un pronunțat caracter anticapitalist, fără a depăși însă cadrul burghezo-democratic.

Orientarea justă, leninistă a partidului comunist în problema atragerii maselor de muncitori în sindicate și-a arătat rezultatele, alegerea comitetelor de fabrică desfășurîndu-se rapid și pe un front larg.

În primele săptămîni ale lunii septembrie au avut loc adunări pentru alegerea comitetelor de fabrică în majoritatea întreprinderilor din capitală. Pînă la 7 septembrie 1944, în București, numai în industria metalurgică și chimică erau constituite comitete de fabrică în 45 întreprinderi ⁵⁹. În prima parte a lunii septembrie a continuat lărgirea organizării în rîndurile marelui detașament al muncitorimii ceferiste. Succese importante în organizare au obținut muncitorii din industria textilă ⁶⁰, din industria grafică ⁶¹ etc. „Cele mai mari și mai importante fabrici și uzine din capitală s-au angajat cu hotărîre pe drumul largilor organizări. Muncitorimea

⁵⁸ „Zori noi” din 7 ianuarie 1945.

⁵⁹ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 15 — 17. Vezi și „Luptătorul” din 16 septembrie 1944.

⁶⁰ Numai în sectorul III Albastru, la începutul lunii septembrie, s-au ales comitete de fabrică în 15 întreprinderi textile („România liberă” din 12 septembrie 1944).

⁶¹ Peste 2 000 de muncitori din 23 de întreprinderi ale industriei grafice au fost cuprinși în sindicat în primele două săptămîni ale lunii septembrie 1944 („România liberă” din 20 septembrie 1944).

metalurgică se afla din nou în frunte”, seria „Luptătorul”⁶². Situată în fruntea organizării a muncitorilor din marile întreprinderi bucureștene și acțiunile comitetelor lor de fabrică pentru cîștigarea revendicărilor au contribuit la întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare, au impulsionat, prin puterea exemplului, mersul organizării în celelalte întreprinderi.

Crearea deosebit de rapidă a comitetelor de fabrică a permis trecerea, încă la mijlocul lunii septembrie 1944, la organizarea comitetelor sindicale de ramură în capitală. Astfel, în ședința Comisiei de organizare din 12 septembrie s-au discutat problemele legate de organizarea unor sindicate, printre care și al Sindicatului metalurgie-chimie⁶³. La 17 septembrie 1944, peste 2 000 de delegați reprezentînd comitetele de fabrică din întreprinderile metalurgice și chimice bucureștene s-au întrunit pentru constituirea sindicatului de ramură și alegerea comitetului sindical⁶⁴. Tot la 17 septembrie, peste 1 200 de delegați din întreprinderile textile au participat la constituirea sindicatului textiliștilor⁶⁵. Au avut loc adunări pentru constituirea sindicatelor muncitorilor din industria îmbrăcămintei⁶⁶ și din industria alimentară⁶⁷ etc. La începutul lunii octombrie 1944, Comisia de organizare a putut astfel convoca comitetele sindicale de ramură din București într-o adunare pentru constituirea Comisiei locale sindicale⁶⁸.

Constituirea comitetelor sindicale de ramură și a Comisiei locale sindicale, organe superioare comitetelor de fabrică, marca încheierea, în general, a reorganizării mișcării sindicale la nivelul comitetelor de fabrică.

Acționînd „în mod conștient ca centre de organizare a clasei muncitoare, punîndu-și sarcina măreață a *deplinei ei eliberări*”, așa cum cerea Marx sindicatelor⁶⁹, comitetele de fabrică au asigurat în București, ca și în întreaga țară, dezvoltarea continuă a organizațiilor sindicale. Astfel, numărul membrilor de sindicat în capitală a crescut de la 50 500 la începutul lunii octombrie⁷⁰ la 120 000 în momentul deschiderii congresului sindicatelor la 26 ianuarie 1945⁷¹.

Succesele obținute în crearea comitetelor de fabrică în capitală a situat muncitorimea bucureșteană în fruntea mișcării de reorganizare sindicală în țară. Această constatare, care are în vedere atît ritmul reorganizării sindicale, cît și greutatea specifică a muncitorilor din București în ansamblul clasei muncitoare din țara noastră, capătă o deosebită valoare

⁶² „Luptătorul” din 16 septembrie 1944.

⁶³ „România liberă” din 19 septembrie 1944; ibidem, 20 septembrie 1944. La adunare a participat și o delegație a muncitorilor din Reșița, unde organizarea era în curs.

⁶⁴ „România liberă” din 19 septembrie 1944. Înființarea sindicatului muncitorilor din industria textilă trebuia să se facă încă la 10 septembrie 1944 („România liberă” din 12 septembrie 1944).

⁶⁵ „România liberă” din 19 septembrie 1944.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem, 20 septembrie 1944.

⁶⁸ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 32; „Luptătorul” din 15 octombrie 1944.

⁶⁹ K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 16, București, Edit. politică, 1964, p. 210.

⁷⁰ „Scnteia” din 11 octombrie 1944.

⁷¹ *Dezbaterile primului Congres general liber al Sindicatelor din România*, București, Edit. C.G.M., 1945, p. 7.

prin faptul că Bucureștii, principalul centru politic și economic al țării, reprezenta prin aceasta și centrul frontului în lupta pentru putere. În același timp, succesele muncitorilor din capitală au constituit un stimulent și un sprijin în lupta dusă de întreaga clasă muncitoare din țara noastră pentru crearea comitetelor de fabrică, pentru reorganizarea sindicală.

Desfășurându-se în general de la începutul lunii septembrie — cu excepția nordului Moldovei, unde avusese loc mai înainte —, alegerea comitetelor de fabrică în țară s-a încheiat relativ mai târziu decât în București. Operațiile militare care au avut loc în vestul țării au provocat greutăți în reorganizarea sindicală, ca de exemplu la Timișoara ⁷², în fostul județ Alba ⁷³ etc.

În septembrie 1944 s-au creat comitete de fabrică la rafinăria societății „Creditul minier” din Brazi, la societatea „Steaua română” Țintea-Băicoi-Călinești, la societatea „Columbia-Țintea”, la societatea „Unirea” ⁷⁴ etc. Muncitorii petroliști au dezvoltat organizarea cu multă hotărâre, pînă la începutul lunii decembrie 1944 sindicatele lor numărînd circa 35 000 de membri ⁷⁵.

În Valea Jiului, unde organizarea a început la 20 septembrie 1944 prin constituirea unei Comisii de organizare ⁷⁶, pînă la 3 octombrie, cînd s-a ales comitetul sindical regional, erau organizate comitete de fabrică în toate centrele miniere ⁷⁷. În scurt timp, au fost cuprinși în sindicate toți minerii din Petroșani și apoi din întreaga regiune ⁷⁸.

În luna septembrie s-au organizat minerii societății Creditul carbonifer-Comănești (Bacău) ⁷⁹, din bazinul carbonifer Schitu-Golești ⁸⁰ etc. Pînă la începutul lunii octombrie s-au organizat în sindicate și și-au ales comitete și minerii din Ghelar, Certez, Teliucul inferior, Săcărîmb ⁸¹. Comisia de organizare din Alba-Iulia, constituită la 1 octombrie 1944, a ajutat crearea comitetelor de mine și de întreprinderi, organizînd muncitorii din Zlatna, Abrud, Sebeș-Alba, Aiud, Ocna Mureșului etc., pînă la 20 noiembrie sindicatele din județ numărînd circa 5 000 de membri ⁸².

Metalurgiștii din Hunedoara și-au ales comitetul de fabrică la 7 septembrie ⁸³. În luna septembrie au început organizarea și muncitorii din Reșița ⁸⁴. Comisia de organizare din Reșița, sprijinită de comisia din

⁷² Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 78.

⁷³ Ibidem, f. 94.

⁷⁴ Arh. C.C.S., dos. Comisia locală Ploiești, rapoarte ale comitetelor de fabrică din industria petrolieră.

⁷⁵ E. Mănguț, *op. cit.*, p. 1 077, n. 3.

⁷⁶ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 19.

⁷⁷ Ibidem, f. 40—41; f. 43; f. 46 etc.

⁷⁸ „Scnteia” din 5 noiembrie 1944.

⁷⁹ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 58—59.

⁸⁰ Ibidem, f. 42.

⁸¹ Ibidem, f. 47—51.

⁸² Ibidem, f. 94—97.

⁸³ Cf. S. Homenco, *Reorganizarea mișcării sindicale din țara noastră (septembrie 1944)*, în *50 de ani de la crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România 1906—1956*, p. 335; vezi și Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 51.

⁸⁴ „România liberă” din 20 septembrie 1944.

Timișoara ⁸⁵, activînd pentru crearea comitetelor de secții, s-a manifestat ea însăși ca un adevărat comitet de fabrică, conducînd lupta pentru revendicări a muncitorilor reșițeni ⁸⁶. În luna septembrie și la începutul lunii octombrie s-au creat comitete de fabrică ale metalurgiștilor în întreprinderi din Brașov și împrejurimi ⁸⁷, la Craiova ⁸⁸, la Arsenalul armatei din Tîrgoviște ⁸⁹, la secția I.A.R. și la fabrica de armament „Concordia” (mutată din Ploiești la Cîmpulung) ⁹⁰ etc. În aceeași perioadă s-au ales comitete de fabrică și la Cugir, Călan, „Astra”-Orăștie ⁹¹. Încă la 10 septembrie, în adunarea muncitorilor timișoreni, reprezentanții fabricii de lanțuri au raportat încheierea organizării în întreprinderea lor ⁹². Întreruptă din cauza operațiilor militare, organizarea muncitorimii timișorene a continuat la sfîrșitul aceleiași luni. La jumătatea lunii octombrie erau organizați circa 12 000 de muncitori din Timișoara.

După eliberarea Transilvaniei de nord, pe calea organizării au pășit și muncitorii întreprinderilor și minelor din această parte a țării. S-au creat syndicate ale muncitorilor din metalurgie, din încălțăminte și din industria lemnului la Cluj ⁹³ și ale minerilor, metalurgiștilor și ceferiștilor din Baia Mare și împrejurimi ⁹⁴ etc.

Mișcarea de reorganizare sindicală a cuprins și muncitorii din Galați, Brăila, Sibiu, Arad, Pitești, Lugoj, Caransebeș, Giurgiu, Tg.-Jiu, Cîmpulung, Mediaș, Teiuș-Coslariu, Oravița, Fieni, Rîmnicu-Sărat etc., s-a desfășurat intens în toată țara, antrenînd întreaga masă a muncitorilor.

Organizarea comitetelor de fabrică s-a desfășurat în întreaga țară sub semnul înțelegerii din partea muncitorilor a necesității luptei organizate și unite, al hotărîrii clasei muncitoare de a zdrobi rămășițele fasciste și de a-și îmbunătăți situația materială, de a sprijini cu toată energia frontul antihitlerist și de a lărgi libertățile cucerite la 23 August 1944. Comitetele de fabrică s-au manifestat peste tot ca organe de acțiune imediată, au dovedit combativitate.

La sfîrșitul lunii octombrie erau organizate comitete de fabrică în marea majoritate a întreprinderilor din țară. *Se poate aprecia că în lunile septembrie—octombrie a fost creată baza reorganizării sindicale.*

Organizarea sindicală, cuprinzînd la început partea cea mai conștientă, mai combativă și mai hotărîtă a muncitorilor, s-a dezvoltat neîncetat în lărgime, atît în cadrul întreprinderilor organizate, cît și al ramurilor de producție, cuprinzînd noi muncitori, noi întreprinderi.

⁸⁵ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 79.

⁸⁶ „Luptătorul bănățean” din 19 octombrie 1944. La Reșița, organizarea a continuat și în luna octombrie, la sfîrșitul acestei luni alegîndu-se comitetul la secția 640, fabrica de poduri („Luptătorul bănățean” din 8 noiembrie 1944; „Scînteia” din 15 noiembrie 1944).

⁸⁷ „Drum nou” (Brașov), passim, lunile septembrie—octombrie 1944.

⁸⁸ „Înainte” (Craiova), 13 septembrie 1944.

⁸⁹ „Scînteia” din 27 septembrie 1944.

⁹⁰ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 57.

⁹¹ Ibidem, f. 48—49.

⁹² „Luptătorul bănățean” din 14 septembrie 1944.

⁹³ „Drum nou” din 1 ianuarie 1944.

⁹⁴ S. Homenco, *loc. cit.*, p. 336.

Organizarea comitetelor de fabrică a dat un puternic impuls organizării celorlalte categorii de salariați, țărânimii muncitoare, masele largi.

Crearea comitetelor de fabrică după 23 August 1944 a constituit un deosebit succes al partidului comunist în lupta pentru organizarea clasei muncitoare. Aceasta a asigurat dezvoltarea în continuare a mișcării de reorganizare sindicală pe baza principiilor marxist-leniniste.

Una din particularitățile mișcării de reorganizare sindicală a fost că ea a început prin „constituirea comitetelor de fabrică, și numai ulterior a avut loc unirea comitetelor de fabrică în organizații sindicale locale și naționale pe ramuri”⁹⁵.

Lupta pentru organizarea comitetelor de fabrică a fost lupta pentru organizarea sindicatelor în general pe baza principiilor revoluționare.

Crearea comitetelor de fabrică, întreaga reorganizare sindicală în țara noastră s-a desfășurat în împrejurarea în care nu a existat o lege democratică pentru organizarea sindicală, când forțele reacționare se opuneau făuririi unor sindicate puternice, revoluționare, și aceasta constituie o altă trăsătură a organizării comitetelor de fabrică.

Partidul comunist, orientându-se în condițiile de după 23 August 1944, când sarcina organizării clasei muncitoare era deosebit de urgentă, a acordat toată atenția luptei pentru crearea în primul rând a comitetelor de fabrică. Aceasta a avut, printre altele, o deosebită importanță tactică, pentru că reacțiunea, în opoziția ei față de crearea noilor sindicate a avut de înfruntat muncitorii acolo unde erau mai puternici: în întreprinderi. Desfășurându-se de jos în sus, reorganizarea mișcării sindicale a cunoscut cea mai variată și mai puternică împotrivire din partea reacțiunii tocmai la nivelul comitetelor de fabrică, în crearea și activitatea lor, unde se hotăra soarta sindicatelor. Conducerea reacționare ale întreprinderilor, elementele fasciste, comandanții reacționari din întreprinderile militarizate, reprezentanții ai partidelor „istorice” toți acei care se temeau de forța organizată a clasei muncitoare, de întărirea unității ei, de creșterea prestigiului comuniștilor în masa muncitorilor, au încercat prin diferite metode, de la teroare pînă la încercări de strecurare a unor agenți în comitetele de fabrică, să împiedice sau să frîneze organizarea clasei muncitoare. La întreprinderile „Sirma”, „Tr. Manițiu”, „Cominco”⁹⁶ etc., muncitorii care se organizau au fost amenințați cu împușcarea. Cu ocazia organizării muncitorilor secției a II-a (șantier) de la C.F.R. Pitești, s-a tras spre muncitorii care propagau organizarea. Cu toate încercările inspectorului C.F.R. de a împiedica organizarea, acesta a fost demascat, iar muncitorii și-au ales peste 3 zile comitetul de fabrică⁹⁷. Un mijloc mai răspîndit în încercarea de împiedicare a organizării l-a constituit concedierea — sau încercările de concediere — a muncitorilor mai înaintați care se ocupau de organizare. În București, de exemplu, astfel de cazuri s-au

⁹⁵ Gh. Apostol, *op. cit.*, p. 34.

⁹⁶ „Luptătorul” din 23 septembrie 1944; „România liberă” din 10 septembrie 1944; *ibidem*, 15 septembrie 1944.

⁹⁷ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 56.

întîmplat la întreprinderile „Tănăsescu”, „Aragaz”, la C.F.R.-Inspecție, la „Semat”, I.A.R. etc.⁹⁸.

Nerecunoașterea comitetelor de fabrică, ridicarea ordinelor de mobilizare pe loc, pentru a fi trimiși pe front, ale celor mai combativi dintre muncitori erau de asemenea metode prin care se încerca sabotarea organizațiilor. În urma unui ordin al Marelui stat-major, prin care se anula un procent de 10—20% din numărul celor mobilizați pe loc, direcțiile întreprinderilor au trecut pe liste, în cadrul acestui procent, membri ai comitetelor de fabrică, muncitorii cei mai conștienți⁹⁹. Interzicerea adunărilor muncitorilor și a afișării materialelor în legătură cu organizarea, carcerele și bătaia au fost folosite în același scop la Uzinele chimice române, fabrica de măști („Cominco”), „Standard”, I.O.R., „Hermes” în București, la A.P.A.C.A.-Curtea de Argeș, la uzinele „Mărgineanca”, la Reșița, la întreprinderile „Ilsa” și „Boszak” din Timișoara, la „Vitrometan”-Mediaș¹⁰⁰. În străduința de a frîna organizarea muncitorilor, direcțiile întreprinderilor au încercat să împiedice primirea în întreprinderi a muncitorilor eliberați din lagăre și a delegaților pentru organizare¹⁰¹, au încercat să intimideze muncitorii, muncitoarele, tineretul din fabrici, funcționarii¹⁰².

Lupta pentru înlăturarea elementelor fasciste, pentru înlăturarea terorii în întreprinderi, înscriindu-se în lupta generală pentru democratizarea țării, constituie totodată un aspect deosebit de important al luptei pentru organizarea comitetelor de fabrică.

Este caracteristic că în toate adunările pentru alegerea comitetelor de fabrică, pentru organizarea sindicatelor, muncitorii au demască cu tărie elementele fasciste din întreprinderile lor și și-au manifestat hotărîrea de a le înlătura, de a trece la acțiune.

În anii dictaturii militare-fasciste, muncitorii au acumulat o profundă ură împotriva militarizării întreprinderilor, împotriva carcerelor. Ura s-a revărsat după 23 August cu atît mai puternic, cu cît conducerile reacționare ale întreprinderilor și comandanții militari au încercat să împiedice organizarea prin carceră, bătaia. În lupta împotriva rămășițelor fasciste și a încercărilor de intimidare a muncitorilor din întreprinderile militarizate, comitetele de fabrică s-au manifestat ca embrion al noii puteri. Urmînd chemările partidului, comitetele au mobilizat muncitorii

⁹⁸ „România liberă” din 12 septembrie 1944; ibidem, 14 septembrie 1944; ibidem, 19 septembrie 1944; ibidem, 23 septembrie 1944; „Luptătorul” din 23 septembrie 1944; ibidem, 1 octombrie 1944 etc.

⁹⁹ „Scînteia” din 15 noiembrie 1944; ibidem, 24 noiembrie 1944; ibidem din 25 noiembrie 1944.

¹⁰⁰ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 48; ibidem, f. 57; „România liberă” din 12 septembrie 1944; ibidem, 27 septembrie 1944; „Scînteia”, 30 septembrie 1944; „Luptătorul” 1 octombrie 1944; „Luptătorul bănățean” 30 septembrie 1944; idem, 1 octombrie 1944 etc. Muncitorilor întreprinderii „Romitex” li se declara cinic la direcție că „bătăile și carcerile pentru muncitori nu s-au desființat încă” (ibidem, 14 octombrie 1944).

¹⁰¹ „Luptătorul” din 16 septembrie 1944; ibidem, 25 septembrie 1944; „România liberă” din 23 septembrie 1944; idem din 26 septembrie 1944. „Luptătorul bănățean” din 2 octombrie 1944.

¹⁰² „Scînteia” din 25 septembrie 1944; „România liberă” din 10 septembrie 1944; ibidem 15 septembrie 1944; idem din 17 septembrie 1944; idem din 20 sept. 1944; ibidem, 22 septembrie 1944; „Luptătorul” din 16 septembrie 1944; ibidem, 23 septembrie 1944.

și, fără să aștepte aprobări, au trecut la scoaterea elementelor fasciste, la înlăturarea unor racile ale militarizării întreprinderilor. Muncitorii de la S.E.T. au fost primii care au trecut la înlăturarea carcerelor. La 9 septembrie, aceste instrumente de teroare au fost sfărâmate de muncitori ¹⁰³. Muncitorii de la S.E.T., cărora comandantul militar urmărea să le intenteze proces la Curtea marțială, au fost înconjurați de solidaritatea muncitorilor din capitală. Cei peste 2 000 de delegați ai muncitorilor din metalurgie și chimie, întruniți pentru alegerea comitetului sindical de ramură, s-au solidarizat cu muncitorii de la „S.E.T.” și și-au exprimat hotărârea de a trece la acțiune pentru cumarea samavolniciei ¹⁰⁴. La 22 septembrie au fost distruse carcerile la „Ford” ¹⁰⁵, iar la 13 octombrie 1944 40 de tineri muncitori de la Reșița ¹⁰⁶, în frunte cu uteciștii, au distrus carcerile din uzină. Muncitorii de la „Vitrometan”-Mediaș ¹⁰⁷, ca și cei de la „Bozsak”, „Ilsa” și alte întreprinderi timișorene ¹⁰⁸ au impus de asemenea desființarea carcerelor.

De nenumărate ori au cerut muncitorii desființarea gărzilor militare, a carcerelor și a bătăii, înlăturarea comandanților militari reacționari. Într-o moțiune votată de ceferiștii de la Atelierele „Grivița”, halta Grivița și triaj se arăta: „Muncitorii C.F.R. sînt singuri în stare să păstreze disciplina muncii. Locul gărzii militare să-l ia forțele de luptă patriotice împotriva hitleriștilor” ¹⁰⁹. Moțiuni asemănătoare au votat și muncitorii de la „Malaxa” ¹¹⁰, „Voina” ¹¹¹ etc. Presa democratică a sprijinit lupta muncitorilor, înfierînd comportarea comandanților reacționari, cerînd desființarea carcerelor, a bătăii.

În urma acțiunilor și protestelor muncitorilor, guvernul a fost nevoit să facă concesii. Prin legea nr. 535 din 1944 se stabilea că „pedeapsa corporală și carcera nu se aplică personalului din administrațiile și întreprinderile publice și particulare militarizate” ¹¹².

Înlăturarea carcerelor și a bătăii a constituit un succes și un rezultat direct al luptei muncitorilor. Întărirea organizării muncitorilor, cucerirea unor noi poziții de către forțele democratice a barat calea abuzurilor comandanților militari reacționari din întreprinderi.

Printr-o deosebită fermitate se caracterizează acțiunile muncitorilor organizați sau în curs de organizare pentru înlăturarea elementelor fasciste din întreprinderi. Urmînd chemările partidului comunist, lansate încă din primele zile ale revoluției populare, muncitorii, mobilizați de comitetele de

¹⁰³ „România liberă” din 17 septembrie 1944; „Luptătorul” din 18 septembrie 1944.

¹⁰⁴ „România liberă” din 19 septembrie 1944.

¹⁰⁵ „Scînteia” din 29 septembrie 1944.

¹⁰⁶ „Luptătorul bănățean” din 19 octombrie 1944.

¹⁰⁷ „Drum nou” din 12 ianuarie 1945.

¹⁰⁸ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 77; „Luptătorul bănățean” din 1 octombrie 1944.

¹⁰⁹ „România liberă” din 2 octombrie 1944.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ „Luptătorul” din 1 octombrie 1944.

¹¹² Monitorul oficial nr. 248 din 26 octombrie 1944. Decret-lege pentru modificarea unor dispozițiuni din legea pentru militarizarea administrațiilor și întreprinderilor publice și particulare.

fabrică, au trecut la demascarea elementelor fasciste cuibărite în întreprinderi. În adunările pentru alegerea comitetelor de fabrică, în memoriile de revendicări, se cerea înlăturarea fasciștilor. Comisia de organizare a cerut comitetelor de fabrică ca, împreună cu muncitorii, să demaște și să predea Comandamentului forțelor patriotice elementele fasciste depistate în întreprinderi ¹¹³.

Modul în care s-a făcut înlăturarea fasciștilor și a uneltelor lor din întreprinderi a depins și de poziția direcțiilor, a patronilor. În unele locuri, direcțiile au fost nevoite să accepte, în urma tratativelor purtate cu comitetele de fabrică și sub presiunea muncitorilor, înlăturarea legionarilor și a agenților hitleriști. Muncitorii de la „Lemaitre” ¹¹⁴, „Țesătoriile reunite” ¹¹⁵, „Gaz și Electricitate” ¹¹⁶ din București, „Kandia” ¹¹⁷ din Timișoara, „Industria textilă” din Arad ¹¹⁸ au impus, printre alte revendicări, și îndepărtarea unor fasciști. Această revendicare a fost satisfăcută și la societatea petroliferă „Unirea”, la „Astra”-Orăștie și în alte întreprinderi din București și provincie.

În general însă, conducerile întreprinderilor au tăragănat și au refuzat satisfacerea cererii muncitorilor de înlăturare a fasciștilor. Comitetele de fabrică au mobilizat muncitorii și au trecut la scoaterea fasciștilor din întreprinderi, a directorilor fasciști sau sprijinitori ai fasciștilor ¹¹⁹. După ce ceruseră de nenumărate ori înlăturarea elementelor fasciste, fără a li se satisface cererea, ceferiștii de la Atelierele „Grivița” au împiedicat, prin gărziile muncitorești, pătrunderea acestora în ateliere ¹²⁰. Constatând satisfacerea parțială a revendicărilor și tergiversarea tratativelor, muncitorii de la „Vulcan”-București au înaintat un nou memoriu, cerînd încă o dată eliminarea fasciștilor ¹²¹. Direcția situîndu-se pe vechea poziție, muncitorii i-au înlăturat singuri pe fasciștii din întreprindere ¹²². Mobilizați de comitetele lor de fabrică, la înlăturarea elementelor fasciste au procedat și muncitorii de la „Malaxa” ¹²³, „Venus” ¹²⁴, „Gagel” ¹²⁵, S.T.B. ¹²⁶, de la I.A.R. ¹²⁷ și C.F.R.-Brașov ¹²⁸, Făgăraș ¹²⁹, minerii din Vulcan ¹³⁰,

¹¹³ „România liberă” din 9 septembrie 1944.

¹¹⁴ „Scnteia” din 28 septembrie 1944.

¹¹⁵ „România liberă” din 7 octombrie 1944.

¹¹⁶ „Scnteia” din 3 noiembrie 1944.

¹¹⁷ „Luptătorul bănățean” din 1 noiembrie 1944.

¹¹⁸ „Scnteia” din 16 noiembrie 1944.

¹¹⁹ Vezi și D. Turcuș, *Din lupta condusă de P.C.R. pentru demascarea și scoaterea elementelor fasciste din aparatul de stat, instituții și întreprinderi* (23 August 1944—6 Martie 1945), în *Studii și materiale de istorie contemporană*, vol. II, București, Edit. Acad. R.P.R.

¹²⁰ „România liberă” din 9 octombrie 1944.

¹²¹ „Scnteia” din 1 octombrie 1944.

¹²² Ibidem, 15 octombrie 1944.

¹²³ „Luptătorul” din 15 octombrie 1944.

¹²⁴ „România liberă” din 1 octombrie 1944; „Scnteia” din 18 noiembrie 1944.

¹²⁵ „România liberă” din 5 ianuarie 1945.

¹²⁶ „Scnteia” din 17 noiembrie 1944.

¹²⁷ „Drum nou” din 11 ianuarie 1945.

¹²⁸ „Scnteia” din 12 noiembrie 1944; vezi și „Drum nou” din 10 ianuarie 1945.

¹²⁹ „Drum nou” din 11 ianuarie 1945.

¹³⁰ „Zori noi” (Deva), 10 decembrie 1944.

Timișoara ¹³¹, „Vitrometan”-Mediaș ¹³² etc. Comitetul de fabrică de la rafinăria „Vega”-Ploiești a societății „Concordia” a hotărât, la 29 octombrie 1944, excluderea din rafinărie a 21 de persoane, printre care și directorul, acuzate de activitate legionară, colaborare cu naziștii, atitudine antimuncitorească și antidemocratică etc. ¹³³. Lupta pentru înlăturarea elementelor fasciste din întreprinderi se prezintă ca un fenomen deosebit de bogat, din care am prezentat numai câteva aspecte.

În condițiile în care guvernele cu majoritate reacționară întârziiau să ia măsuri corespunzătoare, eficace, înlăturarea pe cale revoluționară a elementelor fasciste din întreprinderi de către muncitori a reprezentat o contribuție importantă în lupta pentru democratizarea țării și mărirea efortului de război. Înlăturarea pe cale revoluționară a elementelor fasciste din întreprinderi a dus la întărirea unității și organizării clasei muncitoare, a înscris pagini de deosebită combativitate în activitatea comitetelor de fabrică.

Neputînd înfrînge hotărîrea de organizare a clasei muncitoare, reacțiunea, partidele istorice, sprijinite de fasciști și profasciști — care-și găsiseră de altfel adăpost în aceste partide —, au încercat să spargă unitatea sindicatelor, frontul unic al muncitorilor ¹³⁴.

În urma unei provocări ¹³⁵ puse la cale de organizația P.N.Ț. din Timișoara și organul ei de presă, împotriva muncitorilor organizați în sindicate și a P.C.R. și P.S.D., au protestat cu toată energia ceferiștii timișoreni întruniți la 4 noiembrie 1944 ¹³⁶. Comitetele de fabrică din 56 de întreprinderi timișorene, întrunite la 5 noiembrie 1944, au cerut suspendarea organului de presă P.N.Ț. „Vestul” ¹³⁷.

La adunarea prilejuită de darea de seamă asupra primelor 4 luni de activitate a comitetului de fabrică „Metrom” (Brașov), un grup de provocatori plătiți de direcție — provocare la care și-au dat concursul și național-țărăniștii ¹³⁸ — au lovit pe președintele sindicatului și pe delegatul comisiei de organizare, au defăimat comitetul de fabrică, încercînd să determine pe muncitori să-l schimbe ¹³⁹. Muncitorii au respins provocarea, alegînd același comitet ¹⁴⁰. Conducători ai organizației național-țărăniste din Brașov au făcut propagandă pentru „sindicate galbene”, au trecut la amenințarea fățișă, prin presă, a unor fruntași sindicali ¹⁴¹. Organizațiile sindicale, presa democratică au înfierat aceste încercări ale reacțiunii de a scinda forțele clasei muncitoare ¹⁴².

¹³¹ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 76 și 80.

¹³² „Drum nou” din 12 ianuarie 1945.

¹³³ Arh. C.C.S., Comisia locală Ploiești.

¹³⁴ Vezi unele date și la E. Manguț, autoreferat asupra disertației *Lupta Partidului Comunist Român pentru reorganizarea mișcării sindicale în perioada luptei pentru instaurarea puterii populare (23 August 1944—6 Martie 1945)*, București, 1962, p. 10.

¹³⁵ „Luptătorul bănățean” din 3 noiembrie 1944.

¹³⁶ Ibidem din 6 noiembrie 1944.

¹³⁷ Ibidem, 8 noiembrie 1944.

¹³⁸ „Drum nou” din 11 ianuarie 1945.

¹³⁹ Ibidem, 6 ianuarie 1945.

¹⁴⁰ Ibidem, 10 ianuarie 1945; idem din 17 ianuarie 1945.

¹⁴¹ Ibidem, 11 ianuarie 1945.

¹⁴² Moțiunea adunării generale a muncitorilor de la „Malaxa”-Tohan, din care redăm un fragment mai larg, răspundea provocării de la „Metrom”, dar și tuturor provocărilor reac-

La „Viscoza”-Lupeni¹⁴³, la „Industria textilă”-Arad¹⁴⁴ și în alte întreprinderi reacțiunea a încercat, fără a reuși, să provoace dezbinarea muncitorilor prin șovinism. Încercări de scindare a forțelor muncitorilor au existat și la C.F.R.-București¹⁴⁵, la fabrica C.A.M. „Belvedere”¹⁴⁶, la C.F.R.-Simeria. Reacțiunea s-a străduit de asemenea să provoace îndepărtarea de muncitori, de organizațiile sindicale, a funcționarilor și personalului cu calificare superioară din întreprinderi, crea cu oamenii ei comitete-fantomă fără nici o legătură cu masa salariaților și repede îndepărtate de acestea. Astfel de încercări au existat la „Gaz și Electricitate”¹⁴⁷, la U.C.B.¹⁴⁸, la întreprinderea de panificație „Gagel”¹⁴⁹, la Timișoara¹⁵⁰, Brașov¹⁵¹ etc.

În vederea sabotării activității sindicatelor, elemente fasciste și alți reacționari strecurați în sindicate au încercat să pătrundă în comitetele de fabrică și în alte organe sindicale. Desfășurarea activității comitetelor de fabrică, cu sprijinul și sub controlul muncitorilor organizați, a făcut ca elementele străine de interesele clasei muncitoare, ca și elementele slabe, lipsite de combativitate și inițiativă, să fie repede demascate — acolo unde a fost cazul și înlăturate. La „Caps” (Areva)¹⁵², „Leonida”¹⁵³ din București, la fabrica de pălării¹⁵⁴ din Timișoara, la fabrica de țigarete din Rîmnicu-Sărat¹⁵⁵ și în alte locuri unde asemenea elemente reușiseră să pătrundă în organele sindicale, muncitorii le-au demascat și înlăturat. Muncitorii din Călan au schimbat președintele comitetului de fabrică, care pactizase cu elemente fasciste, căuta să dezbine unitatea muncitorilor prin șovinism etc., însărcinînd noua conducere a sindicatului să lupte pentru mărirea producției și curățirea uzinei de toate elementele fasciste¹⁵⁶. La întreprinderea „Florida” din Timișoara, adunarea muncitorilor

ținută împotriva unității sindicale. « Azi cînd muncitorimea unită din întreaga țară prin sindicatele ei pregătește lucrările în vederea congresului ce va cimenta pe veci unitatea și libertatea de acțiune pentru o viață mai bună, reacționarii și agenții hitleriști rămași încă liberi prin îngăduința contrafăcilor camuflați în democrați de ocazie, văd în această cimentare a unității noastre de acțiune un pericol pentru existența lor. Noi muncitorii de la uzinele „Malaxa” Tohan, în adunarea de astăzi 13 ianuarie 1945, ca dovadă de solidaritate cu muncitorii atacați mișelește de la fabrica „Metrom”, protestăm cu toată vehemența contra atacului săvîrșit și aceluia ce îngăduiesc și tolerează asemenea fapte mîrșave, ce sînt în flagrantă contrazicere cu libertățile democratice de azi. Frați muncitori, strîngeți rîndurile în jurul conducătorilor voștri și strigați cu toții: „Jos cu bandele hitleriste și conducătorii lor din umbră. Trăiască solidaritatea muncitorilor din România ! ” » („Drum nou” din 20 ianuarie 1945).

¹⁴³ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 48.

¹⁴⁴ „Luptătorul bănățean” din 4 noiembrie 1944.

¹⁴⁵ „România liberă” din 23 septembrie 1944.

¹⁴⁶ „Scnteia” din 25 septembrie 1944.

¹⁴⁷ Ibidem din 30 septembrie 1944.

¹⁴⁸ Ibidem din 13 noiembrie 1944.

¹⁴⁹ „România liberă” din 5 ianuarie 1945.

¹⁵⁰ „Luptătorul bănățean” din 2 noiembrie 1944 etc.

¹⁵¹ „Drum nou” din 6 ianuarie 1945.

¹⁵² „România liberă” din 20 septembrie 1944.

¹⁵³ „Luptătorul” din 21 septembrie 1944.

¹⁵⁴ „Luptătorul bănățean” din 21 octombrie 1944.

¹⁵⁵ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 99 și 101.

¹⁵⁶ „Zori noi” din 10 decembrie 1944.

a înlocuit comitetul de fabrică lipsit de combativitate în lupta pentru revendicări ¹⁵⁷.

În focul luptelor pentru revendicări și pentru respingerea atacurilor reacțiunii împotriva sindicatelor, a comitetelor de fabrică, s-a întărit unitatea de acțiune a muncitorilor, a crescut prestigiul comitetelor de fabrică.

Înfrângînd împotrivirea reacțiunii, care se opunea făuririi sindicatelor unice, revoluționare, organizării muncitorimii, clasa muncitoare din România a continuat lupta începută prin insurecția armată, s-a organizat și și-a asigurat, sub conducerea partidului comunist, rolul de hegemon în revoluție.

Apariția comitetelor de fabrică *ca rezultat, și în același timp, ca o continuare pe alt plan* a luptei începute de poporul nostru la 23 August 1944, în condiții *cînd nu exista o lege democratică pentru organizarea sindicală*, ritmul rapid în care s-a desfășurat crearea comitetelor de fabrică, îndeosebi în întreprinderile mari, în ramurile importante de producție, conferă organizării comitetelor de fabrică caracterul unui *proces revoluționar*.

Din împrejurările în care s-au organizat, prin convergența tuturor caracteristicilor amintite ale comitetelor de fabrică, a rezultat cea mai importantă trăsătură a lor, *caracterul de masă al comitetelor de fabrică*. Faptul că ele erau organe sindicale, dar în același timp reprezentau pe toți muncitorii, legăturile puternice ale comitetelor de fabrică cu întreaga masă a muncitorilor, cu sprijinul și sub controlul căreia acționau, sînt factorii care au determinat marea lor capacitate de mobilizare și activitatea revoluționară, rolul important jucat de comitetele de fabrică în cucerirea puterii.

Prin constituirea lor pe cale revoluționară și prin activitatea lor, sub toate aspectele, comitetele de fabrică s-au manifestat ca unul dintre embrioanele puterii populare. Crearea comitetelor de fabrică într-un termen scurt a avut o deosebită importanță, a contribuit la organizarea de către partidul comunist a unor mari acțiuni de masă.

Succesele obținute în organizarea clasei muncitoare, necesitatea creării unui organism politic care să unească, pe baza unui program comun, de largi revendicări, toate forțele democratice, au făcut ca Partidul Comunist din România să lanseze, la 25 septembrie 1944, proiectul de platformă a Frontului național democratic ¹⁵⁸. Cuprinzînd revendicările maselor largi, platforma F.N.D., program de luptă al tuturor forțelor democratice, a avut un larg ecou în întreaga țară.

Sindicatelor revoluționare unice au aderat la proiectul de platformă F.N.D. și l-au sprijinit activ. Încă la sfîrșitul lunii septembrie, muncitorii de la Atelierele C.F.R. „Grivița”, halta Grivița și triaj¹⁵⁹, de la „Malaxa” ¹⁶⁰, „Voina” ¹⁶¹ și alte întreprinderi, convocați de comitetele de fabrică, și-au

¹⁵⁷ „Luptătorul bănățean” din 5 noiembrie 1944.

¹⁵⁸ „România liberă” din 26 septembrie 1944.

¹⁵⁹ „Luptătorul” din 1 octombrie 1944; „România liberă” din 2 octombrie 1944.

¹⁶⁰ „România liberă” din 2 octombrie 1944.

¹⁶¹ „Luptătorul” din 1 octombrie 1944.

exprimat adeziunea la platformă și hotărîrea de a lupta pentru înfăptuirea ei. În rezoluția votată la adunarea din 1 octombrie 1944 a mecanicilor și funcționarilor C.F.R. din depouri, la care au participat muncitorii din București și delegați din Iași, Constanța, Buzău, Sibiu, Pitești, se arăta : „Mecanicii și funcționarii C.F.R. cer reprezentarea lor în guvern prin eroul neînfîcicat luptător pentru cauza clasei muncitoare și a poporului român Gheorghiu-Dej. Mecanicii și funcționarii C.F.R. au dezbătut cuprinsul platformei propuse de Comitetul Central al Partidului Comunist din România și au hotărît aderarea în totul la platformă și angajarea solemnă de a duce lupta cu toate mijloacele de care dispun pentru realizarea în practică a platformei, care reprezintă cu adevărat năzuințele întregului popor”¹⁶².

Din inițiativa Comisiei de organizare a mișcării sindicale unite din România¹⁶³ și a comisiilor de organizare pe localități, au fost convocate de la începutul lunii octombrie, prin comitetele de fabrică, întruniri pe întreprinderi pentru discutarea platformei F.N.D. și pentru mobilizarea muncitorilor la marile adunări și demonstrații pe localități, care au avut loc în întreaga țară, de la 8 octombrie 1944, pentru impunerea prevederilor platformei. Discutarea punctelor din platformă a provocat manifestații entuziaste pentru partidul comunist și unitatea muncitorească. În adunări și întruniri, muncitorii, aderînd la platforma F.N.D., își exprimau hotărîrea de a înlătura sabotorii, de a contribui cu toate forțele la mărirea producției și sprijinirea frontului antihitlerist. Comitetul de fabrică de la „Mociornița” se angaja cu un astfel de prilej să-și facă „datoria patriotică în asigurarea producției în interesul poporului român”¹⁶⁴. Ca și în alte centre industriale, muncitorii din Timișoara au aderat cu multă însuflețire la platforma F.N.D., angajîndu-se să lupte pentru înfăptuirea ei¹⁶⁵. „Am fost primii care ne-am organizat complet, o să fim acolo, la adunarea de la Capitol (adunarea din 8 octombrie 1944 din Timișoara pentru aderarea la platforma F.N.D.), pentru a consimți la toate punctele platformei partidului comunist, care vrea binele poporului”, arăta un muncitor de la fabrica de lanțuri din Timișoara¹⁶⁶.

Platforma F.N.D. a mobilizat masele largi populare pentru înfăptuirea ei, a imprimat intensificarea tuturor acțiunilor clasei muncitoare. În focul marilor acțiuni pentru înfăptuirea platformei F.N.D., unitatea și organizarea muncitorilor s-a întărit, s-au evidențiat puternicele legături ale comitetelor de fabrică în masa muncitorilor.

Datorită succeselor înregistrate în crearea sindicatelor unice revoluționare, s-au putut convoca în a doua jumătate a lunii ianuarie 1945 congresele uniunilor sindicale și congresul general.

¹⁶² „România liberă” din 3 octombrie 1944.

¹⁶³ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, circulara nr. 1 a Comisiei de organizare, f. 32; ibidem, circulara nr. 3 a Comisiei de organizare, f. 35—36.

¹⁶⁴ „România liberă” din 4 octombrie 1944.

¹⁶⁵ Arh. C.C.S., dos. Comisia de organizare, f. 81; „Luptătorul bănățean” din 7 octombrie 1944; ibidem, 11 octombrie 1944.

¹⁶⁶ „Luptătorul bănățean” din 9 octombrie 1944.

Adunările pentru alegerea delegaților la congres au constituit un prilej de trecere în revistă a succeselor obținute de muncitorii organizați și comitetele lor de fabrică, de manifestări pentru democratizarea vieții interne și pentru sprijinirea frontului antihitlerist. Aceste adunări reflectau hotărârea nestrămutată a muncitorilor de a-și păstra și întări continuu unitatea sindicală, condiție indispensabilă pentru înfăptuirea tuturor sarcinilor clasei muncitoare. În preajma începerii adunărilor pentru alegerea delegaților la congresele sindicale, tovarășul Gh. Apostol, relevând succesele obținute de sindicate pe baza unității muncitorești, arăta că ea trebuie întărită „în așa măsură, încît să poată determina existența unui singur partid politic al clasei muncitoare, așa cum există o singură organizație sindicală”¹⁶⁷.

Congresul general liber al Sindicatelor unite din România, care și-a desfășurat activitatea între 26 și 30 ianuarie 1945, a hotărît constituirea Confederației Generale a Muncii, organizație sindicală unică a oamenilor muncii din România. Constituirea C.G.M. a consfințit refacerea unității de acțiune a clasei muncitoare, a marcat încheierea în general a procesului de reorganizare sindicală în profunzime, de jos în sus.

Organizarea muncitorilor în sindicate unice revoluționare a asigurat deplinul potențial de luptă al clasei muncitoare. Mobilizați prin comitetele de fabrică, muncitorii s-au situat în fruntea luptei conduse de partidul comunist pentru înfăptuirea reformelor largi democratice, pentru înlăturarea guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea dictaturii revoluționar-democrate a muncitorilor și țăranilor.

¹⁶⁷ „Viața sindicală” din 17 decembrie 1944, articolul *Unitatea sindicală*.

CONDIȚIILE ISTORICE ALE FORMĂRII FRONTULUI NAȚIONAL DEMOCRATIC

DE

TR. UDREA

În prima etapă a revoluției populare din România a fost instaurat regimul democrat-popular și s-au desăvârșit sarcinile revoluției burghezo-democratice, creîndu-se astfel condițiile trecerii la etapa socialistă a revoluției.

De o deosebită importanță pentru desfășurarea ulterioară a revoluției populare a fost faptul că Partidul Comunist Român, aplicînd în mod creator învățătura marxist-leninistă despre aliații proletariatului în revoluție, a izbutit imediat după victoria insurecției armate să organizeze și să mobilizeze în cadrul Frontului Național Democratic masele largi populare, toate forțele vii, progresiste ale țării.

Ducînd mai departe, în condițiile istorice calitativ schimbate de după 23 August 1944, lupta pentru crearea unui larg front patriotic în vederea refacerii și reconstrucției pe baze noi progresiste a vieții economice și politice a țării, P.C.R. a elaborat la sfîrșitul lunii septembrie 1944 un proiect-platformă de acțiune democratică. La îndeplinirea prevederilor cuprinse în platforma-program, P.C.R. a chemat toate partidele și grupările democratice. Constituirea, pe baza acestui program, a Frontului Național Democratic în primele zile ale lunii octombrie 1944 a constituit un important și hotărîtor succes al P.C.R. în lupta sa pentru aliați.

În perioada premergătoare instaurării regimului democrat-popular, F.N.D. a acționat ca unul din elementele noii puteri democrat-populare și a jucat un rol însemnat în răsturnarea celor trei guverne cu majoritate reacționară, în îndeplinirea parțială, pe cale revoluționară, încă înainte de 6 martie 1945, a unor importante prevederi ale programului de guvernare, printre care reforma agrară, democratizarea de jos în sus a aparatului de stat etc.

Prezentarea amplă a condițiilor istorice ale constituirii F.N.D. depășește limitele și posibilitățile unui articol de revistă. În acest articol ne

vom mărgini de aceea să schițăm doar, într-un tablou generic, premisele general-politice care au asigurat victoria liniei P.C.R. de unire într-un front larg democratic a tuturor partidelor și grupărilor politice interesate în progresul social politic al României.

„În anii întunecați ai războiului hitlerist, comuniștii, animați de cel mai fierbinte patriotism, au dat nenumărate jertfe organizând sabotarea mașinii de război și mobilizând toate forțele patriotice, întregul popor la acțiunea în vederea răsturnării dictaturii militaro-fasciste”¹.

Împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist s-a ridicat din primul moment clasa muncitoare, condusă de partidul ei marxist-leninist, P.C.R. La 8 iulie 1941, C.C. al P.C.R. a lansat o circulară către membrii de partid prin care se fixau principalele obiective ale luptei antifasciste în situația nou creată ca urmare a împingerii României în războiul antisovietic.

„Sarcina și răspunderea istorică a Partidului Comunist din România față de poporul român — se arăta în această circulară — constă în organizarea în România a luptei — alături de marele popor sovietic și de celelalte popoare cوتropite — pentru zdrobirea fascismului sîngeros german și a slugilor sale din toate țările, pentru alungarea ocupanților germani din România, pentru doborîrea bandei de trădători de la cîrma țării în frunte cu generalul Antonescu, pentru eliberarea țării de sub jugul sîngeros german, pentru victoria Uniunii Sovietice, pentru România liberă și independentă”².

Întrucît fascismul reprezenta pericolul principal, dușmanul de moarte al independenței și progresului tuturor popoarelor, partidul comunist a fixat ca obiectiv central al activității sale atragerea la lupta antifascistă activă a tuturor păturilor sociale, grupărilor și personalităților politice care dintr-un motiv sau altul se pronunțau pentru ieșirea României din războiul antisovietic, pentru eliberarea țării de sub jugul fascist.

Pornind de la aprecierile Congresului al V-lea al P.C.R. că România stătea în fața desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, care urma să se realizeze sub conducerea proletariatului și în condițiile luptei pentru instaurarea unui regim al dictaturii revoluționare muncitorești-țăărănești, și ținînd seama de împrejurarea neprevăzută de Congresul al V-lea că mișcarea revoluționară se dezvoltă nemijlocit din lupta întregului popor pentru eliberarea de sub jugul fascist, partidul comunist a militat necontenit pentru făurirea unui larg front patriotic antihitlerist, care trebuia să cuprindă, alături de aliații proletariatului în această etapă (țăărănimea și celelalte pături mic-burgheze), și rezerve indirecte, de felul grupărilor sau partidelor burgheze interesate în înfrîngerea militară a hitleriștilor.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist*, București, Edit. politică, 1964, p. 8.

² *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a 2-a, București, E.P.L.P., 1953, p. 345.

Pentru unirea tuturor forțelor antihitleriste și mobilizarea lor la lupta împotriva dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitleriști, partidul comunist a elaborat la 6 septembrie 1941 o platformă de luptă antifascistă a întregului popor, care prevedea: încetarea războiului antisovietic și întoarcerea armelor împotriva cotropitorilor fasciști, răsturnarea dictaturii militare-fasciste și crearea unui guvern democratic, alungarea din țară a ocupanților hitleriști și eliberarea nordului Transilvaniei de sub jugul fascist.

În platformă se preciza că „Partidul Comunist din România *e gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români* pentru realizarea oricărei revendicări din platformă, punînd ca singurul criteriu al colaborării: atitudinea față de ocupanții hitleriști, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul criminal contra Uniunii Sovietice”³.

Atragerea maselor populare la lupta antifascistă în jurul și sub conducerea clasei muncitoare, realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare — condiție indispensabilă pentru succesul luptei antifasciste — au constituit obiective principale ale activității desfășurate de Partidul Comunist din România pentru făurirea unui larg front patriotic antifascist.

În 1942 a fost înființată organizația ilegală Uniunea patrioților, care își propunea să grupeze pe toți cetățenii patrioți hotărîți să lupte pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, pentru încetarea războiului antisovietic, pentru alungarea trupelor hitleriste ocupante din țară⁴.

Lozincile de luptă antifascistă lansate în platforma din septembrie 1941 și în alte documente de partid au contribuit la procesul de clarificare politică a maselor muncitoare de la orașe și sate, care suportau din plin consecințele grele ale criminalului război hitlerist, dus împotriva intereselor naționale ale României.

Ținînd seama de raportul de forțe existent pe plan intern și internațional, era însă necesară, în vederea izolării și înlăturării de la putere a clicii antonesciene, crearea unui front patriotic antifascist larg, care să cuprindă și pe acei reprezentanți ai burgheziei și moșierimii care avuseseră și mai aveau legături politice și de alt fel cu cercurile conducătoare dintr-o serie de țări capitaliste aflate în coaliția statelor antifasciste. Partidul comunist, îndată după declanșarea agresiunii antisovietice, s-a adresat conducerii partidelor național-liberal și național-tărănesc chemîndu-le să adere la programul eliberării naționale de sub jugul fascist, pentru înlăturarea odioasei dictaturi militare-fasciste și scoaterea României din războiul antisovietic.

Acționînd în direcția înfăptuirii planurilor burgheziei imperialiste internaționale, care urmăreau lichidarea pe calea armelor a Puterii sovietice, I. Maniu, C. I. C. Brătianu și ceilalți fruntași ai Partidului Național-Tărănesc și ai Partidului Național-Liberal au sprijinit însă instaurarea dictaturii militare fasciste și intrarea României în război de partea Germaniei

³ Documente din istoria Partidului Comunist din România, p. 347.

⁴ 23 August 1944. Culegere de articole, București, Edit. politică, 1964. p. 19.

hitleriste, refuzînd hotărît orice colaborare cu forţele patriotice antifasciste. În mod demonstrativ, I. Mihalache, vicepreşedinte al P.N.Ţ., şi Gh. Brătianu, vicepreşedinte al P.N.L., au plecat „voluntari” în vara anului 1941 pe frontul antisovietic.

Solidarizarea conducătorilor partidelor „istorice” cu războiul agresiv antisovietic, poziţia lor antipatriotică de colaborare cu dictatura militară-fascistă avea la bază interesele de clasă ale majorităţii burgheziei şi moşierimii, care în acel moment obţinea uriaşe profituri de pe urma politicii trădătoare a guvernului fascist. Clasele exploatatoare din România au văzut în dictatura militară-fascistă şi în războiul hitlerist noi posibilităţi de îmbogăţire rapidă şi, în acelaşi timp, un mijloc de atenuare pe calea unei diversiuni externe a contradicţiilor social-politice care ameninţau existenţa regimului burghezo-moşieresc. Oferindu-şi serviciile, ca intermediare, în camuflarea capitalurilor anglo-franco-americane sub firma unor societăţi „româneşti” sau în tranzacţiile secrete încheiate de aceste capitaluri cu trusturile germane şi italiene, burghezia şi moşierimea română s-au lansat în vaste afaceri legate de producţia de război, de exporturile în Germania, de specularea pe piaţa internă la preţuri tot mai ridicate a mărfurilor de larg consum, ceea ce le-a adus uriaşe profituri care creşteau o dată cu înrăutăţirea la maximum a situaţiei materiale a maselor largi.

Aservirea tot mai completă, economică şi politică, a României faţă de Germania hitleristă, uriaşele cheltuieli militare cauzate de participarea la războiul antisovietic, ofensiva dezlănţuită împotriva nivelului de trai al maselor, măsurile represive şi abuzurile întronate de dictatura militară-fascistă, lovind în principal şi din primul moment în proletariat şi în ţărănimea muncitoare, au adus treptat prejudicii tot mai însemnate şi interesele economice şi politice ale unei părţi a burgheziei⁵, ale majorităţii micii burghezii şi intelectualităţii.

Ca urmare a înrăutăţirii bruşte a situaţiei economice a ţării şi a situaţiei materiale a majorităţii populaţiei, a nemulţumirilor puternice care cuprind treptat şi pături largi ale burgheziei mici şi mijlocii, a panicii în care a intrat clica guvernantă şi susţinătorii săi în urma înfrîngerilor de pe front, în cursul anilor 1941-1943 s-au maturizat treptat factorii obiectivi ai unei situaţii revoluţionare.

Atît cercurile guvernante, cît şi clasele exploatatoare ale căror interese le apăra dictatura militară-fascistă constatau că, în ciuda intensificării măsurilor represive, curentul de masă antifascist, departe de a fi stăvilît, lua sub influenţa P.C.R. forme tot mai active de împotrivire faţă de maşina de război fascistă şi faţă de ocupanţii hitlerişti. Dictatura militară-fascistă, deşi folosea într-o formă concentrată metode extreme de reprimare

⁵ Acordurile economice romîno-germane din anii 1941-1942, a căror aplicare a adus grave prejudicii vieţii economice a ţării, stabilind un veritabil monopol german asupra exporturilor româneşti, printre consecinţele sale multiple a lovit şi în interesele unor importante cercuri de afaceri ale burgheziei şi moşierimii romine. Guvernul fascist romîn, apărînd interesele acestor cercuri, a încercat de altfel fără succes cu prilejul tratativelor să se opună acestor prevederi ale acordului care înlăturau parţial sau total pe capitaliştii romîni de la beneficiile rezultate din exportul şi producţia de război a ţării (vezi în această privinţă Arh. Ministerului Afacerilor Externe, fond. 71 Germania, dos. 85 41, 86 şi 87/42).

a luptei revoluționare a maselor populare, nu reușea și nu putea reuși să stăvilească mișcarea antifascistă, care a întrunit treptat adeziunea majorității covârșitoare a poporului. Clica antonesciană, tot mai izolată și mai urâtă de popor, se menținea la putere cu sprijinul aparatului represiv și al trupelor hitleriste de ocupație.

Ca rezultat al creșterii stării de spirit antifasciste în sîmul maselor largi populare și al muncii politice desfășurate de partid, în iunie 1943 s-au pus bazele Frontului patriotic antihitlerist, la care, alături de P.C.R., au mai aderat Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul, Partidul Socialist-Țărănesc de sub conducerea lui M. Ralea, precum și unele organizații locale ale P.S.D. Ceva mai târziu s-a realizat o înțelegere de principiu și cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu, care, în urma înfringerilor grele suferite de armatele hitleriste pe frontul de răsărit, considera necesară scoaterea cît mai grabnică a Romîniei din războiul antisovietic în interesul însuși al menținerii regimului burghezo-moșieresc și a orînduirii capitaliste în Romînia.

În aceste împrejurări, cadrele de bază ale Partidului aflate în închisori și lagăre, împreună cu cadrele devotate din afară, pe baza analizei profunde a situației politice și militare, a raportului de forțe dintre clase și a ascuțirii contradicțiilor de clasă care se accentuează în cursul anului 1943, au elaborat în vara anului 1943 planul politic-militar de pregătire și organizare a unei insurecții armate populare ca singura cale posibilă pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste de către forțele patriotice și pentru eliberarea țării noastre de sub ocupația armatelor hitleriste.

Obiectivele insurecției armate erau : doborîrea dictaturii militare-fasciste, scoaterea Romîniei din războiul antisovietic, întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, formarea unui guvern democratic.

Înfăptuirea planului de pregătire și organizare a insurecției armate implica o lărgire a colaborării P.C.R. cu cercurile politice și militare provenite din cele mai diferite pături și categorii sociale, iar prin aceasta a constituit un factor de unire a tuturor forțelor progresiste ale țării, a tuturor partidelor sau grupărilor politice care, dintr-un motiv sau altul, se pronunțau pentru scoaterea Romîniei din război și pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub jugul fascist.

Planul politic-militar de pregătire și organizare a insurecției armate prevedea o serie de măsuri importante cu caracter politic și militar, precum și modul de înfăptuire a acestora.

Insurecția armată, ca acțiune revoluționară, de răsturnare a regimului existent pînă atunci și de schimbare hotărîtă a întregului curs al politicii interne și externe a țării, cerea din partea organizatorilor săi o conspirativitate desăvîrșită, o unitate de fier în rîndul statului-major al forțelor insurecționale. Dat fiind rolul conducător pe care-l avea de jucat P.C.R., un rol hotărîtor în asigurarea succesului pregătirii și înfăptuirii insurecției armate l-a avut înlăturarea la 4 aprilie 1944 a elementelor trădătoare din conducerea partidului. De o deosebită însemnătate pentru întregul mers al insurecției era obținerea din primele momente ale declanșării insurecției a unor succese hotărîtoare în principalele zone și centre strategice, care erau în același timp și principalele centre muncitorești

ale țării. Această împrejurare a accentuat și mai mult rolul principal pe care urma să-l îndeplinească clasa muncitoare din România în frunte cu avangarda sa marxist-leninistă. În aceste condiții, realizarea în prima jumătate a lunii aprilie 1944 a unității de acțiune a clasei muncitoare în cadrul Frontului unic muncitoresc a avut o mare importanță pentru înfăptuirea în continuare a planului de măsuri politice-militare atât în ceea ce privește pregătirea propriu-zisă a insurecției armate antifasciste, cât și în privința grăbirii procesului de clarificare și grupare a organizațiilor și partidelor democratice într-un front comun de luptă antifascistă. „Frontul unic muncitoresc, realizat în aprilie 1944... — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej —, a constituit coloana vertebrală a coalizării tuturor forțelor politice hotărâte să lupte pentru eliberarea țării”⁶.

În condițiile curățirii rîndurilor partidului de elementele trădătoare, în condițiile făuririi Frontului unic muncitoresc, clasa muncitoare din România a putut să-și ducă pînă la capăt rolul de conducător al luptei pentru progres social și politic al poporului român, al luptei pentru zdrobirea fascismului. Din rîndurile muncitorimii, partidul a recrutat majoritatea cadrelor civile necesare înfăptuirii măsurilor militare pregătitoare în vederea înfăptuirii insurecției. În cadrul grupelor de șoc patriotice, al grupurilor de partizani, în acțiunile de sabotare a mașinii de război fasciste, muncitorii patrioți, în frunte cu comuniștii, au jucat rolul principal, conducător. De o mare însemnătate pentru asigurarea succesului deplin al insurecției, pentru evitarea unei lupte fratricide era cîștigarea armatei, în ansamblul ei, de partea insurecției, în condițiile în care orice inițiativă patriotică de acest gen, odată descoperită, risca să fie anihilată de forțele aparatului represiv antonescian și de ocupanții hitleriști. Paralel cu organizarea formațiunilor de luptă patriotice și a grupărilor de partizani, partidul a acordat o atenție deosebită muncii politice în rîndul armatei, formată, cu excepția cadrelor ofițerești, în majoritate covârșitoare din muncitori și țărani muncitori îmbrăcați în uniformă militară. Trimiși într-un război nedrept, de cotropire, lăsîndu-și în majoritatea cazurilor familiile fără nici un sprijin material, pradă mizeriei și unor grele privațiuni, fiind ei înșiși supuși unui regim de teroare, ostașii romîni își manifestau tot mai frecvent nemulțumirea față de continuarea războiului. Sub influența stării de spirit antifasciste din țară, a înfringerilor grele suferite de armatele fasciste pe teritoriul sovietic, a muncii desfășurate de partid în rîndurile armatei în cazărmi sau pe front, tot mai numeroși militari, ostași și ofițeri, își dădeau seama că salvarea țării cerea ruperea cu Germania hitleristă, ieșirea din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva trupelor hitleriște pentru eliberarea întregului teritoriu al Romîniei de sub jugul fascist. În aceste condiții, P.C.R. a putut intra în contact și atrage o parte a cadrelor de ofițeri superiori la pregătirea insurecției armate, care urma să ducă la răsturnarea regimului fascist antonescian și la întoarcerea armelor împotriva ocupanților hitleriști⁷.

⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist*, București, Edit. politică, p. 8.

⁷ 23 August 1944. *Culegere de articole*, p. 43—44.

Atragerea unor cadre ale armatei la pregătirea insurecției, deși nu avea formal caracterul unei înțelegeri între grupări și partide politice, reprezenta de fapt, prin consecințele sale politice, un succes al luptei P.C.R. pentru formarea unui larg front patriotic de luptă antifascistă.

Pe o poziție reacționară, contrară intereselor naționale ale poporului român, s-au situat în continuare fruntașii P.N.Ț. și P.N.L. și elementele de dreapta din conducerea P.S.D., care au refuzat în 1943 și la începutul anului 1944 să adere la Frontul patriotic antihitlerist⁸. Până în ajunul doborârii dictaturii militare-fasciste, reprezentanții P.N.Ț. și P.N.L., în frunte cu I. Maniu, au susținut și au căutat să transpună în practică propunerea ca armistițiul cu Națiunile Unite să fie încheiat de mareșalul Antonescu⁹.

Pe măsură ce situația Germaniei hitleriste și a dictaturii militare-fasciste din România devenea fără speranțe ca urmare a înfrângerilor repetate și grele suferite pe frontul sovietic, cercurile politice burghezo-moșicrești s-au convins de necesitatea căutării și a altor căi pentru salvagardarea intereselor lor de clasă în afara variantei semnării armistițiului de către I. Antonescu, susținută în majoritatea memoriilor înaintate acestuia.

La sfârșitul lunii februarie 1944, în condițiile apropierii înfrângerii hitlerismului și ale crizei dictaturii militare-fasciste, cercurile politice burghezo-moșicrești grupate în jurul conducerii partidelor național-țărănesc și național-liberal au trimis în străinătate, la Ankara și Cairo, cu acordul tacit al lui M. Antonescu, o serie de emisari (B. Știrbei, C. Vișoianu etc.) cu însărcinarea de a obține din partea guvernelor S.U.A. și Marii Britanii sprijinul planului lor de „eliberare” a teritoriului României cu ajutorul unor trupe aeropurtate anglo-nord americane.

În legătură cu noile tentative ale fruntașilor P.N.Ț. și P.N.L. de a împiedica unirea în jurul aceluiasi program antifascist a întregului popor, cu gravele prejudicii pe care activitatea lor, contrară încheierii Frontului patriotic antihitlerist, o aducea intereselor naționale ale României, partidul comunist le-a dat un serios avertisment public în numărul din 22 martie 1944 a oficiosului său ilegal „România liberă”.

Dacă prin acțiunea fruntașilor P.N.Ț. și P.N.L. s-ar fi primejduit înfăptuirea obiectivelor luptei de eliberare, atunci, se arăta în ziarul „România liberă”, „răspunderea pentru pustiirea țării, sacrificarea armatei pentru masacrele ce le vor comite hoardele hitleriste asupra populației

⁸ 23 August 1944. *Culegere de articole*, p. 76; vezi și *Arh. Reg. P.M.R. Galați*, fond. 45, dos. 6/44, p. 6 (Chemarea Frontului patriotic antifascist din 28 ianuarie 1941).

⁹ În declarațiile făcute corespondenților de presă români și străini după 23 August 1944, I. Maniu a precizat că I. Mihalache în seara zilei de 22 august 1944 și G. Brătianu în dimineața zilei de 23 August 1944 au cerut mareșalului Antonescu în numele celor două partide să încheie armistițiul propus de U.R.S.S. Vorbind despre evenimentele imediat premergătoare evenimentelor din 23 August 1944, Maniu a declarat la 1 septembrie 1944 privitor la încheierea armistițiului următoarele: „Am rugat insistent pe mareșalul Antonescu să realizeze el armistițiul, dar el n-a vroit. Or, frontul românesc era spart și nu mai era nici un moment de așteptat”. („Curentul nou” din 3 septembrie 1944, p. 2).

va cădea din plin asupra lor, ca și răspunderea istorică pentru catastrofa națională”¹⁰.

Fiind puși în fața alternativei de a împărtăși soarta dictaturii militare-fasciste, ale cărei zile erau numărate, sau de a accepta în ultima clipă ralierea la programul antifascist propus de P.C.R., conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. au fost siliți, pentru a nu fi trași la răspundere pentru sprijinul acordat până atunci fascismului și pentru a-și salva pozițiile politice, să accepte propunerea de încheiere a unui acord de colaborare antifascistă.

Folosind cu pricepere contradicțiile existente în sinul claselor exploatoare (între cercurile palatului și Antonești, între partidele „istorice” și clica antonesciană etc.), faptul că situația internațională devenea tot mai favorabilă țărilor din coaliția antifascistă și mișcării antifasciste internaționale, partidul comunist a izbutit în cursul lunilor mai și iunie 1944 să obțină separat asentimentul cercurilor palatului, cât și pe cel al conducătorilor principalelor partide burgheze, P.N.Ț. și P.N.L., pentru ducerea unei acțiuni comune în vederea scoaterii României din războiul antisovietic, a încheierii armistițiului cu Națiunile Unite și a aducerii la cirna țării a unui guvern democratic antifascist.

În urma contactelor și tratativilor stabilite în primăvara anului 1944 cu cercurile palatului și cu o serie de ofițeri superiori patrioți, în noaptea de 13/14 iunie a avut loc într-o casă conspirativă a P.C.R. o consfătuire în care s-a aprobat planul insurecțional propus de P.C.R.

La 20 iunie 1944, delegațiile P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L., în urma tratativilor purtate, au hotărât constituirea unui „bloc național democratic care să activeze pentru salvarea țării, avînd următoarele teluri :

1. Încheierea fără întârziere, în baza ofertei făcute de aliați, a unui armistițiu cu națiunile aliate (Marea Britanie, Statele Unite, Uniunea Sovietică și aliații lor), căutînd a obține cele mai bune condițiuni posibile pentru interesul țării.

2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de sub ocupația germană, alăturarea de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop : înlăturarea regimului actual de dictatură, restabilirea regimului constituțional-democratic și a libertății civice pentru toți cetățenii țării.

4. Menținerea unei ordine democratice și realizarea unei păci conforme cu interesele poporului și statului român”¹¹.

În textul înțelegerii se preciza (punctul 5) că „blocul este o unire de forțe active care urmează să treacă imediat la organizarea luptei pentru înlăturarea punctelor de mai sus”¹².

În continuare se făcea mențiunea că, „în cursul discuțiilor pentru constituirea acestui bloc, delegații partidelor comunist și social-democrat au propus și participarea grupărilor Frontul plugarilor, Uniunea patriotică

¹⁰ „România liberă” din 22 martie 1944.

¹¹ Arh. C.C. al P.M.R., fond. Casa regală, dos. 38, p. 7-8.

¹² Ibidem.

și Partidul Socialist Țărănesc”¹³. În urma refuzului delegațiilor P.N.Ț. și P.N.L. de a accepta lărgirea blocului și cu aceste formații, B.N.D. s-a constituit numai din cele patru partide. În încheierea declarației se preciza că „formațiunile politice care alcătuiesc B.N.D. își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decât punctele mai sus fixate”¹⁴.

Datorită opoziției conducătorilor celor două partide „istorice”, acest bloc nu cuprindea toate grupările antifasciste (în primul rând acele grupări democratice care încă din 1943 se raliaseră propunerii P.C.R. de formare a unui front patriotic antihitlerist). Totuși, crearea B.N.D. a marcat un pas însemnat pe drumul realizării Frontului patriotic antifascist.

Chiar după încheierea pactului de colaborare cu partidele muncitorești la 20 iunie 1944, fruntașii celor două partide burghezo-moșieresti nu au încetat să caute o ieșire proprie din impasul în care se găsea regimul burghezo-moșieresc.

Încercările întreprinse de fruntașii partidelor „istorice” de a găsi diverse căi „neinsurecționale” de ieșire din războiul antisovietic și de alăturare la coaliția antihitleristă reprezentau, de fapt, o dovadă în plus a dezorientării și panicii care cuprinsese conducerea celor două partide și un semn al profunzimii crizei politice a regimului burghezo-moșieresc, criză al cărei deznodământ nu a putut fi oprit, în ciuda eforturilor depuse de forțele conservatoare.

Constituirea B.N.D., în pofida poziției și manevrelor întreprinse apoi de o serie de fruntași P.N.Ț. și P.N.L., a contribuit la izolarea politică a clicii antonesciene și a jucat, alături de alți factori, un rol pozitiv pentru asigurarea participării largi a populației și armatei la insurecția armată din august 1944.

Doborîrea dictaturii militare-fasciste, scoaterea Romîniei din războiul nedrept antisovietic și întoarcerea armelor împotriva cotropitorilor hitleriști, îndeplinite prin insurecția armată antifascistă începută la 23 August 1944, au creat condiții extrem de favorabile luptei revoluționare a maselor populare conduse de partid.

*„Insurecția armată victorioasă din august 1944 —, a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej —, a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a însemnat începutul revoluției populare, care a schimbat din temelii viața țării”*¹⁵.

Victoria insurecției armate, organizată și condusă de P.C.R., a dat o lovitură hotărîtoare fascismului în Romînia și în același timp regimului burghezo-moșieresc, care oferise cadrul și mijloacele necesare instaurării dictaturii militare-fasciste. Insurecția armată a deschis drum desfășurării revoluției populare în direcția instaurării regimului democrat-popular și a îndeplinirii celorlalte sarcini istorice ce stăteau în fața mișcării revoluționare din Romînia. În fixarea strategiei și tacticii sale de luptă,

¹³ Arh. C. C. al P. M. R., fond. Casa regală, dos. 38, p. 7—8.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, p. 440.

Partidul Comunist Român a ținut seama de faptul că în prima sa etapă revoluția populară avea ca sarcină de bază „lichidarea rămășițelor feudale și desăvârșirea revoluției burghezo-democratice...”¹⁶, precum și de împrejurarea că mișcarea revoluționară se dezvoltase și căpătase un caracter larg de masă ca urmare a luptei antifasciste, a năzuinței fierbinți a maselor largi de a se înlătura definitiv urmările dezastruoase pe care le avuseseră asupra destinului țării venirea la putere a odioasei dictaturi militare-fasciste și subordonarea economică și politică a României la carul intereselor imperialiștilor germani hitleriști.

În condițiile în care o parte a teritoriului țării era încă cotropită de armatele hitleriste-horthyste, în condițiile menținerii după 23 August 1944 în cadrul aparatului de stat, ca și la conducerea principalelor sectoare ale vieții economice, a elementelor care colaboraseră și participaseră direct la dictatura fascistă-antonesciană, atât timp cât nu se adoptaseră măsuri hotărâtoare în direcția defascizării și democratizării țării, principala primejdie și piedică în calea luptei pentru progres social și politic a poporului român rămânea în continuare fascismul intern și extern.

În chemările C.C. al P.C.R. din 24, 26 și 28 august, apărute în „România liberă” și în alte organe de presă democratice, se arăta că „rămășițele teroriste ale Gărzii de fier sînt astăzi principalul dușman intern, amenințînd din spate armata țării, guvernul, forțele patriotice și însăși existența țării”¹⁷. Adresîndu-se diferitelor categorii de cetățeni, partidul arăta că lupta pentru zdrobirea fascismului intern, pentru alungarea cotropitorilor hitleriști era cauza comună a întregului popor, că viitorul țării, calea spre progres, pentru recucerirea și consolidarea independenței naționale depindeau de aportul pe care poporul român urma să-l aducă la zdrobirea și la nimicirea definitivă a fascismului.

În chemarea C.C. al P.C.R. către armata română se arăta: „Lupta voastră eroică a sfărîmat în cîteva zile stăpînirea nemților și a slugilor lor din țara noastră... Armata română a găsit calea adevăratei lupte, lupta patriotică a întregului popor împotriva cotropitorilor”¹⁸.

Subliniind caracterul just, legitim al războiului dus împotriva hitlerismului, chemarea arăta totodată că prin doborîrea dictaturii fasciste-antonesciene și curățarea teritoriului țării de trupele hitleriste „fiara fascistă nu este complet nimicită. Rămășițele hoardelor nemțești și legiunea, slugi ale călăilor hitleriști, uneltesc din umbră”.

În încheierea chemării se spunea: „Ofițeri și soldați, prin războiul contra cotropitorilor germani și maghiari vom dobîndi pacea și fericirea poporului român. În lupta voastră sînteți sprijiniți cu hotărîre și curaj de formațiunile patriotice înarmate și de întreg poporul român”¹⁹.

Într-un alt apel lansat de C.C. al P.C.R. în primele zile după doborîrea dictaturii militare-fasciste, țărănimea era chemată să lupte pentru zdrobirea definitivă a fascismului. Demascînd caracterul nedrept al războ-

¹⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, p. 11.

¹⁷ Apelul C.C. al P.C.R. către poporul român din 28 august 1944.

¹⁸ Arh. Reg. P.M.R. Iași, fond. II, dos. 212/44, p. 7.

¹⁹ Ibidem.

iului antisovietic în care clica antonesciană, avînd complicitatea cercurilor burghezo-moșierești, tirise România, apelul arăta : „Tot tineretul a fost dus la moarte într-o luptă care nu era a noastră ... Copiii și frații voștri au fost măcelăriți din ordinul lui Hitler și Antonescu. Grînele, lina, porumbul, totul v-a fost luat cu sila și dus în Germania lui Hitler ... Cînd v-ați împotrivit, ați fost trimiși în închisori, în lagăre sau împușcați ca niște cîini”²⁰.

Apelul sublinia că singura cale de asigurare în viitor a „bunătății pentru țărănime” era de a lupta și sprijini cu toate forțele lichidarea mai întîi a fascismului și a urmărilor sale pe plan social și politic. Țărănimea era chemată să participe la această luptă, alături de celelalte forțe patriotice, în cadrul organizat al unor comitete de luptă proprii²¹.

Participarea cetățenilor patrioți pe întreg cuprînsul țării la insurecția armată la chemarea și sub conducerea comuniștilor, a permis partidului să ia contact nestingherit cu mase largi, să le organizeze sau să le influențeze politic în mod nemijlocit imediat după răsturnarea dictaturii militare-fasciste. Victoria insurecției a fost un exemplu strălucit al capacității organizatorice și politice a P.C.R. de a face față și a determina cursul unor evenimente fără precedent în istoria țării noastre, de trecere operativă și cu maxim de eficacitate de la o activitate ce fusese dusă pînă atunci în adîncă ilegalitate la conducerea și îndeplinirea în condiții de legalitate a obiectivelor revoluției populare.

Insurecția armată a dat un puternic avînt luptei revoluționare a maselor populare și a creat premisele reorganizării pe baze mai largi, în condițiile istorice schimbate de după 23 August 1944, a frontului patriotic al tuturor forțelor social-politice interesate în opera de defascizare și democratizare a țării.

La 6 septembrie 1944, din inițiativa P.C.R. ia ființă grupul patriotic antihitlerist, care cuprindea ambele partide muncitorești, Uniunea patrioților, Frontul plugarilor și Partidul Socialist-Țărănesc.

Pentru a folosi din plin și pentru a dezvolta în continuare condițiile prielnice create în urma victoriei insurecției armate, mișcarea revoluționară, condusă de P.C.R., trebuia să-și organizeze rapid rîndurile, să-și mențină inițiativa asupra mersului evenimentelor politice, folosindu-se cu pricepere de deruta și confuzia ce domneau în sinul claselor exploatare.

În articolul *Sarcini noi și forțe noi*, scris în primele zile ale revoluției ruse din 1905—1907, V. I. Lenin atrăgea atenția asupra importanței hotărîtoare pe care o are în perioadele de avînt revoluționar, cînd masele largi sînt atrase în mod irezistibil pe făgașul luptei politice, organizarea rapidă sub steagul lozincilor partidului clasei muncitoare a unor noi și noi detașamente de luptători revoluționari.

²⁰ Arh. Reg. P.M.R. Iași, fond. II, dos. 212/44, p. 1.

²¹ În apelul amintit, ca și în apelul C.C. al P.C.R. din 28 august 1944, se vorbește de comitete de luptă ale „Blocului național democratic”. Sub această titulatură, la care s-a renunțat ulterior se înțelegea în cazul țărănimii crearea unor comitete patriotice țărănești, care după cum vom vedea, vor activa inițial la sate ca organizații locale ale Uniunii patriotice.

Lenin sublinia că de capacitatea partidului de a organiza și canaliza în direcția justă torențul energiilor revoluționare depindea în ultimă instanță însuși succesul revoluției. „Lozinca: organizați-vă! ... trebuie înfăptuită acum fără întârziere. Dacă nu vom ști să creăm cu îndrăzneală și cu spirit de inițiativă organizații noi, va trebui să renunțăm la deșartele pretenții de a deține rolul de avangardă”²².

Pentru a juca în continuare rolul de conducător al revoluției, pentru a putea conduce organizatoric și politic masele largi la lupta revoluționară, Partidul Comunist Român, al cărui prestigiu și influență politică crescuseră considerabil în zilele desfășurării insurecției armate, trebuia înainte de toate să-și întărească și să-și refacă rapid rețeaua propriilor sale organizații, să-și completeze și să-și lărgască, în condiții de legalitate, rindurile cu noi membri de partid devotați cauzei revoluționare.

„După victoria insurecției armate ... — a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la plenara din 30 noiembrie—5 decembrie 1961 —, activul de bază al partidului din afară, cât și cel eliberat din închisori și lagăre, întregul partid s-a grupat în jurul noii conduceri a partidului, formată după înlăturarea grupului de trădători în frunte cu Foriș. S-a trecut imediat la reorganizarea partidului în condițiile noi create, la mobilizarea tuturor forțelor sale în vederea organizării clasei muncitoare în sindicate unice revoluționare, la desfășurarea unei intense munci de masă în rindurile țărănimii și tineretului, la mobilizarea întregului popor pentru susținerea războiului antihitlerist, la lupta pentru instaurarea unui regim democratic”²³.

Reorganizarea pe baze legale, imediat după 23 August 1944 și în plină desfășurare a evenimentelor, a muncii de partid concomitent cu continuarea acțiunii, începute înainte de insurecție, de refacere și întărire a legăturilor cu toate organizațiile, cu membrii și simpatizanții de partid²⁴ a dat posibilitate partidului să folosească din plin condițiile favorabile create în urma victoriei insurecției armate, înfăptuită sub conducerea P.C.R. și care adusese pe primul plan al vieții politice a țării forțele revoluționare. Corespunzător noii situații create, eforturile partidului de unire într-un singur front de acțiune a tuturor forțelor democratice trebuiau continuate și lărgite ținând seama de faptul că zdrobirea fascismului deschidea calea unor profunde transformări social-politice democratice. Pentru mobilizarea tuturor forțelor și energiilor naționale în lupta pentru zdrobirea fascismului, pentru democrație și progres era necesară constituirea unei coaliții democratice mult mai largi și mai trainice decât B.N.D., prin cuprinderea într-un front național democratic a tuturor grupărilor și organizațiilor democratice din țară.

²² V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 9, București, Edit. politică, 1962, p. 309—310.

²³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, 1961—1962*, București, Edit. politică, 1962, p. 200.

²⁴ Cu privire la activitatea organizatorică desfășurată în acest sens, vezi Arh. Reg. P.M.R. Iași, fond. II, dos 122/44, p. 130; arh. Reg. P.M.R. Galați, fond I, dos. 70/44, p. 1 2; Arh. Reg. P.M.R. Oltenia, caseta 1, dos. 1/44; Arh. Reg. P.M.R. Mureș, fond. II, dos. 11/44, p. 63 64; „Tribuna Ardealului”, Cluj, 21 octombrie 1944 (comunicatul privind stabilirea legăturii organizatorice a regionalei de partid Cluj cu C.C. al P.C.R.).

Mentținând, în vederea rezolvării sarcinilor imediate, colaborarea în sinul primului guvern Sănătescu cu celelalte partide din cadrul B.N.D., Partidul Comunist Român a militat de la început pentru transformarea B.N.D., dintr-o grupare închisă de partide, într-un front larg al tuturor organizațiilor și partidelor democratice. P.C.R. a fost, pe de altă parte, conștient chiar din momentul constituirii B.N.D. că fruntașii celor două partide burghezo-moșierești subscriseseră pactul de colaborare cu cele două partide muncitorești numai forțați de împrejurări. Manevrele întreprinse de conducătorii celor două partide „istorice” până în ajunul declanșării insurecției și cu prilejul formării primului guvern Sănătescu, solidarizarea oficială a acestora cu rămășițele organizațiilor fasciste prin schimbul de scrisori Maniu-Comaniciu, sabotarea frontului antihitlerist și a măsurilor de defascizare radicală a vieții publice, a aparatului de stat arătau limpede că cercurile politice grupate în jurul celor două partide „istorice” puteau fi constrânse la colaborare numai dacă forțele progresiste se dovedeau suficient de puternice pentru a-și impune punctul lor de vedere și pentru a prelua eventual singură sarcina guvernării.

Încercărilor și speranțelor forțelor reacționare de a restabili vechiul regim politic, de a îngradi și îngusta cîmpul de acțiune al forțelor revoluționare, P.C.R. le-a răspuns prin organizarea în largime și profunzime a maselor largi populare, și în primul rînd a clasei muncitoare și a țărănimii. Atragerea organizată a maselor largi la activitatea politică, în cadrul unui program de revendicări comun și sub conducerea clasei muncitoare și a avangărzii sale marxist-leniniste, urma să decidă soarta luptei pentru putere, să determine fie ralierea partidelor burgheze la programul transformărilor democratice, fie, în cazul refuzului acestora, înlăturarea lor de pe arena vieții politice a țării. Lupta pentru organizarea politică a maselor largi se înscrisa, așadar, și constituia în același timp un moment hotărîtor pentru unirea tuturor forțelor social-politice interesate în propășirea economică și politică a țării, care în prima etapă trebuia să ducă la desăvîrșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice și la lichidarea pe plan politic, militar, economic a urmărilor nefaste ale fascismului. Cu sau fără partidele burgheze, formarea unui larg front național democratic, care să grupeze toate organizațiile și partidele democratice, constituia o necesitate istorică imediată, la înlăturarea căreia P.C.R. a chemat pe toți aceia care înțelegeau să lupte pentru progresul social-politic al țării.

Ținînd seama de faptul că rolul conducător în formarea acestui front urma să-l aibă clasa muncitoare, C.C. al P.C.R. și-a concentrat atenția în vederea organizării rapide pe baze legale și revoluționare a muncitorimii, și în primul rînd a muncitorimii din principalele centre și întreprinderi industriale. Mergînd pe linia dezvoltării colaborării cu P.S.D. și pentru a asigura unitatea de acțiune a clasei muncitoare în cadrul organizațiilor sale profesional-politice, P.C.R. a luat inițiativa și a propus P.S.D. ținerea la 1 septembrie 1944 a unei ședințe comune a delegațiilor ambelor partide în care să se stabilească măsurile pentru reorganizarea mișcării sindicale pe baza frontului unic.

Conferința reprezentanților comitetelor centrale ale P.C.R. și P.S.D., întrunită la București, a hotărît constituirea unei comisii centrale de organizare a mișcării sindicale unite din România, comisie care avea sarcina să coordoneze și să conducă pînă la primul congres sindical pe țară munca de reorganizare pe baze legale a clasei muncitoare în sindicate unice revoluționare.

Punînd la baza mișcării sindicale principiile leniniste de organizare sindicală, conferința de la 1 septembrie 1944 a reprezentat un important pas în direcția întăririi unității de acțiune a clasei muncitoare.

Unită în sindicate revoluționare, clasa muncitoare a putut să-și îndeplinească rolul de hegemon al revoluției populare, de conducător al alianței de luptă cu principalul său aliat, țărănimea. Sindicatele unite au reprezentat principala pîrghie cu ajutorul căreia P.C.R. a putut mobiliza operativ și în profunzime întreaga clasă muncitoare la îndeplinirea sarcinilor revoluției populare. După crearea Comisiei de organizare a mișcării sindicale unite din România, organizarea muncitorimii în sindicate a luat un deosebit avînt. În numai cîteva săptămîni, sute de mii de muncitori s-au organizat în sindicate. Forma organizatorică sindicală de bază în mobilizarea și îndrumarea politică a muncitorilor din întreprinderi a fost comitetul de fabrică.

Sub conducerea partidului, comitetele de fabrică au trecut din primul moment la mobilizarea maselor de salariați în vederea lărgirii cuceririlor politice obținute în urma insurecției armate din august 1944 și pentru obținerea unor revendicări economice imediate.

Ca urmare a muncii politice desfășurate de partid în sinul clasei muncitoare, a creșterii avîntului și a conștiinței sale de clasă, muncitorimea organizată nu și-a limitat activitatea și revendicările numai la organizarea sa proprie și la susținerea doar a revendicărilor sale economice imediate. În moțiunile votate, în adunări, mitinguri, începînd cu primele întruniri și demonstrații de stradă care au loc după 23 August 1944, clasa muncitoare s-a afirmat ca conducătoare a revoluției populare, ca apărătoare a intereselor vitale ale întregului nostru popor.

Clasa muncitoare din România, condusă de P.C.R., și-a înscris în programul său imediat de luptă : defascizarea și democratizarea țării sub toate aspectele, asigurarea progresului social-politic al poporului nostru pe calea lichidării în prima etapă a revoluției a rămășițelor feudale, sprijinirea frontului antifascist prin asigurarea aprovizionării armatei romîne cu cele necesare, sprijinirea în vederea realizării acestor sarcini a organizării politice a țărănimii și a tuturor păturilor cu stare de spirit antifascistă pentru crearea unui larg front patriotic antifascist.

Dintre aliații proletariatului în revoluție, principalul aliat era țărănimea muncitoare. Subliniind însemnătatea deosebită, hotărîtoare a alianței de luptă dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub hegemonia proletariatului și a partidului său de avangardă, îndeosebi în țările slab dezvoltate industrial, Lenin arăta că „o victorie deplină a mișcării burghezo-democratice este posibilă . . . numai în cazul cînd masele

țăranimii democrate vor urma proletariatul în lupta pentru libertatea deplină și pentru întregul pământ”²⁵.

În condițiile României, sarcina centrală primordială care stătea în fața revoluției populare începute la 23 August 1944 era desăvîrșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice. În aceste împrejurări, revoluția populară, înainte de a trece la îndeplinirea sarcinilor sale socialiste, trebuia să acționeze în prima sa etapă în direcția lichidării clasei moșierești și a tuturor celorlalte rămășițe feudale din agricultură²⁶. Masele țărănești din țara noastră erau direct și vital interesate în desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, spre a se elibera pentru totdeauna de sub jugul apăsător al exploatării moșierești.

Din punct de vedere social-economic și politic, după 23 August 1944 țărănimea era mai coaptă ca oricînd în trecut pentru lupta în vederea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Războiul a înăsprit și a împins pînă la limita maximă contradicțiile social-economice-politice din lumea satelor. Țărănimea muncitoare ajunsese la o situație materială insuportabilă, care în mod obiectiv o împingea spre revoluție. Insurecția armată victorioasă a descătușat energiile revoluționare ale țărănimii din chingile regimului fascist de teroare și samavolnicii. Lovitura grea primită de regimul burghezo-moșieresc în urma victoriei insurecției armate a creat condiții favorabile luptei țărănimii pentru o viață mai bună.

Țărănimea nu putea izbîndi în lupta sa împotriva claselor exploatatoare decît participînd alături și sub conducerea clasei muncitoare la o mișcare revoluționară care să transforme din temelii vechile raporturi dintre clase în direcția desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Experiența mișcării revoluționare din România și a mișcării muncitorești internaționale a dovedit, pe de altă parte, imposibilitatea proletariatului numai cu propriile sale forțe de a răsturna de la putere clasele exploatatoare. În fața P.C.R. a stat sarcina de a transforma starea de spirit antifascistă a maselor țărănești și dorința acestora de a înlătura jugul moșieresc într-o participare activă, conștientă a țărănimii la revoluția populară, singura cale de obținere a acestor transformări democratice. Încă din anii ilegalității, ori de cîte ori lozincile și materialul de propagandă al partidului au reușit să pătrundă la sate, ele au găsit ecou favorabil în sînul țărănimii muncitoare. Totuși, datorită situației extrem de grele în care și-a desfășurat activitatea, P.C.R. nu a putut stabili și mai ales menține un contact organizatoric strîns și permanent cu masele largi țărănești. Succesele parțiale obținute de partid în conducerea unor lupte ale țărănimii în perioada dintre cele două războaie mondiale au dovedit posibilitățile revoluționare și receptivitatea țărănimii la lozincile și acțiunile inițiate

²⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 15, ed. a II-a, București, Edit. politică, 1963, p. 210.

²⁶ „Numai printr-o astfel de acțiune — arată Lenin —, printr-o transformare pe deplin democratică a vechii societăți, semiobăgiste, proletariatul se poate întîri pe deplin ca clasă de sine stătătoare, poate separa pe deplin sarcinile sale speciale, adică socialiste, de sarcinile democratice comune a întregului popor lipsit de drepturi și își poate asigura cele mai bune condiții pentru a duce lupta pentru socialism în mod cît mai liber, mai amplu și mai intens” (V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 15, București, Edit. politică, 1963, p. 209).

de P.C.R., dar nu au fost suficiente pentru făurirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea, alianță care urma să se realizeze deplin abia în condițiile istorice create în urma victoriei insurecției armate din august 1944.

În condițiile concrete de după 23 August, forma organizatorică cea mai potrivită de atragere a țărănimii la revoluția populară a fost la început comitetele țărănești.

Organizate și îndrumate de partid, comitetele țărănești nu aveau un caracter închis, ele putînd cuprinde și antrena la acțiuni obștești pe toți locuitorii satelor, cu excepția fasciștilor și a criminalilor de război.

Viabilitatea organizării țărănimii în comitete țărănești fusese verificată în trecut în mișcarea revoluționară internațională, în luptele țărănimii organizate de partid înainte de 23 august ²⁷. Imediat după eliberarea nordului Moldovei de sub jugul fascist, în raza fostului județ Botoșani, începînd din aprilie 1944, activau cu succes circa 100 de comitete țărănești, îndeplinind sarcini multiple de ordin social-economic, administrativ și politic ²⁸.

Acțiunea de organizare a țărănimii în comitetele țărănești a constituit din primele zile după eliberare o sarcină de bază a organizațiilor de partid de pe întreg cuprinsul țării.

Printre organizațiile județene de partid care au obținut încă din primele săptămîni după 23 August 1944 rezultate bune în organizarea comitetelor țărănești a fost județeană P.C.R. Ilfov (care îngloba și orașul București). Formînd echipe din 2 — 3 muncitori conduse de un membru sau simpatizant de partid, județeană le-a trimis în munca de propagandă în comunele din jurul capitalei. Astfel, în adunarea convocată la 1 septembrie 1944 de o echipă muncitorească sosită în localitate, sătenii din comuna Valea Rusului au ales un comitet țărănesc format din 15 membri, în fruntea căruia a fost desemnat învățătorul satului. Comitetul ales a aderat la Uniunea patrioților, adoptînd o moțiune de solidarizare cu lupta întregului popor împotriva Germaniei hitleriste și pentru defascizarea vieții publice a țării ²⁹.

În cursul lunii septembrie în prezența și sub îndrumarea echipelor muncitorești se organizează comitete țărănești patriotice în numeroase comune din județul Ilfov, printre care Domnești, Șoldanu, Frăsinet, Colibași, Chitila, Rudeni, Catani, care aderă de asemenea la Uniunea patrioților ³⁰.

Referindu-se la modul în care se desfășura munca de organizare a țărănimii în județul vecin, Ialomița, ziarul „Luptătorul” arăta în numărul său din 6 septembrie 1944: „Grupurile (de țărani. — *n.n.*) se prezintă la comitetele locale (P.C.R. — *Tr.U.*) și cer să fie înscrise de îndată. Toți sînt plini de avînt. În majoritatea comunelor din Ialomița s-au constituit și continuă constituirea de comitete patriotice”.

²⁷ Vezi, de pildă, răscoala țărănimii de la Ghimeș.

²⁸ „Studii”, 1959, nr. 4, p. 255—257.

²⁹ „Luptătorul”, din 10 septembrie 1944, p. 3.

³⁰ Ibidem, numerele din 21 și 22 septembrie 1944 și din 1 octombrie 1944; cf. Arh. st. Buc., fond. Prefectura Ilfov, dos. 11/44, f. 72—73 (raportul informativ pe luna septembrie 1944 al prefectului către Ministerul de Interne).

Între primele comune organizate în Ialomița au fost Gildău³¹, Săpunari³², Coșereni³³ și altele.

Și în județul Constanța s-a desfășurat de către organizația de partid locală o vie activitate în vederea organizării comitetelor țărănești³⁴. Printre primele comitete țărănești patriotice constituite în fostul județ Constanța se numără cele din comunele Tuzla, Cumpăna, Negru-Vodă³⁵.

În Moldova, organizarea țărănimii în comitete țărănești a luat un avânt deosebit și a îmbrăcat anumite forme specifice, rezultate din faptul că, în urma retragerii autorităților antonesciene și a majorității moșierilor o dată cu frontul fascist, comitetele țărănești au preluat în administrație bunurile agricole părăsite în majoritate de moșieri, iar uneori au îndeplinit și sarcinile unor organe locale ale puterii de stat. Astfel, în ședința din 3 septembrie 1944 a Comitetului județean P.C.R. Iași s-au adoptat măsuri concrete pentru desfășurarea muncii de organizare a țărănimii în comitetele țărănești și pentru antrenarea acestora la îndeplinirea sarcinilor grele legate de normalizarea vieții social-politice a regiunii în urma distrugerilor lăsate de armatele fasciste în retragere. Pentru coordonarea muncii la sate s-a desemnat un membru al comitetului județean însărcinat special să se ocupe de această muncă³⁶.

În urma hotărârilor luate în ședința din 3 septembrie, 4 membri de partid au plecat imediat pe teren. Dezbătând din nou problema țărănească în ședința din 9 septembrie 1944, delegații sosiți de pe teren au arătat atât greutățile întâmpinate, cât și realizările obținute. Astfel, într-o serie de comune s-au constituit comitete țărănești de inițiativă care au trecut la o serie de măsuri menite să salveze de la distrugere bunurile agricole părăsite. Din rapoartele prezentate rezulta, printre altele, că „țărani au strîns recolta de pe moșile părăsite de proprietari și și-au împărțit recolta între ei”. Printre primele realizări gospodărești se înscria acțiunea comitetului de inițiativă din Bivolari, care a luat măsuri pentru deschiderea unei mori țărănești³⁷. Și în alte județe din Moldova organizațiile locale de partid au desemnat din sinul lor responsabili cu munca la sate și au întocmit planuri de măsuri pentru desfășurarea activității politice și organizatorice în sinul țărănimii. La ședința județenei P.C.R. Bacău din 8 septembrie 1944 s-a hotărât că „toți membrii de celulă care au legături la sate vor căuta să formeze acolo comitete sătești ale Frontului patriotic”³⁸.

Și în alte regiuni ale țării (Oltenia, Banat), organizațiile de partid locale au luat măsuri pentru începerea muncii de propagandă la sate și de organizare a țăranilor în comitete țărănești. Acolo unde nu existau condițiile constituirii de la început a unui comitet țărănesc ales de locu-

³¹ „Scînteia” din 30 septembrie, 1944, p. 4.

³² Ibidem, 4 octombrie 1944, p. 1.

³³ Ibidem, 5 octombrie 1944, p. 4.

³⁴ „Cuget liber”, organ al P.C.R. Constanța, din 18 septembrie 1944, p. 2.

³⁵ *Din lupta P.C.R. pentru închegarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944-1945. Studii și referate monografice*, vol. I, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 23.

³⁶ Arh. Reg. P.M.R. Iași, fond. II, dos. 122/44, p. 130.

³⁷ Ibidem, p. 132.

³⁸ Arh. Reg. P.M.R. Bacău, fond II, dos. 70/44, p. 2.

itorii comunei respective, activiștii trimiși la sate procedau la crearea unor comitete de inițiativă țărănești provizorii.

Spre sfârșitul lunii septembrie 1944, cu ajutorul echipelor muncitorești care desfășurau o activitate tot mai susținută, a luat amploare și treptat s-a generalizat în toate regiunile țării curentul de organizare a țărănimii în comitete țărănești, sub conducerea și îndrumarea P.C.R.

Încadrată în comitete țărănești, țărănimea, sub conducerea partidului, trece mai întâi la înfăptuirea unor acțiuni menite să înlăture pe plan local urmările dictaturii militare-fasciste, atât ale celor de ordin economic, cât și ale celor de ordin administrativ politic.

Printre primele acțiuni desfășurate de țărănime în cadrul comitetelor țărănești a fost îndepărtarea din fruntea comunelor a elementelor fasciste afaceriste, anularea unor abuzuri comise de autorități în timpul dictaturii fasciste, obținerea de către țărani învoiți a unor condiții mai avantajoase de repartitie a recoltei pe pământurile luate în dijmă etc.

Condițiile spoliatoare în care moșierii își dădeau pământul în dijmă sau arendă la țărani, obligațiile suplimentare de natură tipic feudală pe care le aveau țărani învoiți de a efectua gratuit o serie de munci agricole sau de corvezi, menținerea, în unele cazuri înscrisă chiar în contractele de învoieli, a plocoanelor obligatorii care trebuiau aduse la conac de mai multe ori pe an, abuzurile și fărădelegile autorităților administrative locale (primari, notari, jandarmi, percepatori fiscali etc.) provocaseră o nemulțumire generală în rîndul țărănimii muncitoare, care se accentuase și mai mult în anii dictaturii militare-fasciste.

În urma directivelor C.C. al P.C.R., organizațiile de partid locale au concentrat focul, în primele săptămîni după 23 August 1944, în direcția antrenării țărănimii la acțiuni pe plan local pentru îmbunătățirea situației sale materiale și sociale. Printre punctele-program propuse în prezența și sub îndrumarea echipelor muncitorești, adunările convocate de comitetele țărănești hotărâsc și trec la îndeplinirea unor revendicări care apoi se generalizează pe întreg cuprinsul țării, ca: repartizarea recoltei anului 1944 rezultate de pe pământurile moșierești date în dijmă sau arendă în proporție de 2/3 pentru țărani învoiți și numai 1/3 pentru proprietar, anularea oricăror obligații suplimentare (dijma la tarla, corvezile, plocoanele etc.), retrocedarea terenurilor de izlaz însușite abuziv de bogătașii satelor, înapoierea unor bunuri acaparate pe nedrept din proprietatea personală de fostele autorități fasciste etc. În regiunile în care autoritățile fasciste au fost retrase și s-au instalat autorități democratice, (Moldova, Transilvania), întreaga recoltă a proprietarilor care-și părăsiseră comuna a fost confiscată, partea ce li s-ar fi cuvenit lor fiind preluată de comitetele țărănești sau de autoritățile județene pentru acoperirea cheltuielilor necesare întreținerii aparatului administrativ și pentru aprovizionarea frontului antihitlerist. În regiunile în care vechiul aparat de stat antonescian nu fusese înlăturat, acțiunile desfășurate de țărănime în direcția modificării condițiilor de dijmă, a reparării nedreptăților și abuzurilor săvîrșite în timpul dictaturii fasciste s-au izbit de rezistența elementelor reacționare din aparatul de stat, sprijinite, la rîndul lor, de majoritatea reacționară din guvern.

Participarea țărănimii sub conducerea P.C.R. la lupta pentru obținerea unor revendicări imediate, faptul că pentru a-și cuceri drepturile țărănimea s-a ridicat la luptă împotriva elementelor fasciste din aparatul de stat și împotriva majorității reacționare din guvern au dat de la primul moment activității desfășurate de comitetele țărănești un caracter politic revoluționar, care se va accentua și mai mult în lunile următoare în condițiile în care forțele reacționare vor trece deschis la măsuri represive împotriva mișcării revoluționare în creștere atât la orașe, cât și la sate.

Încă în lupta pentru revendicările sale imediate, țărănimea a fost pusă în situația de a intra în luptă cu forțele reacționare care se opuneau oricăror transformări în direcția democratizării vieții economice și politice a țării.

Practica revoluționară a confirmat încă o dată aprecierea leninistă că cea mai bună școală politică pentru masele populare era revoluția. „Revoluția — arăta Lenin — unește repede și luminează repede. Fiecare pas în dezvoltarea ei trezește masele și le atrage cu o forță irezistibilă tocmai de partea programului revoluționar, singurul care exprimă în mod consecvent și integral interesele lor adevărate, vitale”³⁹.

După încheierea Frontului unic muncitoresc și organizarea clasei muncitoare în sindicate revoluționare unice, făurirea alianței de luptă a clasei muncitoare cu țărănimea a reprezentat o sarcină-cheie, hotăritoare în lupta P.C.R. pentru constituirea unui larg front național-democratic.

Participarea unor mase țărănești relativ importante, încă în septembrie 1944, la lupta revoluționară era o dovadă a justetei liniei partidului în munca de atragere la revoluția populară a țărănimii. Deși aceste prime succese în organizarea muncitorimii și țărănimii urmau să fie dezvoltate și consolidate abia în lunile următoare, totuși comitetele de fabrică, comitetele țărănești și celelalte organizații democratice create cu sprijinul și sub îndrumarea P.C.R. acționau deja încă din această perioadă ca germeni ai noii puteri populare, obținând, prin lupta revoluționară, pe deasupra și împotriva majorității reacționare din guvern și din aparatul de stat, o serie de cuceriri democratice.

P.C.R. a apreciat că era posibilă și necesară în lupta pentru zdrobirea și lichidarea definitivă a fascismului, în mobilizarea unor mase cât mai largi la lupta pentru transformări democratice antrenarea intelectualității, a micii burghezii și chiar a acelor pături ale burgheziei ale căror interese fuseseră într-o măsură lezate de înfeudarea economică a României imperialismului german.

În primele săptămâni după 23 August 1944, P.C.R. a desfășurat o activitate susținută pentru demascarea rolului nefast pe care îl jucase și îl mai juca încă propaganda fascistă. Prin presă, manifeste, conferințe, întruniri, această propagandă și susținătorii săi au fost demascați. Mobilizând în jurul lozincilor antifasciste și antrenând în cadrul organizațiilor democratice numeroși intelectuali, pături ale micii burghezii de la orașe

³⁹ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 11, București, Edit. politică, 1962, p. 43.

și sate care suferiseră de pe urma dictaturii fasciste și mai suportau încă urmările îndeosebi economice-financiare moștenite de la dictatura fascistă recent răsturnată, P.C.R. a reușit să creeze în sinul acestor categorii și păături sociale un curent de organizare și activitate democratică-antifascistă. S-au pus astfel bazele antrenării acestor păături la programul luptei revoluționare pentru regim democrat-popular și pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice.

Un rol important de agitator și organizator colectiv l-a jucat presa de partid și celelalte organe democratice de presă. La 20 septembrie 1944 a apărut primul număr legal al organului central al P.C.R., ziarul „Scînteia”. Prin intermediul ziarului „Scînteia” și al celorlalte organe de presă, cuvîntul partidului, sarcinile și lozincile ajungeau în rîndul maselor largi din întreaga țară, chiar și în acele locuri în care nu răzbisera încă echipele muncitorești și în care masele țărănești nu fuseseră încă organizate.

În urma muncii de agitație și propagandă, a activității organizatorice-politice desfășurate de partid imediat după 23 August 1944 s-au realizat succese importante în direcția constituiri unui front larg patriotic, care să treacă cu succes la înfăptuirea unui program de acțiune mai amplu, la însuși programul desăvîrșirii sarcinilor revoluției burghezo-democratice.

În aceste condiții, la 25 septembrie 1944, partidul comunist a lansat un proiect de program de transformări democratice, la înfăptuirea cărora a chemat toate partidele și organizațiile democratice. Proiectul de platformă cuprindea principalele sarcini ale revoluției în această perioadă, și în primul rînd sarcina instaurării puterii populare, înfăptuirea unei reforme agrare democratice, democratizarea aparatului de stat, continuarea războiului antifascist pînă la victoria finală, lichidarea rămășițelor fascismului în țară, începerea operei de refacere economică a țării și în general promovarea unei politici interne și externe care să ducă la asigurarea și consolidarea independenței reale a țării.

Program al desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice în condițiile luptei pentru zdrobirea fascismului pe plan intern și extern, politic și militar, proiectul program avea un caracter larg democratic și cuprindea prevederi în care erau interesate toate forțele vii ale poporului nostru.

Prevederile platformei-program permiteau concentrarea tuturor forțelor democratice în jurul clasei muncitoare, singura clasă consecvent revoluționară, capabilă să ducă pînă la capăt revoluția populară care începuse la 23 August 1944.

În scurt timp, syndicatele, Frontul plugarilor, Partidul Social-Democrat, Uniunea patrioților, Madosz-ul, Partidul Social-Țărănesc (care se va unifica curînd cu Frontul plugarilor) au aderat la platforma-program propusă de P.C.R. La începutul lunii octombrie 1944 s-a creat Frontul național democratic. Crearea F.N.D. s-a făcut în condițiile unei participări tot mai active a maselor largi la viața politică. Organizarea muncitorimii în syndicate, a țărănimii în comitete țărănești, adeziunea păturilor mijlocii la organizațiile democratice care au intrat în F.N.D. au cunoscut în această perioadă un avînt neobișnuit de puternic. Prin crearea F.N.D. și adeziunea la programul său platformă a maselor largi s-a accentuat

și mai mult neconcordanța dintre activitatea majorității reacționare din guvern și revendicările populare, dintre puterea de stat aflată în majoritate în mâinile reprezentanților claselor exploatare (alături de majoritatea reacționară din guvern și din aparatul de stat, se adăuga în balanța forțelor reacționare și monarhia) și raportul de forțe tot mai favorabil partidelor și organizațiilor din F.N.D.

În condițiile raportului de forțe, existent deja în momentul publicării proiectului-program, devenise necesară și posibilă înlăturarea guvernului Sănătescu și constituirea unui guvern format din reprezentanții tuturor partidelor politice și organizațiilor democratice, capabil să mobilizeze toate forțele pentru ducerea la bun sfârșit a războiului antifascist, pentru zdrobirea definitivă a rămășițelor organizațiilor fasciste din România.

Sfidînd cererea maselor largi populare care și-au dat adeziunea la programul F.N.D. și la formarea unui guvern de largă concentrare democratică, în care, dat fiind raportul de forțe, trebuia să intre un număr însemnat de reprezentanți ai F.N.D., conducătorii partidelor istorice s-au opus cu înverșunare plecării de la cîrma țării a primului guvern Sănătescu, care nu apăra cu consecvență decît interesele unei minorități.

Împotriva maselor populare care trec, sub conducerea partidului, la înlăturarea elementelor fasciste din aparatul de stat și din întreprinderi, majoritatea reacționară din guvern ia măsuri represive care merg de la neconfirmarea reprezentanților forțelor democratice alese în fruntea comunelor și prefecturilor pînă la arestarea noilor aleși.

Majoritatea reacționară din guvern, elementele fasciste, reacționare din aparatul de stat, din întreprinderi, servind interesele claselor exploatare și ale burgheziei imperialiste occidentale, au sabotat fățiș aprovizionarea frontului antihitlerist cu materiale de război și alimente și, nesocotind prevederile convenției de armistițiu, au sprijinit acțiunea de camuflare a bunurilor inamice, fasciste, au încurajat activitatea foștilor membri ai organizațiilor fasciste, care au trecut la săvîrșirea unui șir de acțiuni teroriste.

Continuarea acestor stări de lucruri, menținerea elementelor profasciste în posturi de răspundere în aparatul de stat și în guvern reprezenta o primejdie de moarte pentru cuceririle democratice obținute de masele populare în urma victoriei insurecției armate.

În jurul schimbării guvernului, a democratizării aparatului de stat, a măririi efortului de război antifascist prin curmarea sabotajului economic, în cursul lunii octombrie, și îndeosebi în a doua jumătate a acestei luni, s-a dat o înverșunată luptă politică.

Dezvoltarea rapidă a revoluției populare, care făcuse posibil ca la mai puțin de o lună de la victoria insurecției armate să se poată publica proiectul platformă al F.N.D. și să se cîștige în scurt timp de partea programului de luptă a partidului clasei muncitoare masele largi populare, modificase raportul de forțe în favoarea netă a forțelor revoluționare.

În cursul acestei bătălii de clasă, partidul comunist, ale cărui rînduri și a cărui influență politică și organizatorică crescuseră considerabil, a izbutit să strîngă în jurul programului său pături largi ale populației.

În întreaga țară au avut loc mari mitinguri și puternice demonstrații de stradă. În fruntea acestor acțiuni stătea clasa muncitoare, unită în Frontul unic muncitoresc, care atrăseseră în sprijinul programului F.N.D. pături tot mai largi ale țărănimii, ale micii burghezii și ale intelectualității. Participarea unor mase țărănești tot mai largi la lupta pentru democratizarea țării, pentru un guvern democratic a reprezentat un nou pas pe calea făuririi alianței de luptă dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, cheazășia victoriei finale a luptei pentru puterea populară.

Asociațiile profesionale ale cadrelor didactice, inginerilor, ziaristilor, funcționarilor particulari și de stat, ca urmare a muncii politice desfășurată de P.C.R., sînt reorganizate pe baze democratice și aderă la platforma-program a F.N.D. În această perioadă, Uniunea patrioților începe să joace un rol tot mai important în antrenarea păturilor mic-burgheze orășenești la activitate democratică. Într-un timp scurt la platforma F.N.D. și-au dat adeziunea păturile cele mai largi ale poporului român.

Aderarea maselor largi (muncitori, țărani, mic-burghezi, minorități naționale) la F.N.D. și implicit la programul revoluției populare a dat o grea lovitură forțelor reacționare grupate în jurul partidelor istorice.

Siliți să-și precizeze poziția față de proiectul-program propus de P.C.R. tuturor partidelor politice, inclusiv P.N.Ț. și P.N.L., conducătorii celor două partide „istorice” s-au demascat ca fiind apărătorii doar ai vîrfurilor marii burghezii și moșierimii, ai oligarhiei financiare și funciare⁴⁰.

Refuzul celor două partide „istorice” de a adera la proiectul-platformă al F.N.D., ale cărui prevederi corespundeau intereselor păturilor cele mai largi ale poporului nostru, inclusiv păturilor mijlocii care fuseseră în perioada dintre cele două războaie mondiale sub influența politică a P.N.Ț. și P.N.L., a dus la izolarea politică și la demascarea politicii reacționare a celor două partide burghezo-moșierești. Manifestîndu-și fățiș ostilitatea față de proiectul-program al F.N.D. și fiind incapabili (datorită legăturii lor organice cu vîrfurile marii burghezii și moșierimii, ostile oricărui progres social și politic al poporului nostru) să prezinte un pro-

⁴⁰ În manifestul-program al P.N.Ț. publicat în organele sale de presă la sfîrșitul lunii octombrie 1944, după pasajele introductive în care se încerca justificarea activității P.N.Ț. în anii 1938–1944, se afirma deschis că partidul urma să continue aceeași orientare și program ca în perioada antebelică. Reluîndu-se vechile sloganuri privind statul țărănesc bazat pe așa-zisa „proprietate țărănească de muncă”, P.N.Ț. declara deschis că este pentru amănarea oricăror reforme structurale democratice pînă la încetarea războiului antihitlerist și că abia după război „țara” urma să fie chemată să decidă asupra programelor și reformelor sociale.

În cuvîntarea rostită în sala „ARO” la 29 octombrie 1944 cu prilejul anunțării publice a manifestului-program al P.N.Ț., I. Mihalache dezvăluia adevărata poziție a fruntașilor P.N.Ț. față de masele muncitoare de la orașe și sate. Astfel el declara că P.N.Ț. este pentru sindicate muncitorești. „Ceram însă ca aceste sindicate să fie instrumente numai de apărare profesională”. Referindu-se la rolul pe care dorea să-l joace muncitorimea, provenită în majoritatea ei de la sate, Mihalache își exprima speranțele că „acest suflet ancestral (aici în sens de conservator — *Tr. U.*) al țaranului român care îl stăpînește după ce a plecat la oraș nu se poate schimba, oricîtă indoctrinare proletară i s-ar turna”. Făcînd abstracție de miopia și marginalizarea politică pe care le trădau astfel de considerații, reținem dorința fruntașului P.N.Ț. ca muncitorimea să nu participe la viața politică a țării, apanaj, după părerea reacționarilor, cuvenit doar „elitei neamului”.

gram propriu de dezvoltare democratică a țării, conducătorii partidelor „istorice”, situându-se pe poziții contrarevoluționare, antipatriotice, au căutat din primul moment să coaleză toate elementele reacționare într-un front comun anticomunist și antidemocratic. În aceste condiții, B.N.D. a încetat să mai joace vreun rol pozitiv în raporturile dintre cele patru partide care-l încheiaseră. Rămânerea reprezentanților partidelor muncitorești în primul guvern Sănătescu și în B.N.D. nu-și mai avea rostul. Divergențele ivite între partidele muncitorești, pe de o parte, și partidele „istorice”, pe de altă parte, făceau imposibilă continuarea colaborării între ele pe baza înțelegerii vechi și cereau o rezolvare nouă a raporturilor dintre ele, ținând seama de evoluția evenimentelor, de modificarea raportului de forțe, de cerințele majore ale poporului român în acel moment.

Începînd cu marea adunare de la A.N.E.F., în care reprezentanții F.N.D. și-au precizat poziția lor față de guvern, cerînd formarea unui guvern politic și democratic, în a doua jumătate a lunii octombrie 1944 s-a desfășurat o largă campanie de manifestații, întruniri și demonstrații populare în care participanții au cerut trecerea neîntîrziată la un program de democratizare reală a țării. După ieșirea reprezentanților F.U.M. din guvern la mijlocul lunii octombrie 1944, lupta pentru democratizare de jos în sus, pe calea revoluționară, a aparatului de stat a luat o deosebită amploare. Alegerea unui număr sporit de reprezentanți ai F.N.D. în fruntea primăriilor și a prefecturilor a îmbrăcat la sfîrșitul lunii octombrie și în primele zile ale lunii noiembrie 1944 caracterul unei largi campanii desfășurate pe întreg cuprinsul țării.

Lupta pentru puterea populară a înregistrat un prim succes important la începutul lunii noiembrie 1944, cînd, cu tot concursul dat de monarhie și de partidele „istorice” primului guvern Sănătescu, acesta a fost silit în cele din urmă să demisioneze. Valul luptei revoluționare a maselor largi a silit monarhia și pe conducătorii partidelor „istorice” să accepte formarea unui guvern politic alcătuit din reprezentanți ai celor două partide burgeo-moșierești și din reprezentanți ai F.N.D.

În perioada care a premers răsturnării primului guvern Sănătescu (a doua jumătate a lunii octombrie și primele zile ale lunii noiembrie 1944) s-au dezvoltat și întărit politicește elementele noii puteri care vor decide în ultimă instanță victoria luptei pentru regim democrat-popular: comitetele de fabrică, comitetele țărănești, gărzile patriotice, consiliile F.N.D. etc. „Acesta era embrionul noii puteri revoluționare, care, așa cum spunea Lenin, «se sprijină direct pe cuceriri revoluționare, pe inițiativa directă, de jos, a maselor populare, nu pe legile promulgate de puterea de stat centralizată »”⁴¹.

În cursul luptei care a dus la răsturnarea primului guvern Sănătescu, raportul de forțe s-a modificat și mai mult în favoarea forțelor revoluționare care acționau sub conducerea P.C.R., fapt determinant pentru evoluția ulterioară a evenimentelor politice din România. Înlăturarea

⁴¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955-1959*, București, Edit. politică, 1959, p. 22.

primului guvern Sănătescu, intrarea în noul guvern a reprezentanților F.N.D. au însemnat un pas important în cadrul luptei pentru instaurarea unui regim democrat-popular în România.

Mobilizarea tuturor energiilor naționale pentru continuarea războiului antifascist, necesitatea de a se concentra focul principal în direcția zdrobirii complete a rămășițelor organizațiilor fasciste din România cereau, însă, în acel moment menținerea și lărgirea colaborării între toate partidele și organizațiile nefasciste.

În timpul celui de-al doilea guvern Sănătescu și al guvernului prezidat de N. Rădescu, reprezentanții P.N.Ț. și P.N.L. — siliți, sub presiunea maselor, să se declare de acord cu sarcinile antifasciste ale întregului popor, la înfăptuirea cărora erau obligați să participe prin prezența lor masivă în guvern, în aparatul de stat, la conducerea întreprinderilor care lucrau pentru frontul antihitlerist — vor fi puși în fața unui examen politic public, care va sfârși prin demascarea lor treptată, în înseși rîndurile foștilor lor aderenți, ca dușmani ai progresului social și politic al țării. Procesul de clarificare politică a maselor largi asupra poziției reale adoptate de fruntașii partidelor „istorice” față de interesele naționale ale țării a făcut parte integrantă din lupta politică a P.C.R. pentru demascarea și izolarea politică a celor două partide burghezo-moșierești.

La sfîrșitul anului 1944 și în primele luni ale anului 1945, Frontul național democratic a jucat un rol important și crescînd în mobilizarea maselor largi la înfăptuirea sarcinilor revoluției populare, la lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular în România.

La începutul anului 1945 s-au maturizat condițiile trecerii imediate la înlăturarea ultimului guvern cu majoritate reacționară și la instaurarea regimului democrat-popular. Noul guvern, instalat la 6 martie 1945, va fi constituit în majoritate din reprezentanți ai F.N.D. Rolul precumpănitor în acest guvern îl vor avea reprezentanții clasei muncitoare și ai țărănimii muncitoare în frunte cu P.C.R., adică aceleași forțe care au avut rolul hotărîtor și în formarea și activitatea Frontului național democratic în România.

TRANSFORMĂRILE REVOLUȚIONARE — PREMISE ALE PROCLAMĂRII REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

DE

V. LIVEANU

Premisele instaurării Republicii Populare Romîne au fost create de întreaga desfășurare anterioară a revoluției, de marile victorii cucerite de forțele populare conduse de Partidul Comunist Român în 1944—1947.

Amintind principalele momente ale procesului revoluționar care au dus la instaurarea Republicii Populare Romîne în cadrul unui articol, nu este, firește, posibil, a se face prezentarea lor completă, multilaterală; vom căuta să ne oprim mai mult asupra unor aspecte care, pentru a fi puse în deplină lumină, necesită noi studii și cercetări¹.

¹ Procesul revoluționar desfășurat între 23 August 1944 și 30 Decembrie 1947 constituie obiectul a numeroase lucrări, dintre care principalele sînt prezentate în articolul cu caracter istoriografic *Desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă. Construirea socialismului*, publicat de M. Rusenescu în „Studii”, 1962, nr. 6. Dintre lucrările apărute după publicarea articolului menționat amintim: Gh. Tuțui, V. Ionescu, *Făurirea P.M.R., victorie deplină și definitivă a leninismului în mișcarea muncitorească din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1963, nr. 1; C. Olteanu, *Importanța măsurilor anticapitaliste de la sfîrșitul anului 1946 și din anul 1947 pentru instaurarea dictaturii proletariatului în România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1963, nr. 3; Gh. Tuțui, *Alegerile sindicale din anul 1947 — moment important în lupta pentru unitatea deplină a clasei muncitoare* (ibidem); P. Nichita, *Activitatea desfășurată de P.C.R. în primele luni ale anului 1945 în vederea lărgirii bazei de masă a Frontului național-democratic și întăririi influenței sale politice*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1963, nr. 5; Gh. Cenușă, *Tactica P.C.R. în campania electorală din 1946* (ibidem); C. Olteanu, *Măsurile politice și organizatorice stabilite de plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1947 și însemnătatea lor pentru îmbunătățirea muncii de partid și întărirea legăturilor lui cu masele* (ibidem); Gh. Tuțui, *Măsurile politice și organizatorice luate de P.C.R. în anul 1947 pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și fărâmișea muncitoare*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1963, nr. 6; E. Mănguț, *Frontul unic muncitoresc, temelia reorganizării mișcării sindicale după 23 August 1944*, în „Studii”, 1963, nr. 5; M. A. Lupu, A. Cherciu, I. Puia, *Istoria economiei naționale a Romîniei*, vol. III, București, 1964. Vezi de asemenea lucrările prezentate la VI. Hanga, *Cercetările din R.P.R. privind istoria statului și dreptului din țara noastră (1948—1963)*, II, în „Studii”, 1964, nr. 2.

Insurecția din august 1944, organizată și condusă de Partidul Comunist din România, în condițiile favorabile create de succesele militare ale coaliției antihitleriste și, în primul rînd, de mărețele victorii ale armatei sovietice, a eliberat România de sub jugul fascist. Victoria insurecției antifasciste nu a dus la o simplă înlocuire a guvernului burghezo-moșieresc fascist printr-un guvern burghezo-moșieresc nefascist, nu a însemnat numai întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Datorită rolului conducător al partidului comunist, insurecția fără a avea ca obiectiv instaurarea nemijlocită a puterii unor noi clase sociale, a subminat din temelii puterea burghezo-moșierească. Masele au eucerit de îndată largi libertăți democratice, lupta lor luînd un avînt uriaș, ducînd în cele din urmă la înlăturarea claselor exploatoare de la putere.

De altfel, încă în focul pregătirii și desfășurării insurecției au apărut elemente ale noii puteri populare: coaliția forțelor patriotice, conduse de partidul comunist, din care s-au dezvoltat ulterior largul front național democratic, formațiile de luptă patriotice organizate de partid, comitetele de întreprindere. Imediat după victoria insurecției, aceste elemente ale noii puteri s-au dezvoltat și s-au îmbogățit.

Apoi, monarhia și partidele reacționare, care timp de decenii se străduiseră prin toate mijloacele să înlăture partidul comunist de pe scena politică a țării, s-au văzut nevoite ca, în momentul cel mai important din istoria de pînă atunci a Romîniei, să accepte nu numai intrarea partidului comunist în guvern, dar și faptul ca în guvernul de generali cu majoritate reacționară de la 23 August, partidul comunist să fie singurul care să primească în mod oficial un minister (al justiției)². Aceasta a însemnat o puternică lovitură pentru politica „antibolșevică” pe care se întemeia guvernarea burgheziei și moșierimii, a însemnat recunoașterea capacității clasei muncitoare și partidului ei de a participa la conducerea țării, a contribuit la subminarea din interior a puterii burghezo-moșierești, la descătușarea energiei revoluționare a maselor.

Imediat după victoria insurecției armate s-a produs o nouă polarizare a forțelor social-politice din țară. Principalele forțe ale burgheziei și moșierimii s-au concentrat în jurul partidelor național-țărănesc și național-liberal; străduindu-se să mențină dominația claselor exploatoare, acestea căutau să împingă lucrurile spre reînvierea regimului politic dinainte de 1938, caracterizat prin proclamarea unor drepturi democratice în practică îngrădite, îmbinată cu reprimarea violentă a mișcărilor populare și cu tolerarea acțiunilor fascismului. Pentru a stăvili luptele populare, partidele istorice care au dominat guvernele dintre 23 August 1944 și 6 Martie 1945 au încercat fără rezultat să împiedice, inclusiv prin forță, organizarea și acțiunile maselor³, să mențină pe cît posibil

² După cum se știe, reprezentanții oficiali ai celorlalte partide erau numai miniștri fără portofoliu.

³ Această linie străbătea ca un fir roșu întreaga activitate a majorității reacționare a guvernelor dintre 23 August 1944 – 6 Martie 1945, de la ordinul dat în 30 august 1944 comandanților militari ai întreprinderilor de a împiedica adunările și organizarea muncitorilor în fabrică („Scînteia” din 3 octombrie 1944), pînă la atacul armat dezlănțuit de guvernul Rădescu împotriva demonstrației din 24 februarie 1944.

în aparatul de stat elementele fasciste antonesciene, legionare, reacționare ⁴.

În timp ce, la 28 august 1944, apelul C.C. al P.C.R. sublinia că „rămășițele teroriste ale Gărzii de fier sînt astăzi principalul dușman intern” și chema la luptă împotriva lor ⁵, Iuliu Maniu, printr-un apel publicat în presă la 30 august 1944 ⁶, reluat ulterior de alți reprezentanți ai P.N.Ț. ⁷, chema pe legionari să intre în Partidul Național-Țărănesc. Din însemnările cu caracter memorialistic ale fruntașului țărănist Romulus Boilă, care considera și el că legionarii dornici să intre în P.N.Ț. „nu trebuiau refuzați, ci, dimpotrivă, primiți cu satisfacție” ⁸, reiese că Maniu, explicînd apelul adresat de el legionarilor, cerea coalizarea tuturor celor care doreau să „respingă atacul” (forțelor revoluționare) ⁹.

În opoziție cu clasele exploatare, masele radicalizate de război doreau o democrație reală, care să le asigure nu numai largi libertăți politice, dar și perspectiva unei vieți mai bune. În timpul luptei contra jugului imperialismului german, a dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, partidul comunist, militînd cu abnegație pentru unirea tuturor forțelor patriotice, a renunțat la orice lozincă imediată ce ar fi putut îngreui această unire, la orice revendicare privind transformarea relațiilor de producție, dar a subliniat că nu renunță la obiectivele sale finale. Propunînd la 6 septembrie 1941 tuturor grupărilor politice încheierea frontului unic național, P.C.R. preciza: „Comuniștii renunță la orice lozincă sau acțiune care ar putea să-i despartă de celelalte partide și grupări politice care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român. Însă ei nu renunță la propagarea programului lor și a lozincilor finale” ¹⁰. După doborîrea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste, cînd desăvîrșirea sarcinilor antifasciste ale insurecției era împiedicată de partidele „istorice” predominante în guvern și cînd se punea problema alegerii întregii căi de dezvoltare viitoare a Romîniei, partidul comunist a chemat poporul să lupte pentru un regim de democrație reală, care să lichideze radical resturile fascismului și să înfăptuiască profunde transformări sociale. După ce, la 20 septembrie 1944, prin organul său central, „Scînteia” a pus chestiunea reformei agrare, partidul comunist a adus la 24 septembrie 1944 în fața poporului „proiectul de platformă a frontului național democratic”. Platforma F.N.D. chema masele să lupte pentru o „democrație reală”, pentru instaurarea unui

⁴ Legea „epurației”, adoptată în 24 septembrie 1944 de majoritatea reacționară a guvernului în lipsa reprezentantului partidului comunist, prevedea înlăturarea din aparatul de stat a celor care desfășuraseră o activitate fascistă „excesivă”, din proprie inițiativă, și stabilirea că legea își încetează aplicabilitatea trei luni după publicarea ei. Elementelor fasciste li s-a creat astfel posibilitatea ca, sub pretext că activitatea lor n-a fost „excesivă”, să tergiverseze epurarea timp de trei luni, după care ar fi devenit intangibile. Oficiul național-țărănist protesta împotriva demascării elementelor fasciste de către organizațiile democratice.

⁵ „România liberă” din 30 august 1944.

⁶ „Curentul nou” din 30 august 1944.

⁷ „Dreptatea” din 20 noiembrie 1944.

⁸ Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R. (Arh. I.I.P.), fond. 6 dos. 113, f. 37.

⁹ Ibidem, f. 36.

¹⁰ Arh. I.I.P., cota A.b. XXV, 2, nr. inv. 1 122, f. 12.

guvern democratic care să extirpeze radical fascismul din viața publică a țării, să mobilizeze toate forțele naționale în războiul antihitlerist și, totodată, să îmbunătățească condițiile de trai ale oamenilor muncii, să înfăptuiască transformări ale relațiilor de producție prin lichidarea proprietății moșierești de peste 50 ha, să îmbunătățească condițiile de trai ale oamenilor muncii. Platforma F.N.D. constituia, în esență, programul desăvîrșirii transformărilor burghezo-democratice, programul îndeplinirii sarcinilor antifasciste, antiimperialiste, agrare, ale revoluției populare¹¹.

După cum sublinia rezoluția ședinței comune din 2 octombrie 1944 a comitetelor centrale ale P.C.R. și P.S.D., care a aprobat proiectul de platformă a F.N.D., era necesară „înfăptuirea unei reale democrații progresiste”¹². Din inițiativa partidului comunist, se elabora astfel linia înfăptuirii unei democrații de tip nou (nou în raport cu regimul existent în România înainte de 1938). Puterea de stat pe care o preconiza programul F.N.D. constituia în esență o putere populară, însărcinată cu înfăptuirea transformărilor cerute de interesele maselor. Partidele național-țărănesc și național liberal au respins propunerile de aderare la F.N.D. și la platforma acestuia¹³, au respins reformele democratice, și mai cu seamă reforma agrară, fie direct, ca în cazul Partidului Național-Liberal¹⁴, fie sub pretextul că trebuie așteptat sfârșitul războiului, ca în cazul Partidului Național-Țărănesc¹⁵.

Partidul comunist și-a adaptat tactica față de partidele burgheze noilor condiții create după victoria insurecției armate. În perioada anterioară, străduindu-se să încheie o largă coaliție pentru a salva țara de primejdia fascismului intern și a hitlerismului, Partidul Comunist din România s-a adresat, începînd din 1935, Partidului Național-Țărănesc și, începînd din 1938, și Partidului Național-Liberal cu chemarea de a încheia un front comun de luptă contra fascismului. Deși în P.N.Ț. și P.N.L. existau susținători ai acțiunilor comune împotriva fascismului, conducerile celor două partide au respins ani îndelungați propunerile P.C.R. După ce la 20 iunie 1944, în ajunul prăbușirii dictaturii militare-fasciste, au acceptat să încheie Blocul național democratic, ei au continuat să se împotrivească acțiunilor practice tinzînd la răsturnarea dictaturii militare-fasciste¹⁶. Partidul comunist a consimțit totuși la încheierea B.N.D.,

¹¹ Revendicarea naționalizării băncilor și a unor întreprinderi industriale, inclusă inițial în platformă, a fost ulterior retrasă; de altfel, după cum arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, partidul nu a confundat această revendicare cu socializarea (Arh. C.C. al P.M.R. fond 1, dos. 3, f. 67).

¹² „Scînteia” din 17 octombrie 1944.

¹³ Ibidem, 15 și 16 octombrie 1944.

¹⁴ Cf. declarațiile lui D. Brătianu în „Viitorul” din 2 februarie 1945.

¹⁵ Cf. declarațiile lui I. Maniu în „Dreptatea” din 12 octombrie 1944. Manifestul program al P.N.Ț. din 12 octombrie 1944 și dezbaterile comisiei pentru studiul reformei agrare în „Argus” din 21 februarie 1945.

¹⁶ Biograful oficial al lui Mihai de Hohenzollern recunoștea că, atunci cînd se discuta problema înlăturării lui Antonescu în 1944, Maniu „înceta să mai fie un om practic cînd se ajungea la plănuierea acțiunii”, că liderii burghezi discutau problema acțiunilor contra dictaturii cu „dorința de a evita luarea unor hotărîri” (A. Gould Lee, *Crown against sickle*, Londra, p. 60 și 63). Istoricul burghez englez Hughsetton Watson recunoaște de asemenea că chiar în 1944 „Maniu nu se putea hotărî să activeze” (*Die ost-europäische Revolution*, München, 1956, p. 83).

dorind să ridice la acțiune toate forțele politice nehitleriste. Or, așa cum se arăta în apelul publicat în 7 octombrie 1944 de Frontul unic muncitoresc, o dată cu doborârea dictaturii militare-fasciste și alăturarea României la coaliția antihitleristă, „Blocul național democratic și guvernul format pe baza lui și-au îndeplinit rolul” și, totodată, B.N.D. nu era „în stare să îndrume România spre democrația adevărată, dorită și cerută de întregul popor”¹⁷. Într-adevăr, dat fiind că după victoria insurecției resturile fasciste nu mai puteau activa decât camuflându-se în cadrul altor partide, că partidele „istorice”, căutând să coaleză în jurul lor toate forțele reacționare, cu scopul de a împiedica înfăptuirea transformărilor democratice în interesul maselor, deveniseră adăpostul și refugiul elementelor fasciste — lupta împotriva fascismului implica, în noua situație, îndreptarea focului principal împotriva partidelor național-țărănesc și național-liberal. Deoarece înainte de război Partidul Național-Țărănesc prin politica sa demagogică pe de-o parte, prin activitatea unor elemente de stînga, care ulterior l-au părăsit, pe de altă parte, beneficiase de o influență vremelnică în rîndul unei părți a maselor populare, forțele reacționare, inclusiv legionarii, nutreau nădejdea deșartă că acesta își va putea recîștiga în sinul maselor influența pe care o avusese în 1928 și va izbuti astfel să stăvilească avîntul furtunos al forțelor revoluționare. Din acest motiv, Partidul Național-Țărănesc devenise centrul de concentrare al tuturor forțelor reacționare, inclusiv al resturilor fasciste, devenise principala piedică în calea mersului înainte al țării. Iată de ce încă în perioada luptei pentru răsturnarea guvernelor cu majoritate reacționară, partidul comunist și-a îndreptat focul principal împotriva partidelor „istorice”, și în primul rînd împotriva Partidului Național-Țărănesc. În cuvîntarea rostită la 3 februarie 1945 la mitingul din sala Tomis, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej preciza : „În timp ce se puneau chestiunea după 23 August de a lovi cu toată puterea în resturile Gărzii de fier, d. Maniu întindea mîna resturilor Gărzii de fier. Dacă îndreptăm focul principal împotriva lui Maniu este pentru că reprezintă cel mai mare pericol pentru țara noastră, pentru că el este elementul în jurul căruia se grupează reacțiunea, toate forțele obscurantiste ...”¹⁸.

O problemă fundamentală a luptei pentru instaurarea puterii populare era atitudinea față de aparatul de stat burghezo-moșieresc. Partidul comunist era călăuzit de învățătura marxistă-leninistă privind necesitatea făuririi unui nou aparat de stat de către revoluția victorioasă, ca instrument al înfăptuirii și apărării transformărilor revoluționare.

După cum se știe, în revoluțiile burghezo-democratice din Rusia din 1905—1907 și din februarie 1917, ca și în revoluțiile burghezo-democratice desfășurate la sfîrșitul primului război mondial în unele țări europene (Germania, Ungaria), organele revoluției burghezo-democratice au fost sovietele, sfaturile, care constituiau noi forme ale puterii de stat, reprezentau un nou tip de stat nu numai în ce privește conținutul, dar și în ce privește *forma*, reprezentau un tip de stat ce tindea în mod obiectiv

¹⁷ „Scînteia” din 8 octombrie 1944. În acea perioadă ziarele erau antedatate cu o zi.

¹⁸ „Scînteia” din 5 februarie 1945.

la sfărîmarea dintr-o dată a vechii mașini de stat. În revoluția burghezo-democratică sovietele reprezentau o formă a dictaturii revoluționare democratice a proletariatului și țărănimii. „«Sovietul de deputați ai muncitorilor și soldaților» — iată «dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii» realizată deja de viață”¹⁹, scria Lenin în aprilie 1917. După cum se știe, în revoluția socialistă din Rusia, sovietele au reprezentat forma de stat a dictaturii proletariatului.

Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România a clarificat în mod științific perspectivele, caracterul și forțele motrice ale revoluției în țara noastră. Congresul a prevăzut în mod științific că puterea revoluționară din România va avea în prima ei fază caracterul dictaturii revoluționare a proletariatului și țărănimii, dar nu a putut prevedea formele concrete pe care le va lua această dictatură, puterea revoluționară în România. Congresul a arătat în mod științific că sarcina revoluției în România, în prima etapă, va consta în „stabilirea dictaturii revoluționare-democratice a proletariatului și țărănimii, adică a guvernului revoluționar muncitoresc-țărănesc, a sfaturilor de deputați muncitori, argați, țărani și soldați”²⁰.

Dezvoltînd în mod creator strategia și tactica marxist-leninistă potrivit condițiilor concrete ale țării, Partidul Comunist din România a ținut seama, în domeniul construcției de stat, ca și în toate domeniile de activitate, printre altele de faptul că revoluția populară se dezvoltă nemijlocit din lupta antifascistă a poporului.

Încă în perioada luptei contra fascizării țării și apoi a dictaturii militare-fasciste, partidul comunist, militînd pentru unirea tuturor forțelor antifasciste, s-a pronunțat pentru apărarea (și apoi pentru restabilirea) și lărgirea sistemului constituțional parlamentar, a instituțiilor parlamentare burgheze²¹, considerînd că aceste instituții trebuie și pot să fie folosite în scopul coalizării tuturor forțelor democratice și a zdrobirii fascismului. În această perioadă s-a dezvoltat în rîndurile forțelor antifasciste tradiția luptei pentru apărarea instituțiilor parlamentare, pentru transformarea acestor instituții în instrumente ale luptei contra fascismului și reacțiunii.

În perioada următoare victoriei insurecției, lupta contra fascismului și-a păstrat actualitatea. O problemă deosebit de urgentă era atunci curățirea aparatului de stat de elementele fasciste, desființarea legislației și instituțiilor fasciste, lichidarea resturilor organizațiilor fasciste, iar pe plan extern participarea cu toate forțele la războiul împotriva fascismului, împotriva Germaniei hitleriste. Chemarea la luptă împotriva instituțiilor specifice sistemului constituțional-parlamentar burghezo-democratic ar fi împiedicat atunci concentrarea tuturor forțelor democratice

¹⁹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 24, București, Edit. politică, 1959, p. 26—27, 44 și 129; vezi și *idem*, *Opere*, vol. 25, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 175.

²⁰ Arh. I.I.P., cota A. b. XVI, 3, inv. 474; *Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România*, București, Edit. P.C.R., 1933, p. 18—19.

²¹ Platforma Frontului popular antifascist, elaborată de plenara din august 1935 a C.C. al P.C.R., prevedea „apărarea regimului constituțional și a tuturor instituțiilor democratice” (*Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, București, E.S.P.L.P., 1957, p. 454).

în jurul clasei muncitoare în scopul lichidării resturilor fascismului, ar fi îngreuiat atragerea păturilor muncitoare neproletare în cadrul unui larg front democratic în vederea instaurării puterii populare, ar fi împiedicat colaborarea cu o fracțiune a burgheziei în scopul concentrării atacului principal contra partidului național-țărănesc și național-liberal, ar fi înlesnit manevrele demagogice întreprinse de aceste partide pentru a câștiga influență în mase. Orientarea spre desființarea dintr-o dată a vechiului aparat de stat ar fi îngreuiat participarea armatei române, cu toate forțele ei, la războiul contra hitlerismului. Pe de altă parte, crearea în jurul partidului comunist a frontului democratic cuprinzând întregul popor constituia o garanție sigură că vechiul aparat de stat, inclusiv instituțiile parlamentare, vor deveni un instrument al intereselor maselor. În această situație, partidul comunist a apreciat în mod just că pentru victoria revoluției era necesară mai întâi cucerirea vechiului aparat de stat, curățirea radicală a acestui aparat de elementele reacționare, lichidarea instituțiilor și legilor fasciste, transformarea vechiului aparat de stat într-un instrument de realizare a sarcinilor revoluționare aflate la ordinea zilei. Pentru a asigura concentrarea largă a forțelor democratice în jurul clasei muncitoare în scopul instaurării și consolidării puterii populare și a pregătirii condițiilor necesare construirii unei noi forme de stat, era necesară în prealabil reconstituirea sau reorganizarea unor instituții parlamentare în interesul revoluției.

Platforma F.N.D. preconiza, în ce privește forma de stat, stabilirea unui regim democratic parlamentar și cerea în preambulul ei „să fie stabilit în țară un regim de reală democrație parlamentară”. Desigur, nu era vorba de folosirea sistemului parlamentar burghez, așa cum exista el înainte de război, ci era vorba de democratizarea și transformarea lui radicală *în interesul poporului*, era vorba de făurirea unei democrații noi, *reale*. Potrivit cu aceasta, unul din articolele platformei cerea să se stabilească „principiile vieții de stat ale țării pe baza orinduirii democratice parlamentare în conformitate cu interesele poporului român”²². Platforma F.N.D. fiind, prin conținutul ei, prin esența cerințelor ce le formula, un program de transformări revoluționare burghezo-democratice, aplicarea clauzelor menționate trebuia să însemne folosirea sistemului parlamentar în interesul revoluției.

Orientarea partidului comunist spre folosirea vechiului aparat de stat, inclusiv a instituțiilor parlamentare și prefacerea lor în instrumente ale transformărilor revoluționare era opusă tacticii reformiste, de înlocuire a acțiunii maselor prin pertractări și combinații parlamentare (cu atât mai mult, cu cât, după 23 August 1944, nici nu exista parlament, convocarea acestuia avînd să fie efectuată abia de puterea populară, în noiembrie 1946).

Pronunțîndu-se pentru folosirea vechilor instituții de stat, partidul comunist a mobilizat masele pentru a smulge prin lupta lor directă aceste instituții din mîinile reacționarilor, fasciștilor. Comuniștii au organizat uriașe mișcări de mase, care au luat cu asalt primăriile, preturile și pre-

²² „Scînteia” din 26 septembrie 1944.

fecturile, au alungat primarii și prefecții reacționari încă dinainte de 6 martie 1945, înlocuindu-i cu elemente democrate, care au introdus în activitatea acestor instituții ale vechiului aparat de stat un conținut nou, revoluționar ²³.

Totodată, partidul comunist nu s-a limitat la folosirea vechilor organe de stat, ci a dezvoltat organele create în cursul pregătirii și desfășurării insurecției armate (formațiunile de luptă patriotice, comitetele de întreprindere) și a inițiat crearea de noi organe (comitetele țărănești, comitetele cetățenești ș.a.), care reprezentau germenii noii puteri de stat, germenii unei noi forme de stat.

Partidul comunist avea astfel de la început în vedere perspectiva clară a necesității făuririi unei noi forme de stat. Orientându-se spre preluarea vechii forme a aparatului de stat, spre introducerea în această formă a unui conținut nou, revoluționar, partidul comunist avea în vedere utilizarea vechii forme a aparatului de stat tocmai spre a pregăti, în condițiile concrete ale țării noastre, premisele necesare pentru făurirea treptată a unei noi forme a aparatului de stat, care să asigure participarea directă cât mai largă a maselor la exercitarea puterii revoluționare de stat.

Perioada dintre 23 August—6 Martie 1945 a fost perioada unor uriașe lupte populare conduse de proletariat pentru un regim de reală democrație, care să reprezinte puterea maselor. În lupta pentru reforma agrară, pentru profunde transformări democratice în interesul maselor, partidul comunist a înfăptuit alianța proletariatului cu țărănimea, a făurit un larg front democratic care, pe lângă clasa muncitoare și aliații săi, a cuprins și rezerve indirecte — o parte a burgheziei. Lupta revoluționară a maselor populare conduse de partid a instaurat la 6 Martie 1945 puterea democrat-populară.

Guvernul democratic instaurat la 6 Martie 1945 a reprezentat dictatura democrat-revoluționară a proletariatului și țărănimii. Prezența unei părți a burgheziei în guvern a înlesnit lupta pentru zdrobirea principalelor forțe ale burgheziei și moșierimii, alungate de la putere, a înlesnit zădărnicierea manevrelor imperialiste, tinzând la înlăturarea guvernului democratic, și nu a putut modifica caracterul muncitoresc-țărănesc al guvernului, în cadrul căruia forța hotărâtoare o constituia alianța proletariatului cu țărănimea muncitoare, condusă de partidul comunist.

Înlăturarea principalelor forțe ale burgheziei de la putere la 6 Martie 1945 nu a depășit însă limitele revoluției burghezo-democratice. Chiar și în revoluția burghezo-democratică „clasică” franceză s-a ajuns la un moment când principalele forțe ale burgheziei au fost înlăturate de la putere. Referindu-se la Convenția din timpul dictaturii iacobine, Lenin scria: „În revoluția burgheză, ea (Convenția. — V.L.) a fost tocmai o instituție cu puteri depline, în cadrul căreia dominația totală și absolută n-a avut-o marea burghezie sau burghezia mijlocie, ci poporul simplu...”²⁴.

²³ Înainte de 6 martie 1945, au fost instaurați prefecți democrați, prin lupta maselor populare, în 46 de județe din cele 58 de județe ale țării (după alte informații, în 52 de județe). Cf. T. Necșa, *Aspecte din lupta pentru instaurarea unor autorități locale democratice*, în „Studii”, 1959, nr. 4, p. 298.

²⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 13, București, Edit. politică, 1962, p. 53.

El a subliniat „rolul istoric al Convenției în marea revoluție franceză”²⁵ ca „dictatură a claselor de jos ale societății : proletariatul și mica burghezie”²⁶. Dar, în timp ce sarcina istorică îndeplinită de dictatura iacobină, de democrația revoluționară din Franța, a fost de a curăți terenul vieții sociale pentru dominația nestinjenită a burgheziei, sarcina istorică înapăuită de dictatura proletariatului și țărănimii din țara noastră, de democrația populară în prima ei fază, a fost de a „curăți drumul” pentru trecerea la revoluția socialistă.

În întreaga activitate desfășurată în cadrul guvernului democratic instaurat la 6 Martie 1945, partidul comunist a fost călăuzit de perspectiva clară a scopului său final. În consfătuirea miniștrilor comuniști, de la 23 aprilie 1945, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej sublinia că „de felul cum partidul nostru lucrează depinde și atingerea obiectivelor strategice ce stau în fața partidului nostru, crearea condițiilor favorabile grăbirii procesului spre acest țel . . . societatea socialistă, societatea comunistă”²⁷. Tendințele stingiste, oglindite uneori și în articole ale presei locale, ca, de pildă, în ziarul partidului din Satu-Mare, de a considera că situația obiectivă permite trecerea imediată la revoluția socialistă, au fost combătute de partid. Conducerea P.C.R. sublinia că esența obiectivă a politicii democratice pentru care milita partidul imediat după insurecția armată era desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice pe cale revoluționară, că guvernul instaurat la 6 Martie îndeplinea această sarcină. După 23 August 1944, preciza tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946, „noi am acționat pe linia aceasta a întăririi democrației, a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. În afară de gruparea Tătărașcu, ceilalți membri ai guvernului reprezintă în primul rînd interesele clasei muncitoare și ale țărănimii. S-a făcut reforma agrară, una din condițiile desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, a lichidării rămășițelor feudale, am dobîndit libertate pentru clasa muncitoare, am dobîndit posibilitatea pentru clasa muncitoare de a avea un cuvînt greu de spus în viața țării noastre, în viața statului român”²⁸. „Hegemon politic — sublinia secretarul general al C.C. al P.C.R. — trebuie să rămînă mai departe clasa muncitoare”²⁹. Prima etapă a revoluției a avut un caracter agrar, antifeudal, antiimperialist. O însemnătate istorică hotărîtoare a avut reforma agrară legiferată de guvernul democratic la 23 martie 1945. În lupta pentru reforma agrară s-a făurit alianța dintre proletariatul și țărănimea muncitoare, baza de clasă a puterii populare. Reforma agrară a confiscat proprietatea moșierească de peste 50 ha asupra pămîntului arabil, pășunilor, finetelor și altor terenuri (bălți, iazuri)³⁰, a lichidat principala bază a resturilor feudale, a exploatării țărănimii în cadrul muncii în dijmă, a lichidat moșierimea ca clasă.

²⁵ Lenin are în vedere Convenția din timpul dictaturii iacobine.

²⁶ Lenin, *op. cit.*, p. 243.

²⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 68.

²⁸ Ibidem, f. 175.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Vezi articolele 3 și 4 ale legii de reformă agrară nr. 187, publicată în „Monitorul oficial” din 23 martie 1945.

În lucrarea *Problema agrară în Rusia la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Lenin sublinia că nici un fel de transformare a proprietății agrare nu putea înzestra cu pământ întreaga țărănime, dar că desființarea resturilor feudale, a proprietății moșierești, lărgind piața internă, trebuie în mod inevitabil să creeze condițiile pentru dezvoltarea accelerată a industriei și pentru atragerea în ritm rapid în industrie a populației de la țară, lipsită de mijloace de trai în agricultură³¹. Reforma agrară din 1945 a creat premisele lărgirii pieței interne, a contribuit la crearea condițiilor preliminare necesare pentru industrializarea țării, pentru dezvoltarea industriei, în care își găsesc folosirea forțele de muncă de la sate lipsite de utilizare în agricultură.

Reforma agrară a trecut în miinile țăranilor și pământuri pe care moșierii practicau agricultura capitalistă bazată pe munca salariată³²

inclusiv inventarul agricol simplu utilizat de ei în acest scop —, dar această trecere nu avea un caracter anticapitalist. Lenin, subliniind necesitatea confiscării întregului pământ moșieresc, scria că „germenii capitalismului din gospodăria moșierească pot și trebuie să fie sacrificați dezvoltării largi și libere a capitalismului pe baza micii proprietăți înnoite”³³. Cu alte cuvinte, trecerea pământului cultivat de moșieri pe baze capitaliste în proprietatea micilor gospodării țărănești creează condițiile pentru o dezvoltare și mai largă a capitalismului în cadrul gospodăriilor țărănești. În adevăr, această trecere a contribuit la acea „creștere însemnată a elementelor capitaliste ale satului...”³⁴ produsă între 1945 și 1947. Puterea populară a luat, începînd din 1947, măsuri pentru îngrădirea puterii economice a chiburilor, dar aceste măsuri nu puteau conferi un caracter anticapitalist reformei agrare.

Caracterul esențial al reformei agrare din 1945 a fost antifeudal. Înfăptuirea ei a înbinat însă lupta împotriva moșierimii cu lupta împotriva burgheziei, atît împotriva încercărilor forțelor principale ale burgheziei, reprezentate de partidele național-țărănesc și național-liberal, de a împiedica cu orice chip efectuarea reformei agrare, cît și împotriva grupării burgheze tătăresciene, care în cadrul guvernului a căutat zadarnic să îngrădească reforma agrară³⁵.

³¹ Vezi V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 17, București, Edit. politică, 1963, p. 142. Reforma agrară a împroprietărit 82,4 % din țăranii trecuți pe listele celor îndreptățiți la împroprietărire (calculat pe baza datelor din „Comunicări statistice”, nr. 17 din 15 martie 1947, comparate cu datele indicate de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, în *Articole și cuvîntări*, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 187). Reforma agrară de după primul război mondial a dat pământ numai la 64 % din țăranii trecuți pe listele de împroprietărire (*Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 305).

³² În 1936, potrivit unei anchete a Uniunii Camerelor Agricole, o treime din pământul marii proprietăți era lucrat în dijmă și două treimi „în bani”, adică cu muncă salariată („Prezentul” din 17 decembrie 1936).

³³ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 16, București, Edit. politică, 1963, p. 275-276.

³⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 194.

³⁵ Proiectul de reformă agrară anunțat de tătăresceni la 26 februarie 1945 prevedea: a) exproprierea a numai 25 % din pământul moșieresc ce depășea 50 ha la șes, 100 ha la deal, 150 ha la munte; b) efectuarea expropriării pe proprietăți, nu pe proprietari; c) „despăgu-

Lupta desfășurată împotriva principalelor forțe ale burgheziei, pentru a impune lichidarea proprietății moșierești, nu avea un caracter anticapitalist, căci reprezenta o luptă pentru rezolvarea *burghezo-democratică* a problemei agrare, împotriva încercărilor de a menține dezvoltarea agriculturii în cadrul *burghezo-moșieresc* al capitalismului de tip prusac, îmbibat cu resturi feudale. Dar această luptă desfășurată împotriva burgheziei de către proletariatul aliat cu țărănimea muncitoare a înlesnit ulterior transformarea alianței muncitorești-țăărănești într-o forță anticapitalistă, într-o forță a revoluției socialiste. Lichidând resturile feudale, lărgind baza proprietății private generatoare de capitalism, determinând prin aceasta, în condițiile produse de rezultatele grele ale războiului și secetei, întărirea elementelor capitaliste la sate, reforma agrară din 1945 a deschis calea intensificării luptei între țărănimea muncitoare și burghezia satelor și a contribuit și prin aceasta la pregătirea premiselor pentru trecerea la revoluția socialistă.

În lichidarea proprietății moșierești a fost interesată întreaga țărănime, în lupta pentru exproprierea pământului moșieresc chiaburimea fiind neutralizată. Dar atunci când s-a trecut la împărțirea pământului moșieresc expropriat, între țărănimea lipsită de pământ și chiaburime s-au manifestat puternice contradicții. În diverse locuri, folosind influența de care mai dispuneau, chiaburii și-au strecurat oameni în comitetele de reformă agrară și au izbutit să pună mâna vremelnice, prin fraudă, pe o parte a pământurilor moșierești expropriate³⁶. A fost necesar în continuare o luptă susținută pentru ca țărănimea muncitoare să obțină pământurile moșierești acaparate de chiaburi prin încălcarea legii de reformă agrară. Faptul că legea de reformă agrară nu a satisfăcut poftile chiaburilor de a pune mâna pe pământul expropriat și că aplicarea legii de reformă agrară s-a înfăptuit de către țărănimea muncitoare, aliată cu proletariatul și sprijinită de puterea populară în lupta contra încercărilor chiaburilor de a încălca legea în folosul lor, nu conferea reformei agrare un caracter

birea" moșierilor, prin plata în întregime de către stat a pământului expropriat („Drapelul” din 27 februarie 1945). În ședințele Consiliului de Miniștri din 7 martie 4 aprilie 1945, tătărescienii au continuat să susțină aceste idei („Studii”, 1958, nr. 3, p. 9—14). Pentru a se evita ruptura cu tătărescienii și a se putea concentra lupta contra principalelor forțe burghezo-moșierești, forțele democratice au acceptat ca prin regulament să modifice prevederea inițială a legii, potrivit căreia pământurile moșierești cultivate în dijmă timp de șapte ani consecutiv s-ar fi expropriat până la limita de 10 ha (Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dosar 3 f. 96); această modificare a legii nu atingea însă principiul exproprierii suprafețelor ce depășeau 50 ha. În urma discuțiilor cu tătărescienii, s-a acceptat ca unele moșii, având o producție specializată, (cultura orezului, bumbacului, crescătorii de animale), recunoscute ferme model, să-și poată păstra mai mult de 50 ha; d) dacă ambii soți erau moșieri, să-și poată păstra împreună 60 ha în loc de 50 ha). Potrivit recensământului din 25 ianuarie 1948, 6 326 de gospodării particulare de peste 50 ha dispuneau de circa 340 000 ha de terenuri expropriabile (terenuri arabile, fânețe, izlazuri, livezi) (calculat pe baza datelor indicate de Ministerul Agriculturii și Silviculturii. *Dezvoltarea agriculturii în Republica Populară Română*, București, 1958, p. 65), cu numai 23 700 ha mai mult decât în cazul că celor 6 326 de moșii în cauză li s-ar fi lăsat doar cota de 50 ha; aceste 23 700 ha lăsate în plus peste cota de 50 ha reprezentau numai 2% din totalul pământului moșieresc expropriat.

³⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 188—189. Diverse exemple în acest sens în Moldova, Oltenia, din fostele județe Ilfov și Ialomița; vezi Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 73, 198—199 și 219, și dos. 237, f. 58 și 98.

antichiaburesc. Clauzele legii de reformă agrară privind confiscarea totală a bunurilor celor care au colaborat cu Germania hitleristă și cu aliații ei și care au lovit în unii chiaburi erau legate de sarcinile antifasciste ale revoluției. În cazurile în care — ca, de exemplu, în județul Romanai — elemente stângiste au trecut la confiscarea pământurilor chiaburești neincluse în prevederile legii de reformă agrară, partidul comunist a inițiat măsuri pentru revenirea asupra acestor exproprieri³⁷. Totuși, lupta dusă în perioada aplicării reformei agrare împotriva încercărilor chiaburilor de a utiliza în folosul lor această reformă a contribuit și ușurat ca alianța muncitorească-tărănească să fie ulterior îndreptată și împotriva burgheziei satelor, a pregătit terenul pentru măsurile de îngrădire a exploatării capitaliste la sate.

Reforma agrară din 1945 a avut și unele elemente anticapitaliste. Ea a trecut în proprietatea statului democrat-popular unele mijloace de producție care reprezentaseră pînă în momentul confiscării lor, o bază a exercitării exploatării capitaliste de către moșieri. Legea de reformă agrară a trecut în proprietatea statului mașinile agricole utilizate pe pământul expropriat, printre care 3 130 de tractoare (34,7 % din totalul tractoarelor existente în țară), 2 279 de batoze (15,7 % din totalul existent în țară), 682 de locomobile (9,6 % din total) etc.³⁸ precum și, în ciuda împotrivirii tătărăscienilor³⁹, 359 000 de ha (din totalul celor 1 468 000 de ha expropriate de la moșieri)⁴⁰, din care o parte fuseseră cultivate de moșieri pe baze capitaliste. Centrele de închiriat mașini și tractoare și fermele de stat constituite cu aceste mijloace de producție — în ciuda sabotajului moșierilor⁴¹ și a tătărăscienilor care, deținînd Ministerul de Finanțe, îngreuiau alocarea fondurilor necesare acestora⁴² — au reprezentat în prima etapă a revoluției, o parte a sectorului capitalist de stat. Acest sector a constituit germenele sectorului socialist de stat, care avea să ia naștere, inclusiv în agricultură, o dată cu trecerea întregii puteri în mîinile clasei muncitoare. Mijloacele de producție trecute prin reforma agrară din 1945 în proprietatea statului democrat-popular aveau o însemnătate economică prea redusă pentru a schimba caracterul în esență, în principal antifeudal al reformei agrare. Dar prin deschiderea drumului pentru intensificarea luptei de clasă la țară, prin forțele ei motrice — proletariatul aliat cu țărănimea muncitoare —, prin ascuțișul ei îndreptat împotriva forțelor principale ale burgheziei, prin dezvoltarea sectorului de stat în agricultură, reforma agrară a contribuit la pregătirea condițiilor pentru trecerea la transformări socialiste.

³⁷ Arh. C.C. al P.M.R. fond. 1, dos. 3, f. 122.

³⁸ Calculat pe baza datelor publicate în *Statistica agricolă a Romîniei*, vol. V, București, 1947, p. 15, și Cornel Irimie, *Centrele de mașini agricole*, București, 1946, p. 13.

³⁹ „Studii”, 1958, nr. 3, p. 11.

⁴⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 187-188.

⁴¹ Moșierii au ascuns sau au deteriorat multe din mașinile ce trebuiau expropriate (Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 3, f. 189). Din cele 3 130 de tractoare, expropriate de la moșieri, numai 1 627 erau în stare de funcționare, 1 220 erau deteriorate, dar reparabile și 283 erau nereparabile (C. Irimie, *op. cit.*, p. 25).

⁴² Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 266.

Puterea populară a îndeplinit în prima etapă a revoluției populare sarcini antiimperialiste de însemnătate istorică. Guvernul democratic a asigurat reintegrarea definitivă a nordului Transilvaniei la România (9 martie 1945), a mobilizat toate resursele naționale disponibile pentru susținerea războiului antihitlerist pînă la victoria finală. România, a cărei armată lupta alături de armata sovietică frățească, a fost în ultima etapă a războiului pe al patrulea loc după U.R.S.S., S.U.A. și Anglia în ce privește efectivul forțelor armate participante la războiul antihitlerist. „*Sîngele vărsat în comun a cimentat prietenia și alianța dintre poporul român și poporul sovietic, în lupta pentru triumful nobilei cauze a libertății popoarelor, a păcii și socialismului...* Prin bătăliile purtate, prin sîngele vărsat, poporul român și-a adus contribuția la victoria asupra fascismului și a înscris o pagină glorioasă în istoria luptelor sale pentru libertate și independență națională”⁴³. În opoziție cu forțele reacționare, care vedeau în alăturarea la coaliția antihitleristă doar un pas spre aducerea din nou a țării la remorca imperialismului occidental, puterea populară a respins cu fermitate încercările imperialiștilor de a interveni în treburile interne ale țării, a asigurat astfel deplina independență națională a României.

Relațiile de prietenie frățească stabilite cu Uniunea Sovietică și, pe măsura dezvoltării regimurilor populare, cu celelalte țări de democrație populară au contribuit la întărirea și progresul țării noastre, la progresul și dezvoltarea noii comunități democratice, antiimperialiste ca și a dezvoltării fiecărui membru al noii comunități (comunitatea țărilor desprinse de lagărul imperialist avea ulterior să se transforme în comunitate socialistă). Puterea populară a inaugurat o politică externă călăuzită de principiile apărării consecvente a suveranității naționale, de principiile promovării păcii și colaborării internaționale.

Pentru asigurarea independenței naționale a țării, o însemnătate hotărîtoare a avut rezolvarea, pe baza forțelor și mijloacelor interne, a problemei cardinale: refacerea economiei naționale distruse de război.

După instaurarea puterii populare, seceta din anii 1945 și 1946, deosebit de gravă pentru o țară agricolă cum era România,⁴⁴ specula deșăntată practică de burghezie, politica inflaționistă dusă de conducerea Ministerului de Finanțe, deținută de reprezentanții burgheziei, și de Banca Națională, dominată de grupul brătienist, sabotajul practicat de principalele forțe ale burgheziei, care încercau să folosească greutățile economice pentru a ridica masele împotriva puterii populare și pentru a împinge din nou țara sub dependența capitalului străin, au agravat situația economică. Rezolvarea greutăților economice, refacerea economiei

⁴³ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist*, București, Edit. politică, 1964, p. 9 și 10.

⁴⁴ Recolta a fost complet distrusă de secetă în 1945 pe 12,5 % din suprafața însămînțată cu cereale, iar în 1946 pe 24 % din suprafața însămînțată cu cereale. Pe suprafața recoltată, producția medie de cereale la ha a fost față de 1938 de 41,8 %, în 1945 și 42,6 %, în 1946 (calculat pe baza datelor din *Statistica agricolă a României*, vol. VI, București, 1948, p. 13, 14, 16 și 46).

naționale erau necesare pentru satisfacerea nevoilor urgente ale populației, pentru deschiderea posibilităților de îmbunătățire *imediată* a condițiilor de viață ale maselor largi și pentru a da astfel democrației un conținut real, conform intereselor marii majorități a populației. Totodată partidul comunist privea refacerea economiei naționale în perspectiva largă a dezvoltării revoluției, considera — așa cum arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la ședința din 23 aprilie 1945 a miniștrilor comuniști — că refacerea forțelor de producție va contribui la crearea premiselor materiale, economice, ale trecerii la revoluția socialistă, la socializarea mijloacelor de producție⁴⁵. „Refacerea economică — a subliniat atunci tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — reprezintă piatra de încercare a slăbirii sau întăririi partidului nostru”⁴⁶. Privind refacerea economiei naționale în perspectiva dezvoltării democrației, a dezvoltării revoluției, partidul comunist sublinia că refacerea economică nu trebuie să fie o revenire la nivelul și structura economiei antebelice, ci trebuie să asigure dezvoltarea economiei naționale pe o cale nouă, bazată pe valorificarea integrală și multilaterală a resurselor interne, a marilor bogății ale țării. Conferința națională a P.C.R. a trasat programul refacerii economice a țării, pornind de la folosirea întregii capacități productive a industriei, de la refacerea și dezvoltarea în primul rînd a industriei grele. Într-un moment de mari greutăți economice, conferința națională, indicînd măsuri pentru dezvoltarea tuturor ramurilor economice, a deschis în fața întregului popor perspectiva luminoasă a industrializării și electrificării țării, baza înfloririi economice și independenței naționale a României.

Eforturile depuse de clasa muncitoare și țărănimea muncitoare în cîmpul producției materiale nu primeau în 1945—1946 răsplata cuvenită atît din cauza secetei, cît mai ales din cauză că inflația, încurajată de capitaliști, și în general specula și exploatarea exercitate de burghezie, care deținea pozițiile dominante în economie, au redus nivelul de trai al maselor într-o proporție considerabilă mai accentuată decît cea condiționată de evoluția venitului național.

Marea majoritate a poporului suporta enorme dificultăți economice, trăia în condiții materiale deosebit de grele. În ciuda lipsurilor și a imenselor greutăți economice, masele muncitoare nu și-au pierdut încrederea în puterea populară, în viitor, au sprijinit prin munca lor eforturile guvernului democratic îndreptate spre redresarea economiei naționale.

Este edificator, credem, să punem față în față situația existentă în diverse ramuri ale producției materiale în 1946 (primul an de după al doilea război mondial) comparativ cu anul 1938, pe de o parte, și situația existentă în 1919 (primul an de după primul război mondial) comparativ cu anul 1913, pe de altă parte⁴⁷. Nu dispunem de date globale nici

⁴⁵ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 68.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ S-ar putea obiecta că anul 1946 a început la șapte luni după terminarea războiului, în timp ce anul 1919 a început la două luni după terminarea războiului. Dar în 1920 situația nu era mult mai bună decît în 1919, după cum se va arăta mai jos.

pentru 1946, nici pentru 1919, de aceea ne limităm la datele pe care le-am putut găsi :

	În 1919 față de 1913 ⁴⁸	În 1946 față de 1938 ⁴⁹
Extracția de petrol	46,2 %	63 %
Producția siderurgică	19,1 %	41,3 %
Producția de hirtie	34,1 %	63,8 %
Producția de cărbuni	75 %	88,6 %
Producția de țesături de lână	20 %	36,3 %
Suprafața însămânțată cu cereale	72,3 % ⁵⁰	91,7 %
Transportul de mărfuri pe C.F.R.	32 %	72,7 %

Desigur, cele două situații nu sînt pe deplin comparabile din punct de vedere al pagubelor provocate de cele două războaie mondiale, dar alăturarea lor demonstrează în mod evident că încă din 1946, în ciuda enormelor greutăți, puterea populară a reușit să frîneze scăderea producției determinată de urmările războiului și să asigure condiții pentru refacerea economică într-un ritm incomparabil mai rapid decît după primul război mondial. În acei ani grei, cînd țara noastră era bintuită de secetă și foamete, Uniunea Sovietică a acordat Romîniei un ajutor frățesc, dîndu-ne pîine, deși trecea ea însăși prin mari greutăți de aprovizionare. În 1945, guvernul sovietic a împrumutat Romîniei 300 000 t de grîu și porumb, iar în aprilie 1946, într-un moment cînd însăși Uniunea Sovietică avea nevoie de pîine, a împrumutat din nou țării noastre 100 000 t de grîu.

Sprijinul economic și colaborarea frățescă cu U.R.S.S. au avut o deosebită importanță în consolidarea măsurilor luate de puterea populară pentru refacerea economică.

Cîștigarea bătăliei economice era indisolubil legată de consolidarea puterii populare, consolidare care la rîndul ei presupunea democratizarea și transformarea vechiului aparat de stat. Revoluția populară dezvoltîndu-se nemijlocit din lupta contra fascismului, procesul construcției aparatului de stat democrat-popular s-a împletit, în prima etapă, cu procesul defascizării.

În 29 martie 1945, guvernul a adoptat legea pentru înlăturarea elementelor fasciste din aparatul de stat, extinsă și în alte sectoare.

⁴⁸ Procentele din această coloană sînt calculate pe baza datelor indicate în a) „Analele minelor din Romînia”, 1919, p. 505; *Industria și bogățiile naturale din Ardeal și Banat*, Cluj, 1927, p. 519; „Anuarul statistic al Romîniei”, 1915—1916, p. 201, pentru producția de cărbuni; b) *Miscările țărănești din Romînia în 1907—1921*, ms., în Arh. Inst. de istorie, București, pentru suprafața însămânțată; c) „Anuarul statistic al Romîniei”, 1922, p. 114, pentru transportul pe C.F.R.; d) N. N. Constantinescu, V. Bozga și I. Puia, *Situația clasei muncitoare între anii 1919—1922*, în *Studii privind istoria economică a Romîniei*, București, 1961, p. 142—143, pentru celelalte ramuri.

⁴⁹ Procentele din această coloană sînt calculate pe baza datelor indicate în „Evoluția economiei romînești”, an. I, nr. 1, aprilie 1948, p. 5, 6, 7, 9, 10 și 20; *Statistica agricolă a Romîniei*, vol. I, 1948, p. 13, 14.

⁵⁰ Nivelul din 1920, cînd situația era mai bună decît în 1919.

Întreaga activitate a puterii populare, largile libertăți democratice asigurate maselor populare, stimularea culturii și spiritului democratic în toate ramurile activității sociale au lichidat în esență resturile fascismului din viața publică a României.

În activitatea îndreptată spre lichidarea resturilor fascismului, partidul comunist a trebuit nu numai să conducă lupta împotriva partidelor „istorice”, care încercau să salveze aceste resturi, dar a trebuit să lupte și împotriva consecințelor nefaste ale activității grupului anti-partinic Pauker-Luca, sprijinit de Teohari Georgescu. Deși partidul demasca pe legionari ca pe dușmanii cei mai primejdioși ai poporului, acest grup a deschis porțile partidului unor elemente legionare. Potrivit indicației primite de la Ana Pauker, Teohari Georgescu, ministru de interne, a încheiat în iunie 1945 cu Pătrașcu, însărcinat de Horia Sima cu conducerea activității legionarilor din țară, o înțelegere pentru a-i determina pe aceștia „să înceteze activitatea și să intre în legalitate”⁵¹. Legionarii au folosit această „înțelegere” pentru organizarea activității lor subversive⁵². Partidul a inițiat încă din primele săptămâni ale activității guvernului democratic, măsuri pentru reprimarea energetică a acestei activități⁵³.

Defascizarea aparatului de stat nu s-a înfăptuit sub semnul revenirii la vechiul sistem dinainte de 1940, nu s-a înfăptuit sub semnul revenirii la un aparat de stat burghez nefascist obișnuit. Defascizarea aparatului de stat a fost o parte integrantă a procesului făuririi noului aparat de stat al regimului democrat-popular, proces caracterizat prin aceea că puterea revoluționară, după ce a lichidat instituțiile și legile cu caracter fascist, a folosit un timp o serie de organe de stat în vechea lor formă (corespunzătoare sistemului constituțional-parlamentar burghez), schimbându-le însă radical conținutul, imprimându-le un conținut nou, consecvent democratic, revoluționar.

La ședința din 23—27 aprilie 1945 a activului C.C. al P.C.R. s-a discutat sarcina partidului de a milita pentru a se introduce în aparatul de stat un conținut popular, progresist, prin înlăturarea elementelor fasciste, reacționare și ridicarea de cadre noi, legate de popor⁵⁴. Procesul înnoirii cadrelor aparatului de stat⁵⁵, proces de o însemnătate deosebită în condițiile menținerii vechii forme a aparatului de stat, a avut cel puțin trei laturi: a) înlăturarea elementelor fasciste, legionare, antonesciene, prohitleriste și, în general, a elementelor reacționare din aparatul de stat; b) ridicarea unor noi cadre de muncitori, țărani, intelectuali progresiști; c) reeducarea și atragerea în rîndurile forțelor revoluționare a elementelor cinstite din vechiul aparat de stat.

⁵¹ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1961—1962*, București, Edit. politică, 1962, p. 202—203; Arh. I.I.P., fond. 6, dos. 113, f. 37.

⁵² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1961—1962*, p. 203.

⁵³ Arh. C.C. al P.M.R. fond. 1, dos. 3, f. 93.

⁵⁴ Ibidem, fond. 2 dos. 3, f. 149—150.

⁵⁵ Aspecte concrete ale luptei pentru înnoirea aparatului de stat vezi la T. Caraciuc, *Unele aspecte ale luptei P.C.R. pentru făurirea unui nou aparat de stat în țara noastră (23 August 1944—30 decembrie 1947)* în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1957 nr. 6.

Desfășurarea acestui proces s-a ciocnit de mari greutăți, provocate de legăturile și influența burgheziei în sinul vechiului aparat de stat ⁵⁶, de activitatea grupării burgheze tătărăsciene în cadrul ministerelor și al celorlalte verigi ale aparatului de stat (unele instituții, primării, prefec-turi) în care era reprezentată ⁵⁷, de pătrunderea unor elemente burgheze în organizațiile democratice (în special a chiaburilor în organizațiile sătești) și de aici în aparatul de stat ⁵⁸, iar pe de altă parte de insuficiența experiență și pregătire profesională sau politică manifestată la început în activitate de noile cadre. În ciuda acestor greutăți, procesul creșterii noilor cadre ale aparatului de stat popular în focul marilor transformări revoluționare s-a desfășurat în ritm extrem de rapid, asigurând ca aparatul de stat, biziundu-se pe sprijinul maselor populare, să îndeplinească în ansamblul său sarcinile legate de desăvîșirea revoluției burghezo-democratice.

Datorită faptului că aparatul de stat a trecut în mâinile unor noi clase — organele, legile, normele de activitate ale vechiului aparat de stat, în măsura în care s-au menținut vremelnice, au fost, cu toate neajunsurile lor, utilizate împotriva claselor înlăturate de la putere. Împotriva activității subversive desfășurate de forțele reacționare, de exemplu, au fost în mare măsură utilizate înseși legile și organele create de aceste forțe atunci cînd au avut puterea, ascuțișul acestor organe și legi fiind însă îndreptat după 6 Martie 1945 împotriva activităților antipopulare ⁵⁹.

Puterea populară nu s-a mărginit la introducerea unui conținut nou în vechile forme ale aparatului de stat, ci a trecut la făurirea unor noi organe ale aparatului de stat, noi nu numai prin conținutul lor, dar și prin forma lor. Legea de reformă agrară a legalizat și transformat în organe de stat comitetele țărănești de reformă agrară create înainte de 6 Martie, iar legea din 3 mai 1945 pentru înființarea organelor de control cetățenesc legaliza și extindea comitetele cetățenești de luptă contra speculei create de jos înaintea instaurării puterii populare. Au fost create organe ca aparatul politic al armatei, creat în întreaga armată operativă încă în martie 1945 ⁶⁰ și consfințit pe întreaga armată prin legea de organizare a armatei din iunie 1947 ⁶¹.

S-a asigurat egalitatea în drepturi a minorităților naționale, s-a lichidat politica de asuprire națională promovată de regimul burghezo-moșieresc.

⁵⁶ La Botoșani, de pildă, în 1945, după legiferarea reformei agrare, un magistrat a pronunat o sentință de 7 ani închisoare împotriva unui participant la acțiunea de împărțire a pămînturilor moșierești înainte de legiferarea reformei (Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 72), iar procurorul a citat la parchet pe conducătorul ziarului democrat „Clopotul” (ibidem).

⁵⁷ Primarii desemnați de tătărăscieni în unele comune desfășurau în mod deschis activitate reacționară (loc. cit., fond. 1, dos. 237, f. 104).

⁵⁸ Loc. cit., fond. 1, dos. 235, f. 94; dos. 237, f. 98.

⁵⁹ Un exemplu în acest sens l-a constituit descoperirea și lichidarea grupurilor teroriste denumite „Divizia Sumanelor Negre”, „Haiducii lui Avram Iancu”, „Graiul singelui”, unite sub o conducere unică; vezi „Scnteia” din 10 iunie 1946.

⁶⁰ General-maior I. Dincă, *Partidul Muncitoresc Român, făuritorul și conducătorul armatei populare române, apărătoarea intereselor poporului român și păcii*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1961, nr. 5, p. 25.

⁶¹ Legea 205 publicată în *Monitorul oficial*, 24 iunie 1947.

Un moment de mare importanță în procesul transformării aparatului de stat, în procesul consolidării și dezvoltării democrației de tip nou, l-a constituit alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Aceste alegeri nu puteau fi și nu au fost o simplă numărătoare de voturi; ele trebuiau să hotărască întreaga cale de viitor a României, trebuiau să decidă între menținerea și dezvoltarea regimului democrației populare și restaurarea puterii burghezo-moșierești sub masca vechii „democrații” formale, trunchiate, tolerantă și încurajatoare pentru fascism. Bătălia electorală a însemnat o mare victorie a democrației noi, a proletariatului și aliaților săi, nu numai prin rezultatul votului, dar și prin regroupările produse în cadrul forțelor democratice. În focul bătăliei electorale, principalii exponenți ai social-democraților de dreapta s-au autodemascas în ochii maselor, au rămas complet izolați de clasa muncitoare ⁶², iar încercările reacțiunii de a rupe Frontul plugarilor de partidul comunist ⁶³ au fost respinse. S-a întărit astfel unitatea de acțiune a clasei muncitoare, alianța ei cu țărănimea muncitoare. Rezultatul alegerilor ⁶⁴ a însemnat victoria decisivă a coaliției forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., definitivă zdrobire politică a principalelor forțe ale burgheziei și resturilor moșierimii.

În comparație cu vechile parlamente burghezo-moșierești dinainte de 1938, parlamentul ieșit din alegerile din noiembrie 1946 era consecvent democratizat din punctul de vedere al formei (nu mai avea Senat, se baza pe votul realmente universal), iar din punctul de vedere al conținutului era un organ în care majoritatea o aveau reprezentanții proletariatului aliat cu țărănimea muncitoare și cu păturile muncitoare neproletare din orașe, era un instrument al revoluției populare. Ca și în alte verigi ale aparatului de stat, în vechea formă parlamentară a fost turnat un conținut nou, consecvent democratic, revoluționar. Acest fapt a înlesnit zădărnicierea manevrelor monarhiei și ale grupării burgheze din guvern, a creat posibilitatea întăririi pozițiilor clasei muncitoare în guvern. Ministerul Economiei Naționale, denumit ulterior Ministerul Industriei și Comerțului

minister-cheie în bătălia-economică — a trecut sub conducerea partidului comunist. Etatismul Băncii Naționale și dreptul acordat acesteia de a controla activitatea celorlalte bănci a însemnat trecerea în proprietatea statului democrat popular a principalei citadele a capitalului financiar și întărirea controlului puterii populare asupra întregului capital financiar.

Întărirea pozițiilor clasei muncitoare și forțelor democratice în conducerea statului și în viața economică au înlesnit ofensiva forțelor revoluționare împotriva celor reacționare. Pe de altă parte, acestea din urmă făceau încercări desperate de a supraviețui prin folosirea în scopuri politice a greutăților economice și prin organizarea de acțiuni diversioniste

⁶² Șerban Voinea, social-democrat de dreapta transfug, recunoștea că grupul lui C. Titel-Petrescu, care, după ce congresul social-democrat din martie 1946 a decis participarea la alegeri pe liste comune cu P.C.R. și celelalte forțe democratice, a părăsit P.S.D., „nu dispunea de organizații muncitorești” și de influență în sîmul proletariatului („La Revue Socialiste”, 1949, nr. 24-26, Paris, p. 109).

⁶³ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 117.

⁶⁴ Forțele democratice au obținut 79,86%, iar partidele național-țărănesc și liberal 7,94%, din voturi („Scnteia” din 22 și 23 noiembrie 1946).

și teroriste. Partidul Național-Liberal încetînd practic de a exista — activitatea lui reducîndu-se la editarea unui ziar —, iar Partidul Național-Țărănesc fiind zdrobit politicește, conducerea acestui din urmă partid a luat măsuri pentru a înlocui cadrele vechi cu cadre recrutate dintre foștii legionari, cuziști, antonescieni⁶⁵, s-a orientat spre o activitate teroristă, a încercat să provoace acțiuni anarhice în întreprinderi⁶⁶.

Chiaburii, folosind greutățile economice și întărirea pozițiilor lor economice la sate după reforma agrară, folosindu-se de faptul că reușiseră să se strecoare în unele locuri în conducerea organizațiilor locale ale Frontului plugarilor, a cooperativelor, comitetelor gospodărești și primăriilor⁶⁷, încercau să spargă alianța muncitorească țărănească prin aruncarea sarcinilor economice (colectări, impozite) asupra țărânimii muncitoare, prin ruperea Frontului plugarilor de partidul comunist⁶⁸.

Plenara C.C. al P.C.R. din 7—8 ianuarie 1946 a arătat că țara stă „în fața unei ascuțiri a luptei între forțele democratice și reacționare”⁶⁹. Noua fază a dezvoltării luptei de clasă s-a caracterizat prin ofensiva pe plan politic și economic a clasei muncitoare și a aliatului ei, țărâtimea muncitoare, împotriva burgheziei în ansamblul ei, prin adoptarea unor măsuri economice care, fără a avea un caracter socialist, aveau un pronunțat caracter anticapitalist, pregătind nemijlocit trecerea la revoluția socialistă. Aceste măsuri economice pregăteau condițiile materiale ale trecerii la treapta cea mai înaltă a democrației — democrația socialistă — prin preluarea întregii puteri de către clasa muncitoare.

La adunarea din 1 mai 1947 convocată la Ateneul român de Frontul unic muncitoresc, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, vorbind în numele P.C.R., a subliniat că în țara noastră se făurise deja „o democrație nouă, un regim cu puternice elemente ale democrației populare, un regim al democrației în interesul poporului muncitor”⁷⁰. Pentru consolidarea și dezvoltarea acestui regim, pentru îmbunătățirea vieții maselor muncitoare, arăta conducerea P.C.R., erau necesare măsuri de control și reglementare a economiei și, în legătură cu aceasta, întărirea și îmbunătățirea aparatului de stat⁷¹. O cotitură în dezvoltarea regimului de democrație populară din țara noastră au constituit „Propunerile Partidului Comunist din România pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării”, prezentate guvernului și adoptate de acesta în 14 iunie 1947. Propunerile P.C.R. au fost pregătite și urmate de un ansamblu de măsuri anticapitaliste, tinzînd la controlarea și reglementarea activității economice de către statul popular, în vederea asigurării stabilizării monetare și propășirii economice în interesul maselor muncitoare. S-au adoptat măsuri de reglementare și control a activității capitaliștilor în industrie, bănci, comerț

⁶⁵ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 235, f. 14.

⁶⁶ Ibidem, f. 14 și 16—18.

⁶⁷ Ibidem, f. 94 (instrucțiunile C.C. al P.M.R. privind munca la sate de la începutul anului 1947).

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem, f. 14.

⁷⁰ „Scînteia” din 4 mai 1947.

⁷¹ Ibidem.

prin înființarea unor noi organe (oficiile economice, controlul economic)⁷², prin diverse măsuri, ca legea privind stabilirea prețurilor, tarifelor și salariilor⁷³, reorganizarea Ministerului Economiei Naționale în aprilie 1947, legea din 14 iulie 1947 privind controlul creditelor etc.

S-au adoptat de asemenea în iulie 1947 măsuri de îngrădire a exploatării chiaburești (legea revizuirii impunerilor fiscale, legea circulației bunurilor agricole și legea circulației produselor agricole și colectărilor⁷⁴). Intensificarea măsurilor anticapitaliste s-a îmbinat în prima jumătate a anului 1947 cu o serie de acțiuni propuse de P.C.R. și adoptate de celelalte organizații democratice pe linia lichidării depline a influenței politice a chiaburimii (înlăturarea chiaburilor strecurați în organizațiile Frontului plugarilor și altor organizații, în conducerea autorităților comunale și a cooperativelor etc.). Alianța proletariatului cu țărănimea muncitoare căpăta astfel un tot mai pronunțat caracter anticapitalist⁷⁵.

Trebuie observat că toate măsurile economice anticapitaliste despre care s-a vorbit nu atingeau bazele proprietății și exploatării capitaliste, ci numai o îngrădea, având ca obiectiv imediat stăvilirea dirijării capitalului spre operații speculative și stimularea dirijării capitalului spre operații productive, permițându-i în acest din urmă caz realizarea unui profit normal, limitat. Datorită acestor măsuri, datorită eforturilor în producție ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii, s-a putut realiza stabilizarea și reforma monetară.

Reforma monetară din august 1947 a avut un puternic caracter anticapitalist, ea a lovit burghezia în întregul ei. Ea a însemnat, în practică, confiscarea unei mari părți a profiturilor realizate de toate fracțiunile burgheziei — burghezia industrială, bancară, comercială, chiaburimea — în perioada inflației și a speculei deșănțate legate de aceasta și a dat în primul rând o puternică lovitură capitalului speculativ. Ea a confiscat aproape întreg capitalul bănesc în lei al burgheziei. Desigur, burghezia și-a păstrat capitalul investit în mijloace de producție și în mărfuri, precum și o parte a capitalului bănesc (datorită devizelor și aurului acumulat mai înainte, ea a obținut majoritatea noilor bancnote puse în circulație în august 1947⁷⁶), sporit ulterior, în procesul reproducerii și circulației capitaliste de după reformă. Dar reforma monetară a asigurat redistribuirea venitului național în favoarea maselor populare

⁷² Legea nr. 189 publicată în „Monitorul oficial” din 10 iunie 1947 și Legea nr. 252 publicată în „Monitorul oficial”, nr. 159 din 15 iulie 1947.

⁷³ Legea nr. 104 publicată în „Monitorul oficial”, nr. 76 bis din 1 aprilie 1947.

⁷⁴ Legile nr. 139, 203, 251 publicate, respectiv, în „Monitorul oficial”, nr. 98 din 1 mai 1947, nr. 140 din 23 iunie 1947, nr. 159 din 15 iulie 1947.

⁷⁵ Cf. Gh. Tăuți, *Măsurile politice și organizatorice luate de P.C.R. în anul 1947 pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, 1963, nr. 6.

⁷⁶ Din totalul celor 2 842 de milioane de lei tip 1947 puse în circulație ca efect al reformei bănești, 50,8 % (1 465 de milioane de lei tip 1947) au fost puse în circulație în urma preschimbării devizelor și aurului prezentate spre preschimbare de particulari (calculat pe baza datelor citate de A. Vijoli, *Sistemul bănesc în slujba claselor exploatatoare din România*, Edit. științifică, București, 1958, p. 33). Or, devizele și aurul se aflau de obicei în mâinile burgheziei, cărcia în plus i s-a preschimbât numerarul necesar plății salariilor și care a mai păstrat, ilegal, și aur și devize.

și creșterea nivelului lor de trai; salariul real a crescut în perioada imediat următoare reformei de două-trei ori ⁷⁷.

Au apărut primele elemente de stabilitate în economie. În condițiile controlului și reglementării producției de către statul democrat-popular, reforma monetară a asigurat însănoșirea rapidă a vieții economice a țării. La sfârșitul anului 1947, în al doilea an de pace, producția industrială a atins 75 % din nivelul anului 1938 ⁷⁸ (față de 40 % în 1944). Or, în octombrie 1921, în al treilea an de pace după terminarea primului război mondial, în majoritatea ramurilor industriale producția atingea abia 30—50 % din nivelul antebelic ⁷⁹, iar stabilizarea monedei a putut fi proclamată de regimul burghezo-moșieresc abia în 1929. Aceasta arăta că, deși greutățile economice continuau să fie extrem de mari și masele continuau să suporte mari lipsuri, politica puterii populare a imprimat refacerii economice un ritm incomparabil mai rapid decât era posibil în regimul burghezo-moșieresc.

În sfârșit, reforma și stabilizarea monetară au consolidat independența națională. Înfăptuită pe baza forțelor și resurselor interne, reforma monetară a spulberat manevrele forțelor reacționare din țară și de peste hotare, care, susținând că stabilizarea monetară se putea înfăptui numai prin acceptarea pătrunderii în țară a capitalului străin, căutau să împingă din nou țara sub dependența imperialismului. Prin slăbirea pozițiilor economice ale burgheziei în ansamblul ei și întărirea rolului regulator al statului democrat-popular în viața economică, prin întărirea alianței proletariatului cu masele țărănești și păturile mijlocii, care s-au convins că puterea populară le-a smuls din ghiarele inflației, prin redistribuirea venitului național în favoarea maselor muncitoare, prin smulgerea din mîna claselor exploatoare a principalei lor arme politice — specularea în scopuri politice a greutăților economice —, prin demonstrarea faptului că singura cale pentru propășirea economică a țării era întărirea și dezvoltarea democrației populare în lupta contra burgheziei, înfăptuirea propunerilor P.C.R. a reprezentat un salt calitativ pe calea pregătirii trecerii la revoluția socialistă.

În cursul aplicării măsurilor anticapitaliste menționate, puterea populară a adoptat noi măsuri pe linia desființării resturilor feudale: definitivarea reformei agrare prin declararea rezultatelor ei ca acte de guvernământ ⁸⁰ și, mai cu seamă, interzicerea arende și a dijmii prin decizia Ministerului Agriculturii și Domeniilor din 27 august 1947 ⁸¹. Zdrobite politicește,

⁷⁷ Gh. Gheorghiu-Dej, *Reforma monetară din 1947*, București, 1947, p. 26.

⁷⁸ M. A. Lupu, A. Cherciu și I. Puia, *Istoria economiei naționale a României*, vol. III, p. 13 și 61.

⁷⁹ M. Cioc și C. Casasovici, *Raport relativ la chestiunea măririi producției industriale* (Raport la Congresul A.G.I.R. din octombrie 1921), București, 1921, p. 4.

⁸⁰ Legea nr. 177 publicată în „Monitorul oficial”, nr. 127 din 17 iunie 1947.

⁸¹ În anul agricol 1946—1947 au fost declarate ca lucrate în dijmă circa 496 000 ha, ca lucrate în arendă circa 262 000 ha și ca date în folosință circa 242 000 ha (A. Golopenția și P. Onică, *Recensămîntul agricol din R.P.R.*, București, 1949, p. 15). Munca în dijmă și în arendă era practică mai cu seamă în gospodăriile chibaburești și resturile gospodăriilor moșierești, dar se practica și între țărani.

resturile Partidului Național-Țărănesc⁸², care fusese în 1944—1947 detașamentul de șoc al reacțiunii, s-a transformat într-un grup de complotiști și spioni, agenți ai imperialismului. Descoperirea complotului pus la cale de conducerea P.N.Ț. și dizolvarea acestui partid a consacrat înlăturarea principalelor forțe ale claselor exploatare de pe scena politică.

În lupta pentru consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular s-a întărit tot mai mult unitatea de acțiune, unitatea politică și ideologică a proletariatului. A crescut enorm prestigiul și influența partidului comunist. O ilustrare a acestei creșteri au constituit-o alegerile sindicale începute la 5 august 1947. Din cei 24 450 de membri ai celor 3 702 comitete de întreprindere alese, 15 798 (64,5 %) erau comuniști, 3 328 membri ai P.S.D. și 3 324 fără partid⁸³. S-a întărit aripa de stînga a Partidului Social-Democrat, acțiunea ei împotriva social-democraților de dreapta⁸⁴, tendința ei spre înfăptuirea deplinei unități, preconizată de comuniști⁸⁵. Greutățile manifestate în funcționarea Frontului unic muncitoresc n-au împiedicat ca, în toate chestiunile hotărîtoare, P.C.R. și P.S.D. să acționeze de comun acord⁸⁶ pe linia preconizată de P.C.R., iar înfrîngerea treptată a acestor greutăți a întărit unitatea muncitorească. S-au pregătit condițiile pentru realizarea partidului unic muncitoresc pe baza marxism-leninismului, preconizată de conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945. În 27 septembrie 1947, consfătuirea comună a birourilor politice ale Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat au decis ca, „în vederea consolidării democrației populare și îndeplinirii misiunii istorice a clasei muncitoare”⁸⁷, să se înceapă opera de înfăptuire a partidului unic muncitoresc. Începutul înfăptuirii partidului unic muncitoresc pe baza marxism-leninismului era astfel legat de sarcinile ridicării democrației pe o nouă treaptă, de sarcinile trecerii regimului democrației populare la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste și a reprezentat unul din factorii hotărîtori în făurirea premiselor subiective ale acestei treceri.

Concomitent cu schimbarea decisivă a raportului de forțe în favoarea proletariatului, s-au ascuțit contradicțiile între proletariat și aliații săi, pe de o parte, și acea parte a burgheziei care mai participa la guvern pe de altă parte. Gruparea liberală a lui Gh. Tătărescu reunise un număr

⁸² O parte a P.N.Ț., condusă de dr. N. Lupu, a format la începutul anului 1946 Partidul Țărănesc Democrat, care a avut doi deputați în parlament.

⁸³ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 282, f. 67.

⁸⁴ Așa cum se arată în ziarul social-democrat „Poporul” organizațiile P.S.D. din întreprinderile capitalei și altor localități votau în cursul lunii august 1947 moțiuni cerînd excluderea elementelor de dreapta rămase din P.S.D. („Poporul” din 28, 30 și 31 august 1947).

⁸⁵ Un membru al C.C. al P.S.D., azi transfug, recunoștea în octombrie 1947 că înfăptuirea Partidului Unic Muncitoresc „nu mai înseamnă altceva decît conturarea teoretică și organizarea năvalnicei porniri a maselor. Dorința muncitorilor de a se constitui într-un singur partid unic decurge dintr-un elementar simț de solidaritate de clasă” („Libertatea” din 5 octombrie 1947).

⁸⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 113.

⁸⁷ „Scînteia” din 29 septembrie 1947; „Libertatea” din 30 septembrie 1947.

însemnat de cadre ale Partidului Național Liberal⁸⁸, provenite în special din așa-numita aripă a „tinerilor liberali” existentă în P.N.L. în 1934—1937. Această grupare era legată de marea Bancă de credit român⁸⁹, al cărei control, folosind împrejurările războiului, l-a acaparat în 1941 capitalul german⁹⁰. În 26 mai 1944⁹¹, date fiind pe de o parte contradicțiile care o despărteau de Partidul Național-Țărănesc și conducerea brătienistă a partidului liberal, iar pe de altă parte iminența prăbușirii dictaturii militare-fasciste, gruparea lui Tătărescu, pentru a acumula capital politic, a acceptat să încheie un acord cu partidul comunist și cu celelalte organizații din Frontul patriotic antihitlerist. Imediat după 23 August 1944, gruparea lui Tătărescu a fost vehement atacată de partizanii lui Maniu și Brătianu. În aceste condiții, avînd în vedere uriașa mișcare populară, gruparea lui Tătărescu a considerat necesar să facă unele concesiuni maselor și să se apropie de forțele populare, pentru a zăgăzui dinăuntru lupta frontului democratic. În decembrie 1944, gruparea lui Tătărescu s-a declarat dispusă să accepte reforme⁹², dar abia la 26 februarie 1945 s-a declarat de acord cu o reformă agrară constînd într-o exproprierie extrem de limitată, cu plata integrală a pămîntului expropriat⁹³. Totuși, el a considerat oportun să intre în guvernul democratic, sperînd că în acest fel va frîna activitatea guvernului democratic și va izbuti, la un moment socotit oportun, să restaureze un guvern burghez⁹⁴. Partidul comunist și celelalte forțe democratice au acceptat totuși intrarea în guvern a grupării tătăresciene, deoarece faptul că aceasta, din considerente de oportunitate, se declara dispusă să accepte unele transformări democratice crea posibilitatea unei colaborări temporare și concentrarea focului împotriva principalelor forțe ale reacțiunii. În cadrul guvernului, în 1945—1946, gruparea tătăresciană a căutat să îngrădească transformările democratice, dar pentru a nu pierde pozițiile deținute în guvern,

⁸⁸ La congresul Partidului Național-Liberal Tătărescu de la începutul lunii iulie 1945, din cele 58 de județe ale țării au participat 25 de președinți de organizații județene din momentul dizolvării P.N.L. în 1938, iar din opt organizații județene ale căror președinți decedaseră între timp au participat vicepreședinții („Drapelul” din iulie 1945).

⁸⁹ A. Vijoli, *Cercetări asupra capitalului financiar în țara noastră*, București, 1949, p. XVI, 56, anexa 1.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 102—103.

⁹¹ „Drapelul” din 31 iulie 1945.

⁹² *Ibidem* din 16 și 20 decembrie 1944.

⁹³ Vezi mai sus p. 868—869.

⁹⁴ La congresul din iulie 1945 al grupării sale Gh. Tătărescu a lăsat să se întrevadă destul de clar scopurile urmărite prin intrarea în guvern. „Am intrat în acest guvern — a declarat el — pentru a contribui la opera de salvarea țării, amenințată să se năruie sub suflarea anarhiei... Noi constituim forța de îndrumare grație căreia inevitabilul proces al transformărilor sociale se face evolutiv și fără zdruncinul sfărîmător de ordine și legalitate. Noi rămînem forța păstrătoare a unei ordini și ierarhii sociale fără de care nu poate exista nici o societate”. În continuare Gh. Tătărescu declara partidul său exponent al burgheziei mijlocii și mici și potrivit oricărei „etaticizări”. Era limpede că „suflarea anarhiei” de care se temea această grupare era furtuna invincibilă a revoluției, că „ierarhia” și „ordinea” pe care voia Tătărescu s-o salveze era „ierarhia” și „ordinea” societății burgheze că, ridicîndu se împotriva „etaticizărilor”, căuta să apere orînduirea și proprietatea capitalistă.

s-a declarat în cele din urmă de acord, formal, cu reformele democratice inițiate de forțele populare. În practică, ea a creat puterii populare o serie de dificultăți, legate în special de politica financiară (accentuarea inflației, aruncarea greutății impozitelor asupra maselor, refuzul de a aloca fondurile necesare sectorului economic de stat). Cu toate acestea, forțele democratice au socotit necesară menținerea grupării tătăresciene în guvern, deoarece aceasta înlesnea principala sarcină a momentului — zdrobirea partidelor lui Maniu și Brătianu.

După înlăturarea partidelor lui Maniu și Brătianu de pe scena politică și o dată cu trecerea puterii populare la măsuri anticapitaliste în vederea lichidării inflației și a rapidei îmbunătățiri a situației economice a maselor, gruparea lui Tătărescu a început treptat să-și asume rolul de principal exponent al forțelor reacționare înfrinte. Nu numai în guvern, dar și în parlament și în presă, tătărescienii s-au împotrivit legii oficiilor industriale⁹⁵ și în general politicii economice a guvernului⁹⁶. Ei s-au împotrivit reformei monetare, care a fost pregătită și înfăptuită peste capul lor⁹⁷. Politica promovată de tătărescieni la Ministerul de Finanțe amenința să submineze stabilizarea monetară. În afară de aceasta, gruparea tătăresciană, care încă din decembrie 1944 preconiza deschiderea porților țării în fața capitalului străin⁹⁸, încurajată fiind de pregătirea și lansarea „planului Marshall”, a prezentat în mai 1947 guvernului un memoriu prin care cerea revizuirea întregii politici a guvernului⁹⁹ și adaptarea ei la cerințele imperialiștilor străini. Tătărescienii au mers pînă acolo, încît au încercat să revizuiască unele clauze ale reformei agrare, cerînd în parlament să se înapoieze moșierilor inventarul expropriat¹⁰⁰, iar pe de altă parte s-au ridicat împotriva deciziei privind interzicerea dijmei¹⁰¹. Deputații tătărescieni au început să organizeze adunări ale comercianților și industriașilor și alte acțiuni, atacînd politica guvernului¹⁰².

Reacționarii menținuți de Tătărescu la Ministerul de externe au înlesnit activitatea subversivă complotistă a liderilor țărăniști.

În condițiile schimbării raportului de forțe din țară, ale întăririi pozițiilor proletariatului și aliaților lui și înlăturării principalelor partide burgheze de pe arena politică, trecerea grupării tătăresciene pe poziții tot mai ostile politicii generale a puterii populare a transformat înlăturarea ultimilor reprezentanți ai burgheziei în guvern într-o necesitate acută pentru mersul înainte al prefacerilor sociale. La 6 noiembrie 1947, în urma votului parlamentului — vot care oglindea noul raport al forțelor de clasă creat în țară —, gruparea tătăresciană a fost înlăturată din guvern. Ministerele deținute de aceasta au fost preluate de partidul comunist.

⁹⁵ „Drapelul” din 4 și 23 februarie 1947.

⁹⁶ Vezi *Dezbaterile parlamentare*, în „Monitorul oficial”, partea a III-a, nr. 40 din 9 septembrie 1947, p. 1 042 și urm.

⁹⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 237, f. 89; vezi și „Scînteia” din 12 noiembrie 1947.

⁹⁸ „Drapelul” din 16 decembrie 1944. Această idee a fost reluată public la începutul anului 1947 („Drapelul” din 19 ianuarie 1947).

⁹⁹ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 112.

¹⁰⁰ „Scînteia” din 12 noiembrie 1947.

¹⁰¹ „Drapelul” din 11 septembrie 1947.

¹⁰² Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 237, f. 82 și 89.

Înlăturarea tătărescienilor n-a fost o simplă remaniere guvernamentală, ea a însemnat schimbarea caracterului de clasă al puterii. Guvernul democratic a devenit guvernul clasei muncitoare, care își exercita puterea în alianță cu țărănimea muncitoare. Democrația populară trecea astfel la faza superioară, în care avea să se adâncească și să reprezinte prin conținutul ei o democrație socialistă.

Dacă în preajma înlăturării ultimilor reprezentanți ai burgheziei din guvern, la ordinea zilei fiind consolidarea măsurilor anterioare anti-capitaliste (dar neavând încă un caracter socialist), Partidul comunist și celelalte organizații democratice nu au trasat ca sarcină nemijlocită trecerea la transformări socialiste, *după* schimbarea caracterului de clasă al guvernului, această sarcină a fost pusă în fața maselor cu tot mai multă claritate și vigoare.

Partidul a pus în fața poporului problema accelerării procesului de construire a noii forme a aparatului de stat, adecvat puterii populare prin reforma justiției și reforma organelor administrației de stat, precum și problema unor noi măsuri de îngădire a capitalului prin reforma sistemului fiscal și lărgirea comerțului de stat ¹⁰³.

La sfârșitul anului s-a înfăptuit reforma justiției. După înlăturarea reprezentanților burgheziei din guvern, partidul chema clasa muncitoare și toți oamenii muncii la luptă pentru a asigura trecerea la revoluția socialistă. Platforma partidului unic muncitoresc, aprobată la ședința din 11 noiembrie 1947 a birourilor politice ale P.C.R. și P.S.D. ¹⁰⁴, stabilea nu numai că făurirea societății socialiste și comuniste este scopul final al partidului, dar indica trecerea la făurirea acestei societăți ca o sarcină *actuală*. Platforma sublinia că regimul democratic din România era „o democrație populară de tip nou” ¹⁰⁵, că țara noastră se afla în fața dezvoltării democrației populare spre socialism. Ea arăta că dezvoltarea contradicțiilor de clasă era legată de acțiunea pentru refacerea și planificarea economică în folosul maselor „în lupta pentru dezvoltarea mai departe a României pe drumul democrației populare spre socialism”, că sarcina membrilor de partid era să acționeze pentru lichidarea tuturor resturilor fasciste și reacționare, pentru consolidarea și dezvoltarea democrației românești spre socialism ¹⁰⁶.

Explicind formarea partidului unic, „Scnteia” releva la 15 noiembrie 1947 că, „în lupta pentru întărirea noii democrații, se deschid în fața clasei muncitoare din România perspectivele trecerii spre o fază superioară a societății, la desființarea exploatării omului de către om, la realizarea socialismului”, la „dezvoltarea democrației noi spre socialism”. Tovarășul Gheorghe Apostol sublinia că „rolul istoric pe care-l are clasa muncitoare” din România este „să desăvârșască democrația populară și să pășească mai departe la înfăptuirea socialismului”, că

¹⁰³ Vezi cuvîntarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la mitingul din 7 noiembrie 1947, în „Scnteia” din 10 noiembrie 1947.

¹⁰⁴ „Scnteia” din 13 și 14 noiembrie 1947.

¹⁰⁵ Platforma Partidului unic muncitoresc, București, 1947, p. 10.

¹⁰⁶ Ibidem, p. 13 și 21. În platformă se arăta că în fața țărilor de democrație populară stă „sarcina de a înainta spre socialism” (p. 9).

toți militanții sindicatelor trebuiau să contribuie la „desăvîrșirea democrației noastre de tip nou”, pentru crearea premiselor de trecere spre socialism¹⁰⁷.

La ședința din 9 decembrie 1947 a comisiilor mixte de organizare a Partidului Unic Muncitoresc, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, prelucrînd platforma Partidului Unic Muncitoresc, a precizat ca o sarcină actuală a partidului înfăptuirea de către regimul democrației populare a sarcinilor trecerii spre socialism.

Prelucrarea a arătat că, în România, „clasa muncitoare e clasă conducătoare”, că guvernul era „guvern muncitoresc țărănesc”, misiunea Partidului Unic Muncitoresc fiind să asigure înfăptuirile „care să permită trecerea spre socialism, să asigure cu alte cuvinte condițiunile dezvoltării democrației populare spre socialism”¹⁰⁸. Coeziunea și disciplina de fier a partidului proletar sînt necesare, a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, pentru „cucerirea și păstrarea dictaturii proletariatului”¹⁰⁹. „Nu departe — a arătat el — se întrezărește acea societate scumpă clasei muncitoare, nouă tuturor, acea societate pentru care s-au dat atîtea jertfe, s-a vărsat atîta sînge, societatea socialistă”¹¹⁰.

Pentru asigurarea trecerii la socialism era necesară înlăturarea ultimului bastion al claselor exploatoare, monarhia. În organizarea insurecției armate din august 1944, partidul comunist a folosit, după cum se știe, dorința regelui de a scăpa de răspunderea politicii sale trecute¹¹¹ și concurența dintre monarhie și clica antonesciană în lupta pentru putere, care au împins cercurile palatului să caute legătura cu comuniștii și să întreprindă o seamă de acțiuni în cadrul planului insurecțional elaborat de P.C.R. După 23 August 1944, în atitudinea sa față de monarhie, partidul comunist și forțele democratice au ținut seama de necesitatea de a-și concentra în fiecare moment eforturile spre rezolvarea sarcinilor corespunzătoare momentului istoric dat. Unele păături mijlocii și unele păături de oameni ai muncii, care erau gata să lupte pentru transformări democratice, precum și o parte a armatei care lupta împotriva hitlerismului (fără a mai vorbi de burghezia grupată în jurul lui Tătărescu) mai nutreau prejudecăți monarhiste. De aceea, partidul comunist și celelalte partide și organizații democratice, fără a pune problema răsturnării monarhiei, atîta timp cît această răsturnare nu se dovedea necesară pentru rezolvarea problemelor celor mai urgente, s-au orientat pe linia mobilizării maselor populare în scopul de a impune regelui, în ciuda împotrivirii sale înverșunate, instaurarea unui guvern democratic, care să înfăptuiască profunde transformări social-politice.

¹⁰⁷ „Schiteia” din 10 noiembrie 1947.

¹⁰⁸ Ibidem 17 decembrie 1947.

¹⁰⁹ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 282, f. 25.

¹¹⁰ Ibidem, f. 23.

¹¹¹ Un memoriu alcătuit de apropiații regelui la 3 mai 1944 arăta că, dacă monarhia nu se va desolidariza de Antonescu, „poporul român va fi inclinat în mod natural să-și îndrepte privirile către noi forme de organizare ... Cîc-și poate imagina că monarhia ca o formă de stat ce și-a manifestat în acest fel solidaritatea cu cauza germană va putea supraviețui?” (Arh. Ministerului Afacerilor Externe, dos. special, f. 3-4, „Consiliul de coroană” din 3 mai 1944).

Dacă forțele democratice, conduse de P.C.R., înfrângînd rezistența regelui, i-au putut impune aducerea guvernului dr. Petru Groza la cîrma țării și apoi au putut anihila încercările regelui de a împiedica activitatea guvernului democratic¹¹², aceasta s-a datorat faptului că forțele populare au fost totdeauna pregătite pentru toate eventualitățile. Acceptînd menținerea monarhiei în condiții care să permită concentrarea focului împotriva partidelor burgheze neînălțurate încă de pe arena politică, și spre rezolvarea celor mai urgente sarcini ale revoluției burghezo-democratice, forțele democratice au fost totdeauna gata să păsească la înlăturarea monarhiei cînd păstrarea ei amenința să împiedice progresul transformărilor democratice¹¹³.

Cu toate îndemnurile la abdicare adresate în diverse ocazii regelui de către liderii maniști și brătienști, monarhul a preferat totuși să-și păstreze tronul — sfătuit în acest sens și de diplomații occidentali cu speranța de a frîna transformările revoluționare¹¹⁴, Mihai de Hohenzollern nutrea iluzia deșartă că va putea, cu sprijinul imperialismului occidental, să folosească tronul pentru ca, într-un moment favorabil, să răstoarne guvernul democratic. În acest scop, în a doua jumătate a anului 1947, a făcut o călătorie în Occident, pentru a sonda posibilitățile de a primi sprijin din afară¹¹⁵. În aceste împrejurări, menținerea monarhiei devenise pe deplin anacronică, reprezenta un obstacol în calea sarcinilor — devenite actuale — ale trecerii spre socialism.

În înlăturarea monarhiei, ca și în întreaga desfășurare a revoluției populare, partidul comunist a fost călăuzit de învățătura marxist-leninistă privind sarcina partidului proletar de a fi pregătित să minuiască toate formele de luptă. Revoluția populară a început, precum se știe, prin insurecția armată condusă de partidul comunist, care a subminat puterea claselor exploatatoare și a înlesnit dezvoltarea ulterioară a revoluției. După victoria insurecției armate, partidul comunist s-a străduit și a izbutit să zădărnicească uneltirile reacțiunii, care încerca

¹¹² Despre toate aceste încercări vorbește biograful oficial al lui Mihai de Hohenzollern — Arthur Gould Lee în *Crown against sickle*, p. 105—110, 123—128, 146 și 151.

¹¹³ Astfel, în ajunul zilei de 6 martie 1945, consiliul F.N.D. a decis să avertizeze pe rege că, dacă va continua să se opună instaurării guvernului democratic, forțele democratice vor înlătura monarhia (Arh. C.C. al P.M.R. fond. 80, dos. 16, f. 234). Regele, arăta ulterior fruntașul național-țărănist R. Boilă, explica semnarea decretului de numire a guvernului Groza tocmai prin dorința de a evita detronarea și revoluția (Arh. I.I.P., fond. 6, dos. 113, f. 28). Ulterior în timpul „grevei regale” din august 1945—ianuarie 1946, cînd monarhul a refuzat să contrasemneze decretul guvernului, acesta a avertizat că orice încercare de a-l înlătura va trezi riposta cuvenită a poporului (*Declarațiile tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej în „Scnteia”* din 30 august 1945) și a continuat să guverneze țara dispunîndu-se de semnăturile regelui.

¹¹⁴ Maniu și Brătianu l-au sfătuit pe rege ca mai curînd să abdice decît să accepte guvernul Groza („La Revue Socialiste”, 1949, nr. 24—26, p. 107). Cf. Gh. Țuțui, *Poziția forțelor democratice față de monarhie în perioada 23 August — 30 Decembrie 1947*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, 1962, nr. 5. Partidele „istorice” sperau că în acest fel vor putea ridica masca împotriva guvernului democratic sub semnul „apărării monarhiei”. La 2 martie 1945, misiunile S.U.A. și Angliei din București au consiliat pe rege să numească prim-ministru pe P. Groza, dar să caute să controleze alcătuirea și activitatea guvernului (Arthur Gould Lee, *op. cit.*, p. 110).

¹¹⁵ *Ibidem*

să împingă lucrurile spre război civil, dar totodată a dezvoltat formațiunile de luptă patriotice și înarmarea oamenilor muncii, iar la sfârșitul lunii februarie începutul lunii martie 1945 a luat toate măsurile necesare pentru a impune instaurarea unui guvern democratic, chiar dacă monarhia și forțele reacționare ar fi refuzat din nou să accepte formarea unui astfel de guvern. Trecînd la pregătirea instaurării republicii, partidul comunist, guvernul s-au orientat spre înlăturarea monarhiei pe cale pașnică. Totuși, avînd în vedere pericolul ca regele, invocînd prerogativele sale de șef al statului și al armatei și sprijinit de forțele reacționare încurajate de imperialiștii străini, să recurgă la o aventură, partidul comunist a luat măsurile de prevedere necesare¹¹⁶. Au fost pregătite unități militare pentru eventualitatea că reacțiunea ar fi izbutit să provoace turburări, s-au pus sub pază instituțiile și obiectivele importante, unitățile de gardă regală au fost dezarmate și desființate¹¹⁷ ofițerii lor trecuți în rezervă (de altfel, soldații acestor unități s-au desolidarizat de monarhie, declarîndu-se gata să servească poporului¹¹⁸). Lipsit de orice sprijin real în țară, de orice posibilitate de împotrivire, regele a trebuit să semneze actul de abdicare ce i s-a înmînat și să părăsească țara¹¹⁹. Înlăturarea monarhiei, rest al feudalismului, și proclamarea Republicii Populare Romîne a consfințit trecerea întregii puteri în mîinile clasei muncitoare, terminarea etapei burghezo-democratice a revoluției și trecerea la revoluția socialistă; democrația populară a pășit pe drumul democrației socialiste.

În zilele imediat următoare instaurării Republicii Populare Romîne, partidul comunist arăta că, o dată cu aceasta, regimul democrat popular va trece la construirea bazelor socialismului. Organul central al partidului sublinia: „Republica Populară Romînă... are la bază guvernul muncitoresc-țărănesc”. Întărirea republicii „va asigura dezvoltarea într-un tempo rapid a democrației noastre populare și vom pune bazele desființării exploatării omului de către om”¹²⁰. „Este vorba de o sarcină mareață, a cărei îndeplinire devine posibilă în Republica Populară Romînă: crearea bazelor pentru desființarea exploatării omului de către om”¹²¹.

Orientînd poporul spre făurirea temeliiilor societății socialiste, partidul comunist, prin secretarul său general, arăta la începutul lunii ianuarie 1948 că necesitățile dezvoltării economice și politice a Romîniei „cer întărirea și lărgirea sectorului de stat în economia romînească”¹²². O dată cu trecerea întregii puteri în mîinile clasei muncitoare, sectorul de stat a căpătat un caracter socialist, lărgirea lui fiind, în fond, o parte integrantă a procesului construirii bazelor orînduirii socialiste. Extinderea a

¹¹⁶ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1961-1962*, p. 451.

¹¹⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 8 014, f. 4 (planul de măsuri în vederea doborîrii monarhiei).

¹¹⁸ General-locotenent G. Dincă, *op. cit.*, p. 29.

¹¹⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 451.

¹²⁰ „Scînteia” din 2 ianuarie 1948.

¹²¹ Ibidem, 4 ianuarie 1948.

¹²² Gh. Gheorghiu-Dej, *Consolidarea regimului de democrație populară în România* în „Scînteia” din 11 ianuarie 1948.

sectorului de stat însemna, așa cum explica „Scînteia” că democrația populară merge spre desființarea exploatării omului de către om¹²³.

La începutul anului 1948 s-au luat noi măsuri de îngrădire a exploatării capitaliste, s-a lărgit comerțul de stat, s-a trecut la lichidarea unor bănci particulare¹²⁴, s-au numit administratori unici de stat la unele întreprinderi-cheie (Banca românească, marile întreprinderi petroliere „Astra Romină” și „Unirea”)¹²⁵.

Congresul I al P.M.R. a trasat sarcinile construcției bazelor socialismului. Raportul politic al Comitetului Central la Congres a subliniat că „desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice în România a devenit posibilă numai sub hegemonia proletariatului”¹²⁶ și totodată că „republica populară este forma de stat prin care noi mergem spre realizarea marelui țel: desființarea exploatării și a claselor exploatoare și instaurarea orînduirii socialiste în țara noastră”¹²⁷. Potrivit cu aceasta, rezoluția congresului exprima convingerea că „Partidul Muncitoresc Român va ști să se achite cu cinste de misiunea sa de forță conducătoare a democrației românești și să cucerească noi izbînzii pe calea adîncirii democrației populare și a făuririi temeliilor orînduirii socialiste”¹²⁸. În lumina învățăturii leniniste cu privire la perioada de trecere de la capitalism la socialism, raportul pornea de la premisa că, alături de sectorul economic socialist în dezvoltare, va continua să existe un timp sectorul capitalist și sectorul micii producții de mărfuri. Materialele congresului indicau sarcinile întăririi și lărgirii sectorului de stat în economie, sarcinile constituirii aparatului de stat de tip nou, ale ridicării nivelului de trai al maselor, ale transformării Romîniei într-o țară industrial-agrară înaintată.

Întrucît o dată cu proclamarea Republicii Populare Romîne a fost abrogată și vechea constituție din 1923, la chemarea Congresului I al P.M.R.¹²⁹ partidele și organizațiile democratice s-au unit în cadrul Frontului democrației populare, expresie a alianței proletariatului cu țărănimea muncitoare și păturile mijlocii, și au supus poporului proiectul noii constituții, ce urma a fi adoptată de Marea Adunare Națională. Proiectul noii constituții consemna faptul că puterea aparținea poporului (articolele 3 și 4), prevedea că statul are sarcina de a apăra oamenii muncii împotriva exploatării (art. 12). Consemnînd existența diferitelor tipuri de proprietate (art. 5, 7, 8), precizînd că proprietatea de stat reprezintă baza progresului și independenței naționale a țării (art. 7), proiectul de constituție prevedea dreptul statului de a trece în proprietatea poporului întreprinderile industriale, băncile și societățile de asigurare (art. 11). Aceasta însemna, de fapt, crearea cadrului legal, juridic pentru trecerea la socializarea principalelor mijloace de producție,

¹²³ „Scînteia” din 12 ianuarie 1948.

¹²⁴ Ibidem, 11 ianuarie 1948.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 169.

¹²⁷ Ibidem, p. 139.

¹²⁸ *Rezoluții și hotărîri ale C.C. al P.M.R. 1948—1950*, București, Edit. P.M.R., 1951,

¹²⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 162—167.

la construirea socialismului. În legătură cu aceasta, proiectul prevedea în esență desăvârșirea procesului de sfărîmarea a vechiului aparat de stat și de construire a noului tip de stat, bazat pe participarea directă a maselor la conducerea țării. Votînd, la 28 martie 1948, pentru candidații F.D.P., pentru proiectul de constituție prezentat de acesta¹³⁰, poporul nostru a votat pentru făurirea socialismului, pentru democrația socialistă.

Consfințind votul poporului, Marea Adunare Națională a adoptat proiectul noii constituții, legea fundamentală a regimului democrației populare în perioada de început a construirii socialismului. O dată cu votarea noii constituții, printr-o clauză introdusă în articolul 5, toate pădurile au fost trecute în proprietatea statului. Naționalizarea pădurilor a însemnat, printre altele, lichidarea „din mers” a unuia din resturile feudalismului de către revoluția socialistă. Așa cum sublinia Lenin, pădurile nu trebuie excluse din proprietatea moșierească supusă confiscării, pentru că „pădurile aduc și ele venit și nu se poate ca acest venit să fie lăsat în mâinile unui mănunchi de moșieri”¹³¹. Legea de reformă agrară din 23 martie 1945 prevedea că regimul pădurilor va fi reglementat ulterior. Forțele democratice nu au pierdut din vedere necesitatea confiscării pădurilor moșierești dar reprezentanții burgheziei în guvern s-au opus exproprierii pădurilor moșierești¹³². Naționalizarea pădurilor a reprezentat, printre altele, confiscarea unei însemnate părți a resturilor proprietății moșierești¹³³, care în acest caz nu a mai fost trecută însă în sectorul micii producții de mărfuri, generatoare de capitalism, ci în sectorul socialist. În acest caz, lichidarea unor resturi ale feudalismului, din mers, de către revoluția socialistă s-a înfăptuit prin trecerea directă la relații de producție socialiste¹³⁴. Au fost confiscate

¹³⁰ F.D.P. a obținut în algeri 93,2% din voturi. Restul au fost obținute de partidele național-liberal (Tătărescu), țărănesc-democrat ș.a., care exprimau interesele burghezici, dețînătoare în continuare a principalelor mijloace de producție.

¹³¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 15, București, Edit. politică, 1963, p. 141.

¹³² Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 3, f. 80.

¹³³ În ianuarie 1948, din cele 1 512 485 ha de păduri aflate în proprietate particulară, 535 388 ha aparțineau gospodăriilor posedînd peste 50 ha și 400 079 ha de păduri aparțineau gospodăriilor cu 10-50 ha (*Dezvoltarea agriculturii în Republica Populară Romînă*, București, 1958, p. 67). 76,6% din suprafața totală a pădurilor țării aparținea statului și diverselor instituții (vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 193. Cf. „Comunicări statistice”, nr. 13 din 15 iunie 1946, București, p. 5).

¹³⁴ La fel s-au petrecut în țara noastră lucrurile și în alte cazuri de lichidare ale unor rămășițe feudale, în cursul mersului victorios al revoluției socialiste. Avem în vedere trecerea unor pămînturi moșierești în proprietatea statului ca urmare a abolirii monarhiei (15 157 ha de teren arabil, 137 229 ha de păduri; vezi *Dezvoltarea agriculturii în R.P.R.*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1962, nr. 6, p. 98) și a naționalizării spitalelor (prin care au trecut în proprietatea statului 39 000 ha; *ibidem*, p. 133), și mai cu seamă a decretului nr. 83 din 1 martie 1949, care a naționalizat pămînturile și inventarul lăsate moșierilor prin reforma agrară din 1945 (cota de 50 ha, fermele model). Prin acest decret au fost trecute în proprietatea statului, deci în sectorul socialist din agricultură, circa 550 000 ha, din care circa 350 000 ha terenuri arabile (calculat pe baza confruntării datelor citate în *Dezvoltarea agriculturii în Republica Populară Romînă*, p. 133 și 137). În ianuarie 1948, gospodăriile cu peste 50 ha în diverse terenuri dețineau, fără păduri, 304 850 ha, din care 232 386 ha pămînturi arabile (*ibidem*, p. 67). Dar multe dintre moșiile expropriate în 1945 nu mai aveau în ianuarie 1948 peste 50 ha, fiind încadrate ca atare în categoria gospodăriilor cu 20-50 ha, uprafața lor fiind inclusă în totalul suprafeței naționalizate în martie 1949. Din datele citate

de asemenea pădurile aparținând chiaburilor. Hotărâri ulterioare ale puterii populare au reglementat regimul juridic al pădurilor.

Pe baza noii constituții, care institua dreptul statului de a trece în proprietatea întregului popor întreprinderile industriale, bancare etc. clasa muncitoare, din inițiativa și sub conducerea partidului și potrivit legii din 11 iunie 1948, a naționalizat principalele mijloace de producție. Legea din 12 august 1948 a lichidat băncile particulare. Trecerea la construirea bazelor socialismului era fapt împlinit. După cum constata Comitetul Central al partidului în decembrie 1948, „regimul democrației populare îndeplinește cu succes funcțiunile dictaturii proletariatului..., este o formă a dictaturii proletariatului, aceasta fiind o formă înaltă a democrației — o democrație reală, nu în vorbe, ci în fapte, o democrație pentru majoritatea covârșitoare a poporului, — pentru poporul muncitor”¹³⁵.

Insurecția din august 1944 a dat un uriaș impuls luptei maselor populare conduse de partid pentru un regim de democrație reală, consecventă, reprezentând puterea maselor, luptă ce a fost prin conținut o revoluție populară. Esența acestei lupte a constat în instaurarea și dezvoltarea puterii democrat-populare, în asigurarea independenței și suveranității patriei. Instaurarea Republicii Populare Române, rezultatul întregii dezvoltări anterioare a revoluției, a marcat trecerea puterii populare de la desăvârșirea transformărilor burghezo-democratice la o treaptă superioară, la democrația socialistă, la construirea societății lipsite de exploatarea omului de către om.

În nota de față și în cea precedentă reiese că, față de cele 1 468 000 ha de pământuri moșierești confiscate în 1945, revoluția socialistă a expropriat în 1948—1949 cel puțin 1 276 000 ha de pământuri moșierești (terenuri arabile, păduri și alte categorii), la care ar mai trebui adăugate pădurile și celelalte terenuri naționalizate aparținând altor instituții, bisericii etc., care reprezentau în esență mari proprietăți funciare, resturi ale feudalismului, și însumau sute de mii de ha (numai în Bucovina peste 200 000 ha; vezi „Comunicări statistice”, nr. 13 din 15 iunie 1944, p. 5). În sfârșit, în cursul transformării socialiste a agriculturii au fost lichidate resturile dijmii, care se mai mențineau ici-colo prin ocolirea dispozițiilor legale.

¹³⁵ Rezoluții și hotărâri ale C.C. al P.M.R. 1948—1950, p. 48.

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ ÎN PERIOADA DESĂVÎRȘIRII CONSTRUCȚIEI SOCIALISMULUI *

DE

N. N. CONSTANTINESCU

Sub conducerea marxist-leninistă a Partidului Muncitoresc Român, poporul nostru a obținut în măreața operă de construire a socialismului succese de însemnătate istorică. Așa cum a arătat Congresul al III-lea al P.M.R., în Republica Populară Română a fost creată baza economică a socialismului, țara noastră intrând într-o nouă etapă istorică, etapa desăvârșirii construcției socialismului.

În iunie 1960, economia socialistă a țării cuprindea întreaga industrie, transporturile, comerțul, sistemul financiar și de credit, iar în agricultură peste patru cincimi din numărul familiilor țărănești și din pământul arabil. Caracteristica întregii politici a partidului nostru în tot cursul perioadei de construire a socialismului, caracteristică ce și-a găsit expresia în realizările obținute, a fost ofensiva neîntreruptă a socialismului, înfăptuirea consecventă a industrializării țării, a transformării socialiste a agriculturii, a revoluției culturale.

În anii construirii bazei economice a socialismului au fost lichidate clasele exploatatoare de la orașe și sate. Dintr-o țară cu o economie predominant agricolă și cu o industrie slab dezvoltată, cum fusese sub regimul burghezo-moșieresc, România s-a transformat, într-o perioadă relativ scurtă, într-o țară cu o industrie dezvoltată, cu o agricultură socialistă multilaterală așezată pe baze tehnice moderne. În 1960 față de 1938 venitul național al României reprezenta 267 %. Din întregul venit național industria și construcțiile produceau împreună 53,1 %. Aceasta înseamnă că numai industria și construcțiile au produs în 1960 mai mult venit național decât s-a produs în întreaga economie a României sub regimul burghezo-moșieresc în anul 1938.

Victoria socialismului a constituit o realizare de cea mai mare însemnătate istorică a clasei noastre muncitoare, a țărănimii și a intelectualității, o demonstrație strălucită a forței creatoare a poporului nostru călăuzit de Partidul Muncitoresc Român.

În definirea sarcinilor etapei desăvîrșirii construcției socialismului etapă în care țara noastră a intrat începînd de la mijlocul anului 1960, Congresul al III-lea al P.M.R., bazîndu-se pe învățătura marxist-leninistă, a stabilit că „obiectivul principal al planului economic pe anii 1960—1965 este dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie, în vederea desăvîrșirii construcției socialismului”¹.

Principalele direcții în care partidul nostru concentrează eforturile creatoare ale oamenilor muncii în perioada desăvîrșirii construcției socialiste au fost concretizate în sarcinile de bază ale planului șesenal. Acestea sînt :

1. Continuarea în ritm susținut a industrializării țării, acordîndu-se prioritate industriei grele, cu pivotul ei — industria constructoare de mașini.

2. Încheierea colectivizării agriculturii, dezvoltarea multilaterală și consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colective, creșterea considerabilă a producției agricole vegetale și animale, pentru a se crea în cel mai scurt timp posibil un belșug de produse agroalimentare.

3. Extinderea mecanizării și automatizării producției, reutilizarea întreprinderilor existente și înzestrarea unor întreprinderi cu utilaje și agregate la nivelul celor mai noi realizări ale tehnicii, aplicarea în producție în măsură tot mai largă a proceselor tehnologice moderne.

4. Îmbunătățirea în continuare a repartizării teritoriale a forțelor de producție, sporirea potențialului economic al regiunilor, raioanelor și orașelor mai puțin dezvoltate.

5. Creșterea bunăstării materiale și culturale a oamenilor muncii prin sporirea salariului real, a veniturilor bănești, îmbunătățirea continuă a condițiilor de locuit, dezvoltarea învățămîntului, culturii și măsurile de ocrotire a sănătății și de prevederi sociale, mărirea consumului de produse alimentare și industriale, astfel ca la principalele produse să ne apropiem de consumul pe locuitor al țărilor înaintate din punct de vedere economic.

În anii care s-au scurs, oamenii muncii din țara noastră, sub conducerea partidului, au desfășurat o vastă activitate creatoare de înfăptuire a sarcinilor trasate de Congresul al III-lea.

În primul rînd, trebuie subliniat faptul, de însemnătate excepțională, al încheierii în primăvara anului 1962 a procesului de colectivizare a agriculturii. România a devenit o țară cu o economie socialistă unitară. În aceste condiții și ținînd seama că, în urma formării și dezvoltării sistemului socialist mondial și a schimbării pe plan internațional a raportului de forțe în favoarea socialismului, este exclus pericolul restaurării capitalismului în țările comunității socialiste, în Republica Populară Romînă socialismul a învins deplin și definitiv.

Trecerea țării de la economia cu mai multe sectoare la economia socialistă unitară a făcut ca în țara noastră să nu mai existe decît clasa

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 111.

muncitoare, țărănimea colectivistă și intelectualitatea. Situația lor însă astăzi este radical diferită de cea din timpul regimului burghezo-moșieresc. Muncitorimea nu mai este o clasă de proletari exploatată economic și asuprită din punct de vedere politic, ci, împreună cu celelalte mase de oameni ai muncii, este eliberată de exploatare și are rolul conducător în societate. La rîndul ei, țărănimea nu mai este astăzi legată de proprietatea privată și exploatată de moșieri, chiaburi, cămătari etc., cum era în timpul capitalismului, ci este o țărănime care se bazează pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, o țărănime colectivistă, liberă de exploatare și asuprire. În alianță cu clasa muncitoare și sub conducerea ei, țărănimea colectivistă participă activ la conducerea statului socialist. Schimbări mari s-au petrecut și în rîndurile intelectualității. În anii construirii socialismului, pe lângă vechea intelectualitate, care, în majoritatea ei covârșitoare, a participat activ la dezvoltarea economică și culturală a țării, s-a format o nouă generație de intelectuali ieșiți din popor, toți laolaltă constituind detașamentul unic al intelectualității noastre. În condițiile socialismului, intelectualitatea nu mai cunoaște exploatarea și dispune de toate posibilitățile pentru a-și folosi cunoștințele în interesul poporului.

„Pe temelia trainică a acestei structuri noi a societății a apărut și se consolidează unitatea politică, morală și ideologică a întregului popor în jurul partidului, se întărește prietenia frățască a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate”².

Ca urmare a muncii eroice a poporului sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român, în anul celei de-a XX-a aniversări a eliberării de sub jugul fascist, România socialistă se înfățișează ca o țară cu o economie complexă în plin progres și cu o cultură înfloritoare, puse în serviciul bunăstării tuturor oamenilor muncii de la orașe și sate.

Succesele istorice obținute de țara noastră, ca și de celelalte țări socialiste, arată că dezvoltarea cu succes a sarcinilor dezvoltării economice depinde în primul rînd de folosirea tuturor posibilităților interne ale fiecărei țări, prin mobilizarea intensă a propriilor forțe și maxima valorificare a resurselor ei naturale. Totodată, progresul economic al țărilor socialiste și, în cadrul lor, și al R.P. Romîne se sprijină pe relațiile de colaborare și ajutor reciproc statornicite între ele. Tocmai în vederea folosirii depline a avantajelor acestor relații a fost constituit acum 15 ani Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, la baza căruia au fost puse principiile egalității depline în drepturi, respectării suveranității, independenței și intereselor naționale, avantajului reciproc și întrajutorării tovarășești. Mijlocul principal de înfăptuire a diviziunii internaționale socialiste a muncii, forma principală de colaborare între economiile naționale ale țărilor membre ale C.A.E.R., este coordonarea planurilor pe baza înțelegerilor bi- și multilaterale. „Partidul Muncitoresc Român — se arată în Declarația adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964 — se pronunță statornic pentru întărirea și lărgirea colaborării cu toate țările socialiste, pentru înfăptuirea diviziunii internaționale socialiste

² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, p. 451—452.

a muncii pe întregul sistem economic socialist, ca necesitate obiectivă a dezvoltării acestui sistem”³.

În politica sa științifică, P.M.R. a acordat totdeauna cea mai mare atenție respectării principiilor fundamentale ale colaborării în cadrul C.A.E.R. Tocmai în interesul respectării acestor principii, România a respins propunerile de plan unic și organ unic de planificare comun pentru toate țările membre ale C.A.E.R., uniunile interstatale tehnice-productive de ramură, întreprinderile proprietate comună a mai multor țări, complexele economice interstatale etc., propuneri care, avînd ca esență trecerea unor funcții de conducere economică din competența statului respectiv în atribuțiile unor organisme suprastatale, sînt contrare principiilor ce stau la baza relațiilor dintre țările socialiste.

Dezvoltînd relațiile sale cu țările socialiste, Republica Populară Romînă, la fel cu celelalte țări socialiste, militează pentru promovarea unor relații economice normale, reciproc avantajoase, fără condiții politice, cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, contribuind și pe această linie la înfăptuirea politicii de coexistență pașnică între țări cu sisteme social-economice diferite.

Operă istorică a poporului nostru, a activității sale creatoare, a eforturilor și muncii sale, desfășurate sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Romîn, avîntul economic al țării noastre în condițiile construirii noii societăți s-a desfășurat în toate sferile de activitate.

Marile succese economice dobîndite de România socialistă și-au găsit o înaltă apreciere din partea tuturor țărilor socialiste și a partidelor marxist-leniniste, cu prilejul sărbătoririi a douăzeci de ani de la eliberarea țării noastre.

Continuarea în ritm susținut a politicii de industrializare socialistă, principala pîrghie a dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului. Sarcina transformării Romîniei într-o țară dezvoltată din punct de vedere industrial a fost pusă pentru prima oară în istoria poporului romîn de către partidul marxist-leninist al clasei muncitoare. Pentru așa-numitele partide istorice a fost caracteristică tocmai negarea acestei posibilități. Încă în 1947, oficiosul P.N.Ț. scria: „Industria grea ca punct principal de grijă al politicii noastre economice este sinonim cu răsturnarea premiselor existenței noastre. Este îmbrățișarea unui crez cu desăvîrșire opus structurii romînești social-economice”⁴. La rîndul său, fruntașul P.N.L., I. G. Duca, unul din „teoreticienii” acestui partid, în articolul său intitulat *Partidul național-liberal, partid industrial — o nouă legendă*, publicat în 1927, declara: „Pentru noi, prin structura economică, România este, desigur, în primul rînd un stat agricol și ea trebuie, vrînd-nevrînd, să păstreze acest caracter”⁵.

Promovînd o politică științifică, partidul marxist-leninist al clasei noastre muncitoare a demonstrat caracterul antiștiințific, reacționar și

³ Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Romîn în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964, București, Edit. politică, 1964, p. 35.

⁴ „Dreptatea” din 18 aprilie 1947.

⁵ „Democrația”, ur. 4 din aprilie 1927, p. 4.

antipatriotic al așa-numitei teorii „România, țară eminentement agricolă” și a arătat că dezvoltarea industriei, cu prioritate a industriei grele, sînt legate întregul progres al țării, însăși existența clasei noastre muncitoare și independența și suveranitatea statului nostru. În condițiile construcției socialismului, pornind de la învățătura marxist-leninistă, Partidul Muncitoresc Român s-a condus neabătut după concepția potrivit căreia „hotărîtoare pentru dezvoltarea țărilor care au moștenit de la capitalism o stare de înapoiere economică este industrializarea socialistă, singura cale prin care se asigură creșterea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, sporirea continuă a productivității muncii sociale, dezvoltarea intensivă și complexă a agriculturii, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului”⁶. Toate succesele obținute în construcția socialismului din țara noastră sînt indisolubil legate de această politică, aplicată cu consecvență de către Partidul Muncitoresc Român. De altfel, V. I. Lenin avertiza limpede : „... Fără o mare industrie bine organizată, nici vorbă nu poate fi de socialism în general, și cu atît mai puțin poate fi vorba de socialism într-o țară cu caracter țărănesc...”⁷.

Crearea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului a necesitat de la început o politică de investiții foarte bine chibzuită, care să țină seamă de creșterea sistematică a posibilităților de investiții, pe măsura înaintării economice a țării. Pe această linie, merită remarcat faptul că volumul total al investițiilor făcute în anii 1950—1963 în toate domeniile economiei naționale s-a ridicat la peste 252,7 miliarde de lei și că în cursul perioadei examinate investițiile făcute au crescut de la an la an⁸. Expresie a capacității crescînde a economiei noastre naționale de a îndrepta resurse tot mai mari pentru dezvoltarea susținută a forțelor de producție, volumul investițiilor făcute în primii 4 ani ai șesenalului (1960—1963) a fost aproape egal cu toate investițiile efectuate în anii 1950—1959. Este de asemenea ilustrativ pentru creșterea puterii economice a țării faptul că investițiile din 1963 au fost de 6,5 ori mai mari decît acelea din 1950.

Cea mai mare parte a fondurilor, și anume peste 214 miliarde de lei în perioada 1950—1963 — din care peste 106,1 miliarde de lei în primii 4 ani ai șesenalului —, a fost alocată dezvoltării producției materiale. Aproximativ jumătate (52,2 % în medie pentru anii 1950—1963) din fondurile pentru economia națională a fost direcționată spre industrie. În fine, din totalul investițiilor industriale făcute în anii 1950—1963, grupei „A”, producătoare de mijloace de producție, i-au fost afectate 87 de procente, iar grupei „B”, producătoare de bunuri de consum, 13 procente.

Ca urmare a marilor investiții făcute și a muncii creatoare desfășurate de poporul nostru, în anii de la eliberare au fost construite în industria

⁶ Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1961, p. 31.

⁷ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 32, București, E.S.P.I.P., 1956, p. 411.

⁸ *Anuarul statistic al R.P.R. 1964*, p. 348.

republicană circa 450 întreprinderi și secții noi, au fost dezvoltate, reutilizate și modernizate întreprinderile existente. Producția industrială a înregistrat o creștere considerabilă și au fost create noi subramuri industriale, cum sînt: construcția de utilaj petrolier, construcțiile navale, construcția de autocamioane, autobuze și troleibuze, construcția de tractoare și mașini agricole, construcția de mașini-unelte, de utilaj pentru industria minieră, chimică, alimentară, ușoară ș.a.m.d. Numai în perioada 1950—1959 au fost produse peste 500 de tipuri de mașini. Au fost de asemenea create noi subramuri ale industriei chimice: producția de mase plastice, producția de fibre sintetice, producția de îngrășăminte chimice pentru agricultură, industria chimico-farmaceutică etc. În anul 1964, producția industrială globală a Romîniei socialiste este de peste 8 ori și jumătate mai ridicată decît cel mai înalt nivel atins în aproape un secol sub capitalism. Față de 1938, în 1963 volumul producției de energie electrică și termică era de 17 ori mai mare, al siderurgiei de 10 ori, al construcției de mașini de 17 ori, al industriei chimice de 23 de ori etc. Este de remarcă faptul că, în primii patru ani ai planului șesenal (1960—1963), ritmul mediu anual de creștere al producției industriale globale a fost de 15%, ritm superior celui de 12,8% realizat în perioada 1951—1959 și celui de 13% prevăzut pentru întregul șesenal. Merită de asemenea subliniat faptul că pe primul semestru al anului 1964 producția industrială globală a fost cu peste 15% mai mare decît în semestrul corespunzător al anului precedent. Acest ritm mediu anual de creștere, comparat cu acela de aproximativ 4% obținut de România în perioada 1929—1938 sau cu cel de 3,8% obținut de Danemarca, de 3,3% obținut de Suedia, de 5,6% obținut de Olanda în perioada 1951—1961, arată superioritatea zdrobitoare a socialismului față de capitalism. Remarcînd succesele Romîniei socialiste, ziarul britanic „Times” scria în 1963: „... În ultimii ani, Romînia a făcut progrese economice considerabile și în prezent se bucură de cel mai înalt ritm de creștere industrială”⁹. La rîndul ei, publicația franceză „Articles et documents”, tot în 1963, ținea să precizeze: „... Producția industrială a Romîniei are unul din indicii de creștere cei mai dezvoltăți din întreaga Europă”¹⁰.

Cele mai ridicate ritmuri anuale de creștere a producției industriale au fost înregistrate în ramurile care condiționează dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului și introducerea tehnicii moderne în variatele ramuri ale economiei naționale. Astfel, în perioada 1951—1963, ritmul mediu de creștere anuală a producției construcției de mașini a fost de 20,5%, al industriei electrotehnice de 26%, al industriei chimice de 22,2%, al producției de energie electrică și termică de 16,1% ș.a.m.d.

Față de ritmul mediu anual de creștere al acestor ramuri în perioada 1951—1963, este de remarcă că ritmul în anii 1960—1963 a fost de regulă superior, el reprezentînd 32,6% pentru industria electrotehnică, 25,1% pentru industria chimică, 17,6% pentru industria de energie electrică și termică. Toate aceste date demonstrează consecvența cu care Partidul Muncitoresc Român aplică învățătura leninistă privitoare la dezvoltarea

⁹ „Times” din 10 mai 1963.

¹⁰ „Articles et documents” din 10 ianuarie 1963.

cu prioritate a industriei grele, cu pivotul ei, industria constructoare de mașini. În același timp, trebuie subliniat faptul că a fost acordată atenția cuvenită și grupei „B”, producătoare de bunuri de consum. Ritmul mediu anual de creștere a producției acestei grupe a industriei a fost de 10,7%, în anii 1951—1963, pentru ca în cei patru ani ai șesenalului să reprezinte deja 12,8% față de 16,1% cât a înregistrat grupa „A”.

Din examinarea datelor de mai sus rezultă, ca o trăsătură a perioadei desăvîrșirii construcției socialismului în țara noastră, existența unui ritm de dezvoltare a producției industriale superior celui din perioada construcției bazei economice a socialismului.

Prioritatea acordată dezvoltării industriei grele a schimbat atât cantitativ, cât și calitativ structura producției industriale. În 1963, partea industriei producătoare de mijloace de producție, în ansamblul producției industriale, a fost deja de 64,5% față de numai 45,5% cât era în anul 1938. Ponderea industriei constructoare de mașini în producția globală industrială reprezenta 26,7% în 1963 față de 10,2% în 1938, cea a industriei chimice — 8,5% față de 2,7%, a industriei producătoare de energie electrică și termică — 2,7% față de 1,1%.

Dezvoltarea impetuoasă cu precădere a producției mijloacelor de producție, și îndeosebi a industriei grele, a determinat la rîndul ei o schimbare esențială în industria României, și anume, dacă sub regimul burghezo-moșieresc caracteristica industriei românești era aceea că, în esență, se dezvoltă pe baza unei tehnici de import, dezvoltarea ei fiind deci aproape complet dependentă de tehnica străină, apoi, în condițiile industrializării socialiste, industria națională a devenit capabilă să acopere în proporție foarte însemnată necesitățile de utilaj și instalații, asigurînd în felul acesta independența economică a țării. În perioada 1956—1961, de pildă, din totalul investițiilor de utilaj și instrumente, 76,5% au fost acoperite din producția internă.

O trăsătură extrem de importantă a politicii de industrializare socialistă a României constă în faptul că se acordă o atenție deosebită dezvoltării industriei în regiunile în trecut înapoiate. Ca urmare a investițiilor diferențiate în acest scop, în perioada 1950—1963 s-au creat condițiile realizării unui ritm mai înalt de dezvoltare a industriei în aceste regiuni. Astfel, în timp ce în perioada 1950—1963, pentru care avem date, ritmul mediu anual al producției industriale globale a fost pe ansamblul țării de 14 la sută, în regiunea Iași a fost de 18,4 la sută, în regiunea Oltenia de 15,9 la sută, în orașul Constanța de 17,1 la sută, în regiunea Mureș-Autonomă Maghiară de 15,7 la sută, în Dobrogea de 16 la sută ș.a.m.d. Este de remarcat că, în perioada de desăvîrșire a construcției socialismului, ritmul de creștere a producției industriale în unele din aceste regiuni a crescut și mai mult: în regiunea Iași la 20,2%, în Oltenia la 16,3%, în orașul Constanța la 19,4% etc. În aceste condiții, fața economică a regiunilor țării s-a schimbat considerabil. Numeroase combinate industriale, uzine și fabrici moderne, centrale electrice etc. au înlocuit peisajul lor industrial. Actualmente, Moldova singură dă anual o producție industrială mai mare decît cea a întregii României sub regimul burghezo-moșieresc în anul 1938. Repartizarea judicioasă a forțelor de producție pe întregul

teritoriu al țării are ca rezultat lichidarea treptată a diferențierilor mari care existau în trecut în ceea ce privește nivelul de dezvoltare al regiunilor și ridicarea complexului nostru economic național pe o treaptă superioară.

Un element caracteristic al industrializării României îndeosebi în perioada actualului plan șesenal o constituie trecerea la valorificarea superioară a resurselor naturale, adică obținerea unor produse tot mai variate, cu o valoare economică tot mai mare prin prelucrarea înaltă a materiilor prime. În cadrul planului pe 1960—1965, valoarea produselor obținute din fiecare tonă de petrol trebuie să fie de trei ori mai mare, din fiecare tonă de gaz metan chimizată — de 7,4 ori mai mare, din fiecare tonă de lemn — cu circa 70 % mai mare. Totodată, valorificarea superioară a resurselor naturale se împletește organic cu acțiunea de îmbunătățire sistematică și permanentă a calității produselor, în scopul de a obține numai produse de cea mai înaltă calitate, la nivel mondial, care să satisfacă cerințele mereu crescînde ale consumatorilor atît din țară, cît și de peste fruntarii. Obținerea medaliilor de aur de către instalația noastră de foraj la tîrguri internaționale, aprecierile înalte date în străinătate calității tractoarelor, calității strungurilor, produselor industriei chimice, ale celei ușoare și altora constituie mărturie vii ale realizărilor obținute. În fine, valorificarea superioară a resurselor naturale este organic îmbinată cu acțiunea de reducere a prețului de cost, de utilizare cît mai rațională și mai eficace a fiecărei unități de materie primă și combustibil, de economisire judicioasă a resurselor. Rolul maselor de muncitori, tehnicieni, ingineri și economiști în această vastă acțiune, așa cum a dovedit practica întrecerii socialiste, este nemărginit. Numai în perioada 1 ianuarie — 31 mai 1964 au fost obținute în industrie aproape 260 000 000 lei economii peste plan din reducerea prețului de cost.

La baza industrializării socialiste a țării, Partidul Muncitoresc Român a pus principiul folosirii tehnicii superioare pe plan mondial și al realizării celor mai înalte performanțe ale acestei tehnici în toate ramurile întrucît numai în acest fel poate fi ridicată țara, într-un termen istoricește scurt, pe cele mai înalte culmi ale civilizației. Ca urmare a transpunerii consecvente în viață a acestei politici, P.M.R. și guvernul nostru desfășoară o acțiune intensă pentru construirea unor combinate, uzine și fabrici înzestrate cu cea mai perfecționată tehnică și totodată pentru modernizarea, reutilizarea, reorganizarea și extinderea întreprinderilor existente, pentru ca acestea să țină pas cu progresul tehnic mondial.

Introducerea tehnicii înaintate, ridicarea neconținută a calificării cadrelor, stimularea materială și morală a oamenilor muncii, ca și numeroase alte măsuri, au determinat o creștere foarte însemnată a productivității muncii în anii construcției socialismului. Considerînd nivelul din 1950 egal cu 100, productivitatea muncii pe cap de lucrător în industrie reprezenta în 1963 deja 267 %. În aceste condiții, aproximativ trei sferturi din sporul producției industriale s-a obținut pe seama măririi productivității muncii.

În România, industria a devenit de mult ramura conducătoare a economiei naționale. În anul 1963, industria și construcțiile creau împreună 56,7 % din întregul venit național al țării. Totodată prin structura, volumul

și calitatea producției sale, industria noastră grea îndeplinește cu succes sarcina de rentilare și înzestrare cu tehnică modernă a celorlalte ramuri ale producției materiale: industria extractivă, industria prelucrătoare, industria energetică, agricultura, transporturile, comunicațiile etc., și creează însemnate disponibilități pentru export.

„Înfăptuind cu hotărîre obiectivele stabilite de partid în domeniul industrializării, oamenii muncii se pot mîndri cu rezultatele eforturilor lor depuse în aceste decenii pentru crearea unei industrii socialiste puternice, multilateral dezvoltată, capabilă să asigure progresul și avîntul continuu al patriei”¹¹.

Dezvoltarea susținută a agriculturii socialiste. În anii revoluției socialiste, agricultura țării noastre a fost colectivizată și așezată pe baze tehnice moderne. Pentru dezvoltarea agriculturii, statul socialist a investit din 1950 pînă în 1963 peste 40,2 miliarde de lei, din care numai în primii 4 ani ai șesenalului peste 24,1 miliarde de lei, adică mai mult de jumătate.

Dacă în 1938 în România nu existau decît 4 039 de tractoare fizice, adică 4 858 tractoare convenționale de 15 CP, în 1963 agricultura noastră socialistă dispunea de 65 000 de tractoare fizice, adică 100 000 de tractoare convenționale de 15 CP. Totodată, agricultura romînească socialistă mai dispunea în 1963 de 61 600 de semănători mecanice, de 32 100 de combine pentru păioase și numeroase alte mașini, care ridică gradul de mecanizare a lucrărilor agricole. Dacă în 1938 suprafața arabilă ce revenea pe un tractor fizic era de 2 493 hectare, în anul trecut ea a fost de numai 152 de hectare. Pentru sporirea gradului de înzestrare a agriculturii cu mașini și utilaje moderne pe măsura progreselor industrializării socialiste este caracteristic faptul că numai în perioada 1960—1963 agricultura a primit peste 43 000 de tractoare, peste 49 000 de semănători mecanice, peste 50 000 de pluguri de tractor etc.¹². La rîndul ei, acțiunea de electrificare a țării a sporit masiv numărul satelor electrificate. Față de numai 483 de sate electrificate, cîte existau în 1945, pînă în 1963 s-au mai electrificat 5 046, urmînd ca pînă la sfîrșitul anului 1965 să se electrifice încă 1 500 de sate. O dată cu aceasta a sporit masiv consumul de energie electrică în agricultură, el ajungînd la 205 000 000 kwh. Încă în 1961 agricultura consuma de peste 25 de ori mai multă energie electrică decît în 1938.

O atenție deosebită a fost acordată, pe linia intensificării agriculturii, reconstituirii în sol a substanțelor nutritive consumate de plante, refacerii structurii solului și combaterii dăunătorilor animali și vegetali. Dezvoltarea industriei chimice a avut în această direcție rolul hotărîtor. Ca urmare, în 1962 cantitatea de îngrășăminte chimice folosite a fost de peste 18 ori mai mare decît în 1950, iar în 1963 s-au utilizat de două ori mai multe îngrășăminte chimice decît în 1959.

În vederea utilizării cît mai raționale a tehnicii noi introduse în agricultură și a aplicării măsurilor agrotehnice moderne, a fost pregătît

¹¹ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist, Expunere la sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale — 22 august 1964*, București, Edit. politică, p. 20.

¹² *Anuarul statistic al R.P.R. 1964*, p. 120 și 121.

și trimis la sate în anii făuririi socialismului un mare număr de specialiști. Încă în 1962, față de 1938, numărul inginerilor agronomi și horticoli a sporit de la 1 200 la 10 400, al inginerilor zootehniști și medicilor veterinari de la 697 la 4 700, iar al specialiștilor cu studii medii de la 3 162 în 1951 la 21 100 în 1962.

Crearea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii — condiție hotărâtoare pentru dezvoltarea ei intensivă și multilaterală — și înzestrarea satelor cu un număr apreciabil de specialiști cu pregătire superioară și medie au fost însoțite de opera de colectivizare a agriculturii, încheiată în primăvara anului 1962. Încheierea colectivizării agriculturii reprezintă un eveniment de însemnătate decisivă în desăvârșirea construcției socialiste, economia noastră națională căpătînd un caracter socialist unitar, iar alianța dintre clasa muncitoare și țărănime ridicîndu-se pe o treaptă superioară.

Procesul de maturizare și perfecționare continuă a relațiilor de producție socialiste avea să dea, la rîndul său, un nou imbold dezvoltării producției agricole. Față de media anilor 1934—1938, producția de cereale a Romîniei a fost superioară în anii 1951—1955 cu 216 600 de tone, în perioada 1956—1960 cu aproape 1 170 000 de tone, iar în anii 1961—1962 cu 2 130 000 de tone. Deși în 1963 în multe regiuni ale țării condițiile climatice au fost defavorabile, totuși anul trecut țara noastră a obținut o producție de cereale de circa 10,4 milioane de tone, ceea ce înseamnă cu 700 000 de tone mai mult decît în 1962. Succese însemnate s-au obținut și în producția animală. La începutul anului 1964, numărul bovinelor se ridica la peste 4,6 milioane de capete față de 3,6 milioane de capete în 1938, numărul porcinelor la peste 4,6 milioane de capete față de peste 2,6 milioane, numărul păsărilor la 38,3 milioane de capete față de 27,3 milioane de capete ș.a.m.d. Și acestea în condițiile în care s-au obținut realizări dintre cele mai importante în îmbunătățirea raselor de animale și păsări.

Rezultat al politicii științifice de industrializare socialistă a țării și de transformare socialistă a agriculturii, producția agricolă sporită a contribuit, la rîndul ei, din plin, la aprovizionarea industriei cu materiile prime necesare, la aprovizionarea populației cu produse agroalimentare și a dat totodată un însemnat disponibil pentru export.

Succesele înregistrate de agricultura noastră socialistă și-au găsit o îndreptățită recunoaștere și peste graniță. „Romînia — scria dr. B. R. Sen, directorul general al Organizației pentru alimentație și agricultură a O.N.U. — situează agricultura la un nivel înalt și trebuie să mărturisesc că sînt profund impresionat de eficiența măsurilor întreprinse în domeniul dezvoltării acestei ramuri. Agricultura Romîniei se află pe baze sănătoase și face progrese foarte serioase, avînd obiective clar precizate în toate sectoarele ei de producție”.

Intensificarea și dezvoltarea multilaterală a producției agricole în R.P.R. se înfăptuiește pe baza unui sistem coordonat de măsuri, elaborat în mod științific, și care a fost aprobat de Congresul al III-lea al P.M.R. „Înzestrarea agriculturii cu mijloace tehnice-materiale moderne — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al partidului —,

generalizarea metodelor tehnice avansate, introducerea în practica agricolă a cuceririlor științei în continuă dezvoltare, numărul mare de specialiști cu pregătire superioară care vor lucra în agricultură, ridicarea nivelului tehnic și cultural al țărănimii vor apropia condițiile de muncă din agricultură de cele existente în industrie”¹³.

Creșterea venitului național și a nivelului de trai. Dezvoltarea impetuoasă a economiei României socialiste a determinat o creștere sistematică a venitului național: față de 1938, în 1963 el era egal cu 336%. Expresie a politicii de industrializare socialistă, cel mai rapid a crescut venitul național produs de industrie și construcții. Comparativ cu 1938, venitul național creat de industrie în 1963 reprezenta 885%, iar cel din construcții era de 12 ori mai mare. Creșterea venitului național al României apare în toată amploarea dacă ținem seama că între 1929 și 1938 venitul național al României burghezo-moșierești a crescut cu numai 9,6%, adică cu aproximativ 1% anual, pe când în ultimii 13 ani venitul național al României socialiste a crescut în medie cu 10% anual.

Ritmul înalt de creștere a venitului național din țara noastră este în același timp un indiciu al procesului de egalizare a nivelurilor de dezvoltare economică ce se desfășoară în sinul comunității țărilor socialiste. Într-adevăr, dacă se face o comparație cu Polonia și Cehoslovacia, se constată că, luând drept bază anul 1950 (prețuri comparabile), în 1961 venitul național în Polonia reprezenta 227%, în Cehoslovacia 221%, iar în România 295%.

În perioada 1956—1960, circa 20% din venitul național a fost afectat fondului de acumulare. În anii șesenalului, ponderea fondului de acumulare nu numai că n-a scăzut, dar a și crescut într-o anumită măsură.

În aceste condiții, pe de o parte a fost antrenat an de an un număr tot mai mare de oameni în economie, iar pe de altă parte, în baza procesului industrializării, colectivizării agriculturii și al revoluției culturale, s-a schimbat însăși structura populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale. Astfel, dacă în 1950 numărul mediu scriptic al salariaților în economia națională a fost de 2,1 milioane, în 1963 el era de peste 3,9 milioane. În acest cadru, o creștere foarte însemnată a înregistrat numărul muncitorilor, și anume de la 1,2 milioane în 1950 la peste 2,8 milioane în 1963. Și aceasta în condițiile introducerii sistematice a progresului tehnic în producție și ale creșterii continue a productivității muncii. Șomajul, acest însoțitor inevitabil al capitalismului, a rămas doar o amintire tristă din domeniul trecutului. În ceea ce privește structura populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale, este de remarcat că în 1962 în industrie și construcții lucra 20% din populația ocupată, față de numai 8,5% în 1930, iar în agricultură lucra în 1962 64,5% din populația ocupată față de 76,7%. De asemenea s-a schimbat substanțial ponderea populației urbane, urcând de la 21,4% în 1930 la 33,1% în 1963 din ansamblul populației. În 1963 România avea deja 13 orașe cu peste 100 000 locuitori.

¹³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări. 1959—1961*, p. 163.

Succesele obținute în dezvoltarea economică a țării, în creșterea permanentă a venitului național au făurit o temelie trainică pentru ridicarea sistematică a nivelului de trai material și cultural al întregii populații. Măsurile luate pe linia sporirii salariului mediu, a reducerii impozitului pe salarii, a reducerii prețurilor la numeroase bunuri de larg consum au făcut ca, pe totalul salariaților, salariul real să crească în perioada 1950—1963 de peste două ori. An de an au crescut și veniturile țărănimii. Hotărîrea din iunie 1964 a C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri cu privire la majorarea salariilor la toate categoriile de salariați, reducerea unor cote ale impozitului pe salarii și creșterea plafonului de salarii în funcție de care se acordă alocația de stat pentru copii reprezintă o nouă expresie a politicii partidului și guvernului nostru de ridicare continuă a nivelului de trai al populației.

Sporirea veniturilor reale ale populației s-a concretizat, înainte de toate, în sporirea volumului de mărfuri desfăcute prin comerțul socialist cu amănuntul, volum care în 1963 a fost de peste 4 ori mai mare decât în 1950. Este de remarcat că în ultimii ani s-a produs o creștere substanțială la desfacerea de mobilă, aparate de radio, televizoare, frigidere, mașini de spălat, mașini de cusut, biciclete ș.a.m.d.

Succese foarte importante au fost obținute și într-un alt domeniu al ridicării nivelului de trai, și anume în construcțiile de locuințe. Numai în ultimii 4 ani au fost construite din fondurile statului în orașele și centrele muncitorești circa 162 000 de apartamente, la care se adaugă alte peste 348 000 de locuințe construite la sate, ca urmare a posibilităților sporite de care dispune țărănimea colectivistă¹⁴. Reconstrucția socialistă a orașelor a cuprins toată țara. Făcută pe baze moderne, ea duce în mod planificat nu numai la rezolvarea problemei locuințelor, această grea moștenire de la regimul burghezo-moșieresc, dar și la ușurarea și înfrumusețarea vieții oamenilor prin numeroasele și modernele magazine, cinematografe, teatre, școli, grădini publice ș.a.m.d., construite și repartizate rațional pentru a servi cât mai bine populației. Acțiunea de reconstrucție, de electrificare și înfrumusețare a satelor aduce, la rîndul ei, o contribuție însemnată la ridicarea nivelului de trai al țărănimii.

Ca și în celelalte țări socialiste însă, și în România nivelul de trai al populației este determinat nu numai de veniturile ei bănești, ci și de mijloacele însemnate puse în mod gratuit sau cu plată redusă la dispoziția ei pentru necesități social-culturale. În anii 1950—1963, cheltuielile statului pentru învățămînt, cultură, ocrotirea sănătății, asigurări sociale de stat, alocații pentru copii etc. au crescut de 5,4 ori. În anul 1963, aceste cheltuieli au reprezentat 24% din totalul cheltuielilor bugetare, revenind la 1 005 lei de fiecare locuitor.

Baza materială a învățămîntului de toate gradele a cunoscut o largire sistematică. Din anul școlar 1961—1962 s-a înfăptuit generalizarea învățămîntului de 7 ani și s-a trecut la învățămîntul general obligatoriu de 8 ani. Din toamna anului 1960 a fost introdusă gratuitatea completă

¹⁴ În ultimii 13 ani, la sate au fost ridicate în total, din fondurile țărănimii, 900 000 de case.

a manualelor pentru toți elevii din clasele I—VIII. Din anul școlar 1961—1962, învățământul de toate gradele a devenit gratuit. În anul școlar 1963—1964, numărul elevilor din școlile de cultură generală a fost de aproape două ori mai mare decât în 1938, iar numărul studenților a sporit de la 26 489, cât era în anul universitar 1938—1939, la 112 611 în anul universitar 1963—1964¹⁵. În anul universitar 1962—1963 România avea 53 de studenți la 10 000 de locuitori, în timp ce în R.F. Germană în 1959—1960 erau 34 de studenți la 10 000 de locuitori, iar în Italia 36. În România socialistă 60% din studenți sînt bursieri.

Pentru mersul impetuos al revoluției culturale în țara noastră este de asemenea caracteristic faptul că tirajul anual al ziarelor a sporit de la 564,6 milioane de exemplare în 1950 la peste 1 044 milioane de exemplare în 1963, tiraj în cadrul cărui ziarele în limbile minorităților naționale a sporit de la 67,3 milioane de exemplare în 1950 la 102,3 milioane de exemplare în 1963. La rîndul său, numărul cinematografelelor a sporit de la 338 în 1938 la 5 391 în 1963, iar al teatrelor în aceiași ani de la 16 la 42. Numărul abonaților la radio a sporit de la 252 000 în 1938 la 2 549 000 în 1963.

Totodată, partidul și guvernul au acordat o atenție deosebită ocrotirii sănătății oamenilor muncii.

În lupta pentru ocrotirea sănătății poporului, atenția s-a îndreptat în primul rînd asupra îmbunătățirii alimentației, îmbrăcăminte, condițiilor de locuit și condițiilor de muncă ale populației. Pe alături de aceasta, a fost lărgită an de an rețeaua sanitară, a fost creată o puternică industrie producătoare de medicamente, a fost sporit masiv numărul de medici și personal medical ajutător. În 1963 revenea un medic la 699 de locuitori, față de un medic la 1 895 de locuitori în anul 1938. Spre deosebire de capitalism, unde asistența medicală este o chestiune privată și unde ea trebuie plătită de oamenii muncii foarte scump, în România socialistă asistența medicală și tratamentele sînt acordate oamenilor muncii în general gratuit.

Ca urmare a schimbărilor produse în întregul sistem de muncă și de trai al oamenilor muncii, în R.P.R. durata medie a vieții a urcat de la 42 de ani în 1932 la circa 68 de ani în 1963.

Creșterea prestigiului economic internațional al Romîniei. Marile realizări obținute de țara noastră pe toate tărîmurile constituie o contribuție adusă de poporul nostru la întărirea și dezvoltarea sistemului socialist mondial. În același timp, succesele istorice ale Romîniei sub conducerea Partidului Muncitoresc Român au determinat o creștere continuă a prestigiului internațional de care, pe bună dreptate, se bucură țara noastră. Acest lucru este demonstrat limpede de faptul că succesele romînești și-au găsit recunoașterea atît în țările socialiste cît și în cele capitaliste ca și într-o serie de documente ale organizațiilor internaționale.

Analizînd ritmul impetuos al dezvoltării țării noastre, economiștii din sînul Diviziei de studii a Comisiei economice O.N.U. pentru Europa s-au simțit obligați să remarce faptul că „România se situează în rîndul

¹⁵ Anuarul statistic al R.P.R. 1964, p. 490.

economiilor celor mai dinamice din Europa”¹⁶. La rîndul ei, publicația belgiană „Informations du Commerce Extérieur”, într-un articol al directorului ei, precizează : „Puține țări au cunoscut, în mai puțin de douăzeci de ani, o metamorfoză atît de radicală ca aceea a Romîniei. Făcînd dovada unui dinamism excepțional într-un efort curajos, această țară a devenit un veritabil stat industrial, în timp ce înainte de război ea era consacrată aproape exclusiv culturii solului, creșterii animalelor, silviculturii și producției de petrol”. O altă publicație, ziarul „Times”, scria în 1963 : „Romînia a fost transformată dintr-o țară cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură rămasă în urmă într-un dezvoltat stat industrial-agrar. A fost creată și dezvoltată rapid o bază modernă energetică, metalurgică, chimică, electrică, de prelucrare a petrolului, a textilelor, de fabricare a tractoarelor și automobilelor și s-au dezvoltat cu succes agricultura și știința”¹⁷.

Mult interes a stîrnit în diferitele țări însuși procesul transformării socialiste a agriculturii din Romînia. Revista franceză „Economie et Politique” scria, de pildă, anul trecut : „Esențială pentru evoluția economică și socială a Romîniei, încheierea transformării socialiste a agriculturii depășește prin semnificația ei frontierele acestei țări... Prin condițiile în care a fost realizată, ea îmbogățește foarte pozitiv mișcarea socialistă mondială. De aceea ea merită să fie studiată și analizată”¹⁸.

De multă stimă se bucură peste graniță, nu numai în țările socialiste, dar și în cele cîpitaliste, schimbările determinate de industrializare în structura comerțului nostru exterior și posibilitățile mereu crescînde ale Romîniei de a mări volumul relațiilor sale comerciale externe.

Într-adevăr, în perioada 1948—1963, numărul țărilor cu care Romînia întreține relații comerciale a crescut de la 29 la peste 80, iar volumul comerțului exterior s-a mărit de circa 7 ori. Față de 1959, comerțul exterior atinge anul acesta un volum de peste două ori mai mare.

Aproximativ două treimi din totalul schimburilor noastre comerciale sînt efectuate cu țările socialiste și, înainte de toate, cu Uniunea Sovietică. Romînia aducîndu-și și pe această cale contribuția sa la întărirea continuă a comunității statelor socialiste. În același timp, expresie a politicii leniniste de coexistență pașnică între țări cu sisteme sociale diferite, relațiile comerciale ale Romîniei, ca, de altfel, și ale celorlalte țări socialiste, cu statele capitaliste — relații care, spre deosebire de trecut, sînt acum așezate pe baza respectului și avantajului reciproc — au cunoscut o extindere sistematică. Așa, de pildă, au cunoscut o creștere vie schimburile cu Anglia, Austria, Franța, R.F. Germană, Danemarca, Italia, Norvegia, Suedia, Belgia, Elveția, Grecia, Japonia și alte țări. O deosebită atenție acordă țara noastră relațiilor sale comerciale cu țările în curs de dezvoltare. Actualmente, aceste relații se desfășoară cu peste 50 de astfel de țări, cum sînt : India, Indonezia, Birmania, Ceylon, Ghana, R.A.U., Siria,,

¹⁶ Nations Unies, „Bulletin économique pour l'Europe”, vol. 13, nr. 2, p. 69.

¹⁷ „Times” din 9 octombrie 1963.

¹⁸ „Economie et Politique”, iunie—iulie 1963.

Iordania, Liban, Argentina, Brazilia, Camerun etc., volumul respectivelor schimburi crescînd în ritm rapid.

La cunoașterea reciprocă și dezvoltarea schimburilor comerciale cu toate țările, o contribuție pozitivă a adus-o participarea Romîniei socialiste în anii 1950—1963 la peste 190 de tîrguri și expoziții economice internaționale din 60 de orașe aflate în 38 de țări din Europa, Asia, Africa și America.

O dată cu dezvoltarea comerțului exterior, a avut loc și o îmbunătățire continuă a structurii importului și exportului Romîniei, expresie a prefacerilor adînci care s-au produs în economia ei. Sub regimul burghezomoșieresc, exportul Romîniei era format în esență din produse agricole, petrol și lemn. Astăzi, caracteristica exportului Romîniei socialiste o constituie ponderea însemnată și crescîndă a produselor industriale. În anii 1961—1962, mașinile și utilajele au reprezentat peste 1/6 din volumul total al exportului. Ramura constructoare de utilaj petrolier trimite la export 30—60 % din producția sa; industria producătoare de vagoane de cale ferată exportă între 25 și 40 % din producția ei; uzina de tractoare trimite la export 25—30 % din tractoarele produse ș.a.m.d. România livrează mașini agricole și unelte pentru industria metalurgică (strunguri, șepinguri, freze, raboteze etc.) în 40 de țări, rulmenți în 30 de țări, produse ale industriei ușoare în 45 de țări. În prezent, România exportă instalații complete pentru rafinării de petrol, pentru fabrici de ciment, utilaj petrolier de explorare și exploatare, mașini și mijloace de transport rutiere, feroviare și maritime, aparate de măsură și control, produse ale industriei electrotehnice, produse chimice și petrochimice, produse de un înalt grad de prelucrare ale industriei lemnului etc. etc.

Nu este de mirare deci că o astfel de publicație cunoscută din S.U.A. cum este „Christian Science Monitor” avea să scrie că „Romîni sînt prezenți pe piață cu toate produsele industriale din aproape toate ramurile, adică din toate sectoarele de oțel și fier, produse chimice, extracție și rafinare a petrolului, fibre sintetice și cauciuc, produse electronice, produse alimentare, de fapt — orice”.

Structura importului a cunoscut și ea însemnate schimbări, datorită sporirii ponderii mașinilor, instalațiilor industriale, utilajelor de cel mai înalt nivel tehnic, ca și a unor materii prime industriale necesare dezvoltării rapide a bazei tehnice-materiale a socialismului.

Credincioasă politiciii sale marxist-leniniste, România a desfășurat și desfășoară o susținută și consecventă politică de pace și colaborare rodnică între popoare, de promovare a ideii dezarmării generale și totale, de sprijinire a progresului. Pe această linie, o astfel de inițiativă internațională a Romîniei cum este aceea luată încă din 1957 pentru crearea unei zone denuclearizate în Balcani sau inițiativele ei în cadrul O.N.U. pentru sprijinirea țărilor slab dezvoltate care au resurse petrolifere spre a-și crea o industrie petrolieră proprie, pentru educarea tineretului în spiritul păcii ș.a.m.d., ca și lupta R.P.R. pentru înlăturarea colonialismului și neocolonialismului și-au găsit o înaltă apreciere internațională.

Creșterea continuă a prestigiului Republicii Populare Romîne și a politicii ei de promovare a păcii și colaborării între popoare și-au găsit o expresie vie în alegerea Romîniei în diferite organisme internaționale.

Astfel, la cea de-a XVI-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., Republica Populară Română a fost aleasă ca membră a comitetului celor 18 state pentru dezarmare. În această calitate, țara noastră desfășoară o activitate susținută în scopul realizării sarcinilor mari pentru care a fost creat acest organism internațional. Pe aceeași linie, guvernul român a salutat tratatul dintre U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, încheiat la 5 august 1963 la Moscova, primul acord internațional în domeniul armelor nucleare cu privire la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă, și, la 8 august 1963, l-a și semnat, aducându-și și pe această cale o contribuție la destinderea internațională și la înțelegerea între popoare.

De o înaltă apreciere internațională s-a bucurat și susținerea de către România a convocării conferinței O.N.U. pentru comerț și dezvoltare de la Geneva, cea mai cuprinzătoare întrunire a popoarelor consacrată problemelor economice și comerciale contemporane. Propunerile făcute de guvernul R.P. Române în sprijinul dezvoltării comerțului și colaborării internaționale au întrunit aprobarea largă a participanților la lucrările acestei mari conferințe.

Rezultatele obținute pînă în prezent în opera de construire și desăvîrșire a construcției socialismului dau siguranța îndeplinirii cu succes și chiar a depășirii sarcinilor puse în fața poporului nostru de către Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român. Așa cum arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul Comitetului Central al Partidului la Congresul al III-lea, *„înfăptuind acest program, patria noastră va deveni în următorii 10—15 ani o țară industrială dezvoltată, cu o agricultură multilaterală și de înaltă productivitate; bogățiile ei, puse în valoare de oamenii muncii, vor permite trecerea treptată de la principiul repartiției după muncă la repartiția după nevoi, asigurînd întregului popor condiții de viață demne de epoca socialismului victorios și a construcției comunismului”*¹⁹.

¹⁹ Gh.-Gheorghiu-Dej. *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, p. 165.

SESIUNI ALE ACADEMIEI R.P.R. CONSACRATE CELEI DE-A XX-A ANIVERSĂRI A ELIBERĂRII PATRIEI DE SUB JUGUL FASCIST

„MARXISM-LENINISMUL ŞI GÎNDIREA ŞTIINŢIFICĂ ROMÎNEASCĂ”

De peste un secol marxism-leninismul exercită o influenţă hotărîtoare asupra destinelor omenirii. În această perioadă istorică, atît de frămîntată de evenimentele vremii, au apărut şi au dispărut nenumărate teorii sociale şi sisteme filozofice. Numai marxism-leninismul şi baza sa teoretică — materialismul dialectic şi materialismul istoric — au rezistat examenului vremii şi practicii social-istorice.

Forţa invincibilă a marxism-leninismului constă în caracterul lui ştiinţific, în justetea adevărurilor pe care le exprimă despre natură şi societate, în legătura sa indisolubilă cu viaţa, în îmbogăţirea sa neîntreruptă pe baza analizei multilaterale a realităţii.

Călăuzit de ideologia marxist-leninistă, Partidul Muncitoresc Român a condus cu fermitate poporul român la victoria revoluţiei şi construcţiei socialiste în patria noastră. Transformările profunde survenite în baza economică şi suprastructura societăţii noastre — ofensiva neîntreruptă a socialismului, realizarea consecventă a industrializării, transformarea socialistă a agriculturii, înfăptuirea revoluţiei culturale — demonstrează şi prin exemplul ţării noastre rolul uriaş, transformator pe care-l are ideologia marxist-leninistă în viaţa socială.

Un rol important îl are ideologia marxist-leninistă şi baza sa teoretică — materialismul dialectic şi materialismul istoric — în stimularea şi dezvoltarea gîndirii ştiinţifice. Studiarea învăţăturii marxist-leniniste, a filozofiei materialiste fructifică gîndirea ştiinţifică, oricare ar fi domeniul de care se ocupă, dă răspuns la marile probleme pe care le pune dezvoltarea ştiinţei contemporane şi la care nu poate să răspundă nici una dintre teoriile filozofice idealiste vechi sau noi.

De aceea partidul nostru a desfăşurat o largă şi bogată activitate în rîndul oamenilor de ştiinţă şi cultură, obţinînd rezultate valoroase în înarmarea lor teoretică şi metodologică cu filozofia marxist-leninistă. Ca rezultat al muncii neobosite desfăşurate de către partid, oamenii de ştiinţă şi cultură au căpătat pentru prima oară fundamentul teoretic necesar pentru investigarea cu adevărat ştiinţifică a fenomenelor din natură şi societate. Mulţi dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai intelectualităţii noastre au devenit ei înşişi propagandişti ai ideilor marxism-leninismului, participă activ la lupta dusă împotriva idealismului, împotriva concepţiilor retrograde, reacţionare în ştiinţă, literatură şi artă.

Oamenii de știință și cultură din țara noastră s-au convins din propria lor experiență de muncă de creație științifică de marea eficacitate a teoriei marxist-leniniste în orientarea cercetării, în aprofundarea și interpretarea fenomenelor.

Integrată și subordonată măreței opere de transformare a societății, în cei 20 de ani de la eliberarea patriei știința și cultura românească a înregistrat o dezvoltare impetuoasă și multilaterală necunoscută în trecut. Sub îndrumarea partidului, activitatea creatoare a oamenilor de știință și cultură a fost orientată spre rezolvarea problemelor mari puse de industrializarea socialistă a țării, de transformarea socialistă a agriculturii, de ridicarea nivelului de trai material al oamenilor muncii, de înfăptuirea revoluției culturale.

Dezvoltând cele mai bune tradiții, oamenii de știință și cultură au contribuit cu succes la îmbogățirea patrimoniului științific și cultural al patriei, au ridicat prestigiul științei și culturii românești peste hotare.

Succesele remarcabile obținute în dezvoltarea științei și culturii din țara noastră, contribuția însemnată adusă de cercetarea științifică în opera de făurire a noii societăți, prestigiul crescând de care se bucură știința românească nu numai în țară, dar și peste hotare sînt rezultatele firești ale condițiilor materiale și spirituale favorabile create de regimul democrat-popular activității creatoare a oamenilor de știință și cultură, ale îndrumării înțelepte de către Partidul Muncitoresc Român a acestui sector de activitate. Ele demonstrează în același timp rolul transformator pe care-l are ideologia marxist-leninistă în viața societății, rolul crescând al marxism-leninismului în gîndirea științifică din țara noastră.

O ilustrare vie a acestui fapt o constituie și sesiunea științifică a Academiei R.P.R. închinată celei de-a XX-a aniversări a eliberării patriei noastre „Marxism-leninismul și gîndirea științifică românească”. Participarea largă a oamenilor de știință și cultură la lucrările sesiunii, numărul mare și diversitatea tematică a comunicărilor prezentate de către cunoscuți oameni de știință și cultură — fizicieni, chimiști, biologi, istorici, economiști, filozofi, juriști, lingviști, esteticieni etc. —, conținutul de idei al comunicărilor prezentate, toate acestea au pus în evidență fertilitatea cercetării bazate pe concepția materialist-dialectică, rolul crescând al ideologiei marxist-leniniste în gîndirea științifică din țara noastră, faptul incontestabil că filozofia marxist-leninistă a devenit în același timp o călăuză și un instrument de lucru în activitatea de cercetare a oamenilor noștri de știință și cultură.

Semnificative în această privință au fost nu numai comunicările axate pe analiza fenomenelor sociale, dar și cele care au abordat problemele științelor naturii.

În comunicarea sa (*Interpretarea materialist-dialectică a fenomenelor în științele fizice*), acad. Remus Rădulet, urmărind liniile mari ale principalelor probleme filozofice ridicate de noile teorii ale secolului nostru (teoria relativității, mecanica cuantică, fizica microobiectelor elementare, teoria cuantică a câmpului), precum și aportul fizicienilor români la dezvoltarea fizicii moderne, a subliniat însemnătatea pe care au avut-o pentru succesele științei românești însușirea concepției materialist-dialectice, condițiile noi create de regimul democrat-popular cercetării fizice din țara noastră. Comunicarea a relevat contribuția cercetătorilor noștri la opera de industrializare socialistă a țării, prezența fizicienilor români peste hotare în dezbaterile și rezolvarea problemelor complexe ale fizicii moderne.

Însușirea organică a filozofiei marxist-leniniste se reflectă și în analiza tot mai profundă la care chimiștii români supun principiile fundamentale, ceea ce permite să depășească rapid stadiul empirismului în cercetare, dominant în trecut, să atace cu succes probleme fundamentale la nivelul cel mai înalt al științei mondiale, să introducă cele mai noi metode teoretice și experimentale, să-și asimileze elementele necesare din științele vecine și să dea în genere cercetării chimice românești o orientare în deplină concordanță cu interesele dezvoltării acestei științe și cu cele ale dezvoltării economiei noastre naționale.

Abordând de pe pozițiile materialismului dialectic noile fenomene din domeniul științelor chimice, acad. Cristofor I. Simionescu, în comunicarea sa (*Interpretarea materialist-dialectică a fenomenelor din domeniul științelor chimice*) sublinia, printre altele, că nu există, poate, nici un alt fapt care să dovedească măsura înaltă în care chimiștii români și-au asimilat organic și profund materialismul dialectic decât poziția pe care ei au luat-o în legătură cu teoria rezonanței, teorie ce fusese supusă unor atacuri nejuste de pe poziții aparent marxiste. Totodată, înfățișând realizările obținute de către chimiștii români, precum și funcția socială pe care o au cercetările chimice, vorbitorul a spus: „Creînd aceste valori, chimiștii trăiesc marea satisfacție de a le vedea încorporate în ființa unor noi unități industriale, de a le simți transformate în pirghii de ridicare continuă a bunăstării poporului nostru. Progresul realizat de industria chimică în cei 20 de ani de la eliberarea patriei noastre și care plasează țara noastră printre cei mai însemnați producători europeni de produse chimice dovedește justetea politicii P.M.R. de industrializare socialistă a țării... Chimiștii din Republica Populară Română au mîndria de a fi una din forțele care contribuie la realizarea acestei politici înțelepte”.

O influență binefăcătoare exercită filozofia marxist-leninistă asupra dezvoltării științelor biologice din țara noastră. Așa cum sublinia acad. Șt.-M. Milcu în comunicarea sa *Interpretarea materialist-dialectică în biologie*, folosind metodele materialist-dialectice,ologii sînt mai bine înarmați pentru a-și organiza cercetările și mai bine formați pentru a gîndi corect. Se asigură condițiile necesare unei investigații și înțelegeri a fenomenelor capabile să reflecte realitatea obiectivă, asigurîndu-se în acest fel trecerea lor în practica experimentală, capabilă la rîndul ei să genereze noi cicluri de investigare în procesul nelimitat al cercetării naturii. Ea permite în același timp aplicarea rezultatelor în producție, asigurînd în acest fel dezvoltarea continuă a economiei.

Întreaga dezvoltare a științei din țara noastră are loc în condițiile revoluției tehnice-științifice contemporane. Așa cum arată prof. Valter Roman în comunicarea sa *Aspecte ale desfășurării revoluției științifice-tehnice contemporane pe plan mondial și în R.P.R.*, față de revoluțiile științifice din trecut, care aveau loc numai în anumite ramuri, în anumite domenii, revoluția științifică-tehnică contemporană cuprinde tot frontul științelor naturii. La rîndul ei revoluția tehnică-științifică are o legătură precisă cu revoluția socială. De aceea revoluția științifică-tehnică contemporană este un motor deosebit de puternic nu numai al dezvoltării tehnicii de producție, al producției, ci și al înaintării omnirii, în ritmuri tot mai accelerate, spre noi victorii ale socialismului pe tot globul pămîntesc.

În aceste condiții, Partidul Muncitoresc Român duce o politică consecventă de folosire a marilor realizări științifice-tehnice în economie și în viața de toate zilele, de stimulare multilaterală a propriei noastre contribuții la dezvoltarea științei și tehnicii. Urmînd această linie politică, oamenii de știință își vor spori eforturile în vederea realizării programului partidului nostru de desăvîrșire a construcției socialiste și de pregătire a premiselor trecerii poporului nostru la construirea comunismului, de ridicare a patriei socialiste în rîndul celor mai înaintate țări din lume.

Un loc central în cadrul sesiunii l-au prezentat comunicările axate pe diferite domenii ale științelor sociale: economie politică, istorie, filozofie, drept, estetică, lingvistică, etică etc., științe care, după cum se știe, în țara noastră au crescut și s-au dezvoltat pe măsura făuririi și consolidării noii orînduirii sociale, socialiste. Mai mult decât în oricare alt domeniu de cercetare științifică, pentru științele sociale, care au un caracter direct ideologic, orientarea marxist-leninistă este hotărîtoare. Dezvoltarea științelor sociale în anii puterii populare arată că însușirea concepției marxist-leniniste a avut o însemnătate profund revoluționară, permițînd înlăturarea balastului idealist, determinînd înnoirea și punerea acestor discipline pe baze cu ade-vărat științifice.

Ca rezultat al acestor schimbări înnoitoare, științele economice au cunoscut în acești ani o mare dezvoltare. Cercetările întreprinse în acest domeniu, întemeiate pe teoria economică marxist-leninistă, au analizat acțiunea legilor obiective ale vieții economice în societatea noastră, problemele dezvoltării relațiilor de producție socialiste în strînsă legătură cu noile forțe de producție. Eforturile economiștilor români au fost concretizate în ultimul timp în cele două lucrări de mare valoare științifică apărute în cinstea celei de-a XX-a aniversări a eliberării : *Dezvoltarea economică a României. 1944—1964* și *Industria României. 1944—1964*.

Economia politică, ca parte constitutivă a teoriei marxist-leniniste, ajută la analiza profundă a fenomenelor social-economice, la fundamentarea științifică a politicii de construire a societății socialiste. Ocupîndu-se de bazele științifice ale politicii partidului nostru, prof. Roman Moldovan în comunicarea sa *Bazele științifice ale construirii economiei socialiste în R.P.R.* a subliniat că în elaborarea politicii sale de construire a societății noi socialiste, la fel ca în întreaga sa activitate, Partidul Muncitoresc Român a urmat și urmează cu consecvență învățătura marxist-leninistă privind legătura dialectică dintre teorie și practică. Experiența construcției socialiste în R.P. Română demonstrează că marea forță creatoare și transformatoare a învățăturii marxist-leniniste constă în faptul că ea este strîns legată de viață, se îmbogățește neînterupt pe baza analizei profunde a realității. Bazele științifice ale construirii economiei socialiste în țara noastră, a arătat prof. Roman Moldovan, constau în faptul că politica P.M.R. este elaborată întotdeauna în lumina călăuzitoare a tezelor fundamentale ale teoriei marxist-leniniste, pornind de la studierea multilaterală, adecvată a realităților, și reprezintă o oglindire corespunzătoare a cerințelor obiective ale dezvoltării sociale, o expresie științifică a necesității istorice. Comunicarea înfățișează bazele științifice ale politicii partidului nostru de construire a socialismului în direcțiile ei principale : industrializarea socialistă a țării pe baza dezvoltării cu precădere a industriei grele, desfășurarea procesului de transformare socialistă a agriculturii și înfăptuirea revoluției culturale, dezvoltînd realizările de însemnătate istorică obținute de poporul român în anii revoluției și construcției socialiste. Realizările de însemnătate istorică obținute în acești 20 de ani, sublinia autorul, constituie o confirmare, verificată prin însăși practica vieții sociale, a bazelor științifice ale construirii economiei socialiste, a caracterului științific al politicii partidului nostru, politică bazată pe aplicarea creatoare a învățăturii marxist-leniniste, demonstrează caracterul ei viu, prezența partidului ca forță conducătoare în centrul istoriei celor 20 de ani pe care-i aniversăm.

Experiența construcției socialiste în țara noastră, ca de altfel în întregul sistem mondial socialist, confirmă teoria marxist-leninistă potrivit căreia făurirea noii societăți este opera istorică a poporului din țara respectivă, roadele activității sale creatoare, ale eforturilor și ale muncii sale. Socialismul fiind opera istorică a poporului fiecărei țări, progresul economic al țărilor socialiste se sprijină, în același timp, pe relațiile de colaborare statornicite între aceste țări, relații întemeiate pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, avantajului reciproc, întrajutorării tovarășești. Despre însemnătatea relațiilor economice dintre țările socialiste, despre formele colaborării în stadiul actual de dezvoltare a sistemului mondial socialist s-a ocupat prof. E. Hutira, în comunicarea sa *Rolul și importanța relațiilor economice dintre țările socialiste*.

Schimbări înnoitoare s-au produs în anii puterii populare și în domeniul științelor juridice. După cum a arătat prof. univ. Takács Ludovic în comunicarea sa (*Dezvoltarea dreptului și științei juridice în Republica Populară Română*), lucrătorii Institutului de cercetări juridice în colaborare cu cadrele didactice din facultăți și cu alți practicieni au elaborat studii și monografiile care aduc contribuții serioase la elucidarea unor probleme de bază ale teoriei generale a statului și dreptului, în domeniul dreptului de stat și administrativ.

Știința juridică din R.P.R. a adus în cei 20 de ani servicii de seamă activității practice de creare și aplicare a normelor juridice, a contribuit la constituirea unei suprastructuri juridice corespunzătoare sarcinilor etapelor revoluției parcurse, a ajutat la dezvoltarea conștiinței juridice socialiste în rândul maselor. Aceste succese, arăta pe bună dreptate prof. Takács Ludovic, se datoresc tocmai faptului că această activitate a fost îndrumată de partid de la început pe calea indicată de știința marxist-leninistă.

Noi perspective au fost deschise în anii puterii populare științei istorice din țara noastră. Bilanțul celor două decenii de activitate istoriografică, înfățișat de acad. A. Oțetea în comunicarea sa *Interpretarea marxistă a istoriei patriei noastre*, investigația erudită și editarea izvoarelor s-au îmbinat cu efortul de interpretare a tuturor aspectelor și etapelor istoriei României, dovedește și în acest domeniu fecunditatea concepției materialismului dialectic și materialismului istoric. Ca rezultat al acestui intens efort de cercetare, istoria patriei noastre a fost reînnoită în aspectele ei fundamentale, începând cu apariția omului și pînă la epoca mailor transformări revoluționare din zilele noastre. Așezarea întregii munci de cercetare a istoriei patriei pe temelia trainică a materialismului istoric, dezvoltarea cercetărilor arheologice, lărgirea considerabilă a fondului de informare au permis istoricilor elucidarea unor probleme esențiale ca : periodizarea istoriei României în funcție de evoluția formațiunilor social-economice, încadrarea istoriei României în istoria generală, formarea poporului român, lupta poporului nostru pentru independență și pentru înfăptuirea și desăvîrșirea unității naționale, probleme ale istoriei contemporane, ale dezvoltării culturii etc. În felul acesta, răspunzînd sarcinilor trasate de partid, istoricii din țara noastră au elaborat opera de vaste proporții a istoriei patriei noastre, din care au apărut pînă în prezent volumele I, II, III și IV, fiind în curs de elaborare și definitivare celelalte volume. Au apărut, de asemenea, două volume din ampla monografie *Din istoria Transilvaniei*, precum și un număr important de documente privind răscoala din 1821, Unirea Principatelor, războiul de independență, cronicile medievale ale României și altele. Rezultatele obținute în cele două decenii de istoriografia marxistă îndreptățesc deplin speranțele istoricilor noștri de a elucida prin noi cercetări problemele insuficient studiate și de a încadra și mai organic istoria țării noastre în istoria universală.

O sarcină de seamă a revoluției culturale, a făuririi culturii socialiste în țara noastră o constituie valorificarea de pe pozițiile marxism-leninismului a tradițiilor progresiste ale gîndirii sociale și filozofice din România, operă care n-a putut fi organizată și realizată decît în regimul de democrație populară, avînd drept călăuză ideologia marxist-leninistă și documentele partidului nostru.

După cum sublinia acad. C. I. Gulian în comunicarea sa *Valorificarea tradițiilor progresiste ale gîndirii sociale și filozofice din România*, pentru valorificarea tradițiilor progresiste ale gîndirii sociale și filozofice din România a fost necesară aplicarea principiilor metodologice marxist-leniniste în istoria filozofiei : studierea concepțiilor sociale și filozofice ca expresie a intereselor și năzuințelor diferitelor clase în luptă, explicarea apariției și dezvoltării ideilor social-filozofice, a problemelor și soluțiilor lor ca fiind determinate, în ultimă instanță, de modul de producție. În lumina metodologiei marxist-leniniste s-a acordat importanța cuvenită influențelor ideologice în dezvoltarea gîndirii sociale și filozofice din România.

Filozofii din țara noastră s-au străduit, și în bună măsură au izbutit, să aplice în cercetarea gîndirii sociale și filozofice principiile marxism-leninismului privitoare la periodizarea istoriei filozofiei, să înfățișeze principalele momente ale luptei dintre ideile înaintate și cele retrograde ca reflectare a luptei de clasă pe plan ideologic, să pună în lumină puternicele tradiții progresiste din gîndirea social-politică, filozofică și științifică a patriei noastre. Cercetările au urmărit cu multă atenție pătrunderea și răspîndirea marxismului, care a determinat un salt calitativ în gîndirea social-politică și filozofică din țara noastră, dezvoltarea gîndirii marxiste

și a gândirii progresiste antifasciste în perioada dintre cele două războaie mondiale, triumful ideologiei marxist-leniniste în perioada revoluției și construcției socialiste. Munca de cercetare științifică în acest domeniu a fost concretizată în lucrarea *Istoria gândirii sociale și filozofice din România*, a cărei apariție aduce o contribuție însemnată la educarea patriotică a maselor.

Eficiența metodologiei marxist-leniniste în cercetarea fenomenelor culturale a fost pe larg și documentat expusă în comunicarea acad. Iorgu Iordan (*Idei și realizări în lingvistica noastră după 23 August 1944*), a regretatului acad. Tudor Vianu (*Valorificarea tradițiilor progresiste în istoria literaturii române*), precum și a prof. Al. Dima, membru corespondent al Academiei R.P.R. (*Dezvoltarea teoriei literare în anii puterii populare*). Rezultatele cercetărilor efectuate în domeniul limbii, literaturii și artei au fost valorificate în monografiile, tratate, dicționare etc. care abordează probleme esențiale ale lingvisticii generale, gramaticii, etimologiei, istoriei literaturii și artei etc. Au apărut *Dicționarul limbii române contemporane*, *Atlasul lingvistice române*, *Istoria literaturii române*, vol. I etc., lucrări de mare importanță științifică. Pe linia valorificării moștenirii literar-artistice au fost publicate ediții critice ale clasicii literaturii și artei românești, lucrări monografice dedicate unor scriitori și artiști plastici din România, lucrări de sinteză asupra unor curente sau perioade din istoria creației culte și folclorice românești și universale.

Eficiența ideologică marxist-leninistă a fost viu ilustrată și în comunicările consacrate criticii ideologiei burgheze contemporane și din trecutul țării noastre: *Opoziția dintre filozofia marxist-leninistă și filozofia burgheză contemporană* de acad. Mihail Ralea, *Gândirea marxistă și critica economiei politice burgheze contemporane* de prof. I. Rachmuth, membru corespondent al Academiei R.P.R., *Ideea industrializării în gândirea economică din România* de C. Murgescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., *Critica curentelor filozofice și sociologice din România dinainte de 1944* de Al. Posescu, cercetător principal.

Comunicările prezentate, precum și întreaga activitate științifică desfășurată în decursul celor două decenii de la eliberare, demonstrează cu putere eficiența binefăcătoare a ideologiei marxist-leniniste asupra gândirii științifice din țara noastră. Pe bună dreptate, sublinia acad. Ilie Murgulescu, președintele Academiei R.P. Române, în comunicarea sa (*Rolul științei în societatea socialistă*), că cunoașterea adevărată a lucrărilor clasicii marxism-leninismului este necesară nu numai pentru a desăvârși metodologia de cercetare în ramura proprie de specialitate, dar și pentru a înțelege semnificația rezultatelor științei și rolul acesteia, poziția omului de știință în societate, obligațiile sale ca savant și luptător pentru o lume mai bună, pentru triumful cauzei păcii și socialismului.

Înșușirea pe mai departe a teoriei marxist-leniniste, a bazelor teoretice ale acesteia — materialismul dialectic și materialismul istoric — în strînsă legătură cu politica științifică a partidului nostru va ajuta și mai mult pe oamenii de știință din țara noastră pentru a îndeplini, așa cum a arătat acad. I. Murgulescu, „sarcina de onoare pe care partidul a încredințat-o oamenilor de știință din țara noastră de a contribui prin creația lor științifică la dezvoltarea economiei socialiste și la îmbogățirea tezaurului național al științei și culturii”.

„ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ ÎN SLUJBA CONSTRUIRII SOCIALISMULUI”

Lucrările sesiunii, care a avut loc în ziua de 19 august a.c., au fost deschise de acad. Ilie Murgulescu, președintele Academiei R.P.R., care a prezentat raportul *Activitatea de cercetare științifică a Academiei R.P.R. în anii puterii populare*. După ce a înfățișat pe scurt marile

realizări obținute de poporul nostru sub conducerea P.M.R. în construirea socialismului, d să a subliniat necesitatea organizării pe baze noi — în urmă cu 16 ani — a Academiei R.P.R., căreia i s-a încredințat sarcina de a rezolva la un înalt nivel problemele științifice ridicate de dezvoltarea economiei și culturii, de pe pozițiile ideologice ale clasei muncitoare.

Activitatea Academiei R.P.R. a fost puternic și cu înțelegere sprijinită de Partidul Muncitoresc Român, de regimul democrat-popular, fapt care se reflectă atât în înființarea celor peste 40 de institute și centre de cercetări ce funcționează în București, Iași, Cluj, Timișoara și Tîrgu-Mureș, cât și în creșterea rapidă a investițiilor anuale pentru nevoile științei, a fondurilor alocate pentru cercetare de la 375 000 000 de lei în perioada 1950—1952 la peste 800 000 000 de lei în perioada 1961—1963. În anii regimului democrat-popular s-au construit și dotat cu aparatură modernă numeroase unități de cercetare, ca Institutul de fizică atomică, Institutul de fizică-București, institutele de chimie din Iași și Cluj, institutele de endocrinologie și de infirmicrobiologie din București etc. Munca de cercetare științifică a fost sprijinită de Biblioteca Academiei R.P.R., de o largă rețea de biblioteci de institut, care posedă în prezent peste 5,2 milioane de cărți și 500 000 de periodice.

Președintele Academiei R.P.R. a subliniat în continuare grija deosebită acordată creșterii și formării de noi cadre, bine pregătite profesional și ideologic, pentru toate domeniile de activitate. Astfel, în perioada 1950—1961 a crescut de 2,8 ori numărul cercetătorilor și al personalului care deservește activitatea științifică (în 1963 lucrau în Academie 1 657 de cercetători, față de 412 în 1949). Numeroase cadre tinere au avut contribuții științifice valoroase, la ultima sesiune fiind aleși membri ai Academiei R.P.R. tineri care, prin activitatea lor de cercetare, se bucură de apreciere unanimă, atât în țară, cât și în străinătate.

Dezvoltarea muncii științifice a dus la o creștere considerabilă a activității editoriale, între anii 1949—1963 Editura Academiei tipărind lucrări însumând 3 338 de titluri, cu peste 60 000 de coli editoriale, într-un tiraj general de aproape 7 milioane de exemplare. Numeroase tratate și monografiile editate de Academie, multe dintre ele distinse cu Premiul de stat, sînt prețuite în țară și străinătate.

Acad. Ilie Murgulescu a prezentat apoi succint principalele succese obținute în munca de cercetare în domeniile matematicii, astronomiei, fizicii, chimiei, științelor tehnice, geologiei, medicinei, biologiei, științelor agricole, precum și în dezvoltarea științelor sociale.

În cei 20 de ani care au trecut de la eliberarea țării, știința românească a obținut mari succese, care îmbogățesc patrimoniul științific și cultural al țării, contribuie la dezvoltarea științei universale și la întărirea prestigiului științific al patriei noastre. Succesele deosebite obținute de știință și cultură au fost posibile numai datorită orientării și conducerii Academiei de către P.M.R., condițiilor optime create de regimul democrat-popular activității științifice. De aceea, lucrătorii din Academia R.P.R., a spus în încheierea acad. Ilie Murgulescu, „își exprimă și de astă dată recunoștința față de Partidul Muncitoresc Român, pentru vastele posibilități materiale și morale asigurate dezvoltării științei și culturii românești, pentru grija permanentă și încrederea ce le este acordată. Acestei încrederi oamenii de știință îi vor răspunde printr-o muncă creatoare entuziastă, pusă în slujba progresului și a bunăstării celor ce muncesc”.

În continuarea sesiunii au fost prezentate rapoartele: *Realizări și perspective în științele matematice*, de acad. Miron Niculescu; *Cercetarea științifică în domeniul fizicii: Realizări și perspective*, de acad. Horia Hulubei; *Realizări în cercetarea științifică în domeniul chimiei*, de acad. C. D. Nențescu; *Realizări și perspective în științele tehnice*, de acad. Elie Carafoli; *Activitatea științifică în domeniul biologiei și agriculturii*, de acad. Emil Pop; *Realizări științifice în domeniul geologiei și geografiei*, de acad. Al. Codarcea; *Contribuția științelor medicale la ocrotirea sănătății publice*, de acad. Șt. S. Nicolau.

Rapoartele prezentate la această sesiune, făcând bilanțul muncii de cercetare științifică în cele două decenii care au trecut de la eliberare, au înfățișat totodată perspectivele muncii viitoare, sarcinile sporite ce revin tuturor ramurilor științei în marea operă de desăvârșire a construcției socialismului.

SESIUNEA DE COMUNICĂRI A INSTITUTULUI DE ISTORIE AL ACADEMIEI R.P.R. DIN BUCUREȘTI

În zilele de 13—14 august a.c. a avut loc sesiunea de comunicări a Institutului de istorie al Academiei R.P.R. Deschizând lucrările sesiunii, acad. Andrei Oțetea, directorul Institutului de istorie al Academiei R.P.R., a arătat că cele 21 de comunicări ce se vor prezenta în trei ședințe de lucru n-au caracterul unei sesiuni festive, ca al celei care a avut loc în zilele de 2—3 iulie la Academia R.P.R., ci vor constitui un bilanț al muncii desfășurate în cadrul Institutului de istorie și un prilej de expunere a unor teme importante din istoria patriei noastre.

Membrii secției de istorie medie au prezentat șapte comunicări :

Necesitatea unei înnoiri a informației privitoare la feudalismul timpuriu în istoria României este titlul comunicării elaborate de un colectiv ce se ocupă de această perioadă, format din P. P. Panaitescu, Șt. Olteanu, O. Cicanci, F. Constantiniu, Ș. Papacostea, M. Vlasu, I. Donat. În comunicare, trecându-se în revistă o serie de izvoare editate — dar nefolosite — bizantine, apusene, slave, cele arheologice și statistice, care cuprind sau pot furniza informații prețioase, s-a arătat în chip documentat că există reale posibilități de a înnoi cunoștințele documentare asupra epocii, de mare însemnătate pentru înțelegerea istoriei formării claselor sociale și a statelor feudale.

Prof. M. Berza, Șt. Olteanu, L. Lehr și C. Șerban, în comunicarea *Rezultatele cercetărilor cu privire la istoria meșteșugurilor, comerțului și orașelor din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, după ce au înfățișat necesitatea studierii acestor probleme, au expus rezultatele valoroase la care a ajuns colectivul, creat în 1957, ce s-a ocupat cu meșteșugurile, comerțul și orașele în evul mediu, concretizate în monografiile predate spre tipărire și în studii deja apărute, bazate pe o folosire largă a izvoarelor interne și externe. Aceste cercetări au creat posibilitatea unei cunoașteri mai aprofundate a problemelor fundamentale ale evului mediu românesc : stadiul diviziunii sociale a muncii în diferite perioade ; raportul dintre economia naturală și producția de mărfuri și evoluția acestui raport ; geneza orașelor Moldovei și Țării Românești și locul ocupat de ele în ansamblul vieții social-economice și politice ; schimburile comerciale ale celor două țări cu piețele externe, volumul și natura importului și exportului, raportul dintre ele.

În comunicarea *Oglindirea răscoalei conduse de Gh. Doja și a urmărilor ei în „Învățăturile lui Neagoe vodă Basarab către fiul său Teodosie”*, Șt. Ștefănescu, după ce a înfățișat pe scurt desfășurarea și consecințele răscoalei lui Gh. Doja, precum și situația social-economică, politică și culturală a Țării Românești din aceeași perioadă, a susținut că *Învățăturile*... aparțin, în conținutul lor laic esențial, lui Neagoe Basarab, că o serie de idei cuprinse în această lucrare, printre care condamnarea răscoalelor țărănești, formularea unor principii social-politice a căror aplicare ar evita zguduirile sociale, trebuie puse în legătură cu ecourile răscoalei lui Gheorghe Doja în Țara Românească.

Analizând actele domnești din secolele XV—XVI care folosesc formulele „după obicei”, „după lege și dreptate” și altele, nomocanoanele bizantine cu o largă circulație în societatea feudală românească, pravilele din secolul al XVII-lea, precum și literatura istorico-juridică din

secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, Gh. Cronț, în comunicarea *Concepțiile societății feudale în monumentele de drept din Moldova și Țara Românească*, a ajuns la concluzia că monumentele de drept din perioada feudalismului dezvoltat au susținut ordinea socială feudală, instituția monarhiei și biserica, pe cînd în cele din perioada destrămării feudalismului, în care se exprimă multe concepții feudale, sînt cuprinse totodată și concepții juridice noi, reflectînd astfel lupta ideologică ce se dădea între vechile elemente feudale și cele burgheze.

V. Georgescu a expus problema *Domeniului eminent al domnului asupra orașelor în Țara Românească și Moldova* (1711–1821). S-a arătat că vechea stăpînire superioară a domniei asupra orașelor a fost, după 1710, afirmată într-un climat de criză continuă și folosită ca motivare juridică pentru o nouă politică lărgită de dăni domnești din orașe către feudali. Această politică realiza samavolnic un nou mijloc de aservire retrogradă a orașelor. S-a înfățișat apoi evoluția concepțiilor juridice (boierești și orășenești), apreciabila recunoaștere a tezelor orășenimii, care, în esența lor, se dovedesc istoricește juste etc.

Intemeiat pe un bogat material documentar, în parte inedit, V. Mihordea, în comunicarea *Obligațiile vecinilor față de stăpîni între 1650–1749*, a ajuns la concluzia că, în perioada cercetată, legea care a stat la baza îndatoririlor vecinilor către stăpînii de moși a fost obiceiul, acesta fiind unul singur în toată țara. Obiceiul nu a cunoscut variații de la o moșie la alta și consta din lucru la curtea stăpînului, cositul finului și transporturi efectuate cu vite proprii.

I. Donat și G. Reteșan, în comunicarea *Situația economică și socială a Țării Românești în 1838*, după ce au arătat motivele care au determinat autoritățile să treacă la întocmirea statisticii din 1838 și au analizat modul în care ea s-a efectuat, au constatat că această statistică a avut caracteristicile esențiale ale unui recensămînt al populației în sensul modern al noțiunii (aceasta fiind prima, și nu „recensiunea” inițiată de D. P. Marțian în 1859). În continuare s-au prezentat o serie de rezultate la care autorii au ajuns prin prelucrarea statisticii privind numărul și mărimea așezărilor omenești urbane și rurale, numele satelor, numărul populației, date despre agricultură (suprafețele cultivate, culturi etc.), creșterea vitelor ș.a., care lărgesc cunoștințele de pînă acum referitoare la situația economică a Țării Românești din acei ani.

Un număr de șase comunicări au prezentat membrii secției de istorie modernă :

M. Constantinescu a expus comunicarea *Mesajul lui V. I. Lenin și I. M. Sverdlov către muncitorii și popoarele din Austro-Ungaria din 3 noiembrie 1918*. Ținînd seama de situația concret-istorică a Austro-Ungariei în octombrie-noiembrie 1918 și avînd în vedere aspirațiile și lupta poporului român pentru desăvîrșirea unității naționale, M. Constantinescu a analizat conținutul și semnificația „Chemării Comitetului executiv central, pe întreaga Rusie, a Consiliului comisarilor poporului și a Sovietului de la Moscova către poporul muncitor al statului austro-ungar”, publicată în „Pravda” din 3 noiembrie 1918, ajungînd la încheierea generală că în acest mesaj nu există nici un pasaj care să facă obiecții la întemeierea sau desăvîrșirea statelor naționale în Europa centrală sau de sud-est, nici o recomandare de a se înființa pe ruinele fostului Imperiu habsburgic vreun stat federativ.

În comunicarea *Societatea pentru învățătura poporului român din 1839 și planul de unitate națională a lui I. Cîmpineanu*, Cornelia Bodea a arătat, urmărind activitatea desfășurată de o serie de cărturari și oameni politici în anii 1837–1839 și analizînd principiile pe care aceștia le-au promovat, că Societatea pentru învățătura poporului român constituie prima organizație legală prin care s-a urmărit cu stăruință propaganda pentru cultivarea aspirațiilor de unitate culturală și națională a românilor din cele trei țări.

Dan Berindei a expus comunicarea *Politica externă a Țării Românești în timpul revoluției burghezo-democratice din 1848*, în care a subliniat că politica externă a fost în centrul activității conducătorilor revoluției, aceștia acordînd o mare însemnătate apărării autonomiei

țării, într-o concepție ce tindea către obținerea independenței de stat. Analiza concretă a acțiunilor de politică externă a permis autorului să formuleze concluzia că revoluția de la 1848 a pus bazele diplomației române moderne, pregătind totodată lupta pentru cucerirea independenței.

Pe baza unor documente inedite aflate în Arhivele statului din București și Focșani, N. Adăniloae, în comunicarea *Ioan Roată și reforma agrară din 1864*, a relevat activitatea susținută desfășurată de Ioan Roată în calitate de delegat al clăcașilor în comisia de plasă Zăbrăuți, cu prilejul aplicării legii rurale. Datorită acțiunilor hotărâte ale lui Ioan Roată de apărare a clăcașilor, în plasa Zăbrăuți au fost împroprietățiți în 1864 un număr mult mai mare de clăcași decât prevedeau statisticile autorităților administrative.

Răscoala țăranilor din 1907 în Oltenia este titlul comunicării prezentate de An. Iordache, în care s-au evidențiat, folosindu-se și unele documente inedite aflate la Arhivele statului din București, Craiova, Caracal, Turnu-Severin și Râmnicu-Vilcea, aspecte privind agitațiile țărănești anterioare lui 1907, izbucnirea și desfășurarea răscoalelor, sălbatica reprimare a maselor țărănești și opoziția dîră a acestora.

În comunicarea *Din moștenirea ideologică a lui Simion Bărnuțiu*, Elena Meves a desprins, pe baza unor manuscrise inedite, ideile filozofice și social-politice ale lui Bărnuțiu din perioada anterioară revoluției de la 1848, insistînd asupra funcției sociale a acestor idei în condițiile epocii și a continuității lor cu cele susținute în perioada ieșeană, combătînd în același timp interpretările burgheze șovine din opera sa.

Secția de istorie contemporană a fost prezentă prin trei comunicări:

V. Liveanu, în *Crearea și începutul activității comitetelor de acțiune ale muncitorilor cefești (martie-iunie 1932)*, a arătat că ideea care a stat la baza activității P.C.R. de creare a comitetelor de acțiune a fost aceea că, pentru dezvoltarea mișcării revoluționare, pe lângă formele corespunzătoare, impuse de condițiile ilegalității, erau necesare forme de organizare deschise, publice, capabile să cuprindă cele mai largi mase de muncitori. O asemenea formă au constituit-o comitetele de acțiune înființate în martie-iunie 1932, care au organizat sub directă îndrumare și conducere a P.C.R. luptele muncitorimii ceferiste în anii 1932–1933.

În comunicarea *Organizarea comitetelor de fabrică după 23 August 1944*, I. Chiper a prezentat principalele trăsături ale procesului de organizare a comitetelor de fabrică și a subliniat caracterul revoluționar al acestui proces.

Studiind pe baza unor materiale noi de arhivă activitatea echipelor muncitorești și a formațiunilor patriotice de luptă la sate, Tr. Udrea, în comunicarea *Activitatea P.C.R. la sate în preajma instaurării guvernului democratic, ianuarie-martie 1945*, a adus elemente care au întărit ideea că în acea perioadă au crescut și s-au întărit organizațiile P.C.R., s-a încheiat alianța muncitorească-țăărănească pentru înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare, pentru instaurarea autorităților locale democratice.

Din partea secției de istorie universală au fost expuse cinci comunicări:

F. Constantin și Ș. Papacostea, în *Tratatul de la Lublău (15 martie 1412) și situația internațională a Moldovei la începutul secolului al XV-lea*, după o analiză a împrejurărilor internaționale care au determinat Polonia și Ungaria să negocieze acordul de la Lublău, au reluat pe baza unor documente noi discuția privind statutul rezervat Moldovei prin amintita înțelegere. În urma unei remarcabile analize, în funcție de situația internațională, se propune o nouă ipoteză cu privire la succesiunea stăpînirilor asupra Chilie la începutul veacului al XV-lea.

Analizînd în chip critic lucrările avînd un caracter de descriere geografică-istorică ale lui Georg Reichstörffer, A. Verancsics, precum și unele rapoarte și dări de seamă, M. Holban, în comunicarea *Rominii din Transilvania, cum se oglindesc în relațiile marilor străini în*

-cursul secolului al XVI-lea, a înfățișat trăsăturile semnificative ale condițiilor de viață materială a românilor din Transilvania, precum și situația lor politică.

P. Cernovodeanu, în comunicarea *Un episod al tratativelor duse de Mihai Viteazul înaintea campaniei din Moldova: solia doctorului Ioan Muralto la Suceava (martie-mai 1609)*, a arătat că această solie a constituit ultima fază a tratativelor diplomatice inițiate de Mihai Viteazul în primăvara anului 1600, din care au rezultat, pe de o parte, aversiunea austrieicilor, polonilor, turcilor, a partidei moveleștilor și a susținătorilor lui Sigismund Báthory față de procesul de unificare politică a celor trei țări românești, iar pe de altă parte imposibilitatea coordonării unei intervenții militare comune a inamicilor săi spre a-l împiedica de la realizarea planului elaborat. Această acțiune ni-l înfățișează pe Mihai Viteazul nu numai ca pe un militar de seamă, dar și ca pe un iscusit diplomat.

Ocupându-se de *Activitatea istoriografică a lui A. Veress*, L. Demény a evidențiat concepția istorică și metoda științifică de lucru a acestui cunoscut istoric, care a publicat numeroase volume de documente, monografii și studii privind istoria țării noastre, relațiile româno-maghiare etc. În ultima parte a comunicării s-a arătat importanța moștenirii lăsate de A. Veress, conținând lucrări monografice și studii, volume de documente inedite etc. care însumează circa 28 000 de file, ce așteaptă să fie publicate.

Folosind unele documente inedite din arhiva M.A.E., Eliza Campus, în comunicarea *Factori externi care au contribuit la prăbușirea Imperiului habsburgic (1914—1918)*, a înfățișat acțiunile românilor din S.U.A., Italia, Franța etc. pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu România, lupta poporului român de pe ambele versante ale Carpaților în anii 1914—1918 pentru desăvârșirea unității naționale.

După comunicările prezentate de fiecare secție, acad. A. Oțetea a subliniat însemnătatea orientării muncii de cercetare spre elucidarea unor probleme de bază ale istoriei medii, moderne și contemporane a patriei noastre, orientare care s-a făcut simțită și în temele prezentate. Comunicările expuse la sesiune, prin documentația largă, adesea inedită, care a permis o analiză aprofundată, bogată în sugestii și idei a fenomenelor cercetate, au evidențiat activitatea fructuoasă desfășurată în ultimii ani de cercetătorii Institutului de istorie al Academiei R.P.R.

Gr. C.

SESIUNEA DE COMUNICĂRI A INSTITUTULUI DE STUDII SUD-EST EUROPENE

Cu o jumătate de veac în urmă, Nicolae Iorga puneia temelii unui institut român de studii sud-est europene, deschizând larg calea cercetărilor prin publicații de răsunet internațional. Firul acestei tradiții valoroase a fost reluat de Institutul de studii sud-est europene, recent organizat de către Academia R.P.R. Prima sesiune științifică a institutului, ținută în luna iulie 1964, a oferit ocazia alcătuirii unui bilanț al cercetărilor științifice efectuate în acest domeniu după 23 August 1944.

Comunicarea ținută de prof. Mihai Berza, directorul institutului, *Despre studiile sud-est europene în țara noastră în ultimii douăzeci de ani*, examinează în linii largi rezultatele obținute în acest domeniu. Folosind datele unei bibliografii a problemei întocmite în cadrul institutului, bibliografie ce urmează să facă parte dintr-o prezentare mai largă a studiilor

sud est europene efectuate în țara noastră, menită să constituie un instrument de lucru util pentru cercetătorii din țara noastră și, mai ales, pentru învățații din străinătate preocupați de problemele sud-estului european, prof. M. Berza a arătat cum contribuția românească la aceste studii poate fi privită sub mai multe aspecte. Mai întâi, în măsura în care teritoriul României este socotit ca făcând parte din sud-estul Europei, studiile ce se referă la acest teritoriu lămuresc probleme sud-est europene. În al doilea rând, cunoașterea raporturilor dintre fenomene petrecute în țara noastră și celelalte țări din această zonă servește concomitent la lămurirea fenomenului românesc și a celui din țările cu care este pus în legătură. Un al treilea aspect îl formează studiul raporturilor dintre poporul român și cele din sudul Dunării. Aspectele privind direct alte popoare din sud-estul Europei constituie și ele o temă însemnată, Comunicarea se referă în special la ultimile două categorii. Prof. Mihai Berza pune apoi în lumină deosebirile de metodă dintre vechile publicații și cele apărute în ultimele două decenii în țara noastră, ce se explică prin metodologia marxist-leninistă ce stă la baza științei românești și părăsirea unor puncte de vedere care puteau ține dezvoltarea științei în loc. Prezentarea pe rând a principalelor studii (de istorie a limbii, de istorie și arheologie, a culegerilor de documente și traducerilor de texte, a cercetărilor privind istoria culturii, a studiilor de istorie a artei) permite să se constate existența unei preocupări bogate și permanente a cercetătorilor din țara noastră asupra problemelor sud-est europene. Se remarcă de asemenea că aceste preocupări se concentrează în cea mai mare măsură în jurul efortului de a lumina trecutul istoric și cultural al poporului român. În încheiere, prof. M. Berza a arătat că dezvoltarea organizată a studiilor se impune și ea este menită să contribuie la buna înțelegere între popoare, sporind prestigiul științific al țării noastre.

Oprindu-se asupra unor probleme de istorie a culturii, comunicarea conf. univ. Eugen Stănescu despre *Începuturile umanismului și dezvoltarea cunoștințelor despre sud-estul Europei în veacurile XIV—XV* pune în lumină împrejurările istorice care cu condiționat trecerea de la acumularea spontană și confuză de cunoștințe despre sud-estul Europei la o acumulare intenționată, cărturărească, anticipând caracterul științific de mai târziu. Această problemă este legată de cunoașterea mai largă pe care oamenii acelor vremuri și-o făceau despre realitatea înconjurătoare fizică și naturală, geografică și istorică. Conf. Eugen Stănescu se oprește asupra rolului umanismului, arătând atenția pe care acest curent o acorda limbii grecești, luptei contra concepțiilor filozofice ale aristotelismului, efortului de cunoaștere a civilizației grecești trecute și prezente, care favorizează răspîndirea cunoștințelor asupra sud-estului Europei. Situația Bizanțului și a cărturarilor bizantini, care, la rândul lor, își îndreaptă atenția spre occidentul Europei, dă naștere unui dialog cultural între cărturarii celor două lumi. În comunicare sînt expuse succesiv ideile cîtorva din cei mai însemnați cărturari ai Bizanțului și ai lumii apusene, ca și rolul pe care aceste idei l-au avut asupra dezvoltării în general a cunoștințelor referitoare la sud-estul Europei. Imaginea care se formează astfel în lumea umanistă a secolelor al XIV-lea și mai ales al XV-lea apare ca o premisă a dezvoltării cercetărilor și acumulării de cunoștințe din perioada următoare. În felul acesta, preocuparea cercetării sud-estului european, nouă din punct de vedere științific, apare ca destul de veche din punct de vedere preștiințific. Cunoașterea acestor fapte devine astfel necesară pentru cel ce dorește să înțeleagă perioada următoare, a veacurilor XVI—XVII, și cea premodernă, a veacului al XVIII-lea.

Problema extrem de complexă a elementelor comune și a celor deosebite din viața culturală sud-est europeană a fost expusă în comunicarea ținută de Maria Musicescu, *Considerații asupra unității și diversității în arta țărilor din sud-estul european*. Legăturile puternice care au existat între popoarele din această parte a Europei au constituit o temă adesea discutată. Ele se manifestă în domenii variate; pornind de la elemente de bază ale culturii populare (folclor muzical, literar, obiceiuri, aspecte ale culturii materiale) și ajungînd la formele superioare ale

artei, cercetătorul poate identifica un material bogat, care să illustreze tema. Studiarea aspectelor pe care le ia arta cultă, în care, pe rând, arta greacă antică, cea bizantină și apoi cea turcă sau adusă de turci pot forma elemente de unitate de mare interes, prezintă totuși dificultăți mari. Autoarea comunicării urmărește sistematic, în paralel, la diferite popoare o serie de exemple ce permit să se întie vadă o unitate, precum și cele care mărciează diversitatea, dînd naștere artei caracteristice unor popoare și chiar diferitelor regiuni ocupate de același popor.

Într-o comunicare, intitulată *Puncte de vedere privind literatura comparată a sud-estului european*, Alexandru Duțu începe prin a fixa momentul în care literatura din sud-estul Europei intră în atenția oamenilor de știință, moment ce coincide cu lupta de eliberare a popoarelor din această regiune. Se relevă lipsa unor studii comparative ale literaturii, care, din păcate, se resimte și în studiile recente. Problema studiilor comparate a fost ridicată la congresul de literatură comparată ținut la Budapesta în octombrie 1962) de către specialiști din țările socialiste. Încadrarea evoluției literaturilor răsăritene în contextul evoluției literaturii universale și legile care prezidează această integrare, particularitățile acestei literaturi, înțelese și determinate de condițiile economice și sociale caracteristice acestei părți din Europa, rolul pe care scriitorii unui popor îl au printre cititorii popoarelor vecine sînt teme de mare interes pentru o cercetare comparată. Periodizarea literaturilor, întocmită de specialiști din diferite țări, poate duce la stabilirea unei periodizări comune. Stabilirea etapelor și a formelor comune ar evidenția fenomenul literar dintr-o anume perioadă în întreaga zonă. Urmărirea unui motiv folcloric în mai multe literaturi sau a unui motiv literar de sursă erudită poate da rezultate interesante. Tema privind „Iluminismul”, propusă de delegația romînă Asociației internaționale de studii sud-est europene, este un exemplu semnificativ de studiu comparat. Elaborarea unor instrumente ajutătoare care să înlesnească stringerea, compararea și sintetizarea datelor (de pildă un catalog cumulativ de manuscrise, cuprinzînd opere originale din această perioadă, sau un catalog cumulativ de traduceri de opere iluministe sau de caracter romantic) ar fi de ajutor acestor studii.

Fie că este vorba de analiza rezultatelor obținute pînă în prezent, în aspectele lor valoroase sau cu scăderile lor, fie că ne oprim asupra istoricului acestor preocupări, asupra relațiilor dintre civilizația și cultura unor popoare vecine, toate laolaltă pun în lumină utilitatea și interesul studiilor privind popoarele din sud-estul Europei. Prima sesiune de comunicări a Institutului de studii sud-est europene, înfățișînd aspecte esențiale ale muncii de cercetare, servesc tocmai aceste idei.

P. H. Stahl

SESIUNEA DE REFERATE A ȘCOLII SUPERIOARE DE PARTID „ȘTEFAN GHEORGHIU” DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.M.R. ȘI A INSTITUTULUI DE ISTORIE A PARTIDULUI DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.M.R.

Consacrată celei de-a XX-a aniversări a eliberării Romîniei de sub jugul fascist, sesiunea de referate a Școlii superioare de partid și a Institutului de istorie a partidului din 29—30 iunie 1964 s-a deschis prin prezentarea a două referate, în ședință plenară : I. Popescu-Puțuri, director al Institutului de istorie a partidului, *Însemnătatea istorică a insurecției armate din august 1944*, și G. Comartin, rector al Școlii superioare de partid, și F. Balaure, prorector al Școlii superioare

de partid, *Politica științifică a Partidului Muncitoresc Român de construire și desăvârșire a construirii socialismului*.

În continuare, lucrările sesiunii s-au desfășurat în trei secții : filozofie, economie politică, istorie.

Cele 15 lucrări prezentate la secția de istorie au abordat o seamă de probleme importante privind istoria partidului, îndeosebi perioada dintre 23 August 1944 și începerea construirii socialismului în țara noastră.

Preocupându-se de un aspect însemnat al luptei partidului comunist pentru asigurarea victoriei insurecției armate antifasciste, Barbu Cornel, prorector al Școlii superioare de partid, și V. Ionescu, conferențiar, au prezentat referatul *Contribuția comitetelor de Front unic muncitoresc din întreprinderi la pregătirea insurecției armate din august 1944*, al cărui text lărgit se publică în numărul de față al revistei.

Privirea de ansamblu făcută în referatul *Rolul maselor sub conducerea P.C.R. în instaurarea și consolidarea puterii populare*, prezentat de N. Goldberger, director-adjunct al Institutului de istorie a partidului, a prilejuit scoaterea în evidență a principalelor direcții ale procesului revoluționar din prima etapă a revoluției populare, felul cum masele conduse de partid au făurit istoria acestei perioade, resorturile interne ale transformărilor profunde petrecute în viața țării.

Referatul *Măsurile luate de P.C.R. pentru organizarea clasei muncitoare după victoria insurecției armate din august 1944*, elaborat de V. Avramescu, I. Gavrilă, lectori și N. Turtureanu, asistent, arată că partidul comunist, ieșit din ilegalitate, după ce și-a reorganizat propriile rânduri, a dus o amplă activitate pentru a organiza cât mai eficient forțele sociale, în frunte cu clasa muncitoare, antrenate la înfăptuirea revoluției populare.

Organizate teineinic de către partid, masele au înfăptuit numeroase schimbări revoluționare, au dat bătălia pentru luarea puterii politice și înlăturarea regimului burghezo-moșieresc, problemă concretizată în referatul *Lupta maselor pentru ocuparea primăriilor și prefecturilor și rolul acestei lupte în instaurarea guvernului democratic (23 August 1944—6 Martie 1945)*, de conferențiar Gh. Moldoveanu, A. Varghida și S. Țecu, lectori.

O tratare a procesului istoric care a dus la instaurarea puterii populare face A. Karețchi, aspirant, ocupându-se de *Apariția și dezvoltarea elementelor noii puteri populare* : F.N.D., comitetele de întreprinderi, comitetele țărănești, masele stăpîne pe stradă, care au apărut și au activat în condițiile creșterii cu putere a avîntului de luptă a maselor.

O dată cu ampla muncă politică-organizatorică pentru mobilizarea maselor în vederea instaurării regimului democrat-popular, pentru înfăptuirea reformei agrare democratice, P.C.R. s-a preocupat și de înlăturarea consecințelor războiului în ce privește viața economică a țării, probleme de care se ocupă în referatul *Lupta maselor sub conducerea P.C.R. pentru refacerea economică a țării în perioada premergătoare Conferinței naționale a P.C.R. din 1946* N. Petreanu, conferențiar, L. Geică, lector și A. Căcoveanu, șef de cabinet.

Conștient de complexitatea raporturilor sociale, mai ales în perioade de hotărîtoare luptă revoluționară, Partidul Comunist din România a dus o politică realistă, elastică față de unele categorii sociale, care într-un fel sau altul erau interesate în lupta pentru susținerea războiului antihitlerist, împotriva moșierimii, a reacțiunii liberal-brătieniste. Un aspect al acestei laturi a politicii partidului comunist l au tratat M. Fătu, conferențiar și I. Lupescu, aspirant, în referatul privind *Tactica P.C.R. față de chiaburime în lupta pentru înfăptuirea reformei agrare din 1944—1945*.

De asemenea, în referatul *Folosirea de către P.C.R. a rezervelor indirecte în lupta pentru înfăptuirea sarcinilor primei etape a revoluției populare*, V. Pătrui, lector, C. Unguru și Șt. Lache, asistenți, au analizat politica partidului comunist pentru a slăbi cîmpul forțelor reacțiunii prin

atragera de partea democrației a grupării liberale tătăresciene, care un anumit timp a fost interesată a se îndepărta de reacțiunea manistă și brătienistă.

Referatul lui Șt. Cenușe, aspirant, înfățișează *Politica P.C.R. de alianțe oglindită în Plat-forma Blocului partidelor democratice și importanța ei în alegerile parlamentare din noiembrie 1946*, conchizând asupra justetei liniei de unitate a partidului comunist în bătălia pentru victorie în alegerile parlamentare.

O problemă mai puțin cercetată pînă acum privind perioada 1944—1947 este activitatea partidului comunist în mobilizarea intelectualității pentru democrație, socialism, cultură înaintată. Abordînd această temă, I. Sirgea și C. Mocanu, aspiranți, în referatul *Participarea intelectualității la lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru înfăptuirea sarcinilor primei etape a revoluției populare*, arată că cei mai reprezentativi savanți și artiști au slujit efectiv lupta revoluționară, iar pe măsură ce însăși revoluția se adîncea, masa mare a intelectualității se apropia tot mai mult de linia partidului comunist.

Ca urmare a succeselor obținute și a perspectivelor ce le deschidea mereu evoluția procesului revoluționar, partidele burghezo-moșierești s-au prăbușit după alegerile din noiembrie 1946, devenind de fapt niste grupări complotiste. Referatul *Schimbarea hotărîrîi a raportului forțelor social-politice în favoarea proletariului și a aliaților săi în anul 1947*, prezentat de C. Olteanu, aspirant, arată că tocmai în aceste împrejurări se creează condițiile pentru înlăturarea ultimilor reprezentanți ai burgheziei liberale din guvern și a monarhiei și pentru trecerea la noua etapă, socialistă, a revoluției populare.

Din multiplele probleme noi ale perioadei de după 1947, a fost prezentată *Activitatea organizațiilor de partid din întreprinderile industriale pentru înfăptuirea sarcinilor trasate de Congresul al II-lea al P.M.R. privind introducerea și însușirea tehnicii noi (1956—1960)*, referat elaborat de I. Toacă, aspirant.

Referatul *Contribuția mișcării muncitorești din țara noastră la lupta pe plan internațional împotriva fascismului*, întocmit de N. Petrovici, profesor, și I. Babici, asistent, arată că încă de la crearea sa P.C.R. a educat clasa muncitoare, masele populare în spirit internaționalist, a organizat acțiuni de solidaritate cu luptătorii antifasciști din diferite țări. Poporul nostru, care a primit sprijin internaționalist, și-a dat, la rîndul său, contribuția în mișcarea internațională pentru libertate.

În afară de aceste referate, care analizează diferite aspecte sau privesc în ansamblu evenimentele social-politice ce s-au desfășurat în perioada respectivă, la sesiune s-au prezentat și probleme de istoriografie sau de teorie a istoriei.

În referatul *Istoriografia mișcării muncitorești în cei 20 de ani de la 1944*, T. Georgescu, conferențiar, a înfățișat succesele de pe acest tărîm obținute de istoricii din țara noastră, problemele ce sînt în atenția lor în momentul de față, subliniind că istoriografia amplă a mișcării muncitorești din România este o creație a celor două decenii ce au trecut de la 23 August.

În *Considerații asupra legilor științei istoriei și reflecției lor în istoriografia din România după 23 August 1944*, C. Mocanu, aspirant, abordează o problemă esențială privind știința istoriei. Comunicarea s-a ocupat de determinism în istorie, de particularitatea legilor dialecticii în acest domeniu al cunoașterii, de aplicabilitatea legilor logicii dialectice în istorie, de problema legilor specifice ale acestei științe, conchizînd că pe fondul materialismului istoric se poate și este necesar a se elabora distinct teoria istoriei.

Lucrările secției de istorie s-au încheiat prin cuvîntul rostit de Gh. Zaharia, director adjunct al Institutului de istorie a partidului, care a insistat asupra unor probleme mai de seamă ridicate de referatele expuse.

EXPOZIȚIA „20 DE ANI DE LA ELIBERAREA PATRIEI” 23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1964

În sala Dalles din capitală s-a deschis, în preajma marii sărbători a eliberării României de sub jugul fascist, expoziția „20 de ani de la eliberarea patriei”, organizată de Muzeul de istorie a P.M.R. „Eliberarea României de sub jugul fascist — stă scris pe unul din primele panouri — a fost înecunarea marilor bătălii revoluționare duse de-a lungul anilor de clasa muncitoare, de masele largi populare în frunte cu comuniștii, împotriva explotării burghezo-moșierești, a reacțiunii și fascismului”. Axată pe această idee, expoziția redă momentele mai importante ale luptei clasei muncitoare în anii premergători eliberării. Astfel, primele expozate ilustrează eroicele lupte din februarie 1933, în cursul cărora muncitorii cefești, sub conducerea partidului comunist, s-au afirmat ca apărători ai intereselor vitale ale întregului popor, îmbogățind experiența revoluționară a muncitorimii. Sînt înfățișate aici un facsimil — din „Scînteia” din 15—28 februarie 1933 — al articolului *Eroica luptă a cefeștilor din București*, ziarele „Lupta C.F.R.” nr. 1 din aprilie 1932, „Lupta sindicală” — organul Comisiei locale a sindicatelor muncitorești revoluționare din capitala, din 1 februarie 1933, „Sirena” nr. 1 din iulie 1933; de asemenea, fotografia tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej — secretar al Comitetului central de acțiune al muncitorilor cefești — făcută la Poliția capitalei, în noaptea de 14 spre 15 februarie 1933, cînd a fost arestat.

Pentru perioada de după februarie 1933 sînt prezentate date asupra creșterii conflictelor de muncă — 269 în 1934, 274 în 1935, 345 în 1936 —, ziarele apărute în acei ani: „Clopotul” (1934), „Critica” (1935), „Omul liber” (1935), precum și platforma elaborată de P.C.R. în august 1936 în vederea făuririi unui larg front popular antifascist, document original. O serie de fotografii redau chipurile unor fruntași ai partidului — Ilie Pintilie, Gh. Stoica, Gh. Vasilichi, Chivu Stoica — interviuați de regimul burghezo-moșieresc, după procesul din 1933.

În anul 1934 a avut loc răscoala țăranilor din valea Ghimeșului. O fotografie înfățișează pe unul dintre apărătorii țăranilor implicați în proces, tovarășul Ion Gheorghe Maurer. Demonstrația țăranilor, organizată de Frontul plugarilor în 1934, este redată printr-o fotografie aflată în arhiva Institutului de istorie a partidului.

În exemplare originale sînt înfățișate manifeste privind activitatea sindicatelor revoluționare pentru realizarea unității de acțiune, în vederea apărării intereselor vitale ale clasei muncitoare. Într-o fotografie făcută la Congresul Uniunii C.F.R. din Brașov în 1936 este și tovarășul Gheorghe Apostol.

O serie de facsimile după articole din „Scînteia” redau luptele greviste ale muncitorilor: „Greva generală de la Anina”, „Greva celor 4 000 de muncitori de la Buhuși”, „Greva la Tirgu-Mureș”. Este prezentat apoi acordul de front popular democratic încheiat — la inițiativa P.C.R. — între Frontul plugarilor, Blocul pentru apărarea libertăților democratice și Partidul socialist, semnat de Petru Groza, P. Constantinescu-Iași și Const. Petrescu; alături, fotografia delegaților la mormîntul lui Avram Iancu din Tebea, după încheierea acordului, la 6 decembrie 1935. În alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936, în județele Mehedinți și Hunedoara, în pofida terorii, victoria a fost obținută de candidații desemnați în comun de frontul democratic.

Anii din preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial sînt ilustrați prin ziare și broșuri editate de partid, ca: „Lupta ostășească”, „Dunărea roșie”, „Pericolul fascist și de război — o explicație a P.C.R. către țăranimea romînă”, „România sub domnia lui Carol al II-lea Hohenzollern”; de asemenea ziarul „Lupta tineretului” an. I, nr. 1 din 15 martie 1940,

editat de C.C. a. U.T.C. pentru mobilizarea tineretului la lupta împotriva războiului și a fascismului. Citeva fotografii îi prezintă pe tovarășii Emil Bodnăraș, Gheorghe Apostol și Nicolae Ceaușescu întemnițați la Doftana și pe tovarășul Dumitru Coliu, secretar al Comitetului regional Dobrogea al P.C.R. în timpul ilegalității.

Izbucnirea celui de-al doilea război mondial este sugestiv redată printr-un desen al lui I. Ross, care înfățișează globul pământesc străpuns de o sabie. Sînt prezentate o serie de date și materiale demascatoare ale politicii cercurilor reacționare burghezo-moșierești, prin care România a fost transformată într-un pion al intereselor marilor puteri imperialiste, precum și documente care ilustrează lupta partidului și a forțelor progresiste în această perioadă. Din prima categorie de materiale fac parte extrase din acordurile economice prin care cercurile guvernante reacționare au subordonat țara intereselor Germaniei hitleriste în 1939–1940, date care arată că datoria publică externă a României era la 1 aprilie 1940 de peste 63 de miliarde; din a doua categorie de materiale, facsimilul după articolul *Noua „Poartă către Orient” a Austriei*, de N. Iorga, cu motoul „Ferește-te, popor al meu, căci mari primejdii ți se pregătesc” — publicat în „Timpul” din 23 mai 1938 —, fotocopiile după adeziunile trimise la Congresul mondial al păcii ținut la Paris la 13–14 mai 1939, originalul revistei „Lupta de clasă”, organ al C.C. al P.C.R., din iunie 1938, fotografiile tovarășilor Leonte Răutu, Grigore Preoteasa și Ath. Joja închiși — primul la Jilava, ceilalți la Doftana.

În facsimil este prezentat documentul prin care a fost impus dictatul de la Viena din 30 august 1940. Odiosul dictat, prin care partea de nord a Transilvaniei a fost ruptă din trupul țării în favoarea Ungariei horticiste, a stîrnit un uriaș val de revoltă de la un capăt la altul al țării. Fotocopiile după titlurile a numeroase articole apărute în acele zile în presă, ca *Manifestația de ieri din capitală, Mari demonstrații de protest la Sibiu, Ardealul nu primește dictatul de la Viena*, sînt deosebit de grăitoare.

Dictatura militară-fascistă instaurată în septembrie 1940 a dezlănțuit o teroare sălbatică împotriva partidului comunist, a mișcării muncitorești și a forțelor patriotice, a subordonat țara Germaniei hitleriste. Harta principalelor închisori și lagăre — 35 la număr — unde au fost închiși cei mai buni fii ai poporului ilustrează acest fapt. Figurează de asemenea fotografiile lui Constantin David, militant comunist ucis de legionari în 1941, ale lui N. Iorga și V. Madgearu, uciși în 1940 de legionari.

Lupta partidului din această perioadă este ilustrată prin broșura — în original — *De la regimul legionar la dictatura militară*, printr-un extras din documentul *Punctul nostru de vedere*, în care P.C.R. a demascat caracterul odios al dictaturii fasciste, precum și prin fluturașii — editați de P.C.R. — care redau ostilitatea poporului român față de dictatura fascistă și intrarea trupelor hitleriste în România: *Afară cu armata hilleristă cotropitoare, Jos guvernul trădător și singeros al dictaturii militaro-gardiste*.

La 22 iunie 1941, dictatura militară-fascistă a împins țara, alături de Germania hilleristă, în războiul antisovietic, război nedrept și nedorit de popor. În expoziție este redat un fragment din scrisoarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej trimisă din închisoarea Caransebeș, în noiembrie 1941: „...De aici particip cu încredere și admirație la eroica rezistență și succesele Armatei Roșii, acoperite de glorie împotriva unui dușman sălbatic și necruțător. Sînt convinși că nu departe este ziua cînd această forță monștruoasă va fi sfărîmată în mod definitiv și pentru totdeauna. În aceste momente de grea încercare, țin să vă reînnoiesc, dragi tovarăși, asigurarea că-mi voi face datoria pînă la capăt, ca soldat devotat și disciplinat al partidului”. De asemenea, sînt prezentate manifestul — în original — editat în noiembrie 1941 de organizația P.C.R. sectorul I Galben din București, care chema la luptă împotriva dictaturii fasciste și a războiului hitlerist, și extrase din platforma adresată de P.C.R. partidelor, grupărilor și personalităților

politice în septembrie 1941, în vederea creării unui front patriotic pentru eliberarea națională a României de sub jugul fascismului.

Pentru perioada anilor de război sînt redată — după statistici oficiale — o serie de date demascatoare în legătură cu : creșterea profiturilor capitaliste, creșterea gradului de exploatare a muncitorilor, creșterea conflictelor de muncă și a numărului de participanți, ca și extrase din buletine informative ale Siguranței, care relatează despre accentuarea mizeriei și foametei în rândurile oamenilor muncii. Alte expozate înfățișează lupta dusă în acești ani împotriva războiului, ca, de pildă, panoul cu principalele întreprinderi unde muncitorii au desfășurat acțiuni de sabotare a producției de război (printre altele : „Lemaître”, I.A.R.-Brașov, Reșița-C.F.R., C.F.R. din Moldova, „Gagel”, „Malaxa”) precum și cel al marilor întreprinderi în care au acționat celule de partid, ca : Grivița-C.F.R., S.T.B., „Concordia”-Moreni, Șantierele navale din Constanța, Galați, T.-Severin, Exploatarea miniere din Valea Jiului, Arsenalul Armatei, Reșița, Hunedoara, Atelierele C.F.R. Nicolina-Iași ș.a.

Lupta și sacrificiile comuniștilor sînt ilustrate prin fotografiile lui Filimon Sirbu, împușcat în iulie 1941 la Jilava pentru organizarea la Constanța a unei acțiuni de sabotaj, Baruh Berea, mort în închisoare în 1940, și ale militanților Ada Marinescu, Francisc Paneth, Lily Paneth, Adalbert Kornhauzer, organizatorii unui laborator pentru fabricarea de explozibile în vederea nimicirii trenurilor hitleriste — condamnați la moarte și executați în București, la 7 noiembrie 1941.

Un exemplar original din „România liberă” din 1943 conține relatări despre manifestările ostile ale țărănimii față de dictatura fascistă și războiul hitlerist.

Afișul cu secera și ciocanul și inițialele U.T.C. — lipit în 1942 în București — și fotografiile studentului utecist Justin Georgescu, ucis în torturi la Prefectură în 1942, și ale muncitorilor Pompiliu Ștefu și Nic. Mohănescu, condamnați și executați la 28 martie 1942, înfățișează lupta dusă de U.T.C. în anii războiului hitlerist.

În aprilie 1943, cadrele de bază ale partidului, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, analizînd multilateral situația politică și militară internă și internațională, au stabilit obiectivele și tactica partidului. O fotografie îl arată pe tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în timpul detențiunii la închisoarea din Caransebeș în 1943, o alta — a spitalului din Tîrgu-Jiu — unde tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, fiind internat, a avut întîlniri cu comuniștii din ilegalitate în vederea definitivării planului de răsturnare a dictaturii militare-fasciste (vara lui 1943).

Înlăturarea elementelor trădătoare din conducerea partidului, pregătită de activul de partid din închisori, din lagăre și din afară și desemnarea conducerii provizorii a partidului cu funcții operative sînt marcate în expoziție prin facsimile ale schimbului de scrisori între tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej și tovarăși din afară și fotografia conducerii provizorii a P.C.R. — tovarășii Emil Bodnăraș, Constantin Pîrvulescu, Iosif Rangheț.

Perioada de după 4 aprilie 1944, a reorganizării întregii activități a partidului pentru a-și putea îndeplini sarcinile ce-i reveneau în pregătirea insurecției, este prezentată prin ziare ilegale, manifeste și fluturași, toate editate de P.C.R., care chemau masele la luptă împotriva dictaturii fasciste și a războiului hitlerist. Un exemplar original din „România liberă” — 26 mai 1944 — prezintă articolul intitulat : *Poporul român trebuie, el însuși, să și ia soarta în propriile sale mîini, dacă vrea să se salveze de la catastrofă și să aibă pacea* ; într-o casetă de sticlă sînt expuse piesele care au servit la tipărirea materialelor de propagandă ilegală ale P.C.R. în anii 1941 — 1944 ; pe un panou figurează numele întreprinderilor care — după 4 aprilie — și-au refăcut organizațiile de partid : Ploiești, Uzinele Metalurgice Reșița, Malaxa, Lemaître ș.a.

Crearea, pe baza înțelegerii între P.C.R. și P.S.D., a Frontului unic muncitoresc în aprilie 1944 este ilustrată printr-un facsimil pe sticlă al manifestului editat cu prilejul zilei de 1 Mai.

Acțiunile împotriva mașinii de război hitleriste și a dictaturii militare-fasciste au luat amploare în lunile premergătoare insurecției; ele găseau un puternic impuls în evoluția situației de pe front. Dintre exponate, atrag atenția o hartă a operațiilor armatei sovietice din iarna 1942 — vara 1944, materiale editate de P.C.R. (prezentate în original), care popularizau victoriile armatei sovietice, note ale organelor represive referitoare la acțiunile de sabotaj întreprinse de forțele patriotice antihitleriste; de asemenea memoriul profesorilor universitari, adresat lui I. Antonescu în 4 august 1944, în legătură cu ieșirea din război a României.

Dintre exponatele care redau activitatea de pregătire a insurecției sînt de semnalat: fotografia casei din Str. Armenească nr. 15, în care a avut loc la inițiativa P.C.R. consfătuirea din 13 — 14 iunie 1944 între reprezentanți ai P.C.R., ai palatului, generali și ofițeri superiori, în care s-a adoptat planul propus de P.C.R. al insurecției și s-a constituit un comitet militar; fotocopia declarației publicate cu prilejul înființării la — 20 iunie 1944 a Blocului național democrat, panoul care marchează regiunile și întreprinderile din țară unde au acționat formațiunile de luptă patriotice (Valea Prahovei, Oltenia, Moldova, Banat, Țara Birsei ș.a.) și cel al unităților militare în care P.C.R. a creat grupe de patrioți (Comandamentul militar al capitalei, Corpul V Teritorial din Valea Prahovei, Regimentul 3 pionieri Roșiorii de Vede ș.a.); chemări ale P.C.R. — redată în original — adresate ofițerilor și soldaților pentru a se încadra în lupta forțelor patriotice; harta originală pe care au fost marcate de către comandamentul militar organizat de P.C.R. principalele obiective ce urmau să fie ocupate în momentul declanșării insurecției armate.

Evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej — după ani îndelungați (1933 — 1944) de detențiune în închisori și lagăre — în noaptea de 12 — 13 august din lagărul de la Tirgu-Jiu este ilustrată de un panou care înfățișează fotografii ale locurilor în care s-a adăpostit, ale parcului din Tirgu-Jiu, unde a stat imediat după evadare, schița drumului parcurs după ieșirea din lagăr.

Insurecția armată din 23 August 1944 — moment culminant al luptei îndelungate, pline de sacrificii dusă de forțele patriotice ale poporului român în frunte cu partidul comunist — este înfățișată în expoziție printr-un imens panou care redă — pe ore — mersul evenimentelor (orele 17 — arestarea la palat a lui Ion și Mihai Antonescu și a membrilor guvernului, 18 — 18,30 ordinul de alarmare a trupelor, 20 — alcătuirea guvernului Sănătescu, 20 și 23 ocuparea obiectivelor principale: Președenția, Ministerul de Interne și de Război, Radio, Telefoane etc., 22 — difuzarea prin radio a proclamației regale).

Ziua de 24 august este ilustrată printr-un număr al ediției speciale a „României libere” care a marcat apariția legală a ziarului; o serie de fotografii redau aspecte de luptă ale armatei și forțelor patriotice împotriva hitleriștilor în intervalul 24 — 26 august. Zilele de 27 — 28 august au însemnat nimicirea trupelor germane din jurul capitalei. Panouri mari redată după jurnalul de film nr. 1 al Oficiului național cinematografic — înfățișează manifestația din 28 august în București, după alungarea hitleriștilor, primirea entuziastă făcută în capitală ostașilor români care au participat la luptele de la Băneasa-Otopeni, ostași ai armatei române escortînd hitleriștii făcuți prizonieri în luptele din București de la 24 — 26 august; într-o casetă, pistolul generalului hitlerist K. Hansen fostul șef al armatei de uscat din România, făcut prizonier de o formație patriotică; o hartă mare, pe sticlă, înfățișează în sinteză insurecția armată din București și împrejurimi în zilele de 24 — 28 august; o altă hartă cuprinde desfășurarea operațiilor pe teritoriul țării, în ultima decadă a lunii august 1944.

O fotografie din 30 august îl prezintă pe tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej vorbind la primul miting comunist legal; alături — fotocopia discursului, publicat în ziar.

Primirea trupelor sovietice în capitală este ilustrată prin expunerea numerelor originale din 31 august al „României libere” și „Curentul nou”, care anunță acest eveniment, ca și prin fotografii care redau primirea caldă făcută de locuitorii capitalei ostașilor sovietici.

O serie de exponate, ca : drapele ale unităților armatei române din garnizoana București participante la luptele din 23 — 24 august, arme folosite în timpul insurecției, uniforma și banderola unităților patriotice purtate de muncitorii din Timișoara, subliniază aportul armatei și al formațiunilor de luptă patriotice la înfrângerea cu succes a insurecției.

Un mare grupaj de documente, intitulat „Ecolul internațional al răsturnării dictaturii militare fasciste, al ieșirii României din războiul antisovietic și alăturării ei la coaliția antihitleristă”, cuprinde fotocopii după relatările ziarelor : „Pravda”, „New York Times” „L’Humanité” „Figaro”, „Daily Herald”, ca și după articole apărute în presa din Grecia, Suedia, China, Bulgaria, India, Argentina ș.a.

Sala următoare a expoziției redă perioada de reorganizare a P.C.R. după 23 August, precum și participarea României la războiul antihitlerist. Un prim panou cuprinde numele celor 11 organizații regionale P.C.R. care reuneau 58 de organizații județene ; o serie de documente originale, fotocopii și fotografii vorbesc despre reorganizarea mișcării sindicale pe baza Frontului unic muncitoresc, reorganizarea mișcării de tineret, constituirea la 12 octombrie 1944 a Frontului național democrat, luarea cu asalt de către masele populare a primăriilor și prefecturilor, înlăturarea celor două guverne în care miniștrii reacționari se aflau în majoritate, crearea Confederației Generale a Muncii.

Înfrângerea pe cale revoluționară a reformei agrare este ilustrată prin afișe și fotografii care arată pe țărani din Oltenia în februarie 1945 împărțindu-și pământul moșieresc.

Marile demonstrații de stradă, care au cuprins întreaga țară în februarie 1945, sînt prezentate în expoziție cu situația pe zile, orașe și număr de demonstranți ; alături, fotocopie după telegrama din 24 februarie 1945 a lui Rădescu către Corpul 7 teritorial Craiova, prin care ordona deschiderea focului asupra manifestanților.

Un mare panou, realizat după un document din fototeca Institutului de istorie a partidului, înfățișează uriașa demonstrație din București a 800 000 de oameni, prilejuită de instaurarea guvernului democrat care a avut loc la 6 martie 1945. O fotografie alăturată redă chipurile dr. Petru Groza și al tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Numeroase hărți, fotografii de luptă și comunicate militare prezentate în expoziție ilustrează aportul considerabil al României la războiul antihitlerist, desfășurat sub lozincă lansată de partid „Totul pentru front, totul pentru victorie !”. Dintre cele remarcăm fotografia din noiembrie 1944 a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul comunicațiilor, pe Valea Jiului, cerînd minerilor să dea cît mai mult cărbune, în primul rînd pentru asigurarea transporturilor militare ; mai figurează comunicatul special din ziua de 25 octombrie 1944 al Marelui Stat-Major al Armatei care anunța dezrobirea întregii Transilvanii de către trupele române și sovietice, fotografia tovarășilor M. Burcă, D. Coliu, P. Borilă și Gheorghe Stoica în uniforme militare, situația efortului economic-financiar al României în războiul antihitlerist, fotografiile despre eliberarea Budapestei, harta acțiunilor militare din Cehoslovacia.

Activitatea partidului de după terminarea războiului, realizările sale sînt de asemenea ilustrate în expoziție : astfel, Conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945 este prezentată prin exemplare originale ale ziarului „Scînteia” care redau raportul Comitetului Central, rezoluția adoptată, ca și prin fotografii ale tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej prezentînd raportul și ale delegaților la conferință, în momentul votării ; materiale de presă prezintă alegerile parlamentare din noiembrie 1946 ; pe un panou figurează principalele măsuri pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării, inițiate de P.C.R. în perioada 1946 — 1947 ; o mare fotografie redă deschiderea primei sesiuni a Adunării Deputaților în noiembrie 1946.

În legătură cu abolirea monarhiei sînt expuse fotocopiea legii de constituire a R.P.R., sigiliul original care a fost aplicat pe această lege ; o caricatură a hidrei regale cu brațele tăiate,

Însoțită de cifre, arată că, printre altele, casa regală stăpânea 4 000 000 de acțiuni, 150 000 de ha teren agricol și 169 de castele.

Exemplare originale ale ziarelor „Scinteia” „Libertatea”, „Luptătorul bănățen”, „Patriotul” prezintă articole legate de activitatea pentru făurirea partidului unic ; un mare panou fotografic înfățișează un aspect din sala în care s-a ținut Congresul I al P.M.R. în februarie 1948 și pe tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, prezentînd raportul.

Un panou închinat naționalizării principalelor mijloace de producție prezintă — în procente — raportul dintre sectoarele socialist și capitalist în acest domeniu în 1948 și 1950 ; un grupaj de articole din „Scinteia” redă textul legii din 11 iunie 1948.

Plenara din 3 — 5 martie 1949, care a stabilit sarcinile P.M.R. pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii, este ilustrată prin redarea în original a rezoluției adoptate.

Ultima sală a expoziției punctează evenimentele principale de după 1948 : Congreșele al II-lea și al III-lea ale P.M.R., încheierea colectivizării agriculturii, realizările obținute în domeniul investițiilor sau al productivității muncii, creșterea rîndurilor P.M.R. ș.a.

Pe ultimul panou, deasupra casetei cu medalia „A XX-a aniversare a eliberării patriei”, străjuiesc — ca o concluzie a întregii perioade prezentate în această valoroasă expoziție — cuvintele tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej : „Avem un partid puternic, unit prin coeziunea de nezdruccinat a rîndurilor sale, strîns legat de milioanele de oameni ai muncii de la orașe și sate, care înfăptuiesc cu dragoste și încredere politica partidului, considerînd-o pe drept cuvînt propria lor politică”.

Coralia Fotino

* * * *DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI. 1944—1964*,
Bucureşti, Edit. Acad. R.P.R., 1964, 787 p.

Aniversarea celor două decenii care s-au scurs de la insurecţia armată din august a fost întâmpinată pe frontul cercetării economice de o serie de lucrări valoroase, printre care şi *Dezvoltarea economică a României. 1944—1964*.

Institutul de cercetări economice al Academiei R.P.R. şi-a propus să prezinte într-un mod cât mai cuprinzător drumul neîntrerupt al grandioasei bătălii duse de poporul român pentru înfăptuirea unui vast şi complex program de ridicare economică şi culturală a ţării, de sporire continuă a forţelor de producţie pe calea industrializării, de construire a noii orînduirii socialiste. Colectivul de redacţie şi coordonare al lucrării este compus din: prof. Mircea Biji, acad. prof. Vasile Malinschi, prof. Manea Mănescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., prof. Roman Moldovan, membru corespondent al Academiei R.P.R., redactor responsabil al lucrării, Costin Murgescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., redactor responsabil adjunct al lucrării, prof. I. Rachmuth, membru corespondent al Academiei R.P.R., redactor responsabil adjunct al lucrării, Gheorghe Belu, candidat în ştiinţe economice, secretar ştiinţific al lucrării, Ion Desmireanu, secretar ştiinţific al lucrării, Constantin Gligorescu, secretar ştiinţific al lucrării.

Lucrarea ocupă un loc distinct în cadrul cercetărilor economice, atât prin cadrul larg şi în acelaşi timp sintetic de tratare a problemelor dezvoltării complexe şi multilaterale a econo-

miei naţionale, cât şi prin modul în care sînt evidenţiate fenomenele esenţiale, trăsăturile caracteristice ale acestei dezvoltări. Tabloul istoric al celor două decenii este redat prin expunerea pe secţiuni şi pe probleme cu profil determinat. Un asemenea gen de tratare presupune, incontestabil, mai multe dificultăţi, oferind în schimb, o prezentare nuanţată a fenomenelor, a trăsăturilor esenţiale. Astfel lucrarea subliniază modul de rezolvare a sarcinilor construcţiei socialiste, prin aplicarea creatoare de către partid a legilor universal valabile de construire a socialismului la condiţiile istorice concrete din România.

Prezentarea de ansamblu a dezvoltării economiei româneşti, cu problemele fundamentale puse acestei perioade, într-o lucrare de sinteză şi la un înalt nivel ştiinţific constituie caracteristicile principale ale acestui volum. Totodată, bogăţia de idei şi actualitatea lor, prezentarea şi analizarea proceselor şi fenomenelor economice în dezvoltarea lor istorică fac din această lucrare un bogat izvor de informare şi documentare ştiinţifică asupra economiei româneşti.

Fiecare parte evidenţiază strădania autorilor şi a colectivului de redacţie de a analiza în mod ştiinţific problemele abordate, de a reliefa tendinţele noi care au apărut în fiecare compartiment al economiei româneşti.

Lucrarea cuprinde cinci părţi, în care sînt tratate succesiv etapele şi momentele principale ale revoluţiei, resursele naturale şi de muncă, organizarea şi perfecţionarea condu-

cerii planificate a economiei naționale, principalele direcții și rezultate ale dezvoltării economiei naționale, politica Republicii Populare Române de dezvoltare a relațiilor sale economice internaționale.

Istoria procesului neîntrerupt al revoluției populare, înfrățită în prima parte a volumului, se distinge prin o riguroasă delimitare a etapelor și momentelor principale ale acestuia. Drumul dezvoltării economiei naționale între anii 1944 și 1964 este prezentat pornindu-se de la nivelul dezvoltării economice-sociale a României în timpul regimului burghez-moșieresc, nivel ce se caracteriza prin o industrie relativ slab dezvoltată și cu o structură nerațională, prin rămânerea în urmă a agriculturii, în cadrul căreia existau încă puternice rămășițe feudale, prin standardul de viață scăzut al majorității populației. În 1938, anul când s-a înregistrat o creștere maximă a producției sociale în condițiile regimului burghez-moșieresc, întreaga industrie producea mai puțin de o treime din venitul național, iar în cadrul ei cea mai mare pondere o ocupau ramurile industriei ușoare și alimentare. În situația creată după 23 august, cercurile reacționare grupate în jurul monarhiei făceau eforturi disperate pentru a înăbuși revoluția în curs de desfășurare, prin agravarea situației economice a țării. În desfășurarea revoluției populare, care a început acum două decenii, în realizările ei mărețe și fără precedent în istoria poporului român, se descifrează justetea politicii partidului nostru care s-a angajat cu toate forțele la realizarea operei de reconstrucție și dezvoltare a economiei, arătând limpede, de la început, greutățile ce urmau să fie înfrnte, măsurile și acțiunile menite să înlăture aceste greutăți. Măsurile multiple și perfect unitare întreprinse de partid sunt prezentate în dinamica și interdependența lor, subliniindu-se de către autori linia clară de luptă a partidului pentru rezolvarea problemelor concrete care s-au ridicat în fiecare etapă a dezvoltării țării, în lumina sarcinilor generale — construirea socialismului, lichidarea înăpoterii noastre economice, transformarea României într-o țară industrială înaintată și asigurarea unui nivel de

trai ridicat maselor muncitoare. Pe măsura înaintării pe frontul construcției economiei socialiste, prin amploarea tot mai mare a sarcinilor, capătă o însemnătate deosebită priciperea de a îmbina teoretic și practic rezolvarea sarcinii politice — a desființării claselor exploatare cu dezvoltarea rapidă a forțelor de producție, cu crearea bazei tehnico-materiale a socialismului, fapt evidențiat în mod just ca o trăsătură de bază a politicii partidului. Autorii secțiunii au reliefat de asemenea faptul că în toată perioada partidul nostru a avut în vedere îmbinarea sarcinilor stabilite pe baza analizei posibilităților și realităților din economie cu elanul revoluționar al maselor — acest factor motor de prim ordin în accelerarea ritmului reproducției în economie. Măsurile înfăptuite de către poporul român sub conducerea partidului sînt prezentate ca o îmbinare strălucită a formelor de luptă economice și politice cu structura economică a țării din perioada dată. Din secțiunea întâia a volumului se desprinde cu ușurință că România de ieri și România de azi este despărțită de o întreagă epocă istorică. Drumul parcurs din 1944 pornește în fond de la economia insuficient dezvoltată, anarhică, disproporționată, vlăguită de război, la economia planificată, dinamică, echilibrată și prosperă de azi.

În a doua parte a lucrării autorii prezintă resursele naturale și de muncă, locul și rolul lor în dezvoltarea multilaterală și echilibrată a economiei naționale. Se analizează problemele identificării și atragerii în circuitul economic a resurselor subsolului, a folosirii fondului agrar și a resurselor de apă, subliniindu-se preocuparea neîntreruptă a statului pentru valorificarea lor industrială cît mai deplină, în interesul prosperității patriei și al asigurării ritmurilor susținute în reproducția socialistă lărgită. Totodată, preocuparea pentru lărgirea bazei proprii de materii prime se împletește strîns cu valorificarea tot mai complexă a acestora prin dotarea economiei naționale cu tehnica nouă și modernizarea proceselor de producție. Problemele legate de resursele de muncă și utilizarea lor sînt examinate multilateral subliniindu-se rolul omului ca

factor principal al succeselor obținute în dezvoltarea economiei socialiste. Schimbările intervenite în structura socială a societății, în raportul dintre clase, în natura claselor sociale sînt prezentate drept consecințe corespunzătoare ale prefacerilor intervenite în structura economică a țării. Industrializarea socialistă a țării, și pe această temelie, dezvoltarea într-un ritm susținut a economiei naționale, măsurile luate pentru pregătirea tehnică și profesională a forței de muncă la nivelul cerințelor progresului tehnic contemporan au avut ca urmare modificări în structura forței de muncă, creșterea absolută și relativă a numărului de muncitori și a specialiștilor, diversificarea structurii profesionale, apariția și dezvoltarea profesiilor noi capabile să folosească mijloacele tehnice moderne. Aceste modificări au avut alături de alți factori un rol deosebit de important pentru dezvoltarea accelerată a forțelor de producție în țara noastră. Din această acțiune se desprinde ca o concluzie generală faptul că la temelia tuturor înfăptuirilor din anii construcției socialiste se află eforturile creatoare ale poporului nostru, munca însuflețită, maxima mobilizare a tuturor resurselor și posibilităților interne ale țării.

Lucrarea consacră un spațiu larg problemelor conducerii planificate a economiei naționale. Autorii expun sistemul conducerii planificate a economiei naționale prin care se asigură conducerea unitară, de la centru, înbinată cu larga inițiativă a organelor locale și a întreprinderilor, cu participarea activă a maselor populare, evidențiind necesitatea conducerii de partid și de stat a construcției socialiste, a planului de stat ca instrument principal de orientare și coordonare a întregii activități economice. Se prezintă de asemenea principalele verigi ale aparatului economic și atribuțiile lui, metodele de fundamentare științifică a planului și etapele elaborării acestuia. Sublinierea faptului că determinarea ritmurilor și proporțiilor obiectiv necesare dezvoltării tuturor ramurilor producției materiale și a activităților sociale utile se asigură prin înbinarea previziunii științifice cu aprecierea realistă a necesităților și posibilităților exis-

tente în fiecare etapă demonstrează justetea politicii de planificare înfăptuită de statul socialist, pe baza directivelor partidului. Se examinează, în continuare, modul de folosire, în cadrul conducerii planificate a economiei, a unor pîrghii economice de care dispune statul socialist, unele din formele economice ale mecanismului de realizare a prevederilor de plan, cum sînt : sistemul de prețuri, sistemul financiar și de credit, gospodărirea socialistă și rentabilitatea, sistemul de salarizare. O atenție specială se acordă formelor principale de participare a oamenilor muncii la organizarea și conducerea producției, expresie a caracterului democratic al activității economice-organizatorice a statului socialist.

Un interes deosebit prezintă partea a patra a lucrării în care se analizează rezultatele obținute și aspectele caracteristice dezvoltării industriei, agriculturii și a legăturii ce se stabilește între ele prin intermediul circulației mărfurilor. În prezent volumul global al producției industriale este de 7,4 ori mai mare decît în 1938, industria devenind ramura conducătoare a economiei. Dacă în 1960 întreaga producție industrială din 1938 a fost obținută în 73 de zile, în 1963 aceasta s-a realizat în numai 49 de zile. Ca urmare a creșterii producției agricole, România asigură din producție proprie hrana populației, aprovizionarea industriei cu materii prime agricole, avînd și disponibilități pentru export. În continuare, autorii scot în evidență schimbările esențiale intervenite în structură pe ramuri și subramuri, ca urmare a ridicării permanente și în ritm susținut a industriei în condițiile dezvoltării tuturor celorlalte ramuri ale producției materiale. Se subliniază, de asemenea, principalele schimbări și tendințe apărute în structura diferitelor ramuri ale industriei, precum și dezvoltarea acestora în strînsă legătură cu introducerea tehnicii noi. Referitor la agricultură, se abordează problemele legate de direcțiile principale ale intensificării și dezvoltării multilaterale în noile condiții create după transformarea ei socialistă. Un aspect al dezvoltării armonioase, echilibrate a economiei noastre se desprinde din capitolul cu

privire la politica de repartizare pe teritoriul țării a forțelor de producție. Indicatorii eficacității economice a activității de producție reflectată în sporirea productivității muncii în diferitele ramuri ale economiei, economisirea muncii materializate, reducerea prețului de cost al producției, valorificarea superioară a resurselor naturale etc. subliniază superioritatea organizării socialiste a producției. În încheiere, autorii subliniază faptul că realizările obținute an de an în dezvoltarea economiei, creșterea venitului național au dat posibilitatea statului să înfăptuiască sistematic un amplu program de măsuri destinate ridicării continue a nivelului de viață al poporului—obiectiv fundamental al politicii partidului nostru. Astfel creșterea venitului național de 3,5 ori față de 1938 a permis ridicarea salariului real de peste 2 ori comparativ cu anul 1950, intensificarea construcțiilor de locuințe, care în perioada 1960—1963 s-a cifrat la peste 160 000 apartamente, numai din fondurile statului. Prezentarea succesivă a principalelor realizări obținute în creșterea nivelului de trai prin sporirea veniturilor populației, îmbunătățirea structurii consumului, asigurarea dreptului la muncă și îmbunătățirea condițiilor de locuit și a serviciilor prestate populației, ocrotirea sănătății și asistența socială, a condițiilor de instruire și culturalizare reliefează profunde transformări economice și sociale care au avut loc în viața oamenilor muncii din țara noastră.

Partea a cincea a volumului tratează extinderea relațiilor economice internaționale ale României, expresie a marilor prefaceri social-politice din anii puterii populare și a dezvoltării multilaterale a economiei sale. Noul loc ocupat de R.P. Română în economia mondială îi oferă o participare tot mai largă la dezvoltarea colaborării economice cu țările socialiste și cu celelalte țări ale lumii. R.P. Română promovează neabătut o politică de dezvoltare a legăturilor de prietenie și colaborare frățască cu toate țările socialiste pe temeiul respectării principiilor de bază stabilite în comun cu privire la relațiile lor reciproce. Avântul economiei naționale, sporirea pro-

ducției industriale și agricole, politica partidului și guvernului de largire continuă a legăturilor internaționale ale țării au făcut posibilă creșterea an de an a comerțului exterior și a eficacității lui economice. Volumul comerțului exterior a atins un nivel de peste 2 ori mai mare decât cel realizat în 1959. El a înregistrat un ritm de creștere superior celui realizat de produsul social, concretizându-se în perioada 1951—1963 la un spor de 4,3 ori față de creșterea de 3,3 ori a produsului social.

Volumul se încheie cu caracterizarea de ansamblu a dezvoltării complexe și multilaterale a economiei naționale — trăsătură de bază a evoluției economiei noastre. Autorul reușește într-un număr limitat de pagini să înmănuncheze liniile directoare ale evoluției economiei românești, ceea ce caracterizează ansamblul construcției socialiste în țara noastră. Sublinierea acestei caracteristici, care se desprinde ca o concluzie a întregii lucrări, confirmă încă o dată calea profund științifică stabilită de Partidul Muncitoresc Român și practic verificată, pe care s-a dezvoltat și se va dezvolta în continuare economia noastră. Dezvoltarea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii, sporirea continuă a productivității muncii sociale, dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului nostru, sînt rodul aplicării consecvente a politicii partidului și guvernului de industrializare socialistă. Experiența noastră și a altor țări demonstrează că ridicarea gradului de complexitate a fiecărei economii naționale constituie una din premisele fundamentale pentru participarea în proporții crescînde a fiecărei țări la schimburile economice internaționale. Autorul subliniază în încheiere că dezvoltarea industrială a României, ca și construcția socialistă sînt opera istorică a poporului român, condus de partid, rodul activității sale creatoare, al eforturilor și muncii sale, al capacității de a pune în valoare resursele de care dispune țara noastră.

Uriășele prefaceri politice petrecute în acest răstimp în toate domeniile, în structura

politică, economică și socială a țării, în poziția ei internațională, au schimbat din temelii înfățișarea României și condițiile de viață ale celor ce muncesc. Republica Populară Română a devenit o țară în plin progres, cu o industrie puternică, cu o agricultură în continuă dezvoltare, cu o cultură înfloritoare. Țara noastră se bucură pe piața externă de un prestigiu în continuă creștere. Economia noastră se definește pe parcursul celor două decenii printr-o dezvoltare complexă, echilibrată, prin ritmuri înalte și susținute, cheazăse a progresului social.

Înfăptuirea politicii partidului nostru, în cadrul căreia industrializarea socialistă a fost și rămâne factorul hotărâtor al progresului alături de dezvoltarea proporțională și echilibrată a celorlalte ramuri ale economiei naționale va permite ridicarea, în continuare, a potențialului economiei noastre, sporirea con-

tinuă și sistematică a nivelului de trai al populației.

Construirea bazei tehnice-materiale a socialismului și victoria definitivă a relațiilor de producție socialiste sînt opera istorică a poporului român care a înfăptuit cu eroism și entuziasm politica științifică, marxist-leninistă, a Partidului Muncitoresc Român.

Sintetizarea modului în care au fost rezolvate în țara noastră unele din sarcinile complexe ale construirii orînduirii noi, socialiste, prezentarea acestor probleme într-o ținută sobră, clară, conferă lucrării prezentate un loc de frunte în cadrul literaturii economice din țara noastră. Prezentînd experiența partidului în cel mai important domeniu al construcției socialiste, lucrarea *Dezvoltarea economică a României. 1944—1964* se înscrie ca o valoroasă contribuție pe frontul ideologic.

Aneta Spiridon

* * * *Industria României. 1944—1964*,
București, Edit. Acad. R.P.R., 1964, 804 p.

Cea de-a XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist, eveniment care a deschis o eră nouă în dezvoltarea țării, prilejuiește o retrospectivă a uriașelor prefaceri petrecute în decurs de douăzeci de ani în toate domeniile de activitate socială, în structura politică, economică și socială a țării. În această perioadă istorică, relativ scurtă, a fost creată baza economică a socialismului, a fost construită și se dezvoltă o puternică bază tehnică-materială a noii orînduirii sociale. Prin terminarea colectivizării agriculturii, socialismul a cuprins întreaga economie națională. În Republica Populară Română, socialismul a învins deplin și definitiv la orașe și sate, a fost lichidată pentru totdeauna exploatarea și asuprirea omului de către om.

Pentru istoria economiei noastre naționale, dezvoltarea economiei românești în anii de la

eliberare constituie un tărîm vast de cercetare științifică la care se cere unirea eforturilor economiștilor și istoricilor. Dat fiind rolul conducător al industriei în economia R.P. Romîne, analiza dezvoltării industriei românești în anii puterii populare reprezintă un obiectiv de seamă al studiului istoriei economiei noastre naționale, un cîmp larg și inepuizabil de cercetare și generalizare științifică. În aceste condiții, este pe deplin îndreptățit interesul deșteptat de apariția lucrării *Industria României. 1944—1964* sub îngrijirea acad. prof. Vasile Malinschi, prof. Roman Moldovan, membru corespondent al Academiei R.P.R., și prof. Vasile Rausser.

Lucrarea recenzată are drept obiect studierea multilaterală și temeinică a politicii de industrializare socialistă elaborată și promovată cu fermitate de Partidul Muncitoresc

Român, analiza fenomenelor esențiale și desprinderea trăsăturilor determinante ale acestui proces istoric; înmănunchind într-un tot unitar multiplele fenomene și aspecte care caracterizează procesul de dezvoltare industrială a țării noastre în cei 20 de ani de la eliberare, lucrarea își propune ca țel sintetizarea experienței obținute de poporul român sub conducerea nemijlocită a partidului în înfăptuirea industrializării socialiste.

La întocmirea acestei lucrări, autorii au ținut seama de indicația Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român că trebuie lichidată discordanța dintre preocupările atât de bogate și multilaterale ale partidului și statului nostru pentru dezvoltarea economică a țării și caracterul abstract, rezultat din insuficienta cunoaștere a realităților, pe care-l au unele lucrări de științe sociale, în acest scop fiind necesară stabilirea unui contact permanent între institutele de cercetări din acest domeniu și organele de planificare, financiare și alte organe de stat și economice. În *Cuvântul introductiv* al lucrării, semnat de acad. prof. V. Malinschi, se precizează că în elaborarea lucrării autorii au fost călăuziți de năzuința înscriserii acesteia pe linia preocupărilor partidului și statului pentru dezvoltarea economică a țării, de necesitatea cunoașterii profunde a realităților, a studierii atente a politicii și activității practice a partidului, a ceea ce este esențial în experiența maselor. Lucrarea reprezintă rezultatul unei colaborări fructuoase dintre oamenii de știință și cadre din conducerea ramurilor industriei noastre, fiind scrisă de un colectiv larg de autori, format din conducători de ministere, academicieni, profesori universitari.

Este de prisos a arăta însemnătatea și actualitatea apariției unei asemenea lucrări. Prin tematica abordată, prin modul documentat de expunere a problemelor și nivelul științific corespunzător al tratării laturilor fundamentale ale procesului de industrializare a României, lucrarea recenzată se înscrie ca o contribuție însemnată la studierea celui mai nou capitol din istoria economiei noastre naționale,

la cunoașterea direcțiilor de dezvoltare a industriei noastre socialiste.

Structura lucrării a fost concepută pe două planuri, îmbinând în mod organic cercetarea științifică a problemelor de sinteză la nivelul economiei naționale cu analiza economică a dezvoltării ramurilor industriale, ceea ce a oferit posibilitatea unei tratări ample și complexe a aspectelor esențiale ale dezvoltării industriei românești. În primele șase capitole se studiază probleme generale ale dezvoltării industriei României: politica Partidului Muncitoresc Român de construire a socialismului, industrializarea socialistă — temelia trainică a marilor transformări în procesul construirii socialismului, politica de investiții în industrializarea socialistă, dezvoltarea economică a regiunilor relativ rămase în urmă în trecut, pregătirea cadrelor necesare industriei socialiste, creșterea nivelului de trai material și cultural al populației. Celelalte zece capitole sînt consacrate studierii dezvoltării principalelor ramuri ale industriei românești.

În lucrare se relevă caracterul creator al politicii Partidului Muncitoresc Român, bazată pe teoria marxist-leninistă cu privire la trecerea de la capitalism la socialism și construirea bazei tehnice-materiale a socialismului, pe studierea aprofundată a realităților concrete din România, pe aplicarea fermă în condițiile acestor realități a cerințelor legilor generale ale revoluției și construcției socialiste. În orientarea întregii activități de construire a bazei tehnice-materiale a socialismului, partidul a pornit de la faptul că România dispune de resurse naturale variate, care permit dezvoltarea complexă și multilaterală a economiei ei; ca o condiție fundamentală a dezvoltării echilibrate și armonioase a tuturor ramurilor economiei, partidul a pus permanent în centrul politicii sale economice industrializarea socialistă, pe baza tehnicii înaintate.

Din paginile lucrării rezultă în mod limpede că la baza politicii de industrializare socialistă aplicate cu consecvență de P.M.R. stă învățătura leninistă, potrivit căreia baza materială de producție a socialismului o constituie marea producție mecanizată în in-

dustrie, agricultură și în celelalte ramuri ale producției materiale. Pornind de la o apreciere științifică a structurii social-economice a României, a caracterului economiei românești, partidul marxist-leninist al clasei muncitoare a arătat că industrializarea este o necesitate obiectivă a progresului economiei noastre naționale, veriga hotărâtoare a procesului de construire a socialismului. În mod judicios în lucrare se precizează că industrializarea socialistă, prin dezvoltarea cu precădere a industriei energetice, siderurgice, de construcții de mașini și chimice, este singura cale în măsură să asigure înfăptuirea reproducției socialiste lărgite, înzestrarea cu tehnica cea mai înaltă a tuturor ramurilor economiei naționale, realizarea de proporții juste în economie, judicioasă repartizare a forțelor de producție pe teritoriul țării, sporirea continuă a productivității muncii sociale, valorificarea superioară a resurselor naturale, înfăptuirea scopului producției socialiste: satisfacerea cât mai deplină a nevoilor materiale și culturale mereu crescînde ale populației. Numai industrializarea socialistă a fost în stare să asigure lichidarea caracterului predominant agrar al economiei românești, reorganizarea întregii economii naționale pe baza tehnicii înaintate.

Pornind de la premisa justă că principalul mijloc pentru dezvoltarea industriei socialiste îl constituie investițiile, în lucrare este analizată pe larg politica de investiții a statului democrat-popular, reliefîndu-se ideea că principala cale de asigurare a volumului sporit de investiții este creșterea venitului național pe baza ridicării productivității muncii. Creșterea producției industriale în țara noastră este, în primul rînd, rezultatul fondurilor investite pentru reutilizarea și dezvoltarea întreprinderilor existente, pentru crearea de noi secții și întreprinderi industriale. Numai în anii 1956—1962 au intrat în funcție în industria republicană și locală peste 200 de întreprinderi noi și aproape 250 de secții noi, iar numeroase întreprinderi existente au fost reutilizate și dezvoltate. În locul întreprinderilor în general mici, preluate la naționalizare, dotate cu utilaje învechite și în care predomina o teh-

nică depășită, a fost creată o industrie nouă, formată din întreprinderi mari, puternice, înzestrate cu cea mai înaintată tehnică, în așa fel încît în anul 1963 exista un număr de 336 de întreprinderi industriale cu peste 1 000 de muncitori față de numai 136 în anul 1950.

Politica fermă de industrializare socialistă a României și-a găsit reflectarea în modul de utilizare a fondurilor de investiții. Lucrarea subliniază că proporția principală în privința repartizării investițiilor pe ramuri economice, respectată cu strictețe în decursul procesului de industrializare, a constatat în prioritatea acordată dezvoltării industriei față de celelalte ramuri ale economiei naționale, iar în cadrul industriei a industriei grele față de industria bunurilor de consum. Astfel, din cele peste 252 de miliarde de lei investite în economia națională în perioada 1950—1963, aproape 132 de miliarde de lei au fost alocate industriei, deci mai mult de jumătate din totalul investițiilor a fost repartizat pentru industrie; pentru industria grea s-au alocat peste 115 miliarde de lei, ceea ce reprezintă aproape 90% din volumul total al fondurilor investite în industrie. Paralel cu realizarea principalelor proporții între cele două sectoare ale industriei, a fost asigurată și o proporție justă între dezvoltarea bazei de materii prime și a industriei prelucrătoare. Rezultatul nemijlocit al orientării fondurilor de investiții este reflectat în principal în schimbarea structurii producției industriale, în modificarea proporției dintre cele două subdiviziuni ale industriei. Astfel, în anul 1963, ponderea grupei A în totalul producției industriale a crescut la 64,5% față de 45,5%. Elt era în 1938, iar ponderea grupei B a scăzut în mod corespunzător.

Data fiind însemnătatea repartizării teritoriale a forțelor de producție în procesul de industrializare, în lucrare este amplu tratată această problemă. În cadrul dezvoltării relativ slabe, în ansamblu, a economiei României burghezo-moșierești, existau disproporții adînci la nivelul economiei diferitelor regiuni; industria era concentrată în cîteva localități, în timp ce în restul țării lipsau obiectivele

industriale. Astfel, în anul 1938, circa 70 % din producția industrială a țării era concentrată în 6 centre: orașul București, Valea Prahovei, Brașov, Hunedoara, Timișoara și Reșița; în același timp, provinciile istorice Moldova, Dobrogea și Oltenia, care cuprindeau circa 38 % din întreaga populație a țării, nu reprezentau în producția industrială decât circa 12 %. În lucrare se scoate în evidență faptul că ridicarea regiunilor mai puțin dezvoltate este organic integrată în politica generală de industrializare socialistă a țării, deoarece acest proces cere neapărat crearea și dezvoltarea în toate regiunile, și cu atât mai mult în cele în trecut mai înapoiate, a unor variate și puternice activități industriale. Prin repartizarea teritorială planificată a forțelor de producție are loc un proces treptat de apropiere a nivelului de dezvoltare economică a regiunilor mai înapoiate în trecut de nivelul regiunilor mai avansate, cu toate că și acestea din urmă au cunoscut un mare avânt economic.

În vederea dezvoltării economice și social-culturale a regiunilor în trecut mai înapoiate — după cum se arată în lucrare —, prin planurile de stat au fost alocate an de an importante fonduri de investiții. Astfel, în perioada 1951—1963, în regiunile Argeș, Bacău, Dobrogea, Iași, Oltenia au fost realizate investiții în valoare de circa 73 de miliarde de lei, ceea ce reprezintă 29,6 % din volumul de investiții realizat pe întreaga economie națională în această perioadă. În perioada 1951—1962, în Moldova și în regiunile Argeș, Dobrogea și Oltenia au fost construite și puse în funcțiune circa 90 de importante obiective industriale noi de interes republican, au fost dezvoltate peste 40 de întreprinderi industriale existente în sectorul republican și s-a construit un mare număr de obiective în industria locală de stat și cooperatistă. Pe această bază de orientare a investițiilor pe plan regional s-a asigurat pentru regiunile în trecut mai înapoiate un ritm mediu anual de creștere a producției industriale superior celui pe întreaga țară, ceea ce a determinat creșterea greutății specifice a producției globale industriale a acestor regiuni în producția globală industrială a țării.

În lucrare este tratată într-un capitol de sine stătător problema pregătirii cadrelor necesare industriei socialiste, având în vedere faptul că, în procesul de industrializare socialistă, un rol de prim ordin revine forței de muncă, celor ce muncesc, de cunoștințele și experiența lor în producție depinzând în mare măsură creșterea productivității muncii, nivelul tehnicii și ritmurile de dezvoltare ale producției sociale. Caracteristice pentru acțiunea de pregătire a cadrelor necesare industriei sînt formele variate utilizate, un loc însemnat ocupîndu-l învățămîntul de specialitate de nivel mediu și superior. Prin reforma învățămîntului din anul 1948 s-au adus schimbări fundamentale în organizarea și conținutul învățămîntului de toate gradele, în procesul de pregătire a cadrelor pentru economia noastră națională. Potrivit datelor prezentate în lucrare, drept urmare a măsurilor luate în vederea pregătirii cadrelor necesare economiei naționale, între anii 1949 și 1963 învățămîntul superior a dat un număr de 38 719 specialiști pentru industrie și construcții, iar școlile profesionale și tehnice au dat în anii construcției socialiste un număr de peste 400 000 de absolvenți pentru industrie și construcții, reprezentînd peste 2/5 din creșterea numărului de salariați. Progresul tehnicii și științei impun creșterea numărului lucrătorilor cu un înalt grad de calificare, ceea ce se constată și în țara noastră, în perioada 1951—1963 numărul cadrelor tehnice cu pregătire medie și superioară crescînd mai repede decât numărul de muncitori.

Industrializarea socialistă a Romîniei nu este un scop în sine, ci constituie premisa de bază a creșterii nivelului de trai material și cultural al populației. În lucrare se evidențiază că asigurarea satisfacerii nevoilor crescînde materiale și culturale ale celor ce muncesc este cu puțință numai prin concentrarea eforturilor poporului muncitor către sarcinile sporirii continue a forțelor de producție, și îndeosebi în direcțiile hotărîtoare pentru victoria socialismului: crearea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a noii orînduirii prin industrializarea socialistă a țării.

Dezvoltarea puternică a industriei socialiste și, în primul rând, a producției mijloacelor de producție în anii puterii populare a asigurat sporirea în ritm rapid a venitului național, considerat în mod just în lucrare ca fiind o expresie sintetică a nivelului și ritmului de creștere a economiei naționale; în 1964, venitul național al României va fi de circa 3,7 ori mai mare decât în 1938. Rezultatele industrializării socialiste își găsesc expresie în schimbarea structurii venitului național, partea realizată în industrie sporind de la 30 % în 1938 la aproape 48 %. În 1963, în condițiile dezvoltării concomitente a agriculturii cît și a celorlalte ramuri ale economiei. Cea mai mare parte a venitului național, peste trei pătrimi, reprezintă fondul de consum, destinat satisfacerii nevoilor oamenilor muncii; cealaltă parte este destinată să asigure reproducția lărgită a producției socialiste.

Datele din lucrare despre creșterea salariului real, despre volumul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul către populație prin comerțul socialist, despre creșterea consumului țăranilor colectivști și altele ilustrează convingător creșterea bunăstării poporului; tot în acest sens acționează și sporirea continuă a cheltuielilor pe care le face statul pentru învățămînt, ocrotirea sănătății, asigurări sociale, plata pensiilor, concedii de odihnă, întreținerea sanatoriilor, a caselor de odihnă, construcția de locuințe etc. O expresie elocventă a grijii permanente a partidului nostru pentru ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii o constituie Hotărîrea din iunie 1964 a C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri al R.P.R. cu privire la majorarea salariilor la toate categoriile de salariați, reducerea unor cote ale impozitului pe salarii și creșterea plafoanelor de salarii în funcție de care se acordă alocația de stat pentru copii.

Analiza detaliată pe ramuri a dezvoltării industriei românești în anii puterii populare, tratată în capitolele lucrării, oferă un tablou atotcuprinzător al drumului străbătut de industria românească în anii construcției socialiste. Studiul fiecărei ramuri industriale începe

cu o prezentare a situației ramurii respective în condițiile regimului burghez-mosieresc, care contrastează puternic cu realitățile de astăzi. Cel de-al doilea război mondial a agravat situația industriei românești; ramurii în urmă a economiei i s-au adăugat jaful hitlerist, exploatarea nerațională a materiei prime, distrugerile provocate de bombardamente, pagubele rezultate din descompletarea și degradarea utilajelor.

Imediat după eliberarea patriei de sub jugul fascist, în fața industriei românești a stat sarcina de a sprijini efortul de război al țării, contribuind la aprovizionarea multilaterală a frontului antihitlerist. A urmat apoi perioada refacerii economiei naționale distruse de război. În lucrare se subliniază că un rol hotărîtor în elaborarea principalelor sarcini ale refacerii economiei naționale, ca și a modalităților de realizare a acestor sarcini, l-a avut Conferința națională a P.C.R. din 1945. În pofida sabotajului practicat de elementele capitaliste din întreprinderi, a rezistenței înverșunate a claselor exploatare, care dețineau poziții dominante în viața economică, au fost luate unele măsuri de mare însemnătate în vederea înăsătoririi vieții economice și financiare, cum au fost, de pildă, etatizarea Băncii Naționale, crearea oficiilor industriale, reorganizarea comerțului exterior, efectuarea reformei monetare și a stabilizării.

Lucrarea recenzată subliniază însemnătatea istoricului act al naționalizării din iunie 1948 prin care întreprinderile industriale au devenit bun al întregului popor. Drept urmare a creării unui puternic sector socialist în economia națională, spre sfîrșitul anului 1948 producția industrială a ajuns să reprezinte 85 % din nivelul antebelic, nivelul producției unor produse principale fiind superior cu circa 20—25 %. Naționalizarea principalelor mijloace de producție a permis elaborarea primelor două planuri anuale — 1949 și 1950; prin îndeplinirea cu succes a acestor planuri, producția industrială a țării noastre a depășit în 1950 cu 47 % nivelul anului 1938 și cu 73 % pe cel al anului 1948.

Succesele obținute de poporul nostru în dezvoltarea tuturor ramurilor industriale în anii de economie planificată își găsesc o prezentare adecvată în paginile lucrării. Ritmul înalt de creștere a producției industriale constituie o mărturie incontestabilă a superiorității economiei socialiste asupra celei capitaliste, demonstrată cu prisosință de datele din lucrare. În decurs de numai 15 ani de economie planificată, în perioada 1948–1963, producția globală industrială a crescut de 8,7 ori. În această perioadă, ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de 13,2%, depășind cu mult atât ritmurile înregistrate de industria României burghezo-moșierești (4% în perioada 1929–1938), cât și a lumii capitaliste de astăzi (de pildă, în perioada 1951–1962, S.U.A. 3,7%, Suedia 3,2%, Anglia 2,7%). În condițiile avântului întregii industrii, producția mijloacelor de producție a crescut mai repede, atât față de întreaga producție industrială, cât și față de producția bunurilor de consum; astfel, față de ritmul mediu anual de 13,2%, realizat în întreaga industrie în perioada 1951–1963, producția grupei A a crescut cu un ritm mediu anual de 15,1%, iar a grupei B de 10,7%. În cadrul industriei grele, ritmul cel mai rapid de creștere a fost realizat de acele ramuri care condiționează în mod hotărâtor dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului și progresul tehnic în toate ramurile economiei naționale: energia electrică și termică, siderurgia, construcțiile de mașini și chimia; ritmul mediu anual de creștere a acestor ramuri industriale în perioada 1951–1963 a fost de 17,7%.

Politica fermă de industrializare socialistă promovată de Partidul Muncitoresc Român a fost obiectul unor atacuri vehemente din partea cercurilor conducătoare din țara noastră ale fostelor clase dominante, iar astăzi unii apologeți ai capitalismului contemporan continuă să ponegrească linia leninistă de industrializare socialistă a țării noastre. În lucrare se găsește o combatere fundamentată a unora dintre aceste teze. În mod deosebit se demonstrează falsitatea „teoriilor” propagate de ideologii Partidului Național-Tăă-

nesc atât în perioada dintre cele două războaie mondiale, cât și în primii ani după eliberarea țării de sub jugul fascist, în legătură cu politica de industrializare preconizată de partidul clasei muncitoare. Potrivit pseudoteoriei reacționare de largă circulație „România, țară eminentamente agricolă”, ca urmare a condițiilor „naturale”, România avea rolul predestinat de a fi „complimentară” economiei țărilor capitaliste dezvoltate, cu menirea de a dezvolta producția agricolă și de a lărgi exportul cerealelor; totodată, se pretindea că industria nu se poate dezvolta în țara noastră pentru că, chipurile, nu ar exista „tradiții tehnice”. Deci, țării noastre îi era hărăzit rolul de anexă agrară a puterilor imperialiste, de piață de desfacere a acestora pentru produsele industriale și de furnizoare de materii prime ieftine. Istoria a dat răspunsul cel mai autorizat tuturor acestor apăsări și profeții. Bilanțul bogat al dezvoltării industriei românești în cele două decenii de la eliberare, prezentat cu competență în lucrarea recenzată, arată suficient de convingător justetea liniei de industrializare socialistă a României.

Din întreaga lucrare reiese că la temelia tuturor succesele obținute de industria noastră socialistă se află eforturile creatoare ale poporului nostru, munca sa însușită, maxima mobilizare a tuturor resurselor și posibilităților interne ale țării; totodată, progresul industriei românești se sprijină pe relațiile de colaborare și întrajutorare statornicite între țările socialiste.

În spațiul limitat al recenziei de față nu am putut aborda decât câteva aspecte pe care le ridică lucrarea *Industria României*. Ne-am străduit ca prin acestea cititorul să capete o imagine adecvată a problemelor fundamentale tratate în lucrare în legătură cu opera de industrializare socialistă a țării. Desigur că, dată fiind complexitatea și multilateralitatea procesului industrializării socialiste a României, lucrarea nu a putut să epuizeze tratarea tuturor trăsăturilor acestui proces istoric. Astfel, o trăsătură caracteristică a industrializării socialiste a României cum este valorificarea superioară a resurselor naturale este

trătată în lucrare atunci când se analizează dezvoltarea fiecărei ramuri industriale, dar poate că ar fi fost indicat să se consacre un capitol special acestei probleme, în care să se sintetizeze experiența țării noastre în această direcție. În ceea ce privește forța de muncă, lucrarea se limitează la tratarea pregătirilor de cadre necesare industriei; este neîndoielnic că aceasta este o latură esențială a reproducerii forței de muncă și a fost examinată cu competență în capitolul respectiv, însă industrializarea țării este strâns legată și de alte numeroase și importante fenomene ale folosirii forței de muncă în economia noastră națională, care ar fi prezentat interes să fie cercetate în paginile lucrării. După părerea noastră, lucrarea ar fi câștigat în densitate, dacă ar fi fost evitată repetarea unor idei în mai multe capitole sau folosirea aceluiași date de către mai mulți autori. Aceste lipsuri nu afectează însă valoarea lucrării.

Lucrarea *Industria României* reprezintă o reușită certă a literaturii noastre științifice contemporane în domeniul studierii economiei naționale, contribuind la mai buna înțelegere

a esenței procesului istoric de industrializare socialistă a Republicii Populare Române. În prezent, când numeroase țări ale lumii în curs de dezvoltare caută calea cea mai eficientă de a lichida înapoierea lor seculară, prezentarea competentă a experienței României în crearea unei industrii socialiste în decursul unei generații, realizată în paginile lucrării, constituie un merit deosebit al autorilor. Documentarea lucrării a depășit sfera materialelor publicate, aducând pentru prima dată în circuitul științific o serie de date statistice noi, extrem de interesante, care îmbogățesc conținutul și întăresc convingător ideile exprimate. Expunerea clară a politicii Partidului Muncitoresc Român în domeniul industrializării și analiza economică substanțială a transpunerii ei în practica construcției economice pe care le realizează lucrarea demonstrează inconsistența științifică a teoriilor care încearcă să denatureze esența și trăsăturile industrializării socialiste a României. Exprimarea clară a ideilor și stilul cursiv al textului fac accesibilă lucrarea unui cerc larg de cititori.

M. Horovitz

* * * *Agricultura României. 1944 — 1964,*
București, Edit. agrosilvică, 1964, 389 p.¹

Rod al colaborării unor oameni de știință, printre care academicieni, membri corespondenți ai Academiei R.P.R., profesori universitari, candidați în științe agricole, tehnice și economice, această lucrare pune la dispoziția specialiștilor și maselor largi de cititori un material de o deosebită valoare privind dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, ramură de importanță vitală a economiei țării noastre.

În afară de *Cuvântul înainte*, semnat de tov. Mihail Dalea, secretar al C.C. al P.M.R., președintele Consiliului Superior al Agriculturii, de un articol introductiv despre locul și rolul agriculturii în economia națională, subliniind adâncile prefaceri ce au schimbat din temelii relațiile social-economice la sate și întregul mod de trai al țărănimii, lucrarea cuprinde un număr de 20 de capitole, grupate în cinci părți, care tratează probleme esen-

¹ Lucrarea *Agricultura României, 1944—1964* a apărut sub redacția prof. univ. Nicolae Giosan, membru corespondent al Academiei R.P.R., prim-vicepreședinte al Consiliului Superior al Agriculturii; prof. univ. Bucur Șchiopu, prim-vicepreședinte al Consiliului Superior al Agriculturii; prof. univ. David Davidescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., membru în Consiliul Superior al Agriculturii.

țiale: victoria socialismului la sate — confirmare strălucită a justeței politicii Partidului Muncitoresc Român —, dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului în agricultură, dezvoltarea producției agricole, consolidarea economică-organizatorică a întreprinderilor agricole socialiste, dezvoltarea cercetărilor științifice, a învățămîntului agricol și conducerea agriculturii. La aprofundarea unor aspecte ale acestor probleme, o contribuție deosebită aduce materialul documentar ilustrativ — tabele statistice și grafice — reflectînd, de exemplu, dinamica dezvoltării sectorului socialist în agricultură, evoluția unităților agricole socialiste și procesul concentrării lor, îmbunătățirea structurii categoriilor de folosință a suprafeței agricole, evoluția parcului de mașini și tractoare și a volumului lucrărilor executate de S.M.T.-uri, consumul de îngrășăminte chimice și de produse fitofarmaceutice, dezvoltarea producției culturilor de cîmp, a producției viticole și pomicole, dezvoltarea bazei furajere și creșterea animalelor etc.

Menționăm de asemenea condițiile grafice excelente în care s-a tipărit lucrarea.

În primul capitol, „Reforma agrară din 1945, eveniment de seamă în dezvoltarea agriculturii”, se scoate în evidență caracterul revoluționar al reformei, consecințele importante de ordin economic, politic și social pe care le-a avut pentru întreaga dezvoltare ulterioară a țării noastre, sînt subliniate lupta și acțiunile partidului pentru apărarea intereselor țărănimii, ajutorul acordat acesteia ca să-și consolideze gospodăriile după reforma agrară, să lucreze mai bine pămîntul și să obțină producții mărite la hectar. În focul luptei pentru reforma agrară s-a încheiat alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, forța socială care a zdrobit și a alungat de la putere clasele exploatare.

Importanța industrializării socialiste în lichidarea înapoierii economice a țării, în transformarea ei într-o țară industrială înaintată, cu o agricultură intensivă, dezvoltată multilateral, politica științifică a partidului, care a îndeplinit cu fermitate și consecvență indicațiile leniniste, acordînd prioritate industriei

grele, cu pivotul ei, industria constructoare de mașini, succesele remarcabile ale acestei politici întemeiate pe o profundă analiză a resurselor naturale ale țării, precum și a posibilităților concrete de a le valorifica sînt pregnant evidențiate de către autori (cap. II).

Un capitol special (III) se ocupă în lucrare de politica Partidului Muncitoresc Român privind transformarea socialistă a agriculturii. Subliniind necesitatea obiectivă a trecerii treptate de la mica producție de mărfuri la marea agricultură socialistă, autorii insistă asupra rolului și însemnătății plenarei C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949. Pe baza însușirii principiilor vii, atotbiruitoare ale clasicilor marxism-leninismului, pe baza aplicării creatoare a planului cooperatist al lui V. I. Lenin, pornind de la analiza particularităților dezvoltării agriculturii în țara noastră, a deplasărilor și regroupărilor de clasă la sate, a factorilor ce le-au determinat, istorica plenară din 3—5 martie 1949 a stabilit programul care a stat la temelia întregii munci desfășurate timp de 13 ani, din 1949 și pînă în 1962, cînd a fost încheiată colectivizarea; acest program a fost îmbogățit ulterior cu noi indicații, măsuri și soluții, elaborate pe baza examinării temeinice a fenomenelor noi, apărute în procesul transformării socialiste a agriculturii.

În lucrare se relevă deosebita importanță a creării bazei tehnice-materiale a agriculturii socialiste, ca urmare a industrializării țării, condiție esențială pentru reorganizarea socialistă a satului și transformarea întregii psihologii a micului proprietar legat de generații de peticul lui de pămînt, precum și importanța altor pirghii economice, prin care statul de democrație populară și-a exercitat acțiunea de făurire și dezvoltare a relațiilor de producție socialiste în agricultură. Este subliniat, de exemplu, rolul activ al stațiilor de mașini și tractoare de a introduce tehnica avansată în agricultura înapoiată, de a stimula organizarea țărănimii muncitoare, convingînd-o în practică de superioritatea muncii cu mijloace mecanizate, influențînd-o să se hotărască singură pentru a trece de la cele mai diferite tovărășii de muncă

la gospodăria colectivă. Alături de S.M.T., un rol activ în construcția socialistă la sate l-au îndeplinit și gospodăriile de stat, care au avut și au menirea să devină promotoare ale progresului tehnic în agricultură, model de gospodărire socialistă, de organizare științifică, exemplu viu pentru țărănimea muncitoare în ce privește superioritatea marii producții socialiste larg mecanizate și chimizate.

În lupta pentru victoria socialismului la sate o deosebită însemnătate a avut aplicarea principiului leninist al cointerăsării materiale: socialismul se construiește nu nemijlocit pe bază de entuziasm, ci, cu ajutorul entuziasmului, pe bază de interes personal, pe bază de cointerăsare personală. Lucrarea prezentată scoate în evidență complexul de măsuri prin care partidul, folosind cu pricepere comunitatea de interese dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, pe care se întemeiază schimbul de mărfuri dintre oraș și sat în perioada de trecere de la capitalism la socialism, a asigurat lărgirea continuă a bazei economice a schimbului de mărfuri dintre industrie și agricultură, îngrădirea tot mai puternică a elementelor capitaliste de la sate, atragerea țăranilor din ce în ce mai mult în diverse forme de asociere. Autorii subliniază necesitatea și importanța sistemului de cote obligatorii în condițiile social-economice din perioada 1948—1953, trecerea treptată la sistemul de contractare și achiziții, stabilirea, în urma plenarei C.C. al P.M.R. din decembrie 1956, a unor relații de schimb, de comerț între industrie și agricultură, prin desființarea sistemului de cote obligatorii și înlocuirea lui cu sistemul de contractare și achiziții.

O deosebită atenție se acordă diferitelor forme simple, intermediare de cooperare socialistă în producția agricolă, în special întovărirea, chemată de partid să joace un rol însemnat în educarea maselor țăranesti, în înfăptuirea celui îndelungat și rar de treceri treptate spre marea agricultură mecanizată. Probleme esențiale, ca, de exemplu, importanța gospodăriei colective—formă superioară de cooperare în producția agricolă—, poli-

tica partidului de lichidare a exploataării omului de către om, creșterea și încheierea procesului de colectivizare prin trecerea în masă a țăranimii în gospodăria colectivă, sînt pregnant scoase în evidență. Merită de asemenea subliniată tratarea temeinică, judicioasă a unei alte probleme deosebit de importante: folosirea rațională a pămîntului, păstrarea și ridicarea fertilității lui, care, după instaurarea regimului democrat-popular și o dată cu reorganizarea socialistă a agriculturii, a devenit o problemă de stat, o problemă a întregului popor; se insistă mai ales asupra acelor măsuri menite să ridice capacitatea de producție a solurilor la nivelul cerut de agricultura intensivă: prevenirea și combaterea eroziunii solului, folosirea rațională a solurilor nisipoase, podzolite și sărăturoase, sporirea suprafețelor agricole prin lucrări de îndigui și desecări, obținerea de producții agricole ridicate și stabile prin irigații, organizarea teritoriului unităților agricole socialiste.

Un capitol special (V) este consacrat înzestrării agriculturii cu tractoare și mașini agricole. În lucrare sînt aduse o serie de date semnificative care ilustrează progresul substanțial înregistrat în domeniul înzestrării agriculturii, într-un timp relativ scurt, cu o bază tehnică înaintată. De exemplu, în ceea ce privește evoluția parcului de tractoare—principala sursă energetică din agricultura țării noastre, în anul 1938 la un tractor reveneau aproximativ 2 500 ha, în 1948 reveneau 957, în 1959 numai 269, iar la sfîrșitul anului 1963, în medie, 151. Așadar, numărul tractoarelor a crescut cam de 17 ori față de perioada din ajunul celui de-al doilea război mondial. Creșteri deosebit de mari a înregistrat și parcul de mașini: numărul de cultivate cu tracțiune mecanică s-a mărit, în perioada 1948—1963, de aproape 40 de ori, iar numărul de semănători cu tracțiune mecanică de peste 12 ori. În anul 1964, agricultura urnează să primească, în continuare, peste 10 000 de tractoare, revenind în felul acesta 132 ha pentru un tractor fizic. În același timp se prevede dotarea agriculturii cu încă 3 000 de combine

și aproximativ 4 000 de semănători pentru păioase și prășitoare. Ca urmare a dotării agriculturii într-un ritm accelerat cu surse energetice mecanice, s-a reușit ca în 1963 ponderea energiei mecanice să crească la 87,5 %, greutatea specifică a energiei animale scăzându-se la 12,5 %.

Baza tehnică cu care industria a înzestrat agricultura — subliniază autorii — a determinat schimbări radicale în nivelul agrotehnic al producției, trecându-se de la agrotehnica învâpăiată, cu mijloace rudimentare, proprie gospodăriei mici, parcelare, la introducerea și generalizarea în practică a celor mai avansate metode recomandate de știința agricolă. În același timp, s-au înregistrat progrese evidente în mecanizarea proceselor de muncă din zootehnie, din vitipomicultură și legumicultură, cultura plantelor tehnice și îmbunătățiri funciare.

Una din trăsăturile caracteristice ale progresului tehnic în agricultura noastră — relevată în mod deosebit de către autori — este introducerea pe scară largă a mașinilor agricole purtate și universale cu indici calitativi superiori, care sînt ușor de mînut și au o greutate mai mică; mașinile universale pot fi folosite în condiții agrotehnice corespunzătoare la un număr mare de culturi și în condiții pedoclimatice variate.

Asigurarea într-un ritm susținut a agriculturii cu mijloace mecanice, modernizarea și perfecționarea parcului de mașini și tractoare, îmbunătățirea structurii bazei energetice au avut drept rezultat lărgirea sortimentului de lucrări mecanizate și reducerea termenelor de executare a acestor lucrări, creșterea producției și productivității muncii.

Un alt capitol (VI) este consacrat chimizării agriculturii, care — datorită dezvoltării vertiginoase a industriei chimice din ultimii ani, ca urmare a valorificării bogatelor materii prime de care dispune țara noastră — contribuie din plin la sporirea fertilității solului, la lupta împotriva dăunătorilor și bolilor, la distrugerea buruienilor, la stimularea unor procese biologice la plante și animale, la apărarea sănătății animalelor și la sporirea pro-

ducției acestora. În lucrare se dau cifre comparative privind situația de azi și din trecut, cînd nu s-a făcut aproape nimic pentru dezvoltarea industriei chimice necesare agriculturii și cînd România, deși țara cu unul dintre cele mai mici consumuri de îngrășăminte din Europa, exporta totuși anual, în perioada 1933—1941, între 230 și 2 921 t de îngrășăminte. În anii regimului democrat-popular, ca rezultat al politicii Partidului Muncitoresc Român, au luat ființă importante obiective industriale pentru producerea îngrășămintelor. Pentru îngrășămintele cu azot, de exemplu, au intrat în funcție, pe baza materiilor prime ingigene, combinatele chimice de la Făgăraș (100 000 t de azotat de amoniu anual), Roznov (210 000 t), orașul Victoria (27 000 t); în curs de construcție este marele combinat de la Craiova, urmînd să intre în acest an în probe tehnologice (numai azotat de amoniu 300 000 t anual). Pentru îngrășăminte cu fosfor s-a construit combinatul de la Năvodari (400 000 t de superfosfat anual), s-a dezvoltat și modernizat uzina de la Valea Călugărească (150 000 t anual). De asemenea, în țara noastră se vor produce și îngrășăminte complexe de tipul azot-fosfor sau azot-fosfor-potasiu. În 1965 de exemplu, la Turnu Măgurele va intra în funcție combinatul de îngrășăminte chimice complexe, cu o producție anuală de 400 000 t.

În dezvoltarea industriei producătoare de îngrășăminte chimice și alte produse necesare agriculturii s-a ținut seama de necesitatea creerii de unități industriale de mare capacitate, cu un nivel tehnic superior și un grad înalt de automatizare. Marile combinate care s-au construit și cere ce se vor construi în diferite regiuni ale țării, dotate cu tehnica cea mai modernă — se subliniază în lucrarea prezentată —, vor asigura fabricarea în condiții economice optime a unor mari varietăți de produse chimice necesare sporirii continue a producției agricole.

Capitole speciale sînt consacrate de asemenea și altor probleme fundamentale, a căror rezolvare este vitală pentru dezvoltarea producției agricole și pentru progresul întregii

economii naționale: asigurarea agriculturii cu semințe de soi, material săditor și animale de rasă (VII); investițiile și fondurile fixe în agricultură (VIII); dezvoltarea producției culturilor de câmp, subliniindu-se schimbările produse în structura acestor culturi, corespunzător cerințelor dezvoltării intensive și multilaterale a agriculturii și punându-se un deosebit accent pe cultura grâului și porumbului, sfeclei de zahăr, leguminoaselor, cartofului, plantelor uleioase și medicinale, cerealelor furajere; dezvoltarea producției hortiviti-cole; creșterea animalelor, ramură în plină dezvoltare, care are un rol important în crearea unui volum mare de produse alimentare și materii prime pentru industria ușoară, asigură valorificarea superioară a unei părți din produsele vegetale, contribuie la folosirea mai completă a brațelor de muncă și la obținerea de venituri ridicate și permanente și ale cărei posibilități au sporit considerabil după încheierea colectivizării agriculturii; dezvoltarea bazei furajere, factor hotărâtor pentru creșterea efectivului de animale și ridicarea productivității acestora; producția globală și producția-marfă a agriculturii (IX—XIII).

În centrul atenției autorilor a stat, în același timp, consolidarea economică-organizatorică a întreprinderilor agricole socialiste din R.P.R. În capitolele ce analizează această problemă (XIV—XVI) se precizează clar că întărirea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole de stat, stațiunilor de mașini și tractoare și gospodăriilor colective constituie un proces complex, care cuprinde concentrarea și profilarea producției, promovarea progresului tehnic, folosirea judicioasă a bazei tehnice-materiale, ridicarea fertilității solului și utilizarea rațională deplină a forțelor de producție, organizarea și planificarea științifică a producției, creșterea cointerесării materiale a lucrătorilor din unitățile socialiste de stat și a țăranilor colectivști. Pe baza acestui proces complex are loc trecerea la sisteme intensive, introducerea metodelor științifice de organizare, planificare și conducere a producției, dezvoltarea forțelor de producție și consolidarea relațiilor de producție, reali-

zarea reproducției socialiste largite, creșterea producției și productivității muncii.

Trecând în revistă cercetările științifice în domeniul agriculturii din trecut, care au o veche tradiție în țara noastră, autorii se opresc asupra progreselor marcate după instaurarea regimului democrat-popular, când s-au creat perspective și posibilități reale de dezvoltare a cercetărilor științifice în agricultură, de legare a acestora de nevoile producției agricole. Reorganizarea pe baze noi și extinderea lucrărilor de cercetare în toate ramurile principale ale științelor agricole potrivit nevoilor practicii și cerințelor transformării revoluționare, socialiste a satului au dus la rezultate deosebit de valoroase, care au îmbogățit patrimoniul științific al țării noastre, au contribuit la perfecționarea metodelor și tehnologiei, la introducerea unor sisteme înaintate de cultivare a plantelor și creștere a animalelor, la elaborarea problemelor de perspectivă ale dezvoltării intensive și multilaterale a producției agricole. Realizările obținute de cercetarea științifică în toate ramurile de activitate (pedologie ameliorativă, ameliorarea plantelor, agrotehnică, viticultură, pomicultură, legumicultură, fitopatologie și entomologie, zootehnie, mecanizarea agriculturii etc.), pe care autorii le scot în mod deosebit în evidență, reflectă orientarea tematică justă a institutelor de cercetări, existența condițiilor necesare pentru ca oamenii de știință din agricultură să îndeplinească obiectivele planului de cercetare științifică, contribuind direct la ridicarea continuă a producției agricole.

Dezvoltarea învățămîntului agricol în anii regimului de democrație populară, preocuparea pentru ridicarea nivelului științific și legarea lui de practică pentru a asigura agricultura cu cadre de muncitori, tehnicieni și specialiști bine pregătiți, care să cunoască și să aplice cuceririle științei și tehnicii moderne; reorganizarea conducerii agriculturii potrivit etapei actuale de dezvoltare, prin adoptarea unei noi concepții organizatorice, care asigură agriculturii o conducere științifică competentă și unitară și creează condiții pentru

participarea la această conducere a cadrelor celor mai pregătite lucrând nemijlocit în producție; ridicarea nivelului de trai material și cultural al țărănimii sînt probleme importante, cărora autorii le acordă toată atenția în ultimele capitole ale lucrării.

Subliniem în mod deosebit că în întreaga lucrare, cu prilejul dezbaterii fiecărei probleme, autorii arată rolul conducător și organizator al Partidului Muncitoresc Român, factorul cel mai important, hotărîtor în lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii. Partidul Muncitoresc Român a mobilizat

voința și energia clasei muncitoare în vederea realizării ritmului necesar de industrializare în legătură cu crearea marii agriculturi socialiste, a trezit la viață și a organizat forțele creatoare ale țărănimii, pentru ca aceasta să se ridice pînă la înțelegerea transformării revoluționare și să participe conștient și activ la construirea formelor socialiste în economie; sub conducerea sa, poporul nostru, în frunte cu clasa muncitoare, pășește cu hotărîre și încredere pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste

Gh. Cristea

* * * 23 August 1944. *Culegere de articole*,
București, Edit. politică, 1964, 118 p.

În perioada imediat premergătoare celei de-a XX-a aniversări a glorioasei insurecții armate, „Scnteia”, organ al C.C. al P.M.R., a publicat materiale legate de momentele mai importante ale pregătirii și înfăptuirii actului de la 23 August 1944 și luptelor din războiul antihitlerist. Editura politică a înmănușat într-o culegere aceste articole importante ca valoare documentară atât pentru istorici, cît și pentru cititorul obișnuit, dornic să cunoască lupta dusă cu abnegație de comuniști pentru a instaura o eră nouă în istoria patriei.

Ion Vințe, în articolul *P.C.R. în fruntea luptei pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste*, subliniază acțiunile inițiate și organizate de partidul comunist în perioada războiului antisovietic, sabotajul făcut de muncitori în întreprinderi, la sate de către țărani, în armată prin dezertări și trecerea la armata sovietică, jertfele date de partidul comunist prin pierderea multor activiști condamnați la închisoare sau moarte de către autoritățile dictaturii militare-fasciste. Autorul acordă un spațiu larg, aducînd și unele date noi, analizei condițiilor care au făcut ca în conducerea partidului să acționeze un timp grupul de trădători în frunte cu Foriș, cît și activității perseverente și continue a comuniștilor din în-

chisori și lagăre, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care au pregătît cu multă pricepere și curaj înlăturarea din conducerea partidului a elementelor lăse și capitularde, moment ce a creat condițiile pentru punerea în aplicare a planului insurecțional.

Pentru victoria insurecției armate se impunea ca o necesitate vitală crearea unui front unic muncitoresc, nucleu în jurul căruia să se coalezeze toate forțele antihitleriste din țara noastră. În articolul *Unitatea de acțiune a clasei muncitoare un factor esențial al victoriei insurecției din august 1944*, Constantin Pirvulescu, după ce arată că, încă în primii ani ai războiului antisovietic, organizațiile locale ale P.C.R. militau pentru a realiza în întreprinderi frontul unic cu muncitorii social-democrați și cu cei fără de partid, în majoritatea acțiunilor întreprinse, pentru a crea o temelie solidă frontului patriotic, expune condițiile în care s-a încheiat în prima jumătate a lunii aprilie Frontul unic muncitoresc, acord adus la cunoștința maselor populare la 1 Mai 1944. Autorul subliniază în continuare entuziasmul cu care muncitorii de la diferite întreprinderi din capitală și provincie au primit vestea încheierii F.U.M., relevă acțiunile de

luptă desfășurată pe baza frontului unic, rolul pe care l-a avut F.U.M. în încheierea Blocului național democrat, la înfăptuirea insurecției armate, în crearea sindicatelor unice, cît și în desfășurarea procesului de făurire a unității depline politice și organizatorice a clasei muncitoare, pe baza principiilor marxism-leninismului.

Dumitru Simulescu, în articolul *Formațiunile de luptă patriotice în insurecția populară antifascistă*, înfățișează la început amploarea pe care a luat-o lupta organizată împotriva hitleriștilor, mai ales după înlăturarea grupului trădător al lui Foriș din conducerea partidului. În acest sens se insistă asupra însemnătății creării Comandamentului F.L.P., încheierii unor organe regionale în țară, stabilirii unor puncte de sprijin la țară, alcătuirii unor formațiuni patriotice în întreprinderile mai mari din capitală, Valea Prahovei, în unele comune învecinate cu căi de comunicație mai importante. Sînt prezentate modul și scopul pentru care erau instruite aceste formațiuni de luptă patriotice, detașamente înarmate proprii ale clasei muncitoare, cît și faptul că, datorită felului în care ele au fost organizate, autoritățile militare-fasciste nu au putut să le împiedice activitatea. Autorul subliniază unele acțiuni ale F.L.P. și ale unor grupe de partizani înainte de 23 August și mai ales luptele din capitală și provincie în perioada 23—31 august, concretizate în ocuparea, împreună cu unitățile militare, a celor mai importante instituții guvernamentale, a unor obiective militare hitleriste. Sînt descrise apoi luptele desfășurate de F.L.P. în colaborare cu armata română și cu sprijinul populației civile pentru lichidarea rezistenței hitleriștilor din interiorul capitalei și pentru împiedicarea pătrunderii în oraș a trupelor dușmane aflate în împrejurimi. În încheiere este menționat rolul F.L.P. în marile acțiuni ale maselor populare, ca: luarea cu asalt a primăriilor, prefecturilor, înfăptuirea reformei agrare, instaurarea primului guvern democratic.

Un rol hotărîtor în victoria insurecției armate și eliberarea întregului teritoriu al patriei l-a avut armata română. De *Pregătirea*

militară a insurecției armate sub conducerea Partidului Comunist din România se ocupă articolul generalului-colonel în rezervă Dumitru Dămăceanu. După ce se arată ura și revolta soldaților și ofițerilor de pe front, nesupunerea sau neexecutarea dispozițiilor primite de aceștia, cît și comportarea trufașă și brutală a hitleriștilor, se înfățișează modul în care s-au îndeplinit măsurile militare prevăzute în planul insurecției. Autorul se ocupă de ședințele conspirative inițiate de P.C.R. cu reprezentanții armatei și ai palatului, în care s-a constituit comitetul militar și s-a adoptat planul insurecțional militar propus de partid, relevă pregătirea unităților militare pentru insurecție sub pretextul organizării unor exerciții militare pentru asigurarea ordinii interne în caz de tulburări etc. Se arată apoi că toate aceste pregătiri au fost făcute cu multă precauție și în strictă conspirativitate și că în analiza raportului de forțe un rol important l-a avut existența puternicelor trupe sovietice pe frontul Iași—Chișinău, care urmau să angajeze în luptă grosul trupelor hitleriste de pe front și din zona formațiunilor de spate.

În articolul *Cum a fost organizată evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul de la Tîrgu-Jiu în august 1944*, Mihail Roșianu înfățișează la început modul de organizare și succesiunea acțiunilor în planul general de răsturnare a dictaturii militare-fasciste la o întrevvedere conspirativă din august 1943 între tovarășii Gheorghe Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș, la spitalul din Tîrgu-Jiu. Sînt descrise detaliat și aduse astfel la cunoștința opiniei publice pregătirea și organizarea planului de evadare a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej și a altor activiști din conducerea partidului, acțiune de care s-a ocupat din însărcinarea P.C.R. tovarășul Ion Gheorghe Maurer, autorul articolului și alți tovarăși.

În două articole de proporții mai reduse — *Presa ilegală a partidului în anii războiului* de George Macovescu și *Din lupta Frontului plugarilor pentru eliberarea de sub jugul fascist* de Miron Belea — se prezintă aspecte mai puțin cunoscute din sectoare de activitate diferite. Modul de răspîndire al manifestelor

ilegale tipărite cu mari greutate în timpul dictaturii militare-fasciste, editarea unor ziare ca „România liberă” și „Buletinul capitalei” și altele cu un caracter mai sporadic, găsirea în acele condiții grele a materialului necesar editării ziarelor, a locului conspirativ, difuzarea presei în acele împrejurări de teroare constituiau adevărate fapte și sacrificii pe care le evocă autorul. Trecerea în revistă a anilor de luptă dusă de Frontul plugarilor începând de la înființarea sa, în aprilie 1933, și apoi analizarea diferitelor etape ale colaborării cu partidul comunist — ca crearea Frontului popular antifascist în decembrie 1935 la Tebea, aderarea în 1943 la înființarea Frontului patriotic antihitlerist, lupta din august 1944 pentru victoria insurjecției armate, reforma agrară, desăvârșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă, — constituie tema celui de-al doilea articol.

Culegerea de articole mai cuprinde de asemenea prezentarea unor episoade de lupte eroice din zilele insurjecției ale unităților militare și formațiunilor de luptă patriotice și din lupta armatei române pe frontul antihitlerist. După ce, în articolul *Unitățile armatei române în acțiune*, generalii maiori în rezervă Ion Rasoviceanu și Dumitru Vițeleanu fac o trecere generală în revistă asupra modului în care armata română a fost pregătită să treacă la luptă împotriva trupelor hitleriste împreună cu formațiunile de luptă patriotice, se descriu luptele ce s-au dat în diferite sectoare ale Bucureștiului și în împrejurimi. Urmează descrierea unor episoade din lupta unor participanți la insurjecție și conducători ai unor unități militare la lupta antihitleristă din diferite părți

ale capitalei și din regiunile țării. Astfel, Mihalache Blănă arată cum s-au desfășurat luptele în zona Băneasa-Otopeni, Vasile Căprăroiu înfățișează luptele de la Misiunea aviată hitleristă de pe Splaiul Independenței, Ștefan Buciuceanu le prezintă pe cele de la legația germană de pe Calea Victoriei. Cu luptele de pe Valea Prahovei se ocupă generalul-maior în rezervă Toma Zotter, Teodor Dărăbăneanu descrie luptele duse cu hitleriștii la Turnu-Severin, iar Marin Gr. Năstase înfățișează pregătirile și bătălia dată de muncitorii uzinelor „Rogifer” din Tohan cu trupele hitleriste în retragere.

În ultima parte a culegerii, *Pagini de viteză din lupta armatei române pe frontul antihitlerist*, generalul-colonel în rezervă Ilie Crețulescu, în articolul *Pentru o cauză dreaptă*, subliniază contribuția unităților militare române în luptele pentru eliberarea întregului teritoriu între 23 august și 25 septembrie 1944, iar în articolul *Până la victoria finală asupra fascismului*, generalul-colonel în rezervă Radu Niculescu-Cociu și generalul-locotenent în rezervă Nicolae Cambrea relevă contribuția armatelor 1 și 4 române, alături de armata sovietică, la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei de sub jugul hitlerist.

Materialele cuprinse în culegerea de articole, elaborate de participanți activi la evenimente, militanți ai mișcării muncitorești, activiști ai partidului nostru, luptători ai formațiunilor de luptă patriotice, militari ai unităților armatei române, scrise la un înalt nivel științific și ideologic, prezintă un interes deosebit pentru înțelegerea mai profundă a problemelor legate de insurjecția armată.

I. Apostol

* * * 20 de ani de la eliberarea României,
București, Edit. politică, 1964, 92 p.

Cu prilejul aniversării a două decenii de la insurjecția armată din august 1944, Editura politică a pregătit o lucrare menită să popularizeze în rândurile unor pătri largi de cititori momente mai importante din

activitatea și lupta P.C.R. pentru pregătirea și înfăptuirea actului istoric din 1944, cât și transformările profunde care au avut loc ulterior în domeniile economic, politic și social.

Sînt sintetizate acțiunile de amploare organizate și conduse de P.C.R. în perioada de după eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din februarie 1933. Manifestațiile, mișcarea grevistă, acțiunile și răscoalele locale țărănești din perioada 1934–1938, susținută activitate desfășurată de un șir de organizații antifasciste legale și a presei legale îndrumate de partidul comunist au cuprins largi categorii de oameni ai muncii. În perioada următoare, aceste acțiuni au culminat cu marile demonstrații organizate de P.C.R., cuprinzînd sute de mii de oameni, împotriva dictatului de la Viena. Sînt evidențiate condițiile grele în care își desfășura activitatea P.C.R., curajul și eroismul luptătorilor comuniști și jertfele pe care ei le-au dat în timpul dictaturii militare-fasciste.

În lucrare sînt expuse pregătirile făcute de către cadrele de bază ale partidului comunist din închisori și lagăre sub conducerea directă a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, încă din vara anului 1943, pentru elaborarea planului general de răsturnare a dictaturii militare-fasciste, de scoatere a României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă.

Încegarea Frontului patriotic antihitlerist, înlăturarea din conducerea partidului comunist a elementelor trădătoare, dușmănoase și desemnarea unei conduceri provizorii în aprilie 1944, realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare prin înfăptuirea Frontului unic muncitoresc, încheierea unui acord cu P.N.Ț. și P.N.L. pe baza unei largi platforme democratice și crearea Blocului național democrat, consfătuirea inițiată de P.C.R. cu reprezentanții armatei și palatului din iunie 1944, cît și pregătirea evadării activului de bază al partidului din lagăre, după cum se subliniază în lucrare, au constituit evenimente de seamă care au precedat cotitura hotărîtoare din august 1944.

Lucrarea arată că insurecția armată a început la 23 august prin arestarea guvernului militar-fascist, ocuparea principalelor instituții guvernamentale și desfășurarea unor lupte îndrîjite cu trupele hitleriste din capitală, de pe Valea Prahovei, de pe linia fron-

tului și din alte regiuni ale țării. În condițiile înaintării armatei sovietice, unitățile militare românești, împreună cu formațiunile de luptă patriotică au eliberat capitala țării, au ținut ferm în mînă regiunea petroliferă din jurul Ploieștiului și au căutat să împiedice pătrunderea trupelor hitleriste din țările vecine pe teritoriul țării. Încă în acele zile, coaliția forțelor antihitleriste a apreciat ieșirea României din război și alăturarea ei puterilor aliate ca un eveniment de importanță covârșitoare în desfășurarea acestui război.

Par insurecția armată a marcat și începutul revoluției populare în țara noastră, deschizînd o eră nouă în istoria poporului român, a dat un larg avînt luptei revoluționare a maselor populare pentru instaurarea unui guvern democratic, pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare.

În lucrare sînt prezentate succint principalele momente care marchează desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice în prima etapă a revoluției democrat-populare și trecerea la revoluția socială: lupta maselor conduse de P.C.R. pentru instaurarea guvernului democratic în martie 1945, legiferarea reformei agrare, crearea Blocului partidelor democratice, în frunte cu partidul comunist, și victoria lui în alegerile din toamna anului 1946, refacerea economiei naționale și proclamarea R.P.R. Crearea P.M.R. în februarie 1948 a însemnat victoria deplină și definitivă a leninismului în mișcarea muncitorească din România.

În alte capitole ale lucrării sînt arătate principalele linii directoare ale politicii partidului în perioada trecerii la construirea socialismului. Linia generală a industrializării socialiste, trasată încă la conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945, promovată cu fermitate de către P.M.R. în perioada trecerii la socialism, cît și în etapa desăvîrșirii construcției socialiste, asigură creșterea imediată a forțelor de producție, crearea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a noii orînduirii în țara noastră. Uriașe resurse financiare și materiale puse în slujba operei de industrializare au făcut ca în decursul celor două decenii toate ramurile economiei naționale,

Începînd cu industria grea, să cunoască o dezvoltare nemăsurată, într-un ritm care situează țara noastră pe unul din primele locuri din Europa și din lume. Pe baza unor statistici, a procentajelor, a unor imagini reproduse în lucrare, cît și datorită graficelor de la sfîrșit care evidențiază dinamica producției industriale globale și pe ramuri, cititorul își poate face o viziune clară asupra dezvoltării echilibrate și armonioase a industriei. Un loc de seamă în cadrul politicii P.M.R. de construire a socialismului a revenit și programului de transformare socialistă a agriculturii, dezvoltării intensive și multilaterale a producției agricole în pas cu cerințele progresului întregii economii naționale. Un aport important la dezvoltarea agriculturii socialiste a avut mecanizarea multilaterală, ca mijloc principal de sporire a producției și a productivității muncii, aplicarea pe scară largă a cuceririlor științei. Reorganizarea conducerii agriculturii impune, de condițiile noi, create în urma încheierii colectivizării agriculturii, înființarea consiliilor agricole, din care fac parte cele mai calificate cadre, participînd nemijlocit în producție, asigură o conducere unitară și operativă, menită să contribuie din plin la sporirea producției vegetale și animale, la ridicarea acestei ramuri a producției pe o treaptă superioară.

Ca urmare a dezvoltării în ritm susținut a producției industriale și agricole — menționează lucrarea —, a creșterii venitului național, partidul și guvernul au luat măsuri de sporire a veniturilor oamenilor muncii, de creștere continuă a nivelului de trai. Datorită faptului că au sporit veniturile bănești ale oamenilor muncii de la orașe, ale țărănimii, a crescut puterea de cumpărare a oamenilor muncii; problema chiriilor a fost reglementată de către stat; se desfășoară un vast plan de construcții de locuințe în centrele urbane; fondurile alocate de către stat acțiunilor social-culturale, ocrotirii sănătății au crescut de la an la an, ceea ce a contribuit în ansamblu la ridicarea nivelului de trai.

Inițiind revoluția culturală ca parte integrantă a procesului de construire a socialis-

mului, P.M.R. conduce cu înțelepciune și consecvență întreaga activitate complexă în domeniul învățămîntului, științei și culturii și veghează în permanență ca aceasta să fie pătrunsă de partinitate, de intransigență față de ideologia burgheză. A crescut numărul școlilor elementare, medii și superioare, gratuitatea învățămîntului de toate gradele este asigurată, activitatea editorială a atins culmi nebănuite datorită bazei materiale create; realismul socialist este călăuză sigură a scriitorilor și artiștilor, cercetarea științifică contribuie la rezolvarea problemelor de bază ale economiei naționale.

Lectorul poate găsi în lucrare exemplificări edificatoare ale profundului democratism al orînduirii noastre de stat și sociale. În locul democrației burgheze ciuntite, a fost instaurată democrația socialistă, în care masele populare dețin efectiv puterea de stat. Alcătuirea și modul de funcționare a organelor reprezentative vorbesc de la sine despre participarea oamenilor muncii la exercitarea puterii de stat.

Ultimul capitol al lucrării este consacrat țării noastre ca factor activ pe arena internațională. România desfășoară o politică de colaborare cu statele socialiste, întemeiată pe egalitate în drepturi, respectarea suveranității și a intereselor naționale, avantajului reciproc și întrajutorare tovarășească. Sînt cunoscute inițiativele R.P. Romîne la O.N.U., și în diferite organisme ale altor organizații internaționale, menite să concretizeze politica de coexistență pașnică, pe care România socialistă o promovează cu consecvență, ca și dezvoltarea relațiilor economice și politice, pe care țara noastră le întreține cu toate statele, indiferent de orînduire socială, pe baza avantajului reciproc, fără restricții și condiții politice.

Lectura acestei cărți dă cititorului o imagine reală a drumului istoric parcurs, a realizărilor obținute de poporul nostru sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român în aceste două decenii care au trecut de la glorioasa insurecție armată din august 1944.

I. A.

„Lupta de clasă”

organ teoretic și politic al C.C. al P.M.R., seria a V-a, an. XLIV (1964), nr. 8, 144 p.

Procesul revoluționar neîntrerupt început la 23 August 1944 a dus la transformarea radicală a României — de la o țară cu o economie înapoiată într-o țară industrial-agrară în plină dezvoltare, care desăvârșește construirea socialismului. Principalele probleme legate de aceste uriașe transformări le găsim tratate în paginile numărului 8 al revistei „Lupta de clasă”, consacrat celei de-a XX-a aniversări a eliberării patriei.

Trecînd în revistă realizările obținute de oamenii muncii în cei douăzeci de ani care au trecut de la eliberare, Gr. Comartin și Fl. Balaure expun *Politica științifică a partidului de construire a socialismului*, politică ce a permis Republicii Populare Romîne să se prezinte astăzi ca o țară în plin progres, cu o industrie puternică, o agricultură în continuă dezvoltare, cu o viață culturală din ce în ce mai bogată. Mărețele realizări obținute de poporul nostru condus de partid își au izvorul în fidelitatea neabătută față de învățătura marxist-leninistă, în respectarea legilor generale ale construirii socialismului.

În articol se arată că, analizînd sub toate aspectele procesele social-economice, congresele partidului și plenarele Comitetului Central au precizat conținutul fiecărei etape de dezvoltare și au trasat sarcinile corespunzătoare, ținînd seama de factorii obiectivi și subiectivi, dînd maselor o perspectivă istorică clară.

Problema principală în activitatea de construire a societății socialiste — arată autorii — a constituit-o crearea și dezvoltarea bazei

tehnice-materiale prin industrializarea țării. În planurile de industrializare, o atenție deosebită a acordat P.M.R. industriei grele — cu ramura ei principală, industria constructoare de mașini — care a dus la asigurarea tuturor ramurilor economiei naționale cu utilajul necesar. Industrializării i-a fost asigurat un ritm susținut printr-o politică neabătută de sporire rapidă a acumulărilor, de concentrare a resurselor financiare și materiale, de valorificare a bogățiilor naturale. Acest fapt a imprimat întregii economii un caracter dinamic semnificative în acest sens sînt cifrele reproduse în articol —, producția mijloacelor de producție și energie electrică depășind de zece ori producția anului 1938.

Politica de transformare a țării a inclus și transformarea socialistă a agriculturii, pe baza hotărîrilor plenarei C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949. Autorii se opresc asupra metodelor de convingere în atragerea țărănimii în gospodăriile colective și asupra procesului de transformare a satului, de încheiere a colectivizării, de consolidare pe o treaptă mai înaltă a alianței muncitorești-țăărănești

Sînt redate pe scurt aspecte ale revoluției culturale, parte inseparabilă a procesului de construire a noii societăți.

În încheiere, autorii relevă rolul statului, care prin funcțiile sale slujește interesele fundamentale ale poporului. Conducerea planificată a economiei ocupă locul central în activitatea desfășurată de stat, asigură o dezvoltare unitară a vieții economice, sociale și culturale.

Întocmirea planurilor pornește de la necesitățile obiective ale dezvoltării și de la studierea realităților, ținându-se seama în același timp de colaborarea cu țările socialiste, de diviziunea internațională socialistă a muncii.

În *Insurecția armată din august 1944* — fragmente dintr-o lucrare în curs de elaborare — se arată că acest eveniment, care a marcat o cotitură în istoria patriei noastre, a constituit începutul revoluției populare care a dus la lichidarea regimului burghezo-moșieresc și la construirea societății noi, socialiste. Starea de spirit existentă în țară în ajunul evenimentelor din august 1944, ascuțirea contradicțiilor social-economice în perioada dictaturii militare-fasciste, nemulțumirea maselor largi populare împotriva războiului nejust dus de cercurile guvernante, pierderile catastrofale suferite pe front au stîrnit o adîncă neli-niște și derută în rîndurile clicii conducătoare. Realizarea sarcinilor care stăteau în fața partidului comunist cerea, ca o condiție de bază, întărirea rîndurilor partidului, unirea tuturor forțelor patriotice, antihitleriste, coordonarea acțiunilor acestora pe baza unui plan unic. Ținînd seama de toate condițiile concrete, încă din vara anului 1943, cadrele de bază ale partidului aflate în închisori și lagăre au elaborat, sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, planul general de răsturnare a dictaturii militare-fasciste, de scoatere a Romîniei din războiul hitlerist și de alăturare la coaliția antihitleristă. Un rol hotărîtor în întărirea unității partidului comunist, în consolidarea legăturilor cu organizațiile de partid din întreaga țară l-a avut curățirea rîndurilor sale de elementele trădătoare în frunte cu Foriș. În articol se relevă faptul că partidul comunist a urmărit cu perseverență organizarea unei coaliții cît mai largi a tuturor păturilor sociale în jurul principalei forțe sociale — *clasa muncitoare*. Înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare la 1 mai 1944 a fost o condiție de bază în asigurarea rolului ei conducător în lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste.

Luptînd pentru a scoate țara din războiul antisovietic, partidul comunist a considerat

necesară stabilirea unui contact cu monarhia și cu cei din jurul ei. La consfătuirea din 13—14 iunie 1944, inițiată de P.C.R., la care au participat reprezentanții partidului comunist, ai armatei și ai palatului, după dezbaterile planurilor propuse de reprezentanții participanți la consfătuire, planul partidului comunist a fost aprobat în unanimitate; a fost aleasă astfel calea luptei maselor populare și întregii armate pentru răsturnarea prin forță a dictaturii militare-fasciste și trecerea Romîniei de partea coaliției antihitleriste.

Sub impulsul creșterii luptei antifasciste în interiorul țării, al victoriilor coaliției antihitleriste pe front, la 20 iunie 1944 s-a format Blocul național-democrat, pe baza unei platforme largi democratice, format din Partidul Comunist din Romînia, Partidul Social-Democrat și cele două partide „istorice” — național-țărănesc și național-liberal.

În înfăptuirea insurecției, în articol este relevat rolul formațiunilor de luptă patriotice și al grupurilor de partizani care au acționat în Banat, Valea Prahovei, Munții Vrancei, ai Parîngului, Delta Dunării, regiunile Maramureș, Suceava.

Organizarea evadării din lagăr a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej în noaptea de 12—13 august 1944 și punerea în aplicare a planului insurecțional au dus la desfășurarea rapidă a evenimentelor, care au culminat cu răsturnarea clicii militare-fasciste, cu întoarcerea armelor împotriva ocupanților hitleriști, cu ieșirea Romîniei din războiul antisovietic și alăturarea ei coaliției antihitleriste.

În încheierea articolului se arată că insurecția din august 1944 a fost rezultatul unui îndelungat proces de luptă împotriva regimului burghezo-moșieresc și a dictaturii militare-fasciste; victoria ei a confirmat pe deplin justițea liniei strategice și tactice a Partidului Comunist din Romînia.

În articolul *Participarea Romîniei la războiul antihitlerist*, semnat de general-locotenent Mihail Burcă, adjunct al ministrului forțelor armate, se înfățișează aportul armatei la insurecția de la 23 August 1944, se relatează pe larg despre luptele duse pentru

curățirea teritoriului patriei noastre de trupele hitleriste. Eliberarea pînă la 31 august a Văii Prahovei, a zonei Brașovului, a zonelor centrale și de sud ale țării — Transilvania, Banat, Oltenia, Muntenia, Dobrogea — de către unitățile armatei române și formațiunile de luptă patriotice a dus la capturarea a 56 455 de oameni din armata germană. În condiții extrem de grele, trupele române, ajutate de masele populare, au împiedicat inamicul să provoace distrugerile în retragerea sa, ușurînd înaintarea armatei sovietice spre Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria. Unități militare române și sovietice — arată autorul — au continuat apoi lupta pentru eliberarea teritoriilor românești, care mai rămăseseră ocupate de hitleriști. Armata română și-a continuat lupta împotriva Germaniei hitleriste, participînd activ alături de armata sovietică la zdrobirea trupelor hitleriste pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei. Timp de 8 luni de zile, trupele române, alături de cele sovietice, au parcurs de la Mureș pînă în Boemia peste 1 000 km, eliberînd de sub ocupația hitleristă 3 831 localități, dintre care 44 orașe, capturînd aproximativ 118 000 de prizonieri, provocînd pierderi serioase inamicului.

În încheierea articolului se arată că contribuția pe care a adus-o poporul român la zdrobirea fascismului prin victoria insurecției armate, doborîrea dictaturii militare-fasciste și trecerea armatei române de partea coaliției antifasciste a avut un puternic ecou internațional, relevat de presa străină. Ieșirea României din axă a însemnat prăbușirea întregului sistem de apărare al Germaniei hitleriste în Balcani.

Temella edificiului socialist clădit în România o constituie — subliniază E. Hutița în articolul său — *Industrializarea socialistă a țării*. Ilustrînd prin cîteva cifre slaba dezvoltare industrială a României burghezo-moșierești, autorul relevă dezvoltarea industriei și înzestrarea din punct de vedere tehnic a țării în anii regimului democrat-popular.

Inutilitatea și imposibilitatea dezvoltării industriei pe care încercau să le argumenteze o serie de teoreticieni burghezi au fost combă-

tute de comuniști, care au demonstrat că progresul unei țări și, în mare măsură, independența ei depind de industrializare. Partidul comunist, călăuzit de învățătura marxist-leninistă, a elaborat un program științific bazat pe cunoașterea tuturor posibilităților interne. Industrializarea țării a avut loc pe baza respectării cerințelor legii dezvoltării cu precădere a industriei grele, cu ramura ei principală — industria mijloacelor de producție. Succesele obținute în industrializarea țării — înfățișate pe scurt în articol — au dat posibilitate oamenilor muncii să se convingă că dezvoltarea întregii economii și ridicarea nivelului de trai au fost posibile numai prin industrializarea socialistă a țării.

Asigurarea tuturor ramurilor economiei naționale cu utilaj tehnic, iar a agriculturii cu mașini și unelte moderne s-a datorat principalei schimbări intervenite în structura industriei, prima ramură devenind aceea a construcției de mașini, care asigură cea mai mare parte din utilajul necesar și a cărei producție, raportată la anul 1938, este de 17 ori mai mare.

Prin industrializare au fost create subramuri ale industriei constructoare de mașini — în trecut inexistente —, ca: utilaj petrolier, construcții navale, mașini-unelte, transformatori electrici, tractoare, mașini agricole, camioane, locomotive diesel-electrice etc. În dotarea industriei cu o tehnică modernă, un rol important l-a jucat orientarea dată de partid pentru asimilarea de mașini și utilaje pe baza documentațiilor tehnice și a licențelor de producție pentru cele mai perfecționate tipuri existente pe plan mondial. Autorul prezintă industria chimică drept una din ramurile de bază ale economiei.

În industrializarea țării, valorificarea superioară a resurselor naturale a constituit elementul caracteristic pentru ridicarea economică și social-culturală a regiunilor rămase în urmă. Industrializarea a permis creșterea venitului național — de 3,4 ori mai mare decît în 1938 —, formarea unor cadre calificate cu o pregătire corespunzătoare, ridicarea nivelului de trai material și cultural al întregului popor ș. a.

Procesul de transformare socialistă a agriculturii este tratat în articolul *Dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii*, scris de M. Bulgaru. Planul științific de transformare socialistă a agriculturii, stabilit la plenara Comitetului Central al P.M.R. din 3—5 martie 1949 și aplicat cu consecvență în cei 13 ani care au urmat pînă la încheierea în 1962 a procesului de colectivizare, a însemnat o adevărată revoluție în viața satelor. Obiectivul principal, prezentat la plenara din martie 1949, în ceea ce privește agricultura, arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, este trecerea de la agricultura extensivă la cea intensivă și multilaterală prin folosirea tractoarelor și mașinilor agricole cele mai perfecționate, a îngrășămintelor naturale și chimice, cultivarea pămîntului după metodele cele mai avansate ale științei agrotehnice. Premisele fundamentale ale progresului neîntrerupt al agriculturii le-au constituit industrializarea țării, transformarea socialistă a agriculturii, consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colective, crearea cadrelor de specialiști pentru toate unitățile agricole de producție.

Partidul și statul — se arată în articol — au urmărit în permanență înzestrarea agriculturii cu mijloace tehnice moderne, mecanizarea și, legat de aceasta, electrificarea proceselor de muncă, chimizarea agriculturii pentru a spori producția la hectar, productivitatea muncii și a reduce continuu prețul de cost. Dezvoltarea multilaterală și intensivă a agriculturii este strîns legată de folosirea cît mai completă și mai productivă a pămîntului. Autorul se ocupă și de problema cadrelor bine pregătite din punct de vedere teoretic și practic. Rezultatele care au fost obținute prin dezvoltarea unei agriculturi intensive și multilaterale sînt ilustrate de autor prin numeroase date cifrice.

În articolul *Progresul social și problema „generalului uman”*, C. Borgeanu abordează problema dezvoltării multilaterale a omului în socialism, insistînd asupra esenței umanismului socialist. Trătării metafizice a acestei probleme de numeroase curente îi este opusă de autor teoria marxistă a progresului social.

Înțelegerea marxistă a omului este radical deosebită de dogmatismul abstract al „esențelor umane” și absolute, ca și de relativismul care neagă orice fel de permanență umană. Omul nu poate fi conceput în afara procesului istoric concret, esența umană în ultimă instanță constituind ansamblul relațiilor sociale în dezvoltarea lor istorică. Clasicii marxism-leninismului, se arată în articol, au subliniat de nenumărate ori natura esențialmente socială a omului, a caracterului istoric și de clasă al valorilor umane, al valorilor morale. Trăsătura specific umană, relevă autorul, este munca, activitatea omului de transformare a naturii în scopuri proprii. Caracterul specific omenesc al muncii în socialism, față de celelalte orînduiri — asupra căruia se oprește autorul —, și înțelegerea generalului uman în legătură cu celelalte sfere ale vieții sociale permit înțelegerea complexă a omului, care nu poate exista în afara relațiilor sociale.

Prefacerile care au avut loc în țara noastră după 23 august 1944 în toate domeniile de activitate au deschis largi perspective și în fața literaturii. Aceste probleme sînt tratate în articolul *Eroul contemporan în proza actuală*, scris de Al. Oprea. Creația literară a parcurs un drum ascendent în cei douăzeci de ani. Evoluția prozei a fost marcată — așa cum spune autorul — de apariția unor eroi care întruchipează procese umane semnificative din viața reală. Proza noastră contemporană descrie aspecte din trecutul vieții poporului, înfățișează tipuri de luptători comuniști, precum și o serie de probleme izvorînd din lupta maselor conduse de partid pentru instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular și construirea socialismului.

Ogîndind realitățile complexe ale societății actuale din țara noastră, profundele transformări petrecute în ultimele două decenii, prozatorii romîni înfățișează oameni cu calități morale deosebite, personalități vii, în viața cărora se reflectă istoria poporului român cu luptele și victoriile sale.

Prin idealul etic și estetic pe care-l afirmă, proza contemporană își aduce contribuția la lupta ideologică generală care se desfășoară în prezent. Problematika nouă abordată influențează în același timp căutarea creatoare a unor modalități literare originale, bogate în conținut și idei.

Operele prozatorilor noștri, rezultat al experienței acumulate, dezbăt în mod concret problema eroului constructor al societății noi, socialiste, în țara noastră, contribuind astfel la îmbogățirea trăsăturilor originale ale tipologiilor specifice literaturii realismului socialist.

Prin spicuri din corespondența oamenilor muncii, în articolul *Socialismul este viața noastră*, I. Mitran relevă victoriile obținute în construirea socialismului de-a lungul celor două decenii de poporul nostru muncitor condus de Partidul Muncitoresc Român, care, prin politica sa înțeleaptă, s-a sprijinit pe masele muncitoare de la orașe și sate, a stimulat avântul lor creator și a valorificat experiența lor inepuizabilă. Diversitatea formelor și metodelor de legătură între partid și popor — posibile numai în cadrul orînduirii noi create — s-a concretizat sub forma întîlnirilor, convorbiilor cu cadrele de partid, corespondenței etc., unde oamenii muncii au dat dovadă că-i interesează problemele cele mai variate ale construcției socialiste: industrie, agricultură, investiții bănești, cercetări științifice, activitatea sfaturilor populare, treburi obștești etc. Din spicuirea corespondenței oamenilor muncii se poate desprinde cu ușurință că cetățeni de cele mai diferite profesii scriu conducerii noastre de partid despre satisfacțiile lor morale și materiale, mulțumind pentru condițiile de trai create. Scrisorile sosite zilnic pe adresa Comitetului Central al P.M.R. și a comitetelor de partid, indiferent de problemele pe care le ridică, dovedesc unitatea dintre partid și popor, încrederea deplină a poporului în partidul său conducător.

În articolul *Răsfoind colecțiile presei străine* (de C. Popișteanu și S. Verona) se subliniază că realizările obținute de poporul nostru au

impus o schimbare radicală a rolului și locului țării noastre în viața internațională.

Dezvoltarea impetuoasă și multilaterală a țării a stîrnit interesul unor cunoscuți ziariști, oameni politici, economiști, savanți, care ne-au vizitat țara și au publicat articole și declarații în paginile a numeroase ziare occidentale. În perioada primilor ani ai puterii populare, presa burgheză a minimalizat importanța revoluției din țara noastră, contestîndu-i capacitatea de transformări social-economice. Erau numeroase relatările despre distrugerile provocate de război în care se negau posibilitățile puterii populare de a redresa economia națională. Unele ziare relatau că România se îndreaptă spre ruină economică. Eforturile poporului român pentru refacerea țării erau privite cu neîncredere. În acei ani de refacere a economiei naționale, în presa burgheză se putea întîlni și un mod de gîndire mai realist, în special după ce oamenii muncii au demonstrat — urmînd politica partidului — că pot să scoată țara din situația în care o aruncase regimul burghezo-moșieresc.

În prezent, presa occidentală recunoaște că sînt puține țările care au cunoscut o asemenea transformare radicală în mai puțin de douăzeci de ani. Ca ritm de dezvoltare, România este considerată de cunoscutul ziarist american Drew Pearson ca a doua țară din lume după Japonia. Realitatea a impus presei străine să recunoască rezultatele pozitive ale planificării economiei, ale industrializării țării, ale transformării socialiste a agriculturii, ridicării nivelului de trai. Posturile de radio și gazetarii apuseni relatează despre prestigiul dobîndit de Republica Populară Romînă pe plan internațional prin politica fermă de apărare a păcii și de lărgire a colaborării între state.

La rubrica *Critică și bibliografie* sînt incluse două recenzii: Aurel Baranga relevă aspecte din realizările graficii romînești, paralel cu prezentarea volumului de artă plastică *Un veac de grafică militantă romînească*, publicat de editura „Meridiane”, iar A. Strihan, M. Cernea, V. Spiridon, în *Probleme ale*

literaturii și științelor sociale în paginile revistei „Contemporanul”, analizează articolele aparute în rubricile permanente ale revistei.

Prin multitudinea problemelor tratate, prin datele și aspectele minuțios analizate, articolele incluse în nr. 8 al revistei prezintă o imagine de ansamblu a realizărilor obținute

pe toate tărmlurile de activitate în cei douăzeci de ani. Sînt oglindite, etapă cu etapă, transformările profunde în viața țării noastre, toate înfăptuite sub conducerea partidului de către poporul român — stăpîn deplin al propriei munci.

I. Boja-Trincă și Al. Vasile

„Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”

X (1964), nr. 4, 176 p.

Consacrat celei de-a XX-a aniversări a eliberării Romîniei de sub jugul fascist, acest număr al revistei „Anale” înmănunchează o serie de materiale ce analizează pregătirea și înfaptuirea insurecției armate din august 1944 și prezintă marile succese obținute de oamenii muncii, sub conducerea înțeleaptă a partidului, în opera de construire a societății socialiste.

În primele pagini ale numărului este publicată *Expunerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale cu prilejul celei de-a XX-a aniversări a eliberării Romîniei de sub jugul fascist*.

Într-un studiu de sinteză, bogat în idei desprinse dintr-o analiză aprofundată a realităților de acum două decenii, Ion Popescu-Puțuși înfățișează *Însemnătatea istorică a insurecției armate din august 1944*. Pornind de la constatarea că evenimentele din august 1944 au fost urmarea și rezultatul evoluției țării noastre, a frământărilor sociale din perioada premergătoare războiului, autorul arată cum caracterul singeros, de jaf și cotropire al fascismului german, împingerea țării în războiul antisovietic împotriva voinței poporului român au făcut ca mișcarea de rezistență împotriva dictaturii fasciste și a invadatorilor hitleriști să se extindă și să capete încă din primii ani forme de luptă multiple. În studiu se înfățișează convingerea neclintită a comuniștilor în posibilitatea răsturnării regimului fascist, a înfrîngerii hitlerismului, activitatea de sabotare a mașinii de război germane pe care aceștia au condus-o, starea de spirit antifascistă a maselor muncitoare, aversiunea ostășilor romîni față de armata hitleristă.

Înfrîngerile suferite de Germania hitleristă în anii 1942 și 1943 din partea armatei sovietice, creșterea nemulțumirii maselor, avîntul luptei antifasciste a poporului, agravau criza politică a dictaturii militare-fasciste. În aceste condiții, cînd se iviseră simptomele care anunțau o situație revoluționară, cadrele de bază ale partidului comunist aflate în închisori, lagăre și ilegalitate, analizînd multilateral principalele probleme ale vieții partidului, ale strategiei și tacticii sale, situația internă și internațională pe tărîm politic și militar, au conceput, sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, încă în vara anului 1943 planul general de răsturnare a dictaturii militare-fasciste, de scoatere a Romîniei din războiul hitlerist și de alăturare a ei coaliței antihitleriste. Menționînd că misiunea istorică de a transpune în viață acest program a revenit în mod direct partidului comunist, Ion Popescu-Puțuși a expus în continuare însemnătatea deosebită a acțiunii de înlăturare, la 4 aprilie, a elementelor trădătoare din conducerea partidului comunist, importanța realizării Frontului unic muncitoresc în aprilie 1944, atenția deosebită acordată de P.C.R. organizării și instruirii formațiunilor de luptă patriotice, politica suplă și clarvăzătoare a partidului de alianțe largi, care a dus la încheierea, în 20 iunie 1944, a Blocului național democrat, pregătirea cu minuțiozitate de către P.C.R., cu sprijinul unor generali și ofițeri superiori, a tuturor acțiunilor armate ale insurecției.

În ziua de 23 August a fost răsturnată dictatura militară-fascistă prin arestarea lui Ion

Antonescu și a membrilor guvernului fascist. În seara aceleiași zile au fost ocupate principalele instituții din București. Începând din dimineața zilei de 24 august, formațiunile patriotice și trupele române au atacat obiectivele militare hitleriste, au desfășurat cu intensitate acțiuni de luptă antifascistă în preajma capitalei, pe Valea Prahovei, la Brașov, Bod, Turnu-Severin etc. În perioada 23—31 august, forțele insurecționale potrivit datelor prezentate în studiu au luat prizonieri peste 56 000 de ostași hitleriști, dintre care 14 generali și 1 224 ofițeri, iar peste 5 000 au fost uciși în lupte; în acest fel, au fost scoase din luptă peste 6 divizii germane, cu o mare cantitate de armament și tehnică de luptă, printre care 282 de avioane, 498 de nave fluviale și maritime, mii de tunuri, mitraliere și mașini militare, numeroase depozite de muniții și carburanți.

Insurecția armată a avut o uriașă însemnatate în istoria patriei noastre. După doborârea dictaturii militare-fasciste, la cîrma țării a fost instaurat un guvern care, cu toate limitele sale, avea ca program: ieșirea României din războiul hitlerist, încheierea armistițiului cu statele din coaliția antihitleristă, eliberarea țării de sub jugul fascist, acordarea de drepturi și libertăți politice. Insurecția a descălușat avîntul revoluționar al maselor și, prin aceasta, a constituit începutul revoluției populare în țara noastră.

În studiu se arată că răsturnarea dictaturii militare fasciste și intrarea României în războiul antihitlerist au avut urmări adînci și pe plan extern, sub raport militar-strategic, economic, politic și moral. Armata română, alături de armata sovietică, a luptat pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și apoi, în continuare, pînă la înfrîngerea fascismului german. Totalul forțelor române care au luat parte la înfrîngerea Germaniei hitleriste depășește cifra de 538 000 de oameni, iar pierderile pricinuite inamicului se ridică la peste 136 000 de oameni, dintre care aproape 118 000 prizonieri.

Trecerea țării noastre de partea forțelor antihitleriste se înscrie însă și ca un moment

însemnat pe plan internațional. În acest sens, în studiu sînt reproduse o serie de aprecieri privind prăbușirea dispozitivului de apărare german, influența militară strategică, politică și morală a evenimentelor din august 1944 din România în special asupra țărilor din sud-estul european.

În ultima parte a studiului se arată că în perioada care a urmat insurecției din august, masele muncitoare, conduse cu fermitate și înțelepciune de partid, au înlăturat succesiv de la cîrma țării trei guverne în care miniștrii reacționari se aflau în majoritate și au impus instaurarea regimului democrat-popular, deschizînd astfel drumul unor noi cuceriri revoluționare și profunde transformări în viața economică și social-politică a României.

Un spațiu larg a fost acordat în acest număr înfățișării cu multă claritate și la un înalt nivel științific a politicii P.M.R. de construire a socialismului. În studiul cu caracter teoretic *Rolul conducător al P.M.R. în dezvoltarea economiei socialiste*, Barbu Zaharescu, după ce arată care a fost linia generală a politicii partidului în problema refacerii și dezvoltării economiei în prima etapă a revoluției populare, relevă că sarcina principală care stătea în fața partidului în perioada de după 30 Decembrie 1947 a fost construirea bazei tehnico-materiale a noii societăți. Elaborînd planul construirii socialismului potrivit învățăturii marxist-leniniste aplicate la condițiile țării noastre, partidul a pus la baza industrializării necesitatea dezvoltării cu precădere a industriei grele și, în primul rînd, a industriei constructoare de mașini. În studiu se prezintă succesele obținute de industria grea, avîntul luat de industria extractivă, de energie electrică, chimică, modul în care partidul se preocupă de valorificarea superioară a bogățiilor țării etc.

Referitor la problemele social-economice ale agriculturii, în studiu, după ce se expune linia politică stabilită de plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949 și felul în care indicațiile acestora au fost aplicate consecvent în practică, se arată că succesul istoric obținut în aprilie 1962, cînd s-a terminat colectivizarea agriculturii

turii, s-a datorat muncii stăruitoare depuse de partid pîntru a nu forța trecerea de la cultivarea individuală la cultivarea în comun a pămîntului înainte ca ea să fi fost temeinic pregătită, folosirii judicioase a unor forme de asociere dintre cele mai simple, ca o cale de atragere a țărănimii muncitoare pe drumul gospodăriei socialiste, faptului că partidul a știut să aplice la realitățile țării noastre politica leninistă față de chibaburime.

În ultima parte a studiului sînt tratate probleme privind ridicarea nivelului de trai material și cultural al întregului popor, se expune politica P.M.R. de colaborare frățescă cu toate țările socialiste, se evidențiază preocuparea majoră a conducerii partidului de găsire a metodelor celor mai potrivite pentru îndrumarea economiei naționale, educarea oamenilor muncii, formarea noii conștiințe socialiste.

În studiul *Industrializarea țării temelia construcției socialismului în R.P.R.*, Vasile Rausser, după ce înfățișează nivelul dezvoltării economiei în anii premergători celui de-al doilea război mondial și relevă politica partidului de industrializare socialistă a țării, ilustrează succesele obținute în acest domeniu prin cifre ce arată că între 1949 și 1963 producția industrială globală a crescut de 8,78 ori, într-un ritm mediu pentru perioada 1951–1963 de 13,2%, ritm care a crescut în anul 1960–1963 la 14,9%. În continuare sînt prezentate date concludente privind dinamica producției globale industriale, dezvoltarea flecărei ramuri industriale și, în mod armonios, a tuturor regiunilor țării, ridicarea nivelului tehnic, creșterea productivității muncii (în 1963 era de 2,7 ori mai mare decît în 1950), folosirea rațională a forței de muncă etc.

Politica Partidului Muncitoresc Român de dezvoltare continuă și rapidă a industriei chimice în Republica Populară Română este tratată într-un studiu documentat semnat de ing. Mihail Florescu, ministrul industriei petrolului și chimiei. Ca urmare a atenției deosebite acordate de partid industriei chimice, menită să valorifice la un nivel ridicat resursele na-

turale ale țării, să asigure agriculturii îngrășăminte chimice, iar industriei o serie de materiale importante, în anii construcției socialismului au intrat în funcțiune 35 de unități noi, întreprinderile existente au fost dezvoltate și modernizate, construindu-se 56 de secții noi. În 1963, industria chimică a fabricat peste 5 500 de produse, reprezentînd în expresie valorică 9,7% din producția globală a întregii industrii, față de 2,7% cît a reprezentat în 1938. O serie de alte date cuprinse în studiu ilustrează avîntul deosebit al industriei chimice în ultimii ani.

În planul de construire a socialismului, partidul a acordat un loc principal dezvoltării producției de energie electrică, aplicînd astfel tezele leniniste privind rolul esențial al electrificării pentru victoria noii orînduirii. Subliniind justetea acestei orientări, ing. Bujor Almășan, ministrul minelor și energiei electrice, în studiul *Înfăptuirea cu succes a planului elaborat de P.M.R. pentru electrificarea țării*, arată că la sfîrșitul anului 1964, datorită construirii unor mari hidrocentrale și termocentrale, producția de energie electrică va depăși de 22 ori pe cea realizată în 1938. În studiu sînt prezentate date interesante despre investițiile alocate acestei ramuri industriale, nivelul tehnic și puterea instalată a unor puternice hidrocentrale și termocentrale, modul în care este folosit potențialul hidroenergetic al riurilor, însemnătatea realizării sistemului energetic unic național, importanța obiectivelor aflate în construcție.

Gh. Malei semnează un studiu cu caracter de sinteză, intitulat *Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare — temelia orînduirii democrat-populare*, întocmit pe baza monografiei în manuscris elaborate de Institutul de istorie a partidului, *Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare în România. Însemnătatea și rolul ei istoric*. După ce înfățișează tradițiile seculare de luptă ale țărănimii, pe care s-au sprijinit clasa muncitoare și partidul său în făurirea alianței muncitorești-țărănești, autorul insistă asupra modului în care s-a încheiat această alianță în lupta pentru reforma agrară din 1945 și

s-a consolidat în procesul desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, a apărării țărânilor de elementele exploatare. O dată cu trecerea la construirea socialismului, în condițiile deosebit de complexe ale transformării socialiste a agriculturii — prezentate pe larg în studiu —, alianța muncitorească-țărănească s-a ridicat pe o treaptă mai înaltă, în prezent cele două clase prietene, clasa muncitoare și clasa țărănimii collectiviste, împreună cu intelectualitatea, luptând sub conducerea partidului pentru desăvârșirea construcției socialismului.

În ultima parte a numărului, la rubrica *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din august 1944*, sînt inserate scurte materiale înfățișînd episoadele eroice din timpul insurecției armate la Băneasa — Otopeni (semnat de comandor în rezervă Dobre Teodor), Cotroceni (general-maior în rezervă Ionescu Dan), Valea Prahovei (general-maior în rezervă Zotter Toma), Brașov (colonel în rezervă Chiriță Atanase), Călărași (colonel în rezervă Damiescu Constantin), Cernavoda (lt-col. în rezervă Navasart S. Florin), Giurgiu (căpitan de rangul I în rezervă Marinescu

Vasile), Turnu-Severin (general-maior în rezervă Gașpar Ioan), Timișoara (colonel în rezervă Galgoți Alexandru), pe văile Mălin și Suha (colonel în rezervă Teodorescu Nistor), Elaborate de către ofițeri superiori participanți la acele evenimente, pe baza folosirii judicioase a surselor documentare de arhivă, în parte puțin cunoscute și chiar inedite, aceste scurte expuneri pun în evidență patriotismul fierbinte al ostașilor armatei române, al luptătorilor din formațiunile patriotice, care, la chemarea partidului și cu sprijinul întregului popor, au luptat eroic în zilele insurecției împotriva trupelor hitleriste, pentru eliberarea țării noastre. Prin faptele de eroism pe care le relatează, aceste materiale, deși scrise într-un stil sobru, se cilesc cu o vie emoție.

Studiile și materialele publicate în acest număr al revistei „Anale”, avînd un remarcabil nivel științific și politic, cuprinzînd o sferă largă de probleme, aduc o reală contribuție la înțelegerea mai deplină a mărețelor evenimente care au avut loc în viața poporului nostru în ultimii 20 de ani.

Gr. Chiriță

„Revista de filozofie”

XI (1964), nr. 1, p. 441 578

Dedicat celei de-a XX-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist, numărul „Revistei de filozofie” pe care-l prezentăm cuprinde rezultate din cercetarea dezvoltării gândirii sociale, politice și filozofice din țara noastră după 23 August 1944.

Dezvoltarea impetuoasă a științei contemporane apropie știința tot mai mult de caracteristicile unui proces social de producție, o transformă într-o „forță nemijlocită de producție”, Dezvoltarea, orientarea și valorificarea cercetării științifice depind profund de orînduirea socială în care au loc. Pe această linie, acad. Ilie Murgulescu subliniază în studiul *Rolul științei în societatea socialistă* că numai în orînduirea socialistă se creează condițiile cele mai bune pentru dezvoltarea largă și nestingherită a științei.

În România socialistă spre deosebire de trecut, cînd cercetarea științifică se caracteriza prin lipsa de finalitate și prin indiferența față de valorificarea rezultatelor și cînd s-au putut dezvolta numai unele ramuri ale științei, nelegate de baza materială —, științele cunosc o mare înflorire. Sub îndrumarea partidului, cercetarea științifică a fost fundamental reorganizată și orientată spre rezolvarea sarcinilor construcției socialismului în țara noastră. În cele 78 de unități de cercetare ale Academiei și departamentale existente în prezent, își desfășoară activitatea circa 4 500 de cercetători.

În condițiile producției moderne, știința participă tot mai mult la procesul de producție, eea ce are ca rezultat dezvoltarea producției bunurilor materiale și solicită totodată un

număr din ce în ce mai mare de cercetători și oameni de știință. Scara uriașă la care se desfășoară cercetarea științifică modernă — prin forțele umane și mijloacele materiale angajate — au creat problema asigurării eficienței sociale maxime a activității științifice. Acad. I. Murgulescu arată că planificarea cercetării științifice, singura în stare să rezolve problema, trebuie să aibă în vedere: a) stabilirea tematicii și corelarea ei cu cerințele social-economice; b) profilarea rețelei de cercetare; c) un sistem de recrutare, specializare și perfecționare a cadrelor; d) crearea bazei materiale a cercetării și finanțarea unităților științifice, proporțional cu sarcinile de cercetare; e) măsuri pentru o cât mai deplină valorificare a rezultatelor cercetării.

Planificarea cercetării științifice poate fi completă și multilaterală numai în socialism. „Planificarea cercetării în condițiile socialismului arată autorul — rezolvă, o dată cu coordonarea strictă a dezvoltării științei cu necesitățile societății, și problema creării celor mai favorabile condiții pentru progresul științei” (p. 449). Autorul subliniază responsabilitatea deosebită care revine omului de știință în alegerea problemelor și temelor, ridicarea nivelului cercetării, profilarea unităților de cercetare științifică, repartizarea economică și echilibrată a forțelor de cercetare, pregătirea noilor cadre de cercetare și valorificarea eficientă a rezultatelor științei. Științei — al cărei rol în lume crește o dată cu dependența ei față de societate — îi revine un rol important în dezvoltarea omenirii pe calea progresului și socialismului. Autorul prezintă succint, în încheiere, sarcinile actuale ale cercetării din țara noastră, pe ramuri și discipline științifice.

În partea introductivă a studiului *Determinismul social și caracterul științific al politicii Partidului Muncitoresc Român*, C. Vlad pune în evidență modul nou, calitativ deosebit în care se realizează determinismul social în socialism, față de ornduirile pre-socialiste. Legile obiective de dezvoltare ale societății acționează într-un cadru social nou — unitatea societății socialiste. Determinis-

mul social capătă trăsături noi și prin acțiunea unui factor subiectiv — activitatea creatoare, conștientă a maselor a cărei forță conducătoare este partidul marxist-leninist. Autorul subliniază importanța deosebită pentru teoria și practica revoluționară a recunoașterii teneiului obiectiv al proceselor sociale și a recunoașterii rolului imens, crescând al factorului subiectiv ca aspect necesar, legic al dezvoltării. Modul și eficacitatea folosirii legilor dezvoltării depind în mare măsură de însușirea de către mase a politicii partidului. Prin politica sa științifică, partidul marxist-leninist reprezintă principalul exponent conștient al dezvoltării. Politica Partidului Muncitoresc Român, profund științifică, lipsită de subiectivism și voluntarism, constituie un *program de luptă realist*, alcătuit pe baza studierii cerințelor fiecărei etape de dezvoltare, a realităților concret-istorice ale țării noastre în dinamica lor. Din activitatea teoretică și practică revoluționară a partidului, C. Vlad analizează câteva momente — orientarea spre insurecția armată și înfăptuirea ei, activitatea pentru dezvoltarea cuceririlor revoluționare, și în special pentru rezolvarea problemei puterii, ca și politica economică a partidului în construirea socialismului — prin care se vedește politica științifică a partidului și importanța factorului subiectiv pentru realizarea cerințelor obiective ale legilor de dezvoltare ale societății. Marile succese obținute de poporul nostru pe drumul construirii noului societăți socialiste — se arată în încheierea articolului constituie rezultatele însușirii și înfăptuirii de către masele muncitoare a politicii științifice a Partidului Muncitoresc Român.

În studiul *Gîndirea social-politică și analiza procesului revoluționar*, Mihail Cernea înfățișează din punctul de vedere al gîndirii social-politice modul în care în documentele partidului nostru au fost analizate, caracterizate și sintetizate unele probleme ale insurecției și desfășurării revoluției populare din România. Analiza marxist-leninistă a fenomenului istoric permite degajarea generalului din varietatea particularului istoric, asigură

dezvoltarea reciprocă, dialectic condiționată a teoriei și practicii revoluționare. Autorul arată că P.M.R., aplicând în mod creator învățătura marxist-leninistă la condițiile concrete ale țării noastre în fiecare etapă, a expus în documentele sale teze și idei profunde, rezultate dintr-o minuțioasă muncă științifică de analiză, interpretare și generalizare teoretică a unui vast material faptic. În studiu se arată că documentele de partid referitoare la problemele teoretice ale insurecției armate, ale dezvoltării și consolidării cuceririlor revoluționare, ale trecerii de la o etapă la alta a revoluției printr-un proces revoluționar unitar relevă temeinica pregătire teoretică a partidului nostru, constituie strălucite exemple ale caracterului profund creator al gândirii sale strategice și tactice. Permanentă analiză de către conducerea partidului a situației sociale și politice, a evoluției raporturilor de forțe sociale din țară a permis partidului să ducă o politică puternic ancorată în realități și condițiile țării noastre, o politică de folosire practică și potențială a tuturor posibilităților pentru victoria revoluției socialiste.

Unul din factorii care determină dinamismul caracteristic societății noastre socialiste îl constituie unitatea social-politică și ideologică a întregului nostru popor. Analiza acestui factor și a dinamicii lui este realizată în studiul *Baza social-economică a unității poporului* de Sergiu Tamaș. Unitatea poporului este realizată pe baza obiectivă a unității economice a societății socialiste și se dezvoltă o dată cu ea. Prin încheierea colectivizării agriculturii, țărănimea a devenit o clasă stabilă, omogenă și unitară. Alianța muncitorească-țărănească a intrat într-o etapă nouă al cărei fundament obiectiv îl constituie dezvoltarea multilaterală a bazei tehnice-științifice a socialismului la sate, iar elementul subiectiv îl constituie transformarea continuă a conștiinței sociale a țărănimii. În socialism, prin lichidarea claselor antagoniste, se face principalul pas spre omogenizarea societății

latură fundamentală a procesului de întărire a unității poporului. Procesul de omogenizare a societății, care începe în socialism,

dar va fi desăvârșit în comunism, este un proces neîntrerupt, la care contribuie dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului la orașe și sate și revoluția culturală, asigurându-se, pe această cale, continua apropiere dintre oraș și sat, dintre munca fizică și cea intelectuală. Autorul arată în încheiere că unitatea poporului nostru, faurită în jurul partidului clasei muncitoare, demonstrează că politica partidului reprezintă interesele tuturor oamenilor muncii.

Acad. C. Ionescu-Gulian subliniază în prima parte a studiului *Valorificarea tradițiilor gândirii sociale și filozofice progresiste din țara noastră* necesitatea și criteriile valorificării tradițiilor progresiste ale gândirii sociale și filozofice din România. Valorificarea gândirii progresiste românești constituie o sarcină a revoluției culturale, a făuririi culturii noi socialiste. Ea a devenit posibilă și necesară numai în anii revoluției populare, pe baza aplicării principiilor metodologice marxist-leniniste în studierea istoriei filozofiei.

Selectarea, preluarea critica și rezolvarea problemelor influențelor ideologice ale concepțiilor, lucrărilor și manifestărilor științifice și social-politice trebuie făcute în lumina învățăturii marxist-leniniste, pentru a stabili valoarea fiecăreia dintre ele și aportul fiecărui gânditor progresist în istoria culturii naționale, în dezvoltarea gândirii progresiste din țara noastră. În partea a doua a studiului, acad. C. Ionescu-Gulian trece în revistă principalele realizări obținute până în prezent de cercetătorii marxiști-leniniști în valorificarea gândirii progresiste din România, subliniind, în încheiere, sarcinile de viitor în acest domeniu.

Niculae Bellu, în studiul *Valoarea și sensul libertății morale în tradiția revoluției noastre*, și-a fixat drept cadru cronologic pentru cercetare perioada luptei pentru instaurarea puterii populare. Nu întâmplător însă, pentru că deși scurtă, această perioadă, în care se produce o rasturnare revoluționară a vechilor valori morale și apar nolle valori, calitativ deosebite, permite autorului să facă observații care interesează în egală măsură pe filozofi, istorici și sociologi. Autorul subliniază că

revoluția se poate realiza numai prin ieșirea maselor, a dominațiilor, de sub tutela morală a claselor dominante, prin încălcarea acestei tutele. Pornind de la premisa că prin „manifestarea lipsei de respect pentru vechile autorități începe orice înnoire pe planul valorilor morale” (p. 509) și analizând datele asupra stării morale în România în ajunul insurecției, autorul subliniază starea de spirit nouă care se dezvoltă în masa muncitorilor, soldaților, intelectualilor, conturarea tot mai precisă în acest sens a ideii acțiunii, a posibilității și necesității ei. N. Bellu pune în evidență înaltul spirit moral insurecțional al poporului și armatei și factorii care l-au determinat.

Din expunerea autorului privind cele două laturi ale procesului revoluționar pe planul ethosului — una negatoare a vechilor valori și alta constructivă — reținem observația interesantă că, în condițiile noastre specifice, după victoria insurecției armate, încă de la început s-a produs o îmbinare cu o maximă suplețe a acțiunilor constructive cu cele distructive, înregistrându-se „absența notei dominant-distructive în cursul revoluției noastre”, reducându-se la minimum fenomenele nocive, erupțiile anarhice și indisciplina socială (p. 515). Aceleași împrejurări, în primul rând sarcina sprijinirii cu toate forțele a frontului antihitlerist, au determinat ca clasa muncitoare să-și asume răspunderea producției, să asigure disciplina producției, au determinat ca fenomenul de eliberare pe plan etic să înceapă cu un pas înaintea celui economic și politic.

Radu Stoichiță și Petre Bieltz prezintă în studiul *Douăzeci de ani de dezvoltare a logicii în țara noastră* principalele rezultate ale cercetărilor din acest domeniu în anii puterii populare, subliniind caracterul original și valoarea acestor cercetări.

„Probleme economice” XVII (1964), nr. 8, 232 p.

A XX-a aniversare a eliberării patriei noastre de sub jugul fascist s-a făcut simțită din plin în fiecare sector de activitate. În cinstea acestei mărețe sărbători, ca și alte

Pe coordonatele tendințelor procesului de urbanizare din țara noastră și ale funcțiilor localităților urbane în condițiile actuale și în perspectivă, arh. Anton Moiescu prezintă, în studiul *Aspecte sociologice și estetice actuale ale urbanismului*, realizările și sarcinile arhitecților și urbanistilor noștri în amenajarea și dezvoltarea orașelor, în deplin acord cu multiplele cerințe ale vieții moderne. În concordanță cu necesitățile sociale și estetice reclamate de societatea socialistă.

Comunicarea *Nivelul cultural-tehnic și dezvoltarea personalității oamenilor muncii din agricultură* de Drăgan Stoianovici este întocmită pe baza cercetării unor materiale concrete din presă și din câteva unități agricole socialiste din regiunile Oltenia și Banat. Autorul demonstrează, prin comparația unor observațiilor și anchete din perioada antebelică cu informațiile rezultate din cercetarea proprie și anchetele noi, dezvoltarea personalității țăranilor colectivști sub acțiunea dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului la sate și a revoluției culturale.

Numărul prezentat al revistei se încheie cu o rubrică de critică și bibliografie, în care sînt recenzate lucrările *Metodă și sistem la Hegel*, vol. II, de acad. C. I. Gulian, *Probleme de logică dialectică în filosofia lui G. W. F. Hegel*, vol. II, de Pavel Apostol, și lucrarea colectivă *Profilul spiritual al clasei muncitoare în socialism. Pe baza unor cercetări sociologice în uzine*. Rubrica conține de asemenea un scurt buletin bibliografic.

Numărul festiv al „Revistei de filozofie” se înscrie cu succes printre manifestările cu care cercetătorii științifici, alături de întregul nostru popor, au întâmpinat cea de-a XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist.

I. Chișer

reviste de specialitate. revista „Probleme economice” a scos un număr festiv, cu un bogat conținut de probleme.

Editorialul *A XX-a aniversare a eliberării patriei* este consacrat insurecției armate din august 1944, în care se face totodată și bilanțul luminos al înfăptuirilor poporului nostru în anii puterii populare. Insurecția armată din august 1944 a deschis o nouă epocă în istoria țării noastre, a marcat începutul revoluției democrat-populare. În cei douăzeci de ani care au trecut de la eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist, poporul nostru, condus de Partidul Muncitoresc Român, și-a consacrat întreaga sa energie creatoare în direcția înfăptuirii unui vast și complex program de ridicare economică și culturală a țării, menit să înfăptuiască noua societate socialistă. În editorial se arată că traducerea în fapt a politicii leniniste a partidului de industrializare socialistă a țării a asigurat dezvoltarea întregii economii naționale, și în primul rând a industriei grele, cu pivotul ei, industria constructoare de mașini. O expresie grăitoare a politicii partidului este volumul investițiilor alocate economiei noastre naționale, care în perioada anilor 1950—1963 s-a ridicat la peste 252 de miliarde de lei (din care 132 de miliarde în industrie, 40,2 miliarde în agricultură, 22,6 miliarde în transporturi).

Dezvoltarea complexă a producției industriale și agricole, a transporturilor, comerțului și telecomunicațiilor a atras după sine creșterea rapidă a venitului național, care din 1950 până în 1963 s-a mărit de 3,3 ori; de aici largile posibilități de înfăptuire a unui vast program de măsuri pentru îmbunătățirea nivelului de trai al populației. În editorial sînt subliniate și realizările obținute în domeniile culturii, științei și artei, precum și succesele dobîndite pe tărîm internațional, România bucurîndu-se astăzi de un prestigiu crescînd în viața internațională.

Acad. Vasile Malinski semnează un amplu și documentat studiu despre *Politica Partidului Muncitoresc Român de construire a socialismului*. Caracteristicile politicii Partidului Muncitoresc Român, cu efecte atît de rodnice pentru dezvoltarea țării, au constatat, după cum se subliniază în articol, în înfăptuirea consec-

ventă a industrializării țării, a transformării socialiste a agriculturii, a revoluției culturale.

Pornind de la o analiză profundă a structurii social-economice a Romîniei, Partidul Muncitoresc Român a elaborat un vast program pentru asigurarea progresului țării, pentru lichidarea stării de înapoiere economică. Autorul subliniază că industrializarea țării este astfel orientată de partid, încît să ducă la dezvoltarea multilaterală și armonioasă a economiei noastre pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid. În vederea atingerii acestui scop, eforturile au fost și sînt concentrate către ramurile și subramurile industriei grele legate de progresul tehnic în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane. Este subliniată greutatea specifică a industriei în crearea produsului social total, care în 1963 a reprezentat o pondere de 56,2% față de 39% în anul 1938, iar în formarea venitului național 47% față de 30,8%.

Autorul se oprește și asupra dezvoltării intensive și complexe a agriculturii țării noastre. În martie 1949, Plenara C.C. al P.M.R. a trasat un vast program de reorganizare socialistă a satului, a cărui aplicare consecventă a dus la colectivizarea agriculturii. Caracteristic pentru transformarea socialistă a agriculturii a fost înaintarea treptată, continuă, pe măsura convingerii țărănimii de a merge pe drumul agriculturii socialiste și pe măsura creării bazelor tehnice materiale necesare. În martie 1959 a fost interzisă darea în parte sau în arendă a terenurilor agricole, s-a interzis orice fel de exploatare a muncii străine în agricultură, iar terenurile care depășeau puterea de muncă a chiburilor au fost trecute în folosința unităților agricole socialiste. Aceasta a constituit un exemplu de aplicare creatoare a învățăturii marxist-leniniste în condițiile țării noastre. Procesul de colectivizare a agriculturii s-a încheiat cu aproape 4 ani mai devreme decît stabilise Congresul al II-lea al P.M.R. După terminarea colectivizării, P.M.R. a promovat o nouă concepție organizatorică originală a conducerii agriculturii, înființînd Consiliul Superior

al Agriculturii, consiliile agricole regionale și raionale, organe menite să rezolve cu succes sarcinile corespunzătoare noii etape de dezvoltare.

În încheiere, acad. V. Malinschi se oprește în studiul său și asupra impetuoasei dezvoltări a învățământului de toate gradele, a științei și artei.

În articolul *Perfecționarea continuă a planificării factor important pentru îndeplinirea politicii economice*, Roman Moldovan, membru corespondent al Academiei R.P.R., se ocupă în prima parte de dezvoltarea planificării economiei în perioada construirii socialismului, iar în a doua parte de aceeași problemă în etapa desăvârșirii construcției socialismului.

Imediat după naționalizarea principalelor mijloace de producție a luat ființă Comitetul de Stat al Planificării, organ creat ca să asigure conducerea unitară, planificată a economiei. Îndeplinirea primelor două planuri anuale de stat a permis acumularea unei experiențe necesare în vederea trecerii la o planificare pe un termen mai lung, care și-a găsit oglindirea în planul cincinal 1951–1955, în planul de electrificare a țării (1951–1960) și în Directivele Congresului al II-lea al P.M.R. (1956–1960). Autorul subliniază faptul că în perioada de trecere de la capitalism la socialism, planificarea nu e posibilă decât în limitele sectorului socialist. În anul 1951 au fost înființate secțiuni de planificare la fiecare regiune, iar după un an secțiuni raionale și orașenești. Sînt amintite și măsurile luate în 1957 pentru îmbunătățirea conducerii economiei locale, cînd s-au stabilit sarcinile de bază ale staturilor populare în domeniul planificării.

După victoria definitivă a socialismului, s-a trecut, sub îndrumarea partidului, la elaborarea planului economic pe anii 1960–1965. În noua etapă de dezvoltare economică au apărut forme noi ale participării maselor la elaborarea planurilor de stat. Au luat ființă comisiile economice pe lângă comitetele regionale de partid în vederea elaborării proiectului de directive pe anii 1960–65. Mai apoi a fost creat consiliul economic, care să ajute Consiliul de Miniștri în rezolvarea problemelor economice curente. În articol se subliniază

faptul că planul elaborat de statul nostru democrat-popular are la bază o temeinică fundamentare științifică, că el ține seama de cele mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii.

Într-un studiu aprofundat, *Victoria deplină și definitivă a socialismului*, I. Rachmut, membru corespondent al Academiei R.P.R., analizînd marile și multiplele transformări și realizări obținute de poporul nostru muncitor în cei douăzeci de ani, scoate în evidență caracterul definitiv și deplin al victoriei socialismului în țara noastră. Autorul demonstrează, pe baza unor date concrete, că socialismul a învins în toate domeniile vieții: în domeniul economic, politic și social, în conștiința oamenilor, în cultură și în artă etc. Aceste succese au fost posibile datorită promovării de către P.M.R. a unei politici cu adevărat științifice.

Practica istorică a confirmat pe deplin justetea tezei marxist-leniniste după care alianța clasei muncitoare cu masele principale ale țărănimii și alte pături de oameni ai muncii constituie o lege generală a revoluției și construcției socialiste. Această problemă este abordată în studiul *Alianța muncitorească-țărănească — baza socială a orinduirii noastre*, semnat de E. Hutira și Fl. Balaure. După ce înfățișează politica Partidului Comunist din România în problema alianței muncitorești-țărănești înainte de 23 August 1944, autorii arată că după victoria insurecției armate au fost create condiții noi, deosebit de favorabile pentru desfășurarea organizată a luptei țărănimii sub conducerea clasei muncitoare. Pe această linie se înscrie îndeplinirea reformei agrare, reformă realizată în mod nemijlocit de masele țărănimii muncitoare cu participarea activă și sub conducerea clasei muncitoare. După îndeplinirea reformei agrare, partidul s-a preocupat neabătut de consolidarea alianței muncitorești-țărănești, aplicînd creator învățătura marxist-leninistă la realitățile existente în satele țării noastre.

După istorica plenară din 3–5 martie 1949 a C.C. P.M.R., țărănimea a pășit pe drumul transformării socialiste a agriculturii, în primăvara anului 1962 agricultura colectivizată

cuprinzînd întreaga țară. Autorii subliniază că relațiile dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare au intrat, în perioada desăvîrșirii construcției socialismului, într-o etapă nouă a dezvoltării lor, a cărei caracteristică este „consolidarea continuă a trăsăturilor socialiste ale noii clase a țăranilor colectivști” (p. 70).

Simion Țaigăr, președintele Comitetului de stat pentru problemele de muncă și salarii, în studiul *Folosirea principiului cointerăsării materiale în construcția socialistă*, pe baza unui bogat material statistic, judicios interpretat, demonstrează justetea politicii P.M.R. în folosirea principiului cointerăsării materiale a oamenilor muncii în construcția socialistă. În prima parte, autorul se oprește asupra cointerăsării materiale în sectorul de stat, ce se realizează cu ajutorul sistemului socialist de salarizare. În partea a doua a articolului, S. Țaigăr se ocupă de cointerăsarea materială în sectorul socialist-colectivist. Sînt expuse pe larg măsurile de stimulare a creșterii producției agricole (acordarea de credite, de sprijin agro-zotehnic, deservirea cu tractoare, aprovizionarea cu îngrășăminte chimice, introducerea sistemului de contractări etc.), precum și unele rezultate concrete obținute în diferite gospodării colective.

Pe baza a numeroase date statistice, Vasile Rausser a alcătuit un studiu interesant despre *Industrializarea și schimbările structurale în economia Romîniei în anii puterii populare*. Autorul se oprește mai întîi asupra ritmului înalt de creștere a producției industriale și schimbarea locului industriei în ansamblul economiei naționale. Producția industrială a țării din anul 1938 a fost realizată în 1963 în mai puțin de 50 zile, iar în 1965 ea se va realiza în circa 40 zile. Greutatea specifică a industriei în producerea venitului național s-a ridicat de la 30,8 în 1938 la 48,1% în 1963. Cu date edificatoare, autorul abordează problema dezvoltării cu prioritate a industriei grele și modificările în structura producției industriale. În același fel se demonstrează că industrializarea și dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție au loc pe întreg teritoriul țării. Referindu-se la faptul că industrializarea

țării a produs modificări în structura populației, autorul arată că ponderea populației ocupate în industrie și construcții a crescut de peste 2,3 ori în perioada analizată. Datorită aceluiași factor, schimbări s-au produs și în comerțul exterior, volumul comerțului crescînd în anii 1951—1963 de circa 4,25; sînt de asemenea analizate și modificările în structura acestuia.

Un scurt dar interesant articol privind *Proportionalitatea în dezvoltarea sectoarelor I și II ale producției sociale* semnează Ion Răvar. În articol se demonstrează cu date concrete că dezvoltarea cu precădere a sectorului I (producția mijloacelor de producție) a creat condițiile necesare dezvoltării bazei tehnico-materiale a industriei bunurilor de consum și a agriculturii, a creat posibilitatea sporirii producției sectorului II (producția bunurilor de consum) și, pe această bază, asigurarea creșterii nivelului de trai al poporului.

Rolul hotărîtor în dezvoltarea tuturor ramurilor economiei naționale îl are industria socialistă și, în primul rînd, industria producătoare de mijloace de producție. Conducerea planificată a economiei cere însă stabilirea unor proporții care să asigure o dezvoltare unitară și armonioasă. Mircea Bulgaru, în baza unei bogate documentații, abordează tema privind *Îmbinarea armonioasă a industriei și agriculturii*. Asigurarea unei corelații juste între ritmul de dezvoltare a industriei și agriculturii se înfăptuiește prin politica de investiții a statului; un aspect al acestei corelații îl constituie și repartizarea forței de muncă între aceste două ramuri. În încheiere, autorul se oprește și asupra legăturilor economice dintre industrie și agricultură.

P.M.R. a acordat o atenție deosebită dezvoltării armonioase a tuturor regiunilor țării, ridicării acelor care în trecut fuseseră înapoiate, înfăptuirii unei repartizări teritoriale socialiste a forțelor de producție. De această problemă se ocupă Mircea Biji în studiul *Dezvoltarea regiunilor țării și influența ei asupra structurii populației*. În prima parte a articolului se analizează pe larg problema industrializării și creșterea potențialului economic

al regiunilor țării. Studiul cuprinde numeroase tabele statistice privind situația regiunilor țării, după procentul populației, după proporția salariaților la 1 000 de locuitori, după greutatea specifică în producția globală industrială a țării, după greutatea specifică a regiunilor în totalul investițiilor, cît și pe cap de locuitor, după repartizarea investițiilor între sfera producției materiale și sfera neproductivă, dinamica producției pe regiuni etc. În a doua parte a studiului, autorul analizează consecințele demografice ale îmbunătățirii repartizării teritoriale a forțelor de producție (creșterea populației după surse, evoluția imigrației în cadrul regiunilor și a celei interregionale, repartizarea populației pe grupe principale de vîrstă etc.).

De la o agricultură extensivă și unilaterală la o agricultură intensivă și multilaterală este titlul studiului semnat de Nicolae Giosan, membru corespondent al Academiei R.P.R. Autorul dovedește, prin folosirea unor materiale statistice, justicea politicii partidului de transformare a agriculturii din țara noastră. Principalele probleme abordate sînt caracterul extensiv și unilateral al producției agricole din trecut, dezvoltarea intensivă a agriculturii țării noastre, cît și dezvoltarea multilaterală a producției agricole socialiste în anii regimului democrat-popular. Un singur exemplu din numeroasele date în studiu și numai pe o anumită temă este edificator în problema abordată: suprafața de cereale a scăzut de la 8 193,9 mii ha în 1938 la 6 800,4 mii ha în anii 1961-1963: datorită însă procesului de intensificare și dezvoltare multilaterală, producția totală a crescut cu 2 226,1 mii tone.

Succesele obținute pe tărîmul economiei naționale, sporirea venitului național au dat și dau partidului și guvernului posibilitatea ridicării în mod sistematic a nivelului de trai material și cultural al poporului. De această problemă se ocupă Manea Mănescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., într-un amplu și documentat studiu, intitulat *Creșterea permanentă a nivelului de trai material și cultural al populației*. Mai întîi, autorul prezintă

situația nivelului de trai în perioada antebelică, iar după aceea trece în revistă principalele măsuri luate pe linie de stat în vederea ridicării nivelului de trai al poporului. Autorul arată că peste 3/4 din venitul național este pus în mod direct la dispoziția oamenilor muncii. Sporirea permanentă a veniturilor a avut ca urmare directă ridicarea continuă a consumului populației. Autorul dă date semnificative privitoare la creșterea desfacerilor de mărfuri. În articol este scos în evidență și faptul că nivelul de trai al celor ce muncesc nu este determinat numai de veniturile și consumul oamenilor muncii, ci și de cheltuielile pe care statul le face pentru învățămînt, ocrotirea sănătății, asigurările sociale, pensii, construcții de locuințe etc. Fiecare din aceste probleme este concretizată prin numeroase date statistice.

Ultimul articol al revistei, semnat de M. A. Lupu, se ocupă de *Politica economică a partidului în prima etapă a revoluției populare*. Autorul subliniază mai întîi lupta P.C.R. imediat după 23 August 1944 pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice în țara noastră, cînd se impunea înfăptuirea unei largi reforme agrare. Zdrobind încercările partidelor „istorice” de a submina înfăptuirea reformei agrare, partidul comunist a chemat masele țărănești, care, ajutate de muncitori, au pornit la realizarea reformei. În partea a doua a articolului este înfățișată lupta dusă de clasa muncitoare, sub conducerea partidului său, pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale. Conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945 — se arată în articol — a elaborat un larg program de refacere și dezvoltare a economiei pe ansamblu și pe ramuri. Sînt relatate de asemenea și măsurile anticapitaliste luate de guvernul dr. Petru Groza, ca reforma monetară din august 1947, cît și pregătirea condițiilor pentru trecerea la o economie socialistă.

Prin problemele abordate multilateral, nr. 8 al revistei „Probleme economice” contribuie din plin la cunoașterea de către oamenii minții a politicii economice promovate de către P.M.R.

M. Rusenescu

„Studii”, revistă de istorie, publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniile istoriei medii, moderne și contemporane, universale și a României. În partea a doua a revistei — de informare științifică — sumarul este completat cu rubricile : *Probleme ale istoriografiei contemporane* (studii documentare), *Discuții*, *Viața științifică*, *Recenzii*, *Revista revistelor*, *Însemnări*, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sunt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rânduri, trimiterile intrapaginale fiind numerotate în continuare. De asemenea documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfârșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 de extrase gratuit.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

Corespondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa Comitetului de redacție, bd. Aviatorilor nr. 1, București.

E R A T Ă

<u>Pag.</u>	<u>rîndul :</u>	<u>în loc de :</u>	<u>se va citi :</u>
713	25 de sus	nu	un
718	7 de jos	de	pe
754	11 de sus	subscrise bonurilor	subscrise bonurile
766	3 „ „	populația	populație
766	6 de jos	„ Mircea	„ Minea
801	24 de sus	garda, 27,53,46,	gardii, 27,53,46 sovietice
826	2 „ „	I. A. R.	I. O. R.
862	3 de jos	Hughsetton & Watson	Hugh Setton-Watson
946	21 dr. sus	septembrie	octombrie
947	24 „ sus	socială	socialistă

„Studii” revistă de istorie, nr. 4/1984

Lucrări apărute în editura Academiei R.P.R.

- Istoria României**, vol. I; 1950, 831 p. cu 190 fig. + 16 pl., 45 lei; vol. II, 1962, 1 159 p. + 20 pl., 45 lei; vol. III, 1964, 1 259 p. + 11 pl., 45 lei; vol. IV, 1964, 863 p. + 16 pl., 45 lei.
- Din istoria Transilvaniei**, vol. I, ed. a III-a, 336 p. + 15 pl.; vol. II, ed. a II-a, 552 p. + 1 pl., banderolate, 65,60 lei.
- N. BĂLCESCU, Opere**, IV, *Correspondență*, ediție critică de Gh. Zane, 1964, 659 p., 36 lei.
- C. DAICOVICIU, E. PETROVICI, GH. ȘTEFAN**, *La formation du peuple roumain et de sa langue*, „Bibliotheca Historica Romaniae 1”, 1963, 67 p. + 1 pl., 3,25 lei.
- C. DAICOVICIU, E. PETROVICI, GH. ȘTEFAN**, *Die Entstehung des rumänischen Volkes und der rumänischen Sprache*, „Bibliotheca Historica Romaniae 1”, 1964, 75 p. + 1 hartă, 3,50 lei.
- EM. CONDURACHI**, *L'archéologie roumaine au XXe siècle*, „Bibliotheca Historica Romaniae 3”, 1964, 104 p. + 18 pl., 7,25 lei.
- EM. CONDURACHI**, *The Rumanian Archaeology in the 20th Century*, 1964, 104 p. + 18 pl., 6,75 lei.
- VASILE MACIU, ȘT. PASCU, DAN BERINDEI, MIRON CONSTANTINESCU, V. LIVEANU, P. P. PANAITESCU**, *Introduction à l'historiographie roumaine jusqu'en 1918*, „Bibliotheca Historica Romaniae 5”, 1964, 99 p., 3,75 lei.
- VASILE MACIU, ȘT. PASCU, DAN BERINDEI, MIRON CONSTANTINESCU, V. LIVEANU, P. P. PANAITESCU**, *Outline of Rumanian Historiography until the Beginning of the 20th Century*, „Bibliotheca Historica Romaniae 5”, 1964, 99 p., 3,75 lei.
- GH. ZANE**, *Le mouvement révolutionnaire de 1840, prélude de la révolution roumaine de 1848*, „Bibliotheca Historica Romaniae 6”, 1964, 107 p., 4 lei.
- ȘTEFAN PASCU**, *La révolte populaire de Transylvanie des années 1437—1438*, „Bibliotheca Historica Romaniae 7”, 1964, 111 p., 4,50 lei.
- ȘTEFAN PASCU**, *Der transsilvanische Volksaufstand 1437—1438*, „Bibliotheca Historica Romaniae 7”, 1964, 116 p., 4,75 lei.
- P. P. PANAITESCU**, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orînduirea feudală*, 1964, 284 p., 12,50 lei.
- Studii și materiale de istorie contemporană**, 1962, vol. II, 508 p., 21,90 lei.
- Studii și materiale de istorie modernă**, vol. III, 1963, 543 p., 23,50 lei.
- Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848 și 1864**, *Contribuții*, 1963, 508 p., 28 lei.
- CRİTOBUL DIN IMBROS**, *Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451—1467*, ediție de Vasile Grecu, 1963, 379 p., 19,60 lei.
- PROCOPIUS DIN CAESAREEA**, *Războiul cu goții*, traducere și introducere de H. Mihăescu, 1963, 307 p. + 2 pl., 20,40 lei.
- Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu Vornicul**, introducere și ediție critică întocmite de Constantin Greceanu, 1963, 340 p., 31 lei.
- Repertoriul manuscriselor de cronici interne sec. XV—XVIII privind istoria României**, întocmite de I. Crăciun și A. Ilieș, 1963, 504 p., 27 lei.
- Documente privind Unirea Principatelor**, vol. I; *Documente interne, 1854—1857*, 1961, 783 p., 8 pl., 38,30 lei; vol. II, *Rapoartele Consulatului Austriei din Iași (1856—1859)*, 1959, 552 p., 32,30 lei; vol. III, *Correspondența politică (1855—1859)*, XLVIII + 703 p., 34 lei.
- Documente privind istoria României. Răscoala din 1821 — Izvoare narative**, vol. V, 1962, 628 p., 23,40 lei.